

ספריית אגודת חסידי חב"ד
אהל יוסף יצחק
ליובאוויטש
ארח"ב - U.S.A.

פירוש

על

חמש מגלות

מאת

הרב הגדול הפילוסוף האלהי

רבי לוי בן גרשון ז"ל

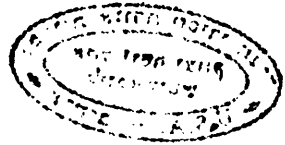
הפליא להשכיל צשיר השירים, ויקרב חנוכה' הנוחקר בקפל אדירים.
ויכח ויתצוק צוגלסת רות, ויגל חת שודע חקר על לוח לבו חרות.
ובדברי קהלת, הציא לנו רב חועלת. גם צוגלסת אסתר, כל
הו וווננו לא בקשר:

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

שנת כתר תורה לפ"ק

קאניגסבערג

ברפוס המשובח של ה' גרובער עט לאנגריען.

דברי המוציא לאור את הספר היקר הזה בפעם הראשונה.
ריוויא דטרינמיו שנת ש"ך:

ואתה הקורא

הגני צאמי צמגלח ספר. כחוצ וחוצר עלי. הרב הפלוסוף האלהי. הרב ר' לוי בן גרשון. נודא
הכלום עושה פלא. ולשמן חורק שמו. עלמות אהבהו. וילדי נכריס. יסשיקו כף אל כף. ויחמהו לנערתו. אוו
לפיקושיו. גם ככב גם פכשיו. והועלומיו העלות צרכו מים שאין להם סוף. כל אלה חזרו אל עמק השירים.
קהלת. רות. אסתר. ואל החמישי והוא איבה לא צא לידינו. ונעלמה מעיני העדה. ואולי לא
חבר עליהם צמלין. צאמה להשפנח צההלתו אך למוחר. כי שמו הולך לנעמוק. ומהלתו מלאה הארץ. ע"כ
פחם פיך. ומעיך חמלא אה המגלה הזאת. ומהי צפיק כדבש למחוק.

כה דברי הרופא ולא לו

יעקב מרקריאה.

פירוש

שיר השירים

מאת

רבינו הרלב"ג ז"ל

הקדמה

מאד. ומה שנאמר מהם לפי כוונת המגלה הוא עמוק מאד יצטרך לביאור כמו מה שנאמר עליו. ודי לנו משא בביאור דברי זה הספר עם עמקם בעצמם כל שכן כשנאמרו בכמו אלו החקים והמשלים העמוקים לא שנוסף על משאנו משא. מצורף על מה שימשך לזה ארך הדברים. וג"כ המאמרים ההם לא יעלם ביאורם אחר התבאר כוונת זה הספר. והנה נפריד מאמר לביאור הדברים והמאמרים אשר זכרום ז"ל בזאת המגלה ובזולתה אם על צד הדרש אם על צד הביאור אם ירצה האל עוזר בחיים. וראינו שזה יותר נאות עד שימצא ביאור המאמרים ההם בכללם במקומותיהם. ומהנה נתחיל בהצעה אחת מקפת בכל מה שיכללו זה הספר והיא זאת: **מבואר** נגלה מצד התורה והנביאים ומצד העיון שההצלחה התכליתית לאדם היא כשישכיל וידע הש"י כפי מה שאפשר לו. וזה אמנם ישלם לו כשיתבונן בענייני הנמצאות וסדרם וישרם ואופן חכמת ה' בשומו אותם על מה שהם עליו. וזה שאלו המושכלות יישורוהו אל הידיעה בש"י באופן מה. כי הפעולה מורה על הפועל הוראה מה. רצוני שהפעולה השלמה אשר בתכלית תורה על פועל שלם בתכלית השלמות מצד מה שהוא פועל. ומה הצד לבד נשכיל ונדע הש"י רצוני מצד פעולותיו והם הדברים המאוחרים ממנו כי אין לו סבות קודמות כלל

אמר לוי בן גרשום ראינו לבאר המגלה הזאת והיא מגלת שיר השירים לפי מה שנראה לנו בה. כי לא ראינו ביאור יתכן שיהיה ביאור דברי זאת המגלה. אבל ראינו כל הביאורים אשר ביארו בה הקודמים ממי שהגיע אלינו דבריהם הולכים מהלך הדרשים. ובכלל מהלך מה שיאמר בו בדברים הלוקף מה שכוון בהם. ואלו הדברים ואם הם טובים בעצמם אין ראוי שיושמו ביאורים לדברים אשר נאמרו עליהם על צד הדרש. ולזה אין ראוי למי שירצה לבאר העניינים האלו ודומיהם שימשכו אל הדרשים אשר נאמרו עליהם. אבל ישתדל לבד לבארם כפי כוונתם. ולא נכון לו כ"כ שיערב עם הביאורים דברי הדרשים ההם. כי הם אם שיכלבל המעיין מהבין מה שכוון בדבריהם וכ"ש בכמו אלו העמוקות אם שיהיה סבה שיקוץ בדברי המחבר. וזה לשתי סבות. אם לאורך הדברים אם להתערב בהם הדברים העצמיים במקריים כי זה כלו ממה שיביא לקוץ בדברים. ולזה שמנו כוונתנו לחבר מה שנראה לנו בזאת המגלה מזולת שנערב עם זה דברים אחרים יוצאים מהכוונה. ולא השתדלנו בביאורנו זה לזכור בו מה שאמרו רז"ל בקצת דברי זה הספר. וזה שמה שנאמר מהם על צד הדרש כבר התבאר שהוא בלתי ראוי שנוכרוהו בזה הביאור. ואם הם דברים טובים בעצמם

הקדמה

כלל אבל הוא הסבה הראשונה לכל הנמצאות. ולזה הוא מבואר שאין לו סבות קודמות יותר ידועות ממנו ויבילו אותנו אל הידיעה בו. וזה כי מה שאין לו סבות כלל כל שכן שאין לו סבות ידועות. וכבר נתבאר זה יותר לפי מה שיחשוב הפלוסוף מהש"י שהוא נמוס הנמצאות וסדרם וישרם. וזה כי כבר יתחייב לפי זה הדעת במי שידע קצת נמוס הנמצאות שישגי עצמות הש"י באופן מה. ואולם האמת בזה כבר בארנו בו בספר מלחמות הש"י. והחקירה בו הוא ממה שאין אנהנו בדרכו. ואך שיהיה הנה מציאות השם ושלמותו מבואר נגלה הראות חזק ממה שיראה מחוץ החכמה במציאות כל הדברים הנמצאים על מה שהם עליו. כי לא יתכן שנאמר באלו הדברים עם היותם בתכלית השלמות האפשרי בהם והסדור המתמיד שיהיה מציאות במקרה בזולת סבה פועלת כמו שהיה רואה אפקורוס וסיעתו וכבר ביאר זה הפלוסוף בספר השמע:

והנה נתבאר בס' הנפש שהשכל אשר בנו המתפעל הוא משולל בתחלת הבריאה מהמושכלות בכללם ולזה אפשר לו שישכילם כלם כמו שיקבל הספיר כל המראים מפני היותו משולל מכולם. ובהיות הענין כן הנה תהינה כל המושכלות אשר נקנס ונשכילם נקנות. והוא נתבאר בס' המופת שכל מושכל נקנה יצטרך האדם בו לידיעה קודמת ושהוא שני חלקים אם מושכלות ראשונות אם מושכלות שניות והם הנקנות בהקש מהמושכלות הראשונות. והנה המושכלו הראשונות נקנה אותם מההוש עם ההשנות וזה אמנם יהיה בכח הזוכר והדמיון אשר בנו כי הדמיון יקנה לנו ענין המוחש עם הגלות ההוש ובכח הזוכר ישלם ההשנות אשר בו ישלם העשות הגורה הכוללת. ולזה יהיו אלו הכחות סבה אל קנותנו כל המושכלות באופן מה. ובכאן פועל אחר יותר נכבד בקנותנו המושכלות והוא השכל הפועל כמו שהתבאר בספר הנפש. ואין די בקנין שום מושכל מוולתו כי בו נבתי ענין ההשנות אשר יגיע מההוש אם הוא עצמי לרברים הם ונשפוט משפט בלתי בעל תכלית מפני זה הרבוי

המוגבל אשר השיגה השגה בו מההוש. רצוני שכבר נשפוט מפני זה המשך זה המשפט בכל איש מאישי המין ההוא ובכל זמן מהזמנים לאין תכלית. וכבר התבאר בספר הנפש ובס' ההוש והמוחש כי לרשמים המגיעים בנפש מהמוחשים אשר הם הוין לנפש מדרגות מהרוחנית. ושהמדרגה הראשונה מהרוחנית היא הרושם המגיע מההוש בחוש מההושים המיוחדים. והמדרגה השנית היא הרושם המגיע מהצורה אשר בחוש הוש מההושים ממוחשיו אל הוש המשותף. והמדרגה השלישית היא הרושם המגיע מהרשום אשר בחוש המשותף אל הכח המדמה. והמדרגה הרביעית היא הרושם המגיע מהרושם אשר בדמיון אל הכח הבורר. והמדרגה החמישית היא הרושם המגיע מהבורר אל השומר והזוכר. ולזה היו הרשמים אשר בכח השומר והזוכר יותר רוהניים מכלם כי כבר הפשיטו הכחות האחרים הרבה מהמשיגים ההיולאניים אשר לדבר המוחש אשר היה בהם פרטי ורמזו אליו. ולזה היו הרשמים אשר בכח השומר בכח הצורה המוחשת. וכן העניין ברשמים אשר בדמיון. רצוני כי הם בכח בצורה המוחשת. לפי שאלו הרשמים המגיעים כאלו הכחות היו מהדברים המוחשים הפשיטו מהם הרבה מהמשיגים ההיולאניים אשר בדבר המוחש חוץ לנפש. וכן ראוי שיחשוב בכל כח נפשי מאלו עם הכח הנפשי שלפניו כאלו תאמר שהצורות הדמיוניות הם בכח ברשמים אשר בחוש המשותף לא בפועל לפי שהם יותר פשוטות מהם ויותר רוחניות:

וְרֵאיוֹ שתדע שהצורה המושכלת היא בכח בצורות האלו אשר באלו הכחות גם כן ואם הוא כה יותר רחוק. והמשל כי אחר שהפשיט השכל מהצורה הדמיונית המשיגים ההיולאניים אשר היה בהם זה הדבר המושג פרטי ורמזו אליו שבה הצורה היא בעינה כוללת ר"ל שהיא הטבע הכולל המשותף לאישי המין ההוא לאין תכלית. ובה האופן הותר הספק אשר הניעו הקודמים אל המאמר בצורות והמספרים או אל המאמר בכטול הידיעה כמו שהתבאר כמה שאחר הטבע: וראוי

ההוא הלוף רב להביא כל אחד מהם מענות רבות לקיים מאמרו ובכלל הנה בהנעת ההצלחה מהקושי העצום לסבות אשר קדם זכרם ולזולתם מטה שידמה להם ולזה לא סרו הנביאים והחכמים מהיישיר האנשים אל הדרך שתגיע להם בו ההצלחה כפי היכולת: **והנה** היתה התורה בואת היישרה בתכלית השלמות ליחידים ולהמון, ואלו רצינו לבאר זה מדברי תורה הצטרכנו למאמר ארוך אבל נקצר ונעמוד מזה על מה שיש בו די לפי כוונתינו בזה המקום. ונאמר כי מפני שמה שראוי שנתיישר אליו תחלה הוא שלמות המדות הישירה התורה אותנו אל זה השלמות בכיבוד הרבה מהמצות. ואולם מה שבא לתקן הנפש הושם נעלם לרחקו מדהמון ורוב מה שהיישירה התורה אליו בעיון הוא אם בשרשים העיוניים אשר בהשגה לחכם 'מהקושי' העצום ואם בשרשים הגדולים אשר הטעות בהם מרחיק האדם מאד מהשלמות האנושי. ולפי שכל פועל מכונן אל תכלית מה הוא ראוי שיכוון תכליתו מראשיתו כדי שיתיישר הפועל כולו נכה התכלית והיה בלתי אפשרי זה להמון כמה שצותה התורה משלמות המדות כי הם לא ידעו התכלית האנושי מה הוא הערימה התורה וקבצה בין שני הדברים. וזה כי היא רמזה אל זה התכלית וצותה בו והוא הדבקות בש"י והעירה על הרבה מהדברים העיוניים הנפלאים בקצת הספורים והמצות ובתאר המשכן וכליו כאלו היישרה בזה היחידים אל שישאר המצות התוריות הם בעבור זה התכלית. ואמרה בעבור ההמון מהרבה מהמצות כי מי שיקיימם ימשך לו אורך הימים והרבה מההצלחות המדומות וההפך כאשר לא יקיימם. ואם אין המצות התוריות בעבור זה התכלית. וזה כי ההמון בעבור שלא יצויר אצלם זה התכלית אשר המצות התוריות בעבורו והיה האדם בלתי משתוקק לעשות פועל אם לא יצויר בו תועלת מה היישרה התורה אותם אל שיעשו אלו המצות תחלה לזה התועלת ומתוך עשותם העבודה הזאת ראשונה שלא לשמה יתיישרו אליו אחר זה לעשותה לשמה. ולא השתדלה התורה ללמדנו

וראוי שלא יעלם ממנו שבהנעת זאת ההצלחה העצומה אשר אנחנו מוכנים אליה יש מהקושי העצום עד שהוא רחוק מאד הגעתה על תכליתה לאיש מהאנשים ואפילו חלק גדול ממנה לא יגיע כי אם לאנשים מעטי המספר מאד. וזה לשתי סבות. לקושי השגת ענייני הנמצאות על השלמות. והשנית לרובי המונעים אשר לנו מההשתדלות בהשגה הזאת כפי הראוי:

ואולם הראשון מאלו המונעים הוא רתחת הטבע אשר לנו בתחלת הענין להמשך אל התאוות הגופניות. והשני הוא הטעאת הדמיון והמחשבה אשר יביאו אותנו לערב הדברים המקריים בעצמיים ולחשוב במה שהוא נמצא שהוא אינו נמצא וההפך: **ואולם** קושי הגעת ענייני הנמצאות על השלמות הוא לסבות רבות. הא' לקושי מציאות הדרך אשר תגיענו אל השגת דרוש הדרוש ממה שנחקר בו כאלו תאמר שנעתק אליו מהענינים העצמיים המיוחס' לאותו הדרוש. והשנית להעלם ממנו בתחלת הענין הדרך אשר יובילנו אל השגת ענייני המציאות בשלמות כי בזה סדור מוגבל בו אפשרי זאת ההשגה לא בזולתו כאלו תאמר 'שיוקדם בעיון מה שראוי להקדים ובוה מהקושי מה שלא יעלם כל שכן עם רוב ההשק אשר לאנשים להשגת התכלית כי זה מה שביאם להרום ולהכנס ראשונה בעיון אשר הוא אחרון בסדר וזה הענין לא די שלא יקנה אותם שלמות אבל יוסף על חסרונם חסרון. והשלישית להעלם ממנו הרבה מהדברים אשר ראוי שנחקר בהם ולזה לא יתכן שנשתדל איך יגיע האמת בהם כי מי שלא ידע הדרוש אשר יחקר בו כל שכן שלא ידע הדרך אשר יובילהו אל הגעת האמת בו. והרביעי לקושי קנותנו מהחוש מה שיצטרך בהשגת הרבה מהדברים הנמצאים. וההמישית לרקות העניינים בעצמם ועמקם. והששית לרוב הספקות הנופלות בכל אחד מחלקי הסותר. והשביעית להתחלף המפורסם בזה הדרוש לענין האמתי כי הרבה מה שנאמץ מה שנהגנו רשמענו מקמנותנו. והשמינית להתחלף דעות המעיינים בדרוש

הקדמה

ללמדנו העיוניים בשלמות בדרכיהם לפי שאין זה לנביא במה שהוא נביא אבל אם היה הוא במה שהוא חכם. וכן לא סרו הנביאים והמדברים ברוח הקדש מהישיב האנשים אל השלמות אם אל השלמות הראשון אם אל השלמות האחרון אם אל שניהם יחד וזה יהיה בשידויה מה שיובן להמון ממאמריהם מיישיר אל שלמות המדות ומה שיובן ליחידים מיישיר אל שלמות המושכלות ומה המין האחרון היה רוב ספר משלי:

ואולם זה הספר והוא שיר השירים

מיישיר היחידים לבד אל דרך הגעת ההצלחה ולזה לא הושם נגלהו מועיל להמון. ובו העיר תחלה לפי מה שנראה לנו מדבריו על הסרת המונעים אשר הם מצד פחיתות המדות כי זה ממה שראוי שיקדם בסדר כפי מה שקדם. ואחר זה העיר על הסרת המונעים אשר מצד העדר הבהינה בין האמת והשקר. ואחר זה העיר על הדריכה בעיונים לפי הסדר הראוי והם כלם על שלשה מינים.

כמו שזכר הפלוסוף במקומות רבים. מין הוא בגשם ויופשט מהגשם במאמר לא במציאות כמו הענין בדברים הלמודיים. ומין הוא בגשם ולא יופשט מהגשם במאמר כמו הענין בחכמת הטבע כי העיון שם בצורה הוא מאשר היא שלימות להומר והעיון בחומר הוא מצד היותו נושא לאות הצורה.

ומין אין עמידתו בגשם לא במאמר ולא במציאות כמו הענין בחכמת האלהות. והנה חייב טבע העניינים בעצמם שיהיו מדרגות העיון נמצאות בזה הסדר. וזה שמה שיהקרו בו החכמות הלמודיות הוא לגשם במה שהוא גשם במוחלט לא במה שהוא גשם מה כאלו תאמר קל או כבד לא כבד ולא קל. ומה שתחקרו בו חכמת הטבע הוא לגשם במה שהוא זה הגשם כאלו תאמר גשם משתנה או כבד או קל או לא כבד ולא קל. והנה החקירה במשיגי הגשם במוחלט קודמת לחקירה במשיגי גשם מה לפי שהעניינים הכוללים ראוי שיהיה העיון בהם קודם אל העיון בעניינים המיוחדים עם מה שקרה גם כן בעניינים הכוללים שיהיו יותר ידועים. אצלנו כמו שהתבאר בראשון מהשמע.

ובכלל הנה מה שישותפו בו דברים רבים הוא יותר ידוע לנו ממה שייחודו בו ולזה היה העיון בזאת החכמה קודם בסדר אל העיון בחכמת הטבע מצורף לזה מה שאנחנו בו מהזק הידיעה בזאת החכמה לבלתי הסתככותם בחומר. ועוד שהיא תרגיל שכלינו ותוציאהו אל הפועל ותקנה לו טוב העיון ישמר בו מהטעאות בחכמות האחרות. ועוד בחכמות הלמודיות היישרה מה אל חכמת הטבע וחכמת האלהות כמו שנתבאר בראשון מספר האלמגישטי:

והנה חכמת הטבע היא בהכרה קודמת בסדר לחכמת מה שאחר הטבע לפי

שהחכמת מה שאחר הטבע הולכת ממנה מהלך השלמות והתכלית והיא גם כן תניה מציאות המניעים הנפרדים שאינם גוף ולא כה בגוף מה שכבר התבאר בחכמה הטבעית. והנה האמות המגיע בחכמה הטבעית היא למטה מהאמות המגיע בלמודיות להיות רוב המופתים הנעשים בה מופתי ראיה ואין מדרך הסבות אשר נעמוד עליהם במופתי הראיה שיתנו המציאות אם היה נעלם ולזה תצטרך זאת החכמה אל התישבות בדעות יותר מהחכמות הלמודיות. וזה כי מי שירצה להעמיק בזאת החכמה ולא יאמין בדבר אם שלא היה בלתי אפשר לחלוק עליו יפול ממנו הרבה מזאת המלאכה:

ואולם חכמת האלהות הנה עם מעלתה היה האמות המגיע לנו בה יותר הלויש להיותו לקוח מהקדמות מפורסמות לקהות רהקות. וביחוד במה שנחקרו בו מהדברים אשר אינם גשם ולא כה בגשם והוא פרי החכמה ההיא ותכליתה:

ואולם האמות המגיע בחכמה הטבעית הנה רובו הוא לקוח מהקדמות מיוחדות ומיוחדות. והנה מדרך ההקדמות המפורסמות שיבא בהם הולדת שני הפכים או הסותרים ולזה נמנעה זאת החכמה למי שלא נתישב ישוב הזק בדעות האמתיות מצד התורה ומצד העיון ולא שקטה רתיחת הטבעים בו פן יביאנו כספו להמשך אחר תאותיו להמשיך דעותיו בזאת החכמה לפי מה שיאות לו כמו שהתפרסם בענין אלישע אחר בהכנסו לפרדס

יתבלבלו עליו מפני אורך הדברים והתקבץ בהם הבנת שני העניינים יחד: **ומהנה** נתחיל לבאר בכללות הרבה מההקויים ומהמשלים אשר באו בזה הספר כדי שלא נצטרך לבאר זה ביהוד בכל מקום מהמקומות אשר באו בהם אל ההקויים בו ונהיה בזה נשמרים מן ההכפל עם שבזה האופן היישרה מה להבנת דברי זה הספר בקלות. ונאמר שהוא מן הנראה בעצמו כי זה ההכם המשיל בספרו זה האדם לירושלים מפני כי הוא לבדו מבין שאר המורכבות נבדל לעבודת השם כמו שנבדל לזה ירושלים מבין שאר העיירות והמקומות ועוד טעם ירושלים נגזר משלמות עד שכבר תקרא שלם כאמרו מלך שלם ויהי בשלם סוכו. ולפי שהאדם הוא השלם שבכל הנמצאות שבזה העולם השפל עד שהוא כמו עולם קטן המשילו לירושלים. ולזה המשיל כחות הנפש לבנות ירושלים. והמשיל השכל לשלמה להיותו מלך בירושלים וכן השכל הוא מושל באדם עד ששם שלמה מורה על שלמות זה החלק להיותו נגזר משלמות. ולפי שציון היה החלק היותר נכבד שבירושלים כי היה שם בית המקדש ובית המלך המשיל הכחות הנפשיות המתייחסות יותר אל פעולת השכל לבנות ציון. וידוע כי יער הלבנון היה בו בית המקדש ולזה נקרא שם בית המקדש לבנון כאמרו החפיר לבנון קמל ולזה תמצא שהוא בזה הספר ממשל נמשך לזה המשל מה שהתחלת הפועל בו הוא מהשכל אמר שהוא מעצי לבנון או מלבנון. אמר מעצי הלבנון. ונזולים מן לבנון. אתי מלבנון. וכפל המשל בזה להעיר המעיין בדבריו אל שיבין כוונתו בזה המשל הנפלא כפי היכולת וקבל עם זה ההעלם מההמן מצד החקויים והמשלים אשר דבר בהם. וכן נאמר שהוא מבואר כי הוא ימשיל התחלת העת אשר יכשר בו לדרוך אל שלמות מה מהשלמות העיוניות אל התחלת תת הצגחים פריים או אל התחלת סור צללי הלילה. ואופן המשל בזה מבואר כי אז יסיר חשך הסכלות ויחל אור החכמה להראות ואז תשתדל הנפש לתת פריה כשיגיע זה השלמות בשכבר נתיישרו אליו

לפרדם. מצורף אל שהטעות המעט אשר יקרה בזאת החכמה הוא רב מצד מעלת הנושא והיות המבוקש מזאת החכמה תכלית ההצלחה האנושית. ולפי מה שהיה המבוקש בזה הספר הודעת הדרך אשר תגיע בו ההצלחות והיו בכאן ספקות עצומות אם היא אפשרית שתגיע חוייב שיודיע תחלה התר הספקות ההם. וזה היה ממנו לפי מה שנראה לנו מדבריו מראש הספר עד ראש הפרשה השלישית והוא אמרו לסוסתי וגו'. וכלל עם זה בו שם הספר ושם המהבר ומדרגתו ודרך המאמר בו והנושא אשר בו יחקור ותכליתו. ומראש הפרשה השלישית עד ראש הפרשה החמישית והוא אמרו קול דודי וגו'. רמז על ההשתדלות בהסרת המונעים אשר מצד פחיתות המדות. ומראש הפרשה החמישית עד ראש הפרשה השמינית והוא אמרו על משכבי וגו' רמז על ההשתדלות בהסרת המונעים אשר מצד הדמיון והמחשבה עד שידע להמלט מן הטעות ולהבחין בין האמת והשקר. ומראש הפרשה השמינית עד ראש הפרשה השלש עשרה והוא אמרו אתי מלבנון כלה וגו' רמז על הגעת החכמות הלמודיות. ומראש הפרשה שלש עשרה עד אמרו מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה וגו' רמז על הגעת החכמות הטבעיות לפי הסדור הראוי בה. ומאמרו מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת וגו' עד סוף הספר רמז הגעת חכמת האלהות. וזהו מה שראינו להציע קודם ביאורנו זה הספר והוא פתח גדול למה שנרצה. וזה אמנם היה ממנו מפי שהקושי אשר בביאור דברי הספר הזה הוא משני צדדים מצד עומק העניינים בעצמם ומצד עומק החקויים אשר באו בזה הספר. וכאשר היישרנו תחלה אל הבנת העניינים ההם לא נשאר לנו כי אם הבנת עומק החקויים וזה ממה שלא יכבד עלינו. ואם העמסנו עלינו יהוד שני הדברים יכבד עלינו מאד. ולזה היה הפועל ממנו במדרגת מי שיכבד עליו לשאת המשא יהוד וכאשר חלקו לישני חלקים יקל עליו לשאת את החלקים ההם חלק אהר חלק. ועוד כי בזה הצד יקל יותר למעיין בדברינו להבינם ולעמוד על אמתתם. ולא

הקדמה

אליו ההתחלות אשר מהם תעמוד על ענייני החכמה ההיא וכבר נכפלו המישלים בזה האופן הרבה בזה הספר. ולפי שהוא ימשיל השלמות בחכמה לפרי ימשיל מה שהוא הפרי בכה לפרחים ולשושנים כי הפרחים והשושנים הם בכה הפרי או הורע אשר הכוונה אליו תחלה והם גם כן מה שיוציא תחלה הצמח כשישתדל לתת פרוי או זרעו. ולזה יאמר בישכל במה שיגיע אליו מהדמיון שהוא רועה בשושנים כי בצורות הדמיונות תמצא בצורה המושכלת בכה וכן יקרא הדמיון הרועה בשושנים במה שיגיע אליו מהחוש לזאת הסכה בעינה כמו שזכרנו במה שקדם. ונמשך לזה המשל הדברים העיונים הטבעיים והאלהיים לבשמים ולשמינים מרוקחים למעלחם ולהיותם מעירים האדם אל שיעמוד על אמתתם ממה שיריח מהם תחלה והם העניינים המאוהרים מהם להוראתם על שלמותם ועל שלמות פועלם הוראה נפלאה כמו שיתעורר האדם לעמוד על הבשם כאשר הרגיש בטוב ריחו וזה כי הרגשתו בטוב רוחו יעמידהו על המקום שישם נמצא הבשם ויביא לו תשוקה אל שיבקשהו עד שיגיע אליו וזה גם כן נכפל הרבה בזה הספר. ולפי ששלמות השכל יגיע מהשכל הפועל כאמצעות מה שישפיע אליו המדמה מהצורות הדמיוניות וזה אמנם ישלם ר"ל המצאת המדמה לשכל מה שיצטרך אליו מהחוש בדרוש דרוש בשיחושוק השק נפלא להשמע לשכל ההולאני עד שתהיינה פעולותיו כולם בעבודת השכל כפי היכולת המשיל זה החשיק אשר בין הזכר והנקבה החושקים זה את זה להורות על הפלגת זה החשק. והמשיל השכל לזכר להיותו במדרגת הצורה לכה המדמה וזה דבר נמשך בכלל זה הספר. ודמה השפעת המדמה לשכל ההולאני להנקה משרים כי זה נאות מאד להיות משל אל ההשפעה אשר תהיה מנקבה וגם כן כי החלב הוא עצם הנוון בכה והוא במדרגת ההולאני לו וכן הענין בצורות הדמיונות עם הצורות המושכלות. וראוי שלא יעלם ממנו התארים אשר ישבחו בהם זה את זה החשוק את חשוקתו היו קצתם לפי המשל

הקדמה

ה

שראו שיהיה לענין, וממה שראוי שנתעורר עליו מה שמצאנוהו מיוחד בפרשת אתי מלבנון בעניני גן זאת החשוקה ומה שלקמ החשוק מגנו מתיבת עם המורה על הערוב והכללות שנכפל בה הרבה אמר פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים עם כל עצי לבונה עם כל ראשי בשמים מורי עם בשמי יערי עם דבשי ייני עם הלבי ראה אך נכפלה תיבת עם בכאן ולא תמצא זה בזה הספר בזולת זאת הפרשה כאלו העיר הנרדמים בזה ההכפל הנפלא שירגישו במה שכוון בזה. וזה משלמותו ורצותו שיוכנו דבריו כפי היכולת למי שראוי שיבינם עם העלמם מן ההמון כמו שהוא מחוייב. הנה זה הוא מה שראינו להקדימו מעניני החקויים והמשלים אשר בזה הספר על השלמות:

שהגיע לראשה. וזה ממה שאי אפשר שלא יהיה לענין בכמו זה המשל המתוקן בתכלית התקון. ומה שראוי שנתעורר עליו באופן החכמה בהמשילו השלמות אשר ידרוך תחלה בהגעתו אל העליה על הרי בתר עד שיפוח היום וגומר והמשילו השלמות אשר ידרוך אחר כן בהגעתו אל העליה אל הר מור וגבעת הלבונה אמר עד שיפוח היום וגומר אלך לי אל הר מור ואל גבעת הלבונה והמשילו השלמות אשר ידרוך באחרונה אל העליה על הרי בשמים והעיון בכאן הוא בהתחלפות ענייני אלו ההרים. ולמה הוציא הראשון והאחרון בלשון רבים על הרי בתר הרי בשמים והשני בלשון יחיד אמר הר המור וגבעת הלבונה. ועוד למה לקה בשמים מיוחדים בהשגה השנית ובשלישית לקה בשמים על הדרך הכללות כי זה גם כן ממה

ואחר שנשלם לנו זה נתחיל בבאור זאת המגלה כפי מה שיעדנו:

פירוש הרלב"ג

שיר השירים אשר לשלמה:

ידוע ששלמה ע"ה תיקן משלים הרבה ושירים רבים למצוא דברי הפסוק כאמרו וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו המשה זאלף ולזה אמר בזה הפסוק לפי הנגלה בו שזה השיר הוא הנבחר שבשירים אשר תקנם שלמה. ואין ספק שכלם היו מיישירים אל השלמות המכוון באדם אם אל השלמות הראשון אם אל השלמות האחרון אם אל שניהם יחד. כי אין מחק המדברים ברוח הקדש לדבר בשירים אשר יתקנו להמשיך האדם אל הפעולות המגוננות או בשירי ההכלים הזכובים אשר לא ימשיכו האדם אל הדברים שראוי שיאהבו או אל הרחקת הדברים אשר ראוי שיורחקו. ולזה אמרו רז"ל שכל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים. ירצו בזה שכל השירים אשר לשלמה קדש כי מאלו השירים דבר בזה הפסוק. ולפי זאת הכוונה העיר לפי הרמז באמרו לשלמה על שם המחבר. ואולם לפי ההקויו אשר ינהג בו בזה הספר היה אמרו לשלמה מעיר על השכל ההיולאני וכאלו יאמר שזה השיר הוא הנבחר שבשירים אשר יישירו אל מה שיאות אל השכל והצלחתו ויהיה אמרו לשלמה מעיר על הנושא אשר יחקור בו בזה הספר והוא השכל ההיולאני ויעיר על זה על ההצלחה אשר היא השלמות האחרון לשכל ההיולאני כי השכל הנקנה יכונה ג"כ בזה המשל בשלמה אבל הוא בזה השם יותר ראוי מצד שלמותו וזה כי שלמה יאמר על השכל ההיולאני מצד ההכנה אשר לו לקבל השלמות ויהיה מפני זה אמרו לשלמה מעיר על נושא זה הספר ותועלתו כי אות הלמ"ד

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך
מין:

בעבור מה שבהגעת זה השלמות מהרוחק
עד שכבר יחשוב לסבות רבות המנע

הגעתו הקדים זה ההכנס לכאר אפשרות הגעתו
להיותו מה שבו הדרישה בזה הספר רצוני
איך יתכן שיגיע זה השלמות ולא יתכן להקוד
בדרך אשר יובילנו אליו אם לא ידענו תהלה
שהוא אפשר שיגיע. ואולם הסבות אשר
יביאו לחשוב המנע הגעת זה השלמות לנו
הנה האחת מהם כי הוא כבר יחשב שלא
יתכן שיעשה האדם שום פועל אלא אם צייר
ענין הפעולה ההיא והשתוקק אליה והמשל
שמי שלא צייר פועל הבנייה לא ישתדל
לבנות לו בית ולא ישתוקק אליה בשום
פנים ואע"פ שצייר ענין הבנין לא ישתדל
לבנות לו בית אלא א"כ קדמה לו תשוקה
על הבנין. ובהיות הענין כן הוא מכונן לפי
זאת ההגחה שלא יתכן שיוציא האדם ההכנה
אשר בשכלו אל הפועל כי הוא מפני שאי
אפשר לו שיוצייר בתהלת הענין שלמותו
האחרון הנה לא ישתוקק אליו ואם לא
ישתוקק אליו הנה לא יתכן שישתדל בעשיית
זה הפועל. והשנית כי לאדם בתהלת עניינו
תשוקה אל מה שימנע ממנו השלמות
האחרון ר"ל שתשוקתו היא אל התאוות
הגופיות וכל מה שיחזיק בהם ימשכוהו
אליהם ותתוסף תשוקתו אליהם תמיד כאמור
היו משכמי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף
יין ידליקם ירצה בזה שהם יבקשו בבקר היין
וכאשר יחזיקו בפעולה ההיא יבקשם היין
וירדוף אהריהם או יסבב היין שירדפוהו
ויהיה אמרו ידליקם יוצא לשלישי. ובדמיון
זה אמרו ז"ל כך דרכו של יצר הרע היום
אומר לאדם עשה כך ולמהך אומר לו עשה
כך ולמהך אומר לו עבוד ע"ז. ובהיות הענין
כן הנה הוא רחוק שתהיה תשוקת האדם
אל המכוון בו. והשלישית כי הוא ואם
היה שנודה שהוא אפשר שיהיה מצוייר
לאדם שלמותו האחרון מתהלת הענין הנה
הוא רחוק שיגיע אליו. וזה כי הדרך אשר
תגיעהו אליו מוסכלת ממנו. ובאמת כי בה
מהעלם החזק. עד שאם היה אפשר שידע

האדם מהות ההצלחה בתהלת הענין כאלו
תאר ידעת טוב הסדר והיושר אשר בנמצאות.
הנה יהיה הגעתו אל השלמות בקושי גדול
להעלם ממנו בתהלת הענין הדרך אשר
יובילהו אליו. והוא שידרוך בחקירתו בידעת
עניני הנמצאות הדרך הראוי. וזה בשיקדים
מה שראוי להקדים. וידרוך גם כן בחקירתו
בדבר דבר מהם בדרך המיוחדת באותה
החקירה. כאלו תאמר שיעתק אליה מהענינים
העצמיים המיוחדים לאותו הדרוש וישמר
מהטעות הרמיון והמחשבה ומלקיחת הענינים
המקריים על שהם עצמיים וזולת זה ממה
שראוי שיהיה נזהר בו בחקירתו בדבר דבר
מעניני הנמצאות. ובוזה כל מהקושי החזק.
ועוד כי קצת ההתחלות בחקירה הם לקוחות
מהחוש בקושי גדוד ואם לא יושג בחוש
כל מה שראוי שיושג באותה החקירה נמנע
ונחשוב במה שהוא מקרי שהוא עצמי כמו
שיחשוב חושב שכל בעל חיים יש לו ראש
מפני שכל בעל חיים אשר הרגיש בהם הם
בעלי ראש. ועוד שקצת אלו ההתחלות
הלקוחות מהחוש לא יתכן שיושגו בחוש כי
אם בזמן ארוך יעבור החיים האנושיים. הנה
זה כלו הוא ממה שיביא לחשוב שיהיה
הגעת האדם אל שלמותו בנבול הנמנע.
ולזה הקדים ההכנס הזה וביאר שעוד מה
שהשיגה החכמה האלוהית בזה הענין והכלים
אשר הוכנו לאדם להגיע אל שלמותו ומה
שיוסרו בו אלו הסבות אשר יחשב בעבורם
המנע הגעת ההצלחות לנו. וזה אמנם היה
ממנו מזה הפסוק עד אמרו לסוסי ברכבי
פרעה דמיתוך רעיתי. ובאר תהלה שהשי'
שם בטבע בנו עדת האנשים תשוקה לדעת
עניני הנמצאות יותר חזקה מתשוקתנו אל
ההנאות הגופיות. וזאת הקדמה אמיתית אין
ספק באמתה כבר באר אותה הפדוסוף
בראשון ממה שאחר הטבע מההעתקה
החדשה. והנה שלמה נתן בזה סבה חזקה
והיא הראות הכמת השי' וגדולתו בנבראות
לכל אדם בתהלת הענין מצד השלמות
הנמצא בבריאתם. ומזה הצד יהיה חשק כל
אדם נפלא לדעת טוב הסדר והיושר אשר
בנמצאות אשר יורה הוראה נפלאה על
שלמות

שישים הטבע בנו זאת התשוקה. ואיך לא יהיה זה והנה תראה שהכח אשר בו יוליד החי שם בו הטבע תשוקה אל זה הפועל למען יגיע ממנו הפועל המכוון להעמיד מציאות המין. וכן שם הטבע תשוקה אל המזון ככל בעל חיים בעת אשר יצטרך אליו כדי שיתנועע אל המזון וזה בשלחו הליחה השחורה אשר תנרדד בפי האצטומכא. וכן הענין בהוצאת השמרים באמצעות המרה האדומה המביאה לזה תשוקה אל הבעל חיים בעת הצטרכו לנקביו. כמו שנזכר בספר בעלי חיים ובמלאכת הרפואה. ואם שם הטבע תשוקה בכמו אלו ההכנות הפחותות ביחס אל השכל האנושי כדי שיצאו אל הפעל המכוון בהם עם הגלות פעולותיהם בתהלת הענין כל שכן שהיה ראוי שישים תשוקה בזאת ההכנה הנכבדת אשר בה האדם אדם עם העלם ממנו אופן פעולתה בתהלת הענין. ובכלל הנה זאת התשוקה היא אחד מהכלים אשר המציא בנו הש"י להגיענו אל שלמותינו האחרון. והנה זכר עוד שלמה בכאן כלי אחר נתן לנו הש"י להישירנו אל הצלהתנו והם השלמים אשר ימצאו בכל דור ודור המיישרים זולתם אל השלמות אם מפייהם אם מפי כתבם בחשק הטבעי אשר להם בזה כאלו היה זה מן הטבע להדמות אל הש"י כפי היכולת אשר שפע ממנו זה המציאות השלם לא להגיע לו שום תועלת. והנה בזה האופן השלם הסבה בסוד כל המונעים אשר נזכרו. אולם המונע הראשון והוא העלם ממנו מהות ההצלה יסוד בזה האופן. אם לפי שאלו השלמים כבר יודיעו לנו כפי היכולת. אם מפני היישרים אותנו אליה. וזה שעם היישרים אותנו אליה לא נמנע הגעת ההצלה לנו מפני העלם ממנו ציורה. כי מי שיעשה מעשה מה מעצמו יאוייב בו שיהיה ידוע התכלית מעת התחילו בפועל אם לא יגיע אליו כי אם במקרה. ואולם מי שיישיר זולתו לעשות מעשה מה לא יתוייב בפועל שיצייר התכלית אשר בעבורו נעשה המעשה ההוא ואולם יתוייב זה במי שיישירו לעשות זה המעשה וזה מבואר בנפשו. ולזה תמצא בכל מלאכה

מעשיית

שלמות הפועל כמו שקדם. וזאת הסבה אשר נתן בכאן שלמה היא שלמה מאד וכמעט שהיא מהסכות הנותנות המציאות והם היותר שלמות. והנה הפלוסוף נתן הראיה בזה מפני שאנחנו הושקים אל מוחשי הראות והשמע ממוחשי הריח והטעם והמשוש עם היות אלו המוחשים יותר מיוחסים אל הנאת נופתינו וזה מבואר מעניינם. ולזה יראה שאמנם שם הטבע תשוקתנו אל מוחשי הראות והשמע יותר חזקה עם היות יחסם אל הנאותינו הנופיות יותר מעט להתיחסם יותר אל מה שנקנה בו הידיעה. ולזה נזכרו שני אלו החושים בלבד בזה הספר באמרו הראיני את מראיך השמיעני את קולך. וכבר נתנו קצת האחרונים בזה ראייה אחרת. ואמרו שכל דבר ראוי שיהיה הושק אל שלמותו ואולם ידיעת האמתות הוא שלמותינו ויולידו שאנחנו הושקים אל ידיעת האמתות. והנה זאת הראיה הלישה אצלי. וזה כי זה אמנם היה צורך אלו הודיני ששלמותינו הוא ידוע לנו מתהלת הענין כי אז היה אפשר שנאמר שהוא מהוייב שתהיה תשוקתנו אליו אם היה שתהיה תשוקתנו תמיד אל הטוב. אבל הוא נעלם ממנו בתהלת הענין אם לנו שלמות אחר זולתי אלו השלמיות הנופיים. ואם היה שנוד' שאנחנו נדע תכלית הענין שלמות אחר יותר טוב הנה לא ידענו בתהלת הענין מה הוא זה השלמות ותשוקתנו גם כן אינם תמיד אל הטוב. והנראה בעיני שזאת התשוקה אשר נראה אותה מתפשטת בטבע בכל אישי המין ר"ל שכל אחד מהם משתוקק בטבע אל שלמותו אלא שקצתם או רובם הוא קץ בהצעות ומפני זה יניה הענין וישאר עם התשוקה ההיא כאמור תאוות עצל תמיתנו כי מאנו רדיו לעשות:

הגה הסבה בחיוב זאת התשוקה בנו היא שהטבע בעבור ששם בנו זאת ההכנה חוייב שישים בנו כלים ישלם להם צאת זאת ההכנה לפועל. ואם לא, תהיה ההכנה בנו לבטלה. והנה הטבע לא יעשה דבר לבטלה. ובהיות הענין כן והיה בלתי אפשר שנגיע אל השלמות אשר היתה הכנתנו אליו בזולת תשוקה. הנה מן ההכרח היה

להם באורך הזמנים עד שישלם לנו בזה הצד האמת בזה:

הגדה זה מה שהקדים זה החכם בזה הספר קודם שידבר באופן הגעת זה השלמות לנו להתיר הספקות אשר יחשב מהם המנע הגעת ההצלחה לנו. וקודם שיזכור הספקות האלו הקדים לאמת מציאות התשוקה לנו לשלמותינו. ואחר שהצענו זה נשוב לבאר מדברי החכם אמר להעיר על התשוקה אשר בתחלת הענין לשכל ההיולאני להדבק בשי" שהשכל ההיולאני והוא הנקרא שלמה בזה הספר כמו שקדם אמר על צד התשוקה מי יתן וישקני השי" מנשיקות פיהו רוצה לומר שידבק בי כפי היכולת. כי הנשיקה מורה על הדבקות וההתדבקות ולזה אמרו על משה ואהרן ומרים שהם מתו בנשיקה רצוני שהם בשעת מיתתם היו דבקים בשי". ואולם אמרו ישקני ולא אמר אשקוה כי השי" הוא הפועל בזה על דרך האמת. וזה כי מה שנשכילוהו הוא מפני שפע שופע אלינו מהשי" באמצעות השכל הפועל. ואולם אמרו מנשיקות פיהו כי הנשיקה בפה מורה על דבקות יותר חזק כי הוא כמו דבקות רוחני רצוני שכאשר ישקו זה את זה בפהם מורה שהם כאלו נדבקו ברוחם אשר ישאפו זה מזה. ואולם אמרו כי טובים דורך מין ירצה בזה שהשכל בתחלת הענין משער שאהבת השי" היא יותר חשוקה ויותר נכבדת מההנאות הגופיות. וזכר היין לפי שהיא היותר מפורסמת מכל ההנאות הגופיות והערבה יותר אל המון העם והיא המביאה אל ההמשך אל שאר ההנאות כמו המשגל וכווללות. ולזה זכר היין לבד. כמו שזכר ג"כ בספר קהלת היין הכורה על ההנאות הגופיות באמרו למשוך בין את בשרי:

לריה שמנך טובים שמן תורק שמך
על כן עלמות אהבך:

אמר נותן סבת זאת הנמצאת בנו בטבע להשכיל ולדעת השם יתעלה כפי היכולת. כי להשגה החלושה אשר לנו בתחלת הענין בסדר הנמצאות וישרם ואופן החכמה בהם נראה

מעשיית יהיה תחתיה מלאכות משרתות לה שאין אחת מהמלאכות המשרתות משיגות בשלמות התכלית אשר בעבורו יהיו אלו המלאכות ואמנם תשיגו בשלמות המלאכה הראשיית והיא אשר תיישיר המלאכות אשר תחתיה אל שיעשו מה שיעשו. והמשל שמלאכת הנגרות המשרתת למלאכת הספינות הנה תיישיר למלאכת הספינות אל איכות מעשה התוך הקורות אשר תעשה מהם הספינה ולא יהוייב במלאכת הנגרות ההיא שתדע הסבה אשר בעבורה יהוייב שיהותכו הקורות על זה האופן ואולם יהוייב זה במלאכה הראשיית המיישרת אותה אל זה המעשה. ואולם המונע השני והוא החשק אשר לנו בתחלת הענין להמשך אל התאוות הגופיות יסור גם כן בזה האופן לפי שאלו השלמים יקחו תהבולות ינהיגו בהם האנשים עד שירחיקום מההמשך אל אלו התאוות כפי היכולת בדרך שישלם להם ההשתדלות בהצלחה האנושית. ואולם המונע השלישי והוא העלם ממנו הדרך אשר תוליכנו אל שלמותינו יסור גם כן בזה האופן. וזה שאם היה שאהד א' מהמשתדלים בואת ההשגה מעצמם אם לא השיג בזה דבר מה שהשיג בזה דבר מועט הנה כשהתקבץ מה שהשיגוהו כולם התקבץ מזה שעור ראוי אם מעצמו אם מצד היותו מיישיר מי שיראה דבריהם אל הגעת האמת בזה. ולזה יעזר האדם תמיד בהקירותיו בדברי הקודמים. כל שכן אחר הגלות האמת בהם לקודמים. כמו שהיה הענין בעת זה החכם כי החכמות כבר היו אז באומותינו מאד. ובהיות הענין כן הנה השלמים הקודמים ידריכו אותנו בעיני בדרך אשר תגיענו אל ההצלחה אם מפיחם אם מפי כתבם בהשק הטבעי אשר להם על זאת ההשפעה ויודיעונו בדבר דבר דרך החקירה בו ומה שנתבאר להם בו עם מה שנעזרו מזה בדברי הקודמים להם. וזה שנצטרך השגה בחוש והיא לא תשלם כי אם בקושי ובזמן ארוך יעבור החיים האנושים ישלם גם כן על זה האופן. כי אלו השלמים יודיעו אותנו מה שהושג מזה בחוש להם ולקודמים

בתחלת העינין מאלו הסדרים אשר בנמצאות ידענו ששמך הוא סדור ישפיע ממנו כל אלו הסדרים. וזה שכבר יראה באלו הנמצאות למה שבהם מטוב החכמה והסדור שמציאותם הוא נשפע ממך. ולזה יעירנו ריח השמנים אל שנודה שבכאן נמצא אחד ישפיע ממנו אלו הנמצאים ושוה הנמצא הוא בתכלית המעלה והשלמות להיות מה שישפע ממנו בזה האופן מהשלמות. ולזה אהבוהו העלמות והם הנערות הקטנות אשר לא היו לאיש ר"ל שנפשות המדברות טרם צאת הכנתם לפועל יחשקו להשיג אותך ולהשיג מה שבמציאות אלו הנמצאים על מה שהם עליו מטוב הסדור והיושר וזה החשק הוא הסבה אל שנשתדל להגיע אל שלמותו:

משבני אחרוך נרוצה. הביאנו המלך
הדריו נגידה ונשמחה בך נזכירה
דודך מיין מישרים אהבוך:

אמר אל הש"י מורה על חוק החשק ורוב המונעים שיישירוהו אליו וימשכהו עד שירוצו אחריו הוא ושאר הכחות הנפשיות. וזה יהיה כשיכנעו שאר הכחות הנפשיות לעבודת השכל. או ירצה בזה באמרו נרוצה הוא והדומים לו ר"ל שאר בעלי השכל להיות זה החשק בכל שאר האנשים בטבע והוא נראה יותר. ואולם יחס הפועל בזה לש"י לפי שהאדם לא יוכל להגיע אל שלמותו אם לא במה שישפע עליו מהש"י. ועוד שלרובי המונעים צריך עזר אלהי למשכו אליו. ואמר על צד התשוקה שאם נגיע אל זה התכלית ר"ל שביאנו הש"י הדריו זה יהיה תכלית הגיל והשמחה. ובאמת כי זה הגיל והשמחה מה שאין לשמחות הגופיות יחס אליו. כי התענוג השלם והשמחה השלמה הוא כשיושג הנכבד בהשגה שלמה אמיתית כמו שהתבאר במקומותיו. ולזה אמר דוד ע"ה שובע שמחות את פניך. ואמרו רז"ל שהשמחה במעונו ירצו שתכלית השמחה היא במדרגת הש"י. והנה רצה בזה שהתכלית המכוון בנו הוא אשר נחשק אליו ראשונה חשק נפלא

נראה לנו הפלגת הש"י הראות חזק. ולזה אהבוהו העלמות והם הנערות הקטנות אשר לא היו לאיש ר"ל הנפשות המדברות טרם צאת הכנתם לפועל. כי החשק הטבעי הוא לנכבד וכל שיהיה החשוק יותר נכבד היה החשק יותר חזק. ואולם אמרו לריח שמניך טובים הנה כבר ידעת איך המשילו החכמים והנביאים הידועות במשקים כאמרו הוי כל צמא לכו למים. ושתו בין מסכתי. ושמן על ראשך אל יחסר. וכבר נתנו רז"ל הסבה בזה החקוי והמשל. ובכלל הנה בעבור שהושאלה האכילה והשתייה לעינין הלמוד כמו שביאר הר"מ ז"ל ונתן הסבה בזה בספרו הנכבד מורה הנבוכים למה הושאלו המזונות והמשקים לענייני החכמות. והנה המשיל הנכבד שבהשנות אל השמן להיותו נכבד שבמשקים והעולה על כלם. וכבר ידעת שהנכבד שבמיני ההשנות הם המושכלות. והנה ליתרון חכמת הש"י הנראה בדברים הנמצאים בתחלת העינין למה שבהם מטוב הסדר והיושר והשלמות האפשרי בהם ולהיותם מעירים האדם לעיין בהם עד שידע אופן החכמה במציאותם על מה שהם עליו קראם שמנים טובים ר"ל רוקחים כי השמן הרוקח יקרא שמן הטוב כאמרו כשמן הטוב שיווד על הזקן זקן אהרן. והנה קראם שמנים טובים לשתי הסבות האלו רצוני מצד מעלתם בעצמם ומצד היותם מעירות האדם לעיין בהם עד שידעם בשלמות עד כמו שישתוקק האדם שישגי המורה כאשר הריגש בטוב ריחו. ואמר כי למה שנרית תחלה מאלו המושכלות הנפלאות קודם שנשיגם ידענו כי שמך הנכבד הוא כמו השמן הטוב שיווד מכלי אל כלי שיורגש בריחו הרגש חזק כן שמך הנכבד נראה הראות חזק לריח אלו השמנים הטובים. כי השלמות המתמיד הנמצא בהם הוא ממה שיוורה הוראה חזקה על מציאותך ושלמותך כי אי אפשר היות מציאותם מעצמם או בקרי עם היותם בזה השלמות אשר הם עליו וזה הסדר המתמיד. ויסכול שתהיה הכונה באמרו שמן תורק שמך מה שיוורה על ההשפעה כאלו אמר שלריו שמניך טובים והוא מה שנרית

לפי שהשחרות הוא אינו לה מעצמה אבל מחוץ כמו שחרות מי ששזפתהו השמש. וזה לפי המשל. ואולם לפי הנמשל ירצה שהשחרות הדברים הגופיים אשר הם תחת השמש והם הדברים ההיום הנפסדים אשר החשק להמשך אליהם מונע אותה מהשלמות. ויהם אותם אל השמש להגלות פעולותיו בהם. וכמו זה אמר בספר קהלת שיעמול תחת השמש המהלכים תחת השמש. וביארה מי הם אשר ימשיכו לאלו העניינים הגופיים ואמרה ששאר כחות הנפש יסבבו שלא תטור כרמה כשתעשה הפעולה המיוחסת אליה אשר בה תתן כרמה פריה ושמה משתדלת בפעולות הגופיות המיוחסות אליהם. וקראה אלו הכחות המושכים אותה אל התאוות הגופיות בני אמה לפי שהנפש מצד שהיא אחת היא אם לכל אלו הכחות אשר יסתעפו ממנה. וקראה אותה בנים לפי שהם כחות פעולות. והנה הכחות המתפעלו מהם ר"ל הנשמעים אליהם הם בנות ירושלים. והנה מבואר למי שידע הנפש וכחותיה כי מהכחות הנפשיות ימצא מה שהוא במדרגת המניע והפועל ומהם מה שהוא במדרגת המתנועע והמתפעל. ואולם אמרנו שהרצון באמרו שחרהרת הכפל השחרות הוא מבואר וזה כי פעמים יהיה ההכפל לחזק כאמרו יפיפת מבני אדם:

הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה
איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה
בעוטיה על עדרי חבריך:

זה מאמר השכל ההיולאני אל השכל הפועל המשלים אותו והמוציא את הפועל. והוא על דרך המשל על דרך ויאמר יי אל השמן והדומה לו. ואמר זה כמתרעם שעם המונעים אשר לו לפי מה שזכר בפסוקים הקודמים הנה בכאן ג"כ מונעים אחרים ימנעוהו מהשלמות והוא שהוא לא ידע מה היא ההצלחה ולא ידע ג"כ הדרך אשר בה יגיע אל שלמותו והצלחתו. ולזה אמר הגידה לי מה הוא הדבר שאהבה נפשי רצוני וחשקי בו בטבע ר"ל ההצלחה כי זה בלתי ידוע לי בתחלת הענין. גם הגידה לי איכה תרעה

וזה ממה שיישירנו אל שנגיע אל התכלית כמו שקדם. ואמר שכבר יראה היות חזק הגיל והשמחה למי שיגיע אל זה התכלית וזה ממה שנראה בתחלת הענין מדודיך ר"ל מהדברים אשר יביאונו להשוק בך הוא יותר נבחר אצלנו מין רצוני מתאוות הגופיות. ויהיה אמרו מישרים אהבך שם תחת שם התאר כי כבר ימצאו מזה המין רבים בלשוננו. וירצה בזה שבעלי המישרים אשר אהבו הש"י ר"ל אשר התעוררו לראות יושר הנמצאות ואופן ההכמה בהם יבחרו מה שיריחו מדודיך יותר מין. והנה פירשנו נזכרה. נריח. על דרך אזכרתה. ועל דרך בכל מקום אשר אזכיר את שמי לפי הפירוש הנכון:

שחורה אני ונאווה בנות ירושלים
כאהלי קדר כיריעות שלמה:

אמר השכל ההיולאני לשאר כחות הנפש שהיא שחורה בתחלת הענין לפי שהיא משוללת מכל מושכל והיא עם זה נאה מצד ההכנה אשר לה לקבל כל מושכל כאשר יהיה לה מי שיעירה על זה. ואמרה שעם השחרות אשר לה בעצמותה מצד הסכלות אשר יהיה לה בדברים ראשונים הנה יש לה ידעויות יבדילוה מהביט אל מה שראוי שתביט אליו ותעיין בו. ואלו הידיעות הם המונעים אשר לה מצד החומר אשר יוסיפו על שחרותה שחרות. והמשיל השחרות אשר לה מצד החומר לאהלי קדר שהם חשוכים מאד מצד יתרון החום עם ששם קדר מורה על השחרות. וכאלו אמר כאהלי קדר שהם חשוכים מאד כן ידעויות שלמה. כי לפעמים ידמו בלשון הקדש בשני כפ"ן כעמי כעמך כשפחה כגברתה והדומים להם:

אל תראוני שאני שחרהרת ששזפתני
השמש בני אמי נהרו בי שמוני נומרה
את הכרמים כרמי שלי לא נמרתני:

אמרה לשאר כחות הנפש מבארת מה הם לו הידיעות שזכרה בפסוק הקודם שלא יכוז אותה מצד הכפל שחרותה

אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי
לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך
על משכנות הרועים:

השיב לה השכל כי כבר השגיח הטבע
בהסרת אלו המונעים בכללם אשר
זכרה במה שהמציא מהשלמים בכל דור ודור
אשר יישירו זולתם אל ההצלחה המכוננת
אם מפייהם אם מפי כתבם בחשק הטבעי
הנתן להם בטבע על זאת ההשפעה. וכבר
בארנו במה שקדם איך יסורו אלו המונעים
בזה האופן. ולזה אמר אם לא תדעי לך
שאהבה נפשך ואיכה תרעי דרך כדרך
הצאן אשר אין להם רועה ומנהיג, זוני
כחותיך על משכנות הרועים והם השלמים
אשר ינהיגו שאר האנשים ויוליכום אל
המקומות אשר תקח בהם הנפש מזונה ר"ל
שלמותה כמו שינהיג הרועה הצאן אל מקום
אשר ירעו שם, וכבר נכפל הרבה בדברי
הנביאים המשיל המנהיגים לרועים ואשר
יקבלו המוסר מהם לצאן. ואולם קרא אותה
היפה בנשים כי אין בכחות הנפשיות
המתפעלות כח נכבד כמוה:

לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי:

דבר ידוע כי במצרים ימצאו הסוסים הנבחרים
הרבה כאומרו ולא ישיב את העם מצרים
למען הרבות סוס ותצא מרכבה ממצרים
בשש מאות כסף וסוס בחמשים וטאה. ואין
ספק שברכבי פרעה אשר הוא המלך שם
ימצאו הסוסים הנבחרים מקושטים במיני
העדי כמו תורי זהב וההרוזים קלי המרוץ.
והנה אמר השכל הפועל לשכל ההיולאני
אשר היא הנקבה בזה המאמר שהוא דמה
אותה לסוסיא אשר ברכבי פרעה שהיא
מוכנת ליפיה לקבל הקשות והעדי אשר
מדרך הסוסים אשר ברכבי פרעה שיתקשמו
בהם והיא גם כן מוכנת לרוץ אל מקום
ההפץ. ולזה המשילה בסוסים אשר ברכבי
פרעה לפי שאין ממנהגם שינהיגו אותם
ללכת אנה ואנה כי אם אחר הקשות והעדי.
ובזה הוא מבואר בשכל ההיולאני שאי
אפשר בו שילך אל מקום הפצו אם לא
התקשט האדם קודם זה במדות המשובחות

תרעה נפשי רצוני איכה תקבל מזונה והוא
המושכלות והכוונה בזה שיודיע הדרך אשר
בה תגיע אל זה השלמות. איכה תרביץ
בצהרים ר"ל איכה תנוח לגורלה שהוא
תכלית האור המיוחס לה כמו שבצהרים יהיה
אור השמש בנבורתו. והכוונה בזה שעם
השגתה המושכלות והוא מה שיושכל מאלו
הדברים תחלה הנה בכאן השנה היא הולכת
מהלך השלמות מאלו המושכלות כאלו
תאמר חכמת האלהות ובאופן ההשגה בה
מהספק ומהמבוכה ולזה אמרה שיודיעה איך
יהיה זה. או יהיה הרצון באמרו איכה תרעה
איכה תנהיג שאר כחות הנפש כי השכל הוא
הרועה שאר כחות הנפש ומנהיגם. או ירצה
לו נתנה זאת הממשלה בשרש הבריאה.
והוא מבואר שזאת ההנהגה המתוקנת ר"ל
הנהגת השכל שאר כחות הנפש לפי מה
שראו היא הצעה להגיע האדם אל שלמותו
האחרון. ויהיה לפי זה הביאור הרצון באמרו
איכה תרביץ בצהרים שיודיעה הדרך אשר
בה תגיע אל ההצלחה כי זה נעלם בתהלת
העינין כמו שקדם. שלמה אהיה כעוטיה
ר"ל כגולה על דרך ועוטף עטה או כמתכסה
על דרך ועל שפם יעטה כמי שיש לו בושת
וצער שהוא מכסה פניו. ורצה באמרו
הברך שאר הכחות הפועלים לא שהם
שונים אליו אלא שיהסם אל בנות ירושלים
כי הם השכל הפועל אל השכל ההיולאני
וזזה הצד קראם חבריו. מצורף לזה שאי
אפשר הגעת האדם אל שלמותו אם לא
יהיו כל אלו הכחות חברים לשכל ר"ל
שיכונו כלם הגעת השלמות ותהיינה פעולותיהם
במה שיישיר אל זה השלמות לבד. והכוונה
בזה למה אהיה מנהגת עדרי הברך רצוני
למה אהיה מתעסקת בפעולות המיוחסות אל
הכחות ההם אשר הם בלתי מיוחסות לי
וימנעו פעולותי המיוחסות לי אשר הם
השלמות האמתי. וזה שאם לא ארע התכלית
המכוון בי ולא הדרך אשר יובילני אליו לא
יתכן שאשחרל בשלמותי ותהיינה פעולותי
כלם במנהג עדרי הברך עם מה שהם
מושכים אל פעולותיהם כאמרה שמוני נוטרה
את הכרמים:

והסיר מעליו הבגדים הצואים ר"ל פחיתות המדות. וזה הדבר כבר זכרוהו הנביאים והמדברים ברוח הקדש. וזכרוהו רז"ל הרבה. וזכרוהו ג"כ הפלוסופים. וכבר אמר אבוהמר בספרו בכוננות ממשל על זה הענין שהשכל דומה למראה וזה שכמו שהמראה המלוכלכת והכלתי מלוטשת לא תקבל רושם המראים וכאשר הוסר לכלוכה ולוטשה תקבל הרשמים. כן השכל לא ישיג הדברים אם לא רוחץ קודם מצואת המדות הפחותות והסיר מעליו לכלוכיהם. זהו כוננת דבריו אף על פי שלא אמרם בזה הלשון. ואמנם דמה אותה לסוסיא לא לסוס לפי שהוא ימשילה בזה המאמר לנקבה וזה כי ביחס אל השכל הפועל הוא הולך במדרגת ההיולי ומה שזה דרכו פשט המנהג להמשילו לנקבה לפי שהנקבה מקבלת והזכר פועל. והנה מצאנו זה לרז"ל במדרש סבה שנית והיא כי הסוסיא ברוצה לא יפסיק ברוצתה עשותה צרכיה מה שאין כן בזכר ולזה המשילה לפי מאמר' לסוסיא לפי שהשכל ההיולאני המתקשט בקשוט הראוי לא יפסיק מרוצת הליכתו אל הצלחתו לקחתו בעת' מה שיצטרך לעמידת גופו וזה דבר הוא אפשרי בחק השכל ההיולאני ואם היה שיהיה מציאותו בפעל רחוק מאד ר"ל שימצא איש מתעסק תמיד בעיון בדרכי הש"י אף בעת לקחתו מה שיצטרך לעמידת גופו:

ועזיבת התאוות הגופיות והתענוגים ההם. ואפשר שנאמר שהרצון בזה הקשוט השגתה המושכלות וההשלמה בהם ויהי' דמותו אותו לסוסיא מצד המרוצה למקום החפץ בלי הפסק כמו שקדם. ויאמר שהיא מוכנת לקבול זה השלמות. והוא אשר דמהו לתורים ובחרויו' להיותם הולכים מהלך התקון והשלמות מהאברים אשר מדרגם שיושמו בהם. ואמרו נעשה לפי שאין הוצאת זה הכח לפועל מיוחס אל השכל הפועל לבד אבל יצטרך אל עזר אחר כמו שקדם והם השלמים אשר יישירוהו אל זה השלמות. ועוד כי אין דרך להגעת המושכלות הראשונות מהשכל הפועל בנולת החוש והדמיון והכח הזוכר כמו שקדם:

עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו:

בעבור שכבר קדם שזה השלמות יצטרך בהגעתו אל עזר אחר וזלת השכל

הפועל והוא החוש והדמיון והכח הזוכר. והיתה הכוונה בזה הספר להעיר על דרך זה השלמות לנו. ומה הדבר אשר יהיויב הגעתו תהלה. ואיך יגיע. עד שיכלה הענין בסוף אל הגעת השלמות התכליתית לנו. דרך בזה בזכירת המדרגה הראשונה בסדר מהמדרגות אל ההצלחה כאשר נחשוק אליה והיא שלמות המדות. וזה כל פרי זאת הפרשה עד אמרו קול דודי הגה זה בא וגו'. ושם הכח הנפשי אשר ילך במדרגת ההיולי אל השכל ההיולאני במדרגת הנקבה החושקת וחשכל ההיולאני במדרגת החשוק. וזה דבר נמשך בכל מה שיבא בזה הספר. והנה זה הכח הולך במדרגת ההיולי באופן מה לשכל ההיולאני ובאופן מה במדרגת הפועל כמו שנזכר בספר הנפש. ואמר זה הכח הנפשי המעיר השכל ההיולאני לדרוך אל השלמות בהשלמו עד שיהי' המלך במסבו והוא השכל ההיולאני הבושם שלי יתן ריחו ויעירנהו על הגעת המושכלות. ואמנם היה זה לפי שאלו הצורות הדמיוניות בהשנותם יעירו השכל על עשיית ההקדמות הכוללות ונתנית המשמש הבלתי תכלית. ואולם אמרו במסבו ירצה בו הדברים אשר ישיגם השכל כי הם עגולה

נאוו לחיך בתורים צוארך בהרוויים:

רוצה בזה שהיא נאותה לקבל הקשוט והעדי ומוכנת אליו תכלית ההכנה. ואמר לחיך וצוארך לפי שהם המקומות אשר מדרגם שיושמו בהם אלו הקשטים בארץ ההיא:

תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף:

אמר נעשה ולא אמר אעשה לפי שהוא יצטרך בזה הקשוט לעזר אחר וזלת השכל הפועל. והוא העזר שיהיה לו מהרועים אשר קדם זכרם אשר יישירוהו אל זה הקשוט. ועוד כי הוא יצטרך בזה שיעזרוהו שאר כחות הנפש וחשלים ההסכמה ביניהם

ואמר שיעצרך אליה קודם זה הקשוט במדות החשובות ושהיא מוכנת מאד אל זה הקשוט. ואולם אמרו תורי זהב נעשה לך הוא לפי שאין זה הקשוט מיוחס אל השכל לבר אם לא בעזר הרועים שקדם זכרם ובעזר שאר כחות הנפש שישכימו ויכנעו לעבודת השכל. וזה נאות מאד לפי הלשון. ובוה יהיה בכל זה המשל אשר בוה הספר מורה על חשוק אחד והושקת אחת:

ואולם פרשת שחורה אני ונאווה אני משל לחושק ולחושקת ולזה אני זר אם ישוב המאמר אל השכל ההיולאני. ועם זה הנה אפשר שיפורש ג"כ כשישוב המאמר אל זה הכה הנפשי אשר ילך במדרגת ההיולי מהשכל. ויהי' שחרות זה הכה היותו משולל בתחלת עניינו מאלו הצורות אשר יביאו השכל ההיולאני אל שלמותו. והיותו נאווה הוא מצד היותו מוכן לקבלם. ואמר שהמונעים אשר לו אשר יבדילוהו משלמותו והם בעצמם מונעים השכל משלמותו הם מביאים חשך כמו אהלי קדר. ולזה קראם כיריעות שלמה לפי שהם מסך מבדיל השכל אל שלמותו. ואמר ששאר כחות הנפש נחרו בו ושמוהו משתדל במה שיאות להם וזה הפועל המיוחס לו אשר ילך ממנו מדרגת השלמות לא הניחוהו להשתדל בעשייתו. ואמר אל השכל ההיולאני הגידה לי מהו הדבר שחשקה אליו נפשי כדי שיוכל להתיישר בהמצאת הצורות הרמיוניות המצטרכות בהגעתו. ואיכה תרעה נפשי ר"ל מהו הסדר אשר תלך בו בחקירת' בדבר דבר מן הרברים הנמצאים. ואיכה תנוח לגורלה. ובכלל הנה יפורש הנמשך לפי האופן הקודם בביאור הקודם אין הבדל בזה. אלא שהמדבר בכאן הוא זה הכה הנפשי. והמשיב לו הוא השכל ההיולאני. והמשיב הקודם היה המדבר השכל ההיולאני. והמשיב לו הוא השכל הפועל. וזה נאות מאד מצד הלשון. ואולם הביאור הקודם נאות יותר מצד הענין:

סובבת. וזה שהדברים הנמצאים הם על מדרגות והם קצתם במדרגת הצורה והשלמו' לקצת וקצתם בדרך ההיולי לקצת. ולפי שהשכל יחקור במהות הדברים המוחשים אשר הם החמר והצורה הנה יקרה לו כשיחקור מהיולי שיעתק מהנכבד אל השפל עד שיגיע להיולי אין היולי אחר קודם לו. כאלו תאמר ההיולי הרחוק. וכשיחקור מהצורה יקרה לו ההפך מזה ר"ל שיעתק מן השפל אל הנכבד עד אשר יגיע אל הצורה אשר היא הצורה הראשונה לכל הנמצאות. כאלו תאמר השיי. וישוב הדבר כאלו הוא סובב. וגם כן הנה ברוב אלו הדברים הטבעיים תהיה ההשגה בסובב. וזה שאנחנו ברוב גלך מהם מן המאוחר אל הקודם עוד נשוב ונביא מהקודם אל המשיגים המאוחרים ממנו. וזה מבואר למי שיעיין בחכמה הטבעית. כי בהרבה מהדברים תהיה השגתינו בה על זה האופן. או אמרו במסבו במקומו. וירצה בוה שיתחיל להשתדל במושכלות. והענין א' איך שיפורש מאלו הפירושים:

והנה לפי זה הביאור יהיה החשוק במה שקדם מזה המשל השכל הפועל והחושקת השכל ההיולאני. ומזה הפסוק עד סוף הסדר יהיה החשוק השכל ההיולאני והחושקת הכה הנפשי אשר ילך מהשכל ההיולאני במדרגת ההיולי. כאלו תאמר הכה המדמה או הצורות הרמיוניות אשר נרשמו בו מהדברים המוחשים באמצעות החוש והכה הזוכר. וזה זר מעט מצד הלשון ואולם הוא נאות מאד מצד הענין רצוני היות זה הצשל אשר המשיל בחשוק והושקת ירצה בו פעם בחשוק השכל ההיולאני ופעם הכה הנפשי ופעם השכל הפועל וכן הענין בחושקת שהוא ירצה בה פעם השכל ההיולאני ופעם הכה הנפשי ההולך ממנה במדרגת ההיולי. ואפשר שנאמר כי החשוק באמרו לסוסי ברכבי פרעה הוא השכל ההיולאני והחושקת הוא הכה הנפשי אשר ילך ממנו במדרגת ההיולי. ואמר מספור מעלת הפלגת חשקה שהוא מדמה אותה לסוסיא אשר ברכבי פרעה לקלות מרוצתה.

צדור המור דודי לי בין שדי ילין:

אמר זה הכה הנפשי שהשכל ההיולאני אשר

אשר ילין בין שדיה ותניקו ותזונה עד שיתחיל לדרוך אל שלמותו הוא דומה לצרור המור. וזה שהמור לא יתן ריחו כי אם כשיושם באש כמו שזכר הפלוסוף. ולזה צריך לו עזר מחוץ אל נתינתו ריחו. ואין לו נתינת הריח בפעל כי אם בכח. והנה המור הצרור בצרור הוא יותר רחוק לנתינת ריחו מצד המונע אשר לו מחוץ. וכן השכל ההיולאני לו שלמותו בתחלת הענין בכח ויצטרך אל עזר מחוץ לצאת הכח ההוא אל הפועל ולו מונעים מחוץ יצטרך שיוסרו קודם שידרוך אל שלמותו:

אשכל הכפר דודי לי בכרמי עין גדי:

אמר זה הכח הנפשי שהשכל ההיולאני דומה אל אשכל הכפר שהוא הוייה בלתי שלמה רצוני שהוא התחלת עשות הפרי. והנה עין גדי היה בהרים לפי מה שיראה בספר יהושע ובמקומות אחרים זולתו. והוא מבואר שאשכל הכפר תשלם הוייתו בזמן יותר ארוך הרבה מזמן השלמת הרבה משאר הפירות. והנה בהרים יצטרך בהשלמת הוייתו אל זמן יותר ארוך ממה שיצטרך אליו בעמק ובשרון. והנה בהרים יותר נבחר ויותר נעלה. ובוה יאמר שהשכל ההיולאני הוא שלמות בלתי גמור יקשה צאתו לפועל אבל כשיצא לפועל הוא יותר נבחר ויותר נעלה משאר הכחות בעלי השלמות:

הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים:

אמר השכל ההיולאני ממשל על יופי הכנת זה הכח הנפשי והחשק הטבעי אשר ביניהם יחד אל ההשתדלות בדריכת אל השלמות שזאת החשוקה היא יפה מאד ושעיניה יונים ר"ל שעיניה יפים כעיני היונים כאמור עיניו כיונים על אפיקי מים. והנה העינים היפים הם ממה שיביא יותר אל שיהיה חשק החושק אל חשוקתו וזה דבר מבואר בנפשו מענין החושקים והוא לפי המשל לבד:

הנך יפה דודי אף נעים אף ערשנו רעננה:

השיבה היא שכמו שיהשוק השכל אותה ליפיה וטוב הכנתה להמציאהו מה שיביאהו אל השלמות כן תשתוקק אל השכל ותכסוף שתתחבר אצלו ותשכילתו מה שידריך בו אל השלמות. ואמרה שדודה עם היותו יפה הנה הוא טוב ונעים והערש אשר יתחברו בה היא רעננה ויגדל תענוגם בה. והעיר ג"כ באמרו רעננה אל שחבורים עושה פרי כי הרעננות והלחות הם סבת עשיית הפרי והיובש סבת המנעו וזה כולל הצמחים והבעלי חיים. ולזה יגדל חשקה אליו מצד יופיו ונעימותו והתכלית הטוב המגיע בהתחברו אליו:

קורות בתנינו ארוים רהיטנו ברותים:

אמרה שהקורות והרהיטים אשר הכין להם הטבע לבנות להם הבית אשר יתחברו בו הם חזקים מאד ולזה כן יהיה הבית אשר יבנו מהם הצורות הדמיוניות והמושכלות. והוא מבואר שאלו ההשגות כאשר יהיו לכלים אשר תהיינה מיוחדות אליהם בזולת מעות וזה שהמעיות לא יבואו מהחושבים אשר תהיינה מיוחדות אליהם השגתו. והמשל שאנחנו לא נטעה בחוש הראות כשנשפוט בו שזה הדבר שחור או לבן ואמנם כבר נטעה כאשר נשפוט בו דרך משל בשחור שהוא מר מפני שהרגשנו באלוא"י שהוא מר ושהוא שחור זה שאינו מחוייב שכל שחור יהיה מר. ואפשר שנאמר שהרצון בזה הבנין אשר יבנו לשמרם מהמונעים אשר מחוץ ולהתחבר בו ראוי שיהיה חזק מאד ולזה אמר שקורות הבנין הזה יהיו ארוי"ו ורהיטיו ברותים בדרך שיהיה הבנין ההוא חזק מאד והוא להם למחסה ולמסתור מורם וממטר ומעהנינים אשר מחוץ וזה דבר מחוייב הוא להם קודם שישלם החבור ביניהם רצוני שיהיו נשמרי" מהמונעים אשר להם מצד פחיתות המדות והמעיות הגופלות מצד הדמיון והתערב הענינים המקרים בענינים העצמים:

זה יהיה כשישליך תאוותיו החמרות ויעזבם ולא יקח מהם כי אם הצריך לעבודת גופו. ולפי שזהו הענין אשר צריך שישתדלו בו תחלה העיר אותה השכל על מציאות אלו המונעים וקראם חוהים וקוצים מכאיבי' ישדותו עצמם וזולתם. ודמה החשק בין אלו הכחות החיוניות לשובנה. והנה כי זה המשל עוד מן החכמה. והוא כי החוהים ימנעו גדול השובנה ליבשם הארץ ומנעם מזונה. וכן אלו הכחות הנפשיות כשימו אל תאוות החומר ימנעו זאת החושקת מעשות פעולתה:

**כתפוח בעצי היער בן דודי בין הבנים
בצלל חמדתי וישבתי ופריו מתוק
לחבי:**

השיבה אל השכל כי הוא בין שאר הכחות הנפשיות המנהיגות כמו התפוח שהוא עושה פרי ערב מאד כמראהו ומעמו וריחו ומשושו בעצי היער שאינם עושה פרי. והאמת כי הפרי הוא מיוחס אל השכל לברו מבין שאר כחות הנפשיות המנהיגות כי הוא לברו ישוב נצחי באיש וזה כל פרי אלו הנמצאות השפלות והשלמות האחרון אשר בהומו כהיי עליו. ואולם שאר השלמיות אשר יקנם החמר הראשון קצתם באמצעות קצת הם בעבור זה השלמות. והנה בזה המשל עוד מהחכמה. וזה כי התפוח כשיהיו בעצי היער ימנעו האלנות ההם גדולו והוצאת פריו. ולחזק החשק אמרה שהי' מהמדת מאד לשבת בצלו ושיהיה לחכה פריו אשר הוא מתוק אם היה אפשר זה לשערה בערכות הפירות שהוא וזה כלו להורות על חזק החשק אשר לה להתחבר עמו. ואפשר שנאמר שהרצון בזה שהיא בוחנת בחכה שפריו ראוי שיהיה מתוק מאוד וזה סבת חשקה בו ר"ל מפני שערה ששלמותו הוא טוב מאד:

**הביאני אל בית הייזן ודגלנו עלי אהבה:
אמרה** מה שהכריחני השכל להניח תאוותו ולהשתדל בעבודתו ויביאני אל

אני חבצלת השרון שושנת העמקים:
דבר ידוע כי החבצלת והשובנה יצטרכו אל לחות רב להזין ובשרון ובעמקים ירבה הלהות ולזה תפרח שם יותר השובנה והחבצלת ויעמדו ברעננותם. והנה תאמר זאת החושקת שכמו שהחבצלת השרון ושושנת העמקים הוכן להם מזונם בקלות כן מוכן אליה בקלות השלמות בשאר הכחי הנפשי' והגיע הצורות הדמיוניות בה. ויחס השובנה אל העמקים כי היא לפי מה שאהשוב אל הלהות יותר והעמק ימצא בו הלהות יותר ממה שימצא בשרון. וכבר התבאר מדברינו בפתיחת זה הספר אופן החכמה בהמשילו זה הכח לשובנה והנה נרחיב המאמר בזה המקום. ונאמר שהוא מבואר כי השובנה היא אחת מהפרחים ומהיותר נבחרים מהם בעצמותם והפרחים בכלל הוא מה שיצא ראשונה מן הצמח קודם שיצא הפרי או הזרע אשר הכונה אליו תחלה. וכן הענין בצורות הדמיוניות עם השכל. וזה כי מה ששיגי השכל הוא הפרי אשר הכוונה אליו תחלה והגעת הצורות הדמיוניות בנפש הוא השלמות שיגיע קודם הגעת השכל ולזה המשיל זה הענין לשובנה. וגיכ השובנה הנה היא בכח הפרי או הזרע שיוצא ממנה. וכן הצורות הדמיוניות הם בכח המושכלות אשר ישיגם השכל. אבל השכל יפשיט מהם המשיגי' ההיולאנים אשר היו בהם פרמיות. כמו שהתבאר בס' הנפש ובמה שאחר הטבע:

**כשובנה בין החוהים בן רעיתי בין
הבנות:**

ראוי שתדע שהכחות הנפשיות כאשר היו נשמעים אל השכל הם כלם פונים אליו ומכנים לשלמותו. וכאשר אין כוננתם זאת הכוונה הם מרחקים השכל לשלמותו ונוטים אל התאוות הנשמיות כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ולזה כמו שאמרנו תחלה יצטרך למי שירצה לדרך אל השלמות שיבטע כחותיו הגמפיות כלם לעבודת השכל.

שצריך שיהיה קודם בסדר למי שירצה לדרוך
אל השלמות :

השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות
או באילות השדה אם תעירו ואם
תעוררו את האהבה עד שתחפץ :

השבועה הזאת היא כי לחוק החשק
להגיע אל התכלית אולי ירסו
ולא ידרכו אל זה השלמות בדרך הראוי .
ולזה היתה הצוואה שלא יעירו ויעוררו
האהבה עד שתחפץ . ואולם זכר צבאות
ואילות השדה להיותם קלי המרוץ כאלו
יאמר שהם עם חשקם קלות המרוצה אל
התכלית ראוי שימנעו מזה אך ילכו בסדור
הראוי מדרגה אחר מדרגה עד שיגיעו
התכלית :

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים
מקפץ על הגבעות :

אחר שהגיע להם שלמות המדות במה
שקדם מזה המשל . החל הנה לדרוך

בזכות הגעת הדיעות בכחית האמת והשקר
עד שישמור מהטעאות אשר יהיו מצד
הדמיון והמחשבה . כי זה צריך שיהיה קודם
בסדר לחקירה מענייני הנמצאות . וזה היה
ממנו עד על משכבי בלילות לפי ביאור
אחד מן הביאורים שנראו לנו בזה . או עד
מי זאת עולה מן המדבר לפי ביאור אחר .
והנה זכר בדריכתם אל אלו השלמות אשר
אינם מכוונים לעצמם השקם כאלו הוא
מתחלת הענין אל השלמות התכליתית במה
שזכר מדבריהם זה עם זה לא אל אלו
השלמות לבד אבל מה שיביאם להשתדל
בהם היא ההגעה אל השלמות התכליתית אשר
אליו היה החשק מתחלת הענין . והוא מבואר
כי מי שלא ידע איך יבחן האמת מהשקר
יקרה לו מהדגמגום והמבוכה שידלג ויקפץ
מאחד מחלקי הסותר לאחר ולא תנוח דעתו
באחד מהם לשערו בספקות קצת יקרו
בתחלת המחשבה בכל אחד מהם והנה אין
לו במה יבחן אי זה מאלו הספקות הם
צורקות ואיזה מהם הם לקוחות כפי תחלת
המחשבה או הדמיון עד שיכדיל מהם
העניינים

בית היין אשר ישתה משם ונסו אשר
ירים עלי להמשך אליו בכל עוז הוא אצלי
אהבה נפלאה לא דבר מוכרח שיקובל בצער
ובכאב לב . וזה כלו להעיר שהכנעה אל
השכל הוא מאהבה ותכלית החשק להשגת
השלמות . ואפשר שנאמר שהרצון בזה אם
יביאני אל בית היין אשר ישתה משם והוא
מה שתשפיע היא אליו הנה יהיה נסו אשר
ירים עלי להמשך אליו אהבה נפלאה אצלי .
ואולם יחסה זה הפועל לו כי הוא המגיע
שאר כחות הנפש לדרוך אל זה השלמות
ולעזור אליו בחזקת היד מצד החשק אשר
לו בטבעו אל הגעת השלמות . או נאמר
שאמרה הביאני הוא הסר הפועל ואינו שב
אל חשוקה . והנה יהיה הרצון בזה אע"פ
שהביאני טבעי אשר נוצרתי בו או רצוני
אל בית היין והם התאוות הגופיות הנה
דגלו אשר ירים עלי השכל ההולאני להמשך
אחריו ולהניח תאוותי הוא אצלי אהבה
נפלאה :

סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים
כי חולת אהבה אני :

להררות על חוק החשק אמרה שחלש
לכה כמנהג החושקים . ואמרה
לשאר כחות הנפש . שיתנו לה מסעדים
מחזקים הלב כמו האשישות והתפוחים וזה
כלו לפי המשל :

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני :

זה הפסוק לפי המשל ולפי הנמשל . ואולם
הסכימו למשל כי זה הוא ממנהג
החושקים המתחברים יחד . ואולם הסכימו
לנמשל כי שמאל השכל הם החושים ועצי
היער שקדם זכרם ולזה נקרא היצר הרע
סמאל ושטן . ואמנם היה זה כן לפי שהוא
טטה מנתיב השכל הישרה . וימינו הוא היצר
הטוב . וזכרה שכבר נכנעו כל כחות הנפש
לעבודת השכל ושהם תחת לראשה וימין
השכל הוא דבק בה . ולזה סרו כל המונעים
אשר לשכל מצד אלו הכחות רצוני מצד
נשותם אל התאוות הגשמיות . והוה מה

הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו: התאנה חנטה פניה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי ולבי לך:

אמר אליה שכבר בא העת אשר יתחיל הטבע להשתדל בעשיית הפירות וזה שהצמחים הגצו נץ ובא העת אשר יבאו בו קצת העופות אשר הלכו בצד הדרום מפני תגבורת קור הסתו והתאנה החלה להשתדל בעשיית פירותיה רצוני שכבר חנטה פניה והגפנים הם סמדר ונתנו ריחם. וזה כולו למשל שכבר בא העת אשר ראוי בו שיתחילו להשתדל בעשיית פירותיה רצוני שכבר חנטה פניה לדרוך אל השלמות המכונן. ולזה העירה שתקום ותלך בדרך אשר בה ישלם לה זה:

יוגתי בהגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאווה:

קראה יונתי לפי שהיונה יש לה סגולה משאר הבעלי חיים שלא תזדווג כי אם אל הזכר אשר נולד עמה. וכן זאת החשוקה להיות עתה כל השתדלותה לעבודתו לא תטה ממנו כלל. ולהיות עתה ג"כ יותר מוכנת להזדווג עמו. והנה זה הפסוק הוא נאות מאד לפי המשל ולפי הנמשל. ואולם האותותו לפי המשל הוא כי ממנה החושקים הוא להתחבר יחד במקומות הנסתרים כמו הגוי סלע וסתר המדרגה ושם יהשוק ראשונה לראות מראהו ולשמע קולה ואחר כן יתעורר להתחבר עמה. וכזה יאמר עתה מפני שלא נשלם ביניהם עדיין מה שישלם לו בו החבור שהוא יהשוק לראות מראהו ולשמע קולה שם. ואולם האותותו לפי הנמשל הוא שהוא יאמר אליה שבמקומות הנעלמים יצטרך שתראה אליו מה שהושג אליה באמצעות החושים עד שיעשה מזה גזרה כוללת עם ההשגות. וזכר מזה המראים והקולות לבד לפי ששני אלו החושים הם מוכנים יותר אל העיון משאר החושים. וזה מעניינם מבואר. ולזה מי שנפקד ממנו

אחד

העניינים העצמיים מבלתי עצמיים והצורקים מבלתי צורקים. ולזה אמרה שדודה הוא מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות מצד המבוכה אשר תקרה לו בעניינים אשר יחפור בהם. ואפשר שנאמר שהרצון בזה שדודה בא אליה בתכלית המרוצה להעירה אל שתשתדל במה שיגיעוה אל השלמות ולזה הוא מדלג ומקפץ להזק המרוצה:

דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציין מן ההרכים:

המשילתהו לצבי או לעופר האילים לקלות מרצתו לחשקו להגיע אל התכלית. ואמרה שהוא אחר הכותל להורות שאין החבור עדיין ביניהם בדרך שתשלם זאת ההשגה אבל ביניהם מחיצה ומסך. ומפני שהמחיצה ביניהם אמרה שהוא מציין אליה ומשגיח מן הפתחים הקטנים אשר לא יתכן שתצא היא אליו דרך אלו הפתחים ולא שיבא הוא אליה עד שישלם החבור ביניהם:

ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולבי לך:

אמרה כי דודה בשערו כי לא תשלם לו זאת ההשגה בוולת העזר הראוי לה ממנה קרא אליה ואמר לה שתקום ותלך בדרך אשר ממנה יאות לו להגיע אל זה השלמות הנכסף אליו. ואולם קראה עתה רעיתי יפתי ובפרשה הקודמת קראה רעיתי לכד מצד היופי והקשוח אשר קנתה בזה הזמן הקודם והוא שלמות המדות:

כי הנה הסתו עבר הגשם חלף הרך לו: **הרצון** בזה שכבר עבר הזמן שלא יתכן עמו שלמות והוא הזמן אשר היו בו הכחות הנפשיות נומים אל התאוות הנשמיות. והמשיל אותו לסתו ולגשם מצד כי בעת ההוא ימנעו רוב הצמחים מנתינת פרים. והנה הסתו והגשם הם שמות נרדפים והיה זה כן לפי שהסתו הוא עת הגשם בטבע כמו שהתבאר בספר האותות:

שיפוח רוח היום ונסו הצללים אשר בלילה
ישתדל בתכלית ההריונות לעלות על הרי
בתר כי כבר יסור חשך הסכלות ויחל אור
החכמה להראות לפי שעמדה הכלים אשר
בהם אפשר לה להשיג השלמות אחר שכבר
הוסרו המונעים ולזה צריך להם שיתחילו
בעיון בדברים הקודמים בסדר. והנה רצה
באמרו הרי בתר הרי החלוקה וההפשטה והם
החכמות הלמודיות. וזה כי בהם הפשט
במאמר מה שאינו מופשט במציאות. ואולם
הוציא זה בלשון רבים להיות החכמות
הלמודיות רבות:

והנה הוציא החכמה הטבעית בלשון יחיד
ואמר אלך לי אל הר המור ואל
גבעת הלבונה להיות החכמה הטבעית אחת
ואם היא בעלת חלקים רבים. ולהיות לה נושא
מיוחד והוא הנמצא המשתנה יחס אותה
לבשמים מיוחדים. ואולם התיחסה לבשמי'
הוא כי רוב מופתיה הם מופתי ראייה רצוני
שהם לקוחים ממה שגריה בדברים הטבעיים
מהעניינים המאוחרים. וזה כי מהם נקה
ראיה אל הדברים הקודמים:

ואולם חכמת האלהות הוציא אותה בלשון
רבים ולא יחסה אל בשמים מיוחדים
מפני רבוי הדרושים המתחלפים אשר בחכמת
האלהות. וזה כי לה העיון בראשיות המופת
ובהתחלות המאמרות העשרה ובהתחלות
משיגיהם ובהתחלת העצם ובמהות נושאי
החכמות הפרטיות ובכלל הנה דרושי זאת
החכמה וחלקיה רבים. וזה מבואר למי שעייין
בזאת החכמה וראה הדרושים אשר מנה
ארסטוטס בה. ואין הענין בחלק זאת החכמה
כמו הענין בחלקי החכמה הטבעית. וזה
שחלקי החכמה הטבעית הם בצד שקצתם
מקופים כאלו תאמר שהחלק הראשון הוא
היותר כולל ויעתק בזה האופן מהכולל
אל היותר מיוחד ואין הענין כן בחכמת
האלהות. ולזה היתה חכמת האלהות רבות
לרבו דרושיה. והנה יחסה אותה לבשמים
מיוחדים לפי שזאת המלאכה תקור בנמצא
המוחלט לא בנמצא מיוחד. זהו מה שנראה
לנו בענייני אלו ההרים והוא נאות מאד לפי
הלשון ולפי הענין. והנה המשיל החכמות
בכלל

אחד מאלו החושים או שניהם הוא מעט
ההכנה מאד. ושאר החושים הם יותר מוכנים
בהשתמש בצרכי הנוף:

אחוזו לנו שועלים שועלים קמנים
מהבלים כרמים וברמינו סמדר:

מפני שבכאן מונעים אחרים מההשגה
האמתית בדברים זולת ההמשך אל
ההנאות הגופיות והם ההטעמות אשר יקרו
מצד המחשבה והדמיון עד שנחשוב במה
שהוא מקרי שהוא עצמי ונחשוב במה
שהוא נמצא שהוא בלתי נמצא או הפך
הנה ראוי שיוסרו תהלה אלו המונעים. וזה
אמנם יהיה במלאכת ההגיון כי היא אמנם
תישיר השכל להשמר מאלו ההטעמות ולקחת
הדרכים והסדרים אשר בהם יפול האמת
בדבר דבר. ואמר השכל שראוי תהלה
שיאחזו להם אלו המונעים פן ישחיתו מה
שישתדל בהשגתו וכבר יקל להם השחתתו
מפני שהם עדיין בתחלת ההשגה. ואמר
ממשל שיאחזו להם אלו השועלים אשר
הם ואם הם קמנים הם מהבלים כרמים
וישחיתום מעשות פרי כל שכן שצריך להם
האחוז אלו השועלים מפני שהכרם אשר
להם הוא סמדר רצוני שכבר התחיל להוציא
פריו הוצאה חלושה ולזה ישחת בפחותה
שבסבות:

דודי לי ואני לו הרועה בשושנים:

אמרה שהוסרו אלו המונעים ג"כ. ולזה
תהיה היא לדודה בלי מונע ודוחה
לו. וקראה אותו רועה בשושנים לפי שאחר
שהוסרו כל אלו המונעים הנה דרכו שיהיה
גזון במה שהוא בכח הפרי והזרע אשר יכונן
אליו והם הצורות הדמיוניות כמו שקדם זה
לא היה אפשר לו:

עד שיפוח היום ונסו הצללים סוב
דמה לך דודי לצבי או לעופר האילים
על הרי בתר:

להעיר על חזק השמעה אליו והיות
תשוקתה להשלימו כפי מה
ששאל ממנה להשלימו. אמרה לו שבעוד

שתשיג מבוקשה, ואמרה שאם יקרה שתאחזו ותמצאוהו הנה לא תעזוב אותו עד שתביאנה אל בית אמה ואל חדר הורתה והוא הכח הזוכר כי הוא בית אוצר ענייני המוחשים ושם המדרגה האחרונה ממדרגות הנפש המרגשת אשר היא אמו והורתו:

השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ:

בעבור רוב החשק לבקשת התכלית באה השבועה בכאן לקחת מיני העיון על סדרם פן ירסו וימנע מהם התכלית ולזה תוייב שיתחילו העיון בחכמות הלמודיות עם היות החשק בטבעיות ובאלהיות יותר:

זהו הפירוש הנאות בזאת הפרשה לפי מה שנראה לנו. ואין המכוון ממנו זולת ההשבעה אשר היתה לשמור מההריסה. ולזה הקדים לספר תשוקתה להרום ולכנס ראשונה בשלמות האהרון עד שהשתדלה בזה בכל אופני ההשתדלות ולא השיגה דבר: **ואולם** לפי הבאור השני אשר זכרנו הנה יתחיל מראש זאת הפרשה לספר

חקירתה בחכמת הלמודיות ויהיה ביאור הפרשה לפי מה שאומר: אמרה בהיותי בחשך הלילה על משכבי והוא חשך הסכלות בקשתי מעצמי זולת העיר בהוש' לבקש ההתחלות הצריכות אל השכל ממני באלו החכמות הלמודיות אשר ההשתדלות עתה בהם ולא מצאתי. ואמנם אמר זה לפי שרבים יחשבו שאלו ההתחלות לא נצטרך אל החוש בעמידה עליהם כאלו תאמר ההקדמה האומרת שהדברים השווים לרבר אחד בעינו הם שווים ושהכל הוא יותר גדול מהחלק ושאר ההקדמות הדומות לאלו אשר נבנו עליהם הרבה מהדרושים הלמודיים. אלא שזה הענין כשיעיוין בו יראה שהוא בטל. וזה שאלו המושכלות הראשונות באלו החכמות הלמודיות לא ימנע הענין בהם מאחד משני דברים. אם שיהיו עמנו טעם שנוצרנו אם שנקנה אותם. ואם היו עמנו טעם שנוצרנו הי' בלתי אפשר שנקנה מושכל אחר. וזה

בכלל בהרים לפי שהם גבוהות מאד לא יתכן העלייה עליהם כי אם בקושי גדול:

על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו:

הרצון בזה שעם היותה בחשך הסכלות בקשה לחקור בשלמות התכליתי שאהבה נפשה לחזק תשוקתה בו ולא מצאה אותו ולפי שהוא בלתי אפשר שיגיע התכלית אם לא בסדר הראוי:

אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו:

הרצון בזה שבשום השתדלות לא תוכל שתמצא אותו עתה אבל ראוי שיהיה זה ממדרגה למדרגה ובסדר הראוי:

מצאוני השומרים הסובבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם:

ראוי שתדע שהחוששים הם השומרים כי הם הושמו בגוף הבעלי חיים לשמירה וזה מעניינם מבואר למעיין בזה הספר. והנה אמרה מצאוני לפי שאין מדרך המדינה לבקשם אבל הם וציאווהו ויפגעוהו בו כאשר תגיעו רשמי המוחשים בחוש המשותף עם מנוחת החושים כי אז יגיעו אל הרשמים אשר בחוש המשותף לו אל הדמיון וההפועל לא יגיע אל הדמיון מה שהתמידו החושים להיותם מרודים במוחשים. ומפני זה ראוי שיאמר מצאוני. ושאל אותם אם ראו את שאהבה נפשו לפי שכל מה שיגיע אל הדמיון הוא מגיע אליו מן החוש וזה כולו להורות על הזק החשק בדרישת זה השלמות:

כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחותיו ולא ארפנו עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי:

אמרה שלהזק תשוקתה הנה שכמעט הסכימה שלא לעבור מהם עד

בסדר הראוי להשתדל בו ולזה הוי"ב שיתחילו
הדרישה בחכמות הלמודיות :

**מי זאת עולה מן המדבר כתימרות
עשן מקומרת מור ולבונה מבל אבקת
רוכל :**

אחר שהגיע להם שלמות המדות ושלמות
הבחינה בין האמת והשקר החל
לזכור בכאן השלם השכל בחכמות הלמודיות
כי הם קודמות בסדר לשאר החכמות כמו
שבארנו בפתיחתנו. והיה זה ממנו עד אמרו
עד שיפוח היום וגו'. וזה מסכים לכל אחר
מהביאורים אשר בארנו בפרשה הקודמת.
והתחיל ואמר להורות על שלמות ההשגה
אשר תהיה בלמודיות. מי זאת עולה מן
המדבר והוא המקום אשר לא יעבד בו לפי
שלא יצטרך השתדלות רב בהגעת אלו
ההקדמות הראשונות בהם. ואמר שהוא
עולה ביושר כתימרות עשן לפי שבזו החכמה
לבד ימצא ברובה הסדר בעיונה הולך ביושר
מהקודם אל המאוחר. ולזה ימצאו ברובה
המופתיים המוחלטים. ואולם בולתה מן
החכמות לא ימצאו המופתיים המוחלטים כי
אם מעט. ואמר מקומרת מור ולבונה מכל
אבקת רוכל לפי שבזאת החכמה מה שיקרב
מאד אל החכמה הטבעית והיא חכמת הכנבים
והיא ג"כ מיישרת לחכמת האלהות הישרה
נפלאה כבר התבאר זה בראשון מספר
המגישי :

הנה ממתו שלשלמה ששים גבורים
סביב לה מגבורי ישראל :

אמר שהטמה אשר לשלמה והיא אשר
בה יתחבר עם השוקתו לדרך אל
השלמות בזה העיון המבוקש הוכן לה מספר
רב מהשומרים המדריכים אל היושר ושומרי
מהטעות לבל יכשלו בדבר ולזה קראם גבורי
ישראל. ואולם אמר ששים על צד המשל
מצד היותו מספר שלם. ולזה יעשוהו בקצת
המקומות סוף ההשבון אשר לעשרות.
ואולם אבר זה לפי שבכאן חלק מזאת
החכמה יצטרך אל השנות הזק מן החוש
והיא חכמת הכנבי אשר היא פרי החכמות
הלמודיות

כי השכל אמנם היה אפשר בו שיהיה מוכן
להשיג המושכלות כלם מפני היותו משולל
מכולם כמו שהתבאר בספר הנפש וזה דבר
מכואר הבטול. ואם היה שנקנה אותם הנה
אם שנקנה אותם מהחוש והרמיון או מהשכל
לפי שבל למידה ולמוד יצטרך אל ידיעה
קודמת כמו שהתבאר בספר המופת. ושקר
שנקנה אותם מהשכל לבדו. שאם היה הדבר
כן היו נקנות בהיקש מהקדמות יותר ידועות
מהם ויותר קודמות ותהיינה המושכלות
הראשונות בלתי ראשונות וזה שקר וכזב.
הנה אם כן לא [יתכן] אלא שיהיו נקנות
מהחוש והרמיון כמו הענין בשאר המושכלות
הראשונות אלא שלקלות הגעתם אלינו
מהחוש להעדר אל הצורך בהם אל ההשתנות
לא נדע מתי הגיעו לנו מהחוש ונחשוב
שתהיה הגעתם אל השכל כוללת חוש :

ואמרה שהיא סבבה בעיר לבקש אם
תמצא אלו ההתחלות מעצמה
כוללת חוש. וכאשר ראתה שלא מצאה
זאת מעצמה שאלה החושים כשמצאתם אם
השיגו דבר יעזור אותה למציאות אלו
ההתחלות :

ואמרה כי לקלות ההגעה מהחוש כה
שיצטרך כאלו ההקדמות לפי
שלא יצטרך בו השנות כמעט שלא הסכימה
לעבור מהם עד שמצאה בשלימות כל מה
שיצטרך אל השכל באלו ההקדמות :

ואמרה שמה שאחזה אותו מהם לא
עובה אותו כדי שלא תקרה בו
השכחה עד שהביאה אותו אל כח הזוכר
שהוא בית אמה והדר הורתה. ואפשר ג"כ
שאמרה אחותיו ולא ארפנו לרוחק המצא
השכחה באלו המוחשים אשר ילקחו מהם
ההקדמות הראשונות האלו. והנה לא יהיה
בזאת הפרשה לשכל קנין שום שלמות
בעין אבל הכנע והתחלות אשר יעשה
מהם השכל ההקדמות הראשונות בחכמת
הלמודיות. ואולם אופן ההשבעה בכאן
הוא שעם חזק החשק לבקשת התכלית
השביעה בנות ירושלים שלא ירסו להשתדל
בו תחלה אבל יהיה הכנסם בחקירה מהנמצאות

הלמודיות ותכליתם. ועוד כי בלקיחת המכטים המדיינים אל הנכונה בה מהקושי כבר נעלם זה מהרבה מהקודמים כמו שזכר בספר המגישמי. ולזה הקדים ואמר שכבר הוכן סביב מפת שלמה מהשומרים מה שכבר זכר אותו רצוני שכבר הכין לו הדרכים והסדרים אשר יישורוהו אל הנכונה בזאת החכמה וישמרוהו מהשעות:

כלם אחוזי הרב מלומדי מלחמה איש הרבו על ירכו מפתח בלילות:

ספר מענין אלו השומרים שהם מלומדי מלחמה לבטל המעויות הנופלות בהקירה בזאת החכמה ואמר שהם הקדימו והכינו להם כלי המלחמה אשר בהם יבוטלו אלו המעויות הנופלות בזאת החכמה קודם נפלים. וזה דבר ראוי. כי אין דבר ראוי שיבקש האדם שני הדברים ר"ל בטול ההטעאה והדרך בה יבוטל אבל יהוייב שיהיה יודע תחלה בכללות הדרכים אשר יסולקו בהם ההטעאות בזאת המלאכה ואחר ישתדל לבטלה כשתתחדש והנה כבר זכר הפלוסופה מה שבחו כח זה הענין בראשון כמה שאמר הטבע. ואולם אמרו מפתח בלילות להורות על שהסבה אשר בעבורה הוצרך להכין לו אלו השומרים היא יראתו ממעויות אשר סבת נפלים הוא ההשך והסכלות אשר לנו בעניינים ההם:

אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון: עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים:

דבר ידוע כי אפריון הוא המקום המיוחד לחופה ובו יתחיל להודווג החתן עם הכלה. ואמר שהוא בנאו בנין הזק ונאה וזה שהוא עשה זה הבנין מעצי הלבנון ועשה עמודיו כסף ורפידתו זהב ומרכבו ארגמן עד שיהיה בתכלית היופי ותוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים הם כחות הנפש בכללם עד שכלם יכנעו לעבודת השכל בזה הענין ויעשו זה מאהבה ומחשק נפלא ולזה קראו בכאן מלך. ואולם אמר בזה

הבנין שהוא מעצי הלבנון להעיר על שסוד זה הבנין היה מסודר מהשכל כמו שבארנו בפתיחת זה הבאור. וזה הבנין הוא לפי מה שאחשוב לקיחת הדרכים להסדרים אשר ראוי שיעויין בהם בזאת המלאכה. ואחר זה יבוקש בדרוש דרוש מה שיצטרך אל הגעת הידיעה בו לפי הדרכים והסדרים ההם. ולהורות שזאת ההסכמה יש בה הלכים רבים והמאחר מהם יותר נכבד מהקודם להתקברו יותר אל ההכמה הטבעית זכר תחלה כסף ואחר כן זהב ואחר כן ארגמן:

צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו:

כבר הקדמנו כי הוא ימשיל כחות הנפש בכללם לבנות ירושלים ולזאת הסבה ימשיל הכחות הנפשיות אשר להם אל השכל יחס יותר חזק לבנות ציון לפי ששם בית המלך שלמה ואותו המקום הוא היותר נבחר שבכל המקומות אשר בירושל' כי שם היה בית המקדש. ואולם אמרו בעטרה שעטרה' לו אמו רוצה בו הנפש בכללה כי היא אם לכל אחד מכחותיה ורצה בזה שהיא המליכתהו על שאר כחותיה. ואפשר שנאמר שהוא קרא אמו חשוקתו מצד ינקו משדיה וזה כי הצורות הדמיוניות הם במדרגת הפועל להשגת השכל באופן מה כמו שקדם. והבאור הראשון נראה לנו יותר. ואולם אמרו ביום חתונתו הוא לפי שהוא תכלית התחברו עם חשוקתו. ואולם אמרו וביום שמחת לבו הוא לפי ששמחת השכל ותענוגו הוא השליטו במושכלות:

הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד רצמתך שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד:

התחיל לספר יפיה אשר יביאהו לחשוק בה. וספר עם זה העור אשר נעזר בה בזאת ההשגה אשר קדם זכרה ר"ל בחכמות הלמודיות ולזה היו קצת הדברים אשר דבר מיפיה לפי המשל לבד וקצתם לפי הנמשל. והנה אמרו עיניך יונים לפי

בהם אחת שתהיה יחידה וגלמודה. או יהיה בשכולה חסרה רצוני שאין בהם אחת שתהיה חסרה מגילה אבל הם מסכימות יחד. והכל עולה לענין אחד איך שיפורש מאלו הפירושים:

כחומ השני שפתותיך ומדברך נאווה כפלה הרמון רתך מבעד לצמתך: זה הפסוק כולו לפי מה שאחשוב להורות על יפיה המביש אותו לחשוק בה והוא לפי המשל לבד:

כמגדל דויד צוארך בניו לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים:

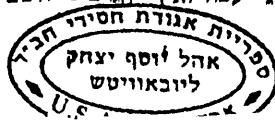
זה הפסוק הוא לפי הנמשל לבד. והרצון בו שמה שהמציאה אליו בואת החכמה הוא בתכלית החזק כמגדל דוד שהוא בניו לתלפיות בעבור החזק והנה אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים ולזה לא יירא משום חולק ומטעה. וזה דבר מבואר מענין החכמות הלמודיות רצוני שלא תתכן בהם המעאה בשום פנים באימות המגיע בהם במופתים הלמודיים:

שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה הרועים בשושנים:

מפני שהשדים הם להניק דמה מה שתשפיע בו אליו מה שתשפיע לשדים. והמשילם לשני עפרים תאמי צביה לקלות מרוצתם. ואולם אמר זה מצד הריצותה להניק אליו מה שיצטרך לו ממנה באלו החכמות. ואולם אמרו הרועה בשושנים הוא מבואר ממה שקדם בפתיהנינו. והנה זה הפסוק הוא לפי הנמשל לבד. והנה החל לשבחה מראשה יודד בהדרגה עד שרדה לפי שבואת החכמה נעתק תמיד מהקודם אל המאוחר כשנשפוט במציאות דבר מפני דבר אחר וזה מבואר מרובה לא ימלש מזה כי אם מעט וכבר יחשב שהענין בזה בהפך בחכמות הככבים וזה כי אנהנו נשפוט בה על תמות הנרמים השמימיים ומספרם מפני התנועות אלא

לפי המשל לבד להורות על יפיה. ואמרו מבעד לצמתך הוא להורות על קשומה וצניעותה כי הצמה הוא המסוה אשר שמה על פניה והיו נראים עיניה מתוך המסוה. וכן אמר שרקתה היה נראה כפלה הרמון מבעד לצמתה וזה כלו לפי המשל. ואולם מה שאמר בשערה הוא אצלי לפי הנמשל וזה כי אין מחק השער היפה לאשה שישובח בזה האופן. וכן הענין במה שזכר משניה. ואופן המשל בזה הוא ששער העינים שגלשו מהר גלעד הם מזדווגים ושוכבים בכללם זה על זה. ובוה יאמר שבמקומות אשר יצטרך בהם ההשנות מן החוש באלו החכמות הלמודיות כמו הענין בחכמת הככבים כי היא תצטרך אל השנות הזק מן החוש. הנה מה שהכינה לו מזה ההשנות הוא השנות מסכים ומזדווג זה עם זה ונאות להגיע אל התכלית המכוון. ואל זה גם כן כוון לפי מה שאחשוב במה שתאר אותה מענין שניה כמו שנבאר אחר זה. והנה רמז בשער ובשנים מבין שאר חלקיה בזה ההשנות המסכים מפני כי אין בכאן בבעל חיים דבר מורגש בכמו זה הרבוי אשר לשערות ולשנים וזה מבואר בנפשו:

שניך בעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכולה אין בהם: הנה במה שיבא זכר תמורת הקצובו' הרחלים ולזה הוא מבואר שהוא ירצה בכאן הרחלים הקצובות ר"ל אשר מדה אחת וקצב אחד לכולהנה. ואמר שעלו מן הרחצה להורות על יפיה. ואמרו שכלם מתאימות ירצה בו שהשנותם מסכים. ואמרו ושכולה אין בהם ירצה שאין בהן אחת שלא תעשה פרי. ובוה יאמר הוא שאלו הצורות הדמיוניות אשר תכנים לו רעיתו הם כלם מתאימות ומסכימות ההשנות ועושות פרי. וזה כי אין כל השנות אשר יגיע מהחוש בנושא אשר תחקור בו החכמה מקנה ידיעה עושה פרי כבחכמה היא וזה מבואר. ואפשר שנאמר שהרצון באמרו שכולם מתאימות ושכולה אין בהם שכל אחד מאלו הצורות הדמיוניות זה צורה דמיונית אחרת תזדווג עמה ואין

אלא שכאשר יעיוין בזה יראה כי כבר נעתק בה ג"כ מהקודם אל המאוחר וזה כי תמונת כל בעל פעולה ההכרחית אליו בפעולתו היא מאוחרת מהפעולה ההיא והמשל שתמונת העין היא מאוחרת מן הראות כי היתה זאת התמונה בעבור הראות וכאשר נאמר שהגרמים השמימיים הם בזה התאר בעבור פעולתם כמו שהתבאר למי שייטיב העיון מזה הרושש התבאר מזה שתאומותיהם מאוחרות מהתנועות אשר להן וכן מה שיעבור מתוספת אור הירח וחסרונו על שתמונת הכדורית הנה תוספת אורה וחסרונה קודם לכדוריותה כי היתה תמונתה בזה התאר כדי שיתחלק המאור ממנה ויהיה זה סבה להשתרג ממנה פעולות מתחלפות בזה העולם השפל בזה הצד ואולם מה שנעמוד סתנועות הרמוז אליהם על סדור התנועות בכללות הוא כמו מה שנעמוד בשכח גדול מהחלק מפני הרגישנו בזה הכל שהוא גדול מהחלק לפי שהוא מהוייב שנקנה מהאישים אשר נעמוד עליהם בהוש כל הדקדמות אשר נקנה אותם :

עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה :

אחר שכבר ספר מה שהמציאה לו באלו החכמות הלמודיות והיו אלו החכמות אינם מכוונות לעצמם אבל בעבור ההישרה אל חכמת הטבע והכמת האלהות אמר השכל כי בעת שיהל לסור חשך הלילה והוא משל לסכלות ישתדל לחקור בחכמה הטבעית ובעבור שכבר יצטרך לו בכלל זאת החכמה עזר רב מחשוקתו התחיל השכל להעירה על זה ובקש ממנה העזר אשר יצטרך אליו ממנה והנה כבר התבאר כמה שקדם למה ייחס זאת החכמה להר אחד ולבשם מיוחד ר"ל החכמה הטבעי' :

כלך יפה רעיתי ומום אין בך :

אמר מטשבה אותה ממה שהמציאה אליו מהחכמות הלמודיות שכולה נמצאת בהם יפה בלי מום ודומי זה אמנם היה

אפשר בחכמות ההם למיעוש הסתבנותם בחמר :

אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות מהררי נמרים :

רמז בלבנון אל השכל כמו שביארנו בפתיחת זה הכאור ורצה כי מהשכל יהיה התחלת זה החפוש אשר יהיה מן ההושש בזאת המלאכה לקושי הדרך אשר בה יגיעו מההושש מה שיצטרך אליו ממנה והנה קראה כלה לפי שזהו תחלת התהברו עמה הבור עושה פרי בעצמותו וזה כי החכמה הטבעית יהיה בה הצלחת הנפש בעצמות' ואין העיון בחכמות הלמודיות כן זה מבוואר למי שיפליג החקירה בענין השארות הנפש וכבר הרחבנו המאמר בזה בבאורינו לספר הנפש ובספר מלחמות ה' והנה אין הנה מקום זאת החקירה ולפי שדרך החקירה בחכמה הזאת לעין תחלה בעניינים כוללים לנמצאות המשתנות מצד מה שהם משתנות והם ההתחלות הרחוקות לעניינים הטבעיים כאלו תאמר המניע הרחוק והחמר הרחוק ומשיגיהם הכוללים והם מקומות הסכנה בענין המעיין בזאת החכמה לפי שהטעות המניע בהתחלות הוא בכח סבות המונעת בכל מה שאחר ההתחלות זכר אלו ההתחלות תחלה ורמה אותם לכללותם אל הרים גבוהים ידועים כי ראש אמנה היה הר אשר יגר ממנו הנהר אשר נקרא אמנה ואפשר שההר ההוא נקרא כן גם כן אמנה וראש שניר וחרמון הוא הר אחר גם כן קצת האנשים יקראוהו שניר וקצתם יקראו חרמון כמו שנזכר בתורה . וקרא אלו ההרים הררי נמרים ומעונות אריות למה שבהם הסכנה אם יקרה בהם הטעות כמו שבארנו . והנה רמז בראש אמנה אל המניע הראשון אשר ישפיעו ממנו אל העניינים הטבעיים כמו שישפיעו מימי אמנה מראש אמנה ועוד כי אמנה מורה על האמת והוא מבוואר שהמניע הראשון הוא סבת האמת בכל דבר זולתו כי הוא מציאת סבת הכל ומה שישים זולתו נמצא הוא סבת היותו אמת ואולם המניע הראשון אין לו

נופת תמופנה שפתותיך כלה דבש
והלב תחת לשונך וריח שלמותיך
כריח לבנון:

המישיל מה שתשפיע לו לערבותו
ולמתיקותו אל הנפש לדבש
והלב. ואמר שריח שלמותיה הוא כריח לבנון
להורות על שמה שתמציהו עליו מהעניינים
המאוחרים הוא בתכלית התקון והיופי כאלו
היה זה הסודר מסודר מהשכל בעצמו והאמת
כי השכל הוא המיישיר אותה לזה:

גן נעול אחותי כלה גן נעול מעין
חתום:

אמר אליה שהגן אשר נתן לו לעברו
ולשמרו עד אשר יתן פירותיו הוא
נעול רצוני שאין לו פתח יכנס ממנו בו
להשתדל שיוציא פריו על המים והמעין
אשר ישקה את הגן הוא חתום עדיין והוא
שפע השכל הפועל כאמרו ונהר יוצא מעדן
להשקות את הגן וזהו אמרם ז"ל שלא
שלטה בו עין מעולם להיות נקי מהחמר
כמו שהתבאר בספר הנפש והוא מבואר
שהשכל הפועל אי אפשר שישפיע לו בזה
דבר אם לא קדמה ההשגה בו מן החוש
האלהי אם לא יהיה בפליאה ועל המעט
כמו הענין בנבואה והחלומות הצודקים
והקסם ושם גם כן מקום עיון אם נצטרך
לזה חוש באופן מה כמו שזכר אבן רשד
בקצורו לספר החוש והמוחש ואם אפשר
זה המין מן ההשפעה בדברים העיוניים וכבר
אמרנו בזה בבאוריני לקצור בן רשד. והנה
איך שיהיה הענין הנה הסודר הטבעי בזה
והוא אשר יהיה על הרוב ואשר יהיה
בבחירתו הוא שילקח הענין מן החוש
תחלה ועם ההשגות יעשה ממנו השכל נורה
כוללת ואולם האופן השני מההשפעה הנה
היה שיהיה כאלו העניינים העיוניים אינו
מיוחס להשתדלותו:

שליחך פרום רמונים עם פרי מגדים
כפרים עם נרדים: נרד וכרכום קנה
וקנמון עם כל עצי לבונה מור ואהלות
עם כל ראשי בשמים:

להורות על הכללות אשר באלו העניינים
אש-

סבה תשימהו נמצא ולזה היה אמת בעצמותו.
וזה כי מדרגת הדברים באמת היא כפי
מדרגתם במציאות כבר התבאר בראשון ממה
שאהר הטבע. ובראש שני והרמון רמו אל
החמר הרחוק כי מאלו שתי ההתחלות
לבר אפשר לחקור בחכמה הטבעית כמו
שהתבאר בשני מהשמע ובשלישי ממה שאחר
הטבע ולזה שב וקרא אותו הרמון להורות
על ההעדר הדבק בו ולא קרא אותו ראש
הרמון לבר כדי שלא נטעה ונחשוב ממשל
שיהיה ההעדר הוא החמר הראשון כמו
שחשבו קצת הקודמים עד שהביאום זה
לבטול ההייה והדברים המוחשים. ואולם
קראו ראש שני להורות על שהוא דבר
מה אלא שההעדר דבק בו וכבר הקדים
לזכור תחלה המניע הרחוק ואם ידיעתו מגעת
לנו באחרונה להיות הפועל קודם אל החמר:

לבבתיני אחותי כלה לבבתיני באחת
מעניך באחד ענק מצורוניך:

אמר אליה שגדל חשקו בה באחת מעיניה
אשר עיונה בו כאלו הדברים אשר
המציאה לו בהכמות הלמודיות וכן הענין
באמרו באחד ענק מצורוניך כי הצואר
הוא כפל והיה המנהג שם לשום ענק אחד
בכל אחד מצדדיו. ואמנם אמר זה כי לה
שתי עינים העין האחד יהיה בו הקודם המניע
מהחוש קודם אצל הטבע כמו הענין ברוב
החכמות הלמודיות והשני הוא הפך זה ולזה
יאמר שגדל חשקו בה במה שהמציאה לו
בזה האופן רצוני שיהיה הקודם אצל החוש
הוא הקודם אצל הטבע:

מה יפו דודיך אחותי כלה מה טובו
דודיך מיין וריח שמניך מכל בשמים:

אמר כמסליג מעינייה שאין בהנאות הגופיות
מה שיהיה ערב כמדרגתה שתמציהו
אליו כי הוא ערב יותר מיין וריח מה
שתמציהו אליו במה שתעתק מהעניינים
המאוחרים כמו שיעתק האדם והריח אל
המורה הוא יותר ערב מכל בשמים:

פרי מגדיו במה שישפיעהו אליו השכל הפועל :

באתי לגני אהותי בלה אריתי מורי עם בשמי אבלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אבלו העים שתו ושברו דודים :

השיב אליה כי כבר עשה מה שכוון אליו והוא השגת אלו ההתחלות והמשיגי' הכוללים אשר אפשר לו החקירה עליהם תחלה כאלו תאמר החומר הרחוק והמשיגים הכוללים אשר אפשר לו החקירה לנמצאות המשתנות במה שהם משתנות כי השגת אלו קודמת בהכרח לסדר להשגת המניע הרחוק כמו שהתבאר למי שעיין בחכמה הטבעית. והנה הוציא ענין השגתו בענין מורה על ערוב וכללות מצד ענין הכללות אשר באלו ההשגות ולזה אמר מורי עם בשמי יערי עם דבשי ייני עם חלבי. ואמר להורות על ערבות מה שכבר השיג אותו מזה הדרוש שיאכלו עמו הרעים והדודי' אשר אפשר להם זה והם בעלי שכל ואמנם אמר זה להורות על התשוקה אשר בטבע למי שהשיג דבר מה להשפיע לזולתו וכאלו זה הוא אחד מהמיישרים אל הגעת זאת ההשגה עם מה שבה מהקושי עד שכבר טעו בה כל הקודמים מהפילוסופים אשר הגיעו דבריהם לארסמוס כמו שנזכר כראשון מהשמע ובשני ממה שאחר הטבע והנה המעות אשר היה להם בזאת ההתחלה היה הסבה אל שטעו בכל מה שאחר ההתחלות :

אני ישינה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אהותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא מלקווצותי רסימי לילה :

בעבור שהוא יחזיר בהשגת המניע הראשון אשר בה מהקושי העצום מה שכבר התבאר והיו בזאת ההשגה ובמה שזימה לה מהחקירות העמוקות אשר בחכמה הטבעית מונעים רבים לדקות אלו ההשגות בעצמם ולקושי השגת מה שיצטרך להם מהחוש לרכיבי הצמרכם אל החוש עד שנקח ממנו הקדמות מועילות לאותם החקירות בכל מה

אשר ישאל ממנה תחלה בא המאמר באלו שני הפסוקים במה שמורה על כללות וערוב ענין עם ענין ולזה אמר פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נרדים עם כל עצי לבונה עם כל ראשי בשמים ואמר אליה שמה שאפשר לה שתכין לו באלו העניינים הכוללים הוא טוב מאד ועשה פרי וערב לשכל בערכות אלו הענייני' שזכר לחוש :

מעין גנים באר מים דיים ונוזלים מן לבנון :

אמר שמה שישפיעהו אליו הוא טוב מאד להשקות הגנים לתת פרים ושהבאר ההוא הוא באר מים היים אשר לא יכזבו מימיו. ואולם אמרו ונוזלים מן לבנון ידעה בזה שזאת ההשפעה נכונה מאד ומסודרת מהשכל. והעיר עוד בזה על ההתמדה והקיום וזה שהמים אשר מוצאים מן ההרים הם יותר מתמידים להתחבר שם סבות הויית המים כמו שנתבאר בספר האותות וכאלו אמר שהיא מוכנת להשפיע אליו מה שיצטרך לו בזאת החכמה בלי ספק עד שהגיע לו השלמות :

עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני זולו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו :

זה הפסוק הוא לפי המשל ולפי הנמשל ואולם היותו לפי המשל כי רוח צפונית מונעת בעצמותה גדול הצמחים לקרירותה ויבשה ורוח הדרומית עוזרת בעצמותה אל גדול הצמחים להומה ולחותה וכאלו אמר התעוררי רוח צפונית וסורי ובואי רוח דרומית הפיחי לגני להויל בשמיו. ואולם היותו לפי הנמשל הוא כי הצפון הוא שמאד והתימן הוא ימין ואמר להסיר מה שימעה באלו ההתחלות שיסור מה שימה מנתיב האמת ויבא מה שידריך למצוא האמת והוא הימין. ולא אמר ככה בחכמות הלמודיות למעוט המצא שם אלו המעויות. והיא השיבה לו שכבר הכינה לו מה ששאל ממנה ולזה אמרה יבא דודי לגנו כי כבר ימצא הפתח שהיה סגור פתוח בדרך שיוכל לאכול

מה שיצטרך לבאר בהם ולזה יקרה במי שיחקור בכמו אלו החקירות שכאשר יהיה קרוב להשגת הדרוש יבצר ממנו קצת מה שיצטרך אליו מהדרוש ויעלם ממנו הדרוש גם יקרה לו הלאות בהם לקושי העניינים ויוציץ אליו האמת פעם ויעלם פעם ומפני זה הוצרכו תנאים רבים למי שעייץ בחכמת הטבע כמו שאמרו ז"ל הנה זה החכם בואת הפרשה להורות על אלו המונעים ועל ההשתדלות בהסרתם כפי היכולת וזה אמנם יהיה כשיכנעו כחות הנפש אל השכל הנכע נפלא עד שלא תמנע פעולתו בסבתם וזה בתכלית הקושי. וזכר תהלה אלו המונעים וביאר שהם מצד ההושקת ומצד החושק בה מצד דבקותו בחומר. ולזה אמרה זאת החשוקה אף על פי שרצונה ולבה היה ער להפיק רצון דודה כפי היכולת הנה היא היתה ישינה מצד עומק אלו העניינים ומה שיש מהקושי במה שתצטרך שתכנינה אל השכל בואת החכמה עד שקראה דודה והיא נתעצלה לקום ולפתוח לו. והנה קרא אותה תמתי להיות ההכרה שתתהבר אליו תמיד עד שתכין לו מה שיצטרך אליו בדרוש דרוש ותהיה כל כונתה לעבדו. ואולם אמרו שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה הוא לפי המשל ולפי הנמשל. אמנם היותו לפי הנמשל הוא שהוא יאמר אליה שהוא כבר החל לקבל השפע מהשכל הפועל במה שיחקור בו ויצטרך אליו עזר ממנה להשלים מה שיבצר לו בו מצד שלא הוכן לו ממנה מה שיישירהו אליו:

דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו:
אמרה שכאשר שלח ידו מן החור הוא הפתח הקטן אשר לו בזה המבוקש ועזר אותה והיישיר אותה אל הצד אשר בו ישלם לה הכנת מה שהוא צריך אליו מן החוש הנה היה לבה הומה עליה לחוק השקה למלאות תאוותו. והנה פירשנו מעי ולבי על דרך ותורתך בתוך מעי:

קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול:
אמרה שהיא קמה לפתוח לדודה רצוני שכבר הכינה לו מה שיצטרך אליו בואת המבוקש וזהו אמרה וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר:

פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני:

אמרה אף על פי שכבר פתחה לו הנה דודה סבב ועבדי והעלימו הטבעים ממנו מה שהיה מושג אליו קודם מזה המבוקש ולזה כי לעומק הענין ולקושי הנכע כחות הנפש אל השכל ההכנע הראוי באלו ההשגות יקרה לו זה בהכרח. ואולם אמרה נפשי יצאה בדברו הרצון בו לפי מה שאחשוב בעבור דברו אליה מה שדבר והוא קראו שתפתח לו גודל השקה להפיק רצונו ולזה יצאה נפשה לשוטט ולבקש אנה ואנה אם תמצאהו:

מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות:

כבר קדם מי הם אלו השומרים ואמרה שהם הכוה פצעוה לפי שבהשתמש החושים בפעולותיהם תמנע פעולתה כמו שהתבאר בספר הנפש ואלו הם המכות והפצעים רצוני טנעם אותה ממה שתכין והם ג"כ המונעים אל השכל וזה כי מצד היות הנפש אחת לא תוכל להשתמש בשתי אלו הפעולות יחד וזהו אמרה נשאו את רדידי מעלי

פשמתי את כתנתי איכבה אלבשנה רחצתי את רגלי איכבה אמנפם:

זה הפסוק הוא לפי הנמשל ובא להעיר העצלה אשר לה בהכרח על עשיית מה שבקש דודה ממנה מצד קושי ההגעה במה שתצטרך אליו מהחוש אל זה היות הצורך בזה אל דודה רצוני שיישירה אל מה שתצטרך אליו ממנה ובאיה אופן ישלם לה זה עד שתכין אליו מה שיצטרך לו ממנה בדרוש ההוא:

מעלי זה כי הרדיד והערי אשר קשמה
עצמה להתחבר עם דודה הוסר מצדם:

השבעתי אתכם בנות ירושלם אם
תמצאו את דודי מה תגידו לו שהולת
אהבה אני:

אמרה זה להעיר שהיא תשתדל בכל עוז
שיכנעו כל כחות הנפש אל השכל
ההכנע הראוי לפי מה שיהקור בו עתה
ואמרה להם שהיא חולת אהבה לחזק החשק
אשר לה להפיק רצון דודה:

מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך
מדוד שככה השבעתנו:

זהו כולו על צד הנמשל לספר בשבחו
וחזק שלמותו עד שיכנעו כל כחות
הנפש אליו מאהבה תכלית ההכנע:

דודי צח ואדום דגול מרבבה:

אמרה שהוא צח ואדום על דרך משל
להעיר על יופיו. ואולם אמרה דגול
מרבבה הוא לפי המשל ולפי הנמשל. אולם
היותו לפי המשל הוא להורות על שהחיל
אשר ימשול בו וינהיגו הוא מספר רב וזה
להורות על גדלו להיותו כמו המלך הגדול
אשר יקבצו אליו אנשים רבים. ואולם לפי
הנמשל הגה הרצון בו שהקבץ אשר יתקבץ
אליו וישיגהו הוא רבוי נפלא יותר מרבבה
זה כי הרבוי הוא לבלתי תכלית:

ראשו כתם פז קווצותיו תלתלים
שחורות כעורב:

זה הפסוק הוא להורות על יפיו ושלמותו
והוא לפי המשל לכד:

עיניו כיונים על אפיקו מים רוחצות
בחלב יושבות על מלאת:

זה הפסוק הוא לפי המשל ולפי הנמשל.
אולם לפי המשל הוא להורות על יפיים
זה כי עיני היונים אשר הם על אפיקי מים
הם יפים לפי שהמים הם מטה שייפו כלי
הראות והם נאותים למבועו כי הראות יהיה
בלחות טימי והוא הלחות הכפורי ובשאר

הלחות אשר בעין וכן רחוק בחלב הוא
מייפה אותם ומטיב הראות. והיותם יושבות
על מלאת ר"ל על שלמותם שלא תהייה
בולטות ולא שוקעות יותר ממה שראוי
הוא ממה שיהיה זה האבר בו יותר יפה
וראותו יהיה יותר טוב כמו שהתבאר בספר
ב"ח. ואולם לפי הנמשל הוא מעיר על עיני
השכל אשר בתכלית השלמות להשיג מה
שיוהם אליו השגתו וזה כי אלו העניינים
כולם כמו שזכרנו הם עוזרים כולם על טוב
הראות:

לחיו כערוגת הבושם מגדלות מרקחים
שפתותיו שושנים נומפות מור עובר:

בעבור כי הלחיים והשפתים ישתמשו
בהם בעת לקיחת המזון להחזיק
במזון אשר יקבל המשיל מה שיקבל בו השכל
זה השפע לערוגת הבושם אשר בנן שיגדלו
בו מיני הבושם אשר יעשו בהם המרקחים
ולשושנים אשר הם נומפות מור עובר וזה
להעיר על ההכנה אשר לו לקבל המושכלות
ואפשר שנאמר כי אמרו שפתותיו שושנים
נומפות מור עובר יהיה חסר ב"ת וירצה בו
שבשפתותיו ימצאו תמיד השושנים אשר
בכה אלו המושכלות אשר יכוון אליהם
ולזה יאמר נומפות מור עובר. ואופן המשל
בוה מבואר ממה שקדם בפתיחת זה הבאור:

ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש
מעיו עשת שן מעולפת ספירים:

בעבור שהשכל יחלק אל מעשי ועיוני
כמו שהתבאר בספר הנפש באה
לשבח אותו בזה הפסוק בכל אחת מאלו
הפעולות. והנה היה הרמז בדיו אל השכל
המעשי לפי שהידים הם היותר מיוחדים
שבכלים היותר שלמים לעשות כל המלאכות
המעשיות. ואמרה על צד המשל שזה הכח
הוא ממנו בתכלית היופי כיופי גלילי זהב
הממולאים בתרשיש. והיה הרמז במעיו והוא
לבו אל השכל העיוני ואמרה על צד המשל
שזה החלק היה ממנו בתכלית היופי. והנה
המשילה אלו הכחות גם כן לדברים קשי
ההפסד להעיר על נצחיות השכל:

דודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות
בגנים וללקוט שושנים:

אמרה שדודה ירד לעבודת גנו להוציא
הבושם אשר בו בכה אל הפועל
והם המושכלות ולזה ישתדל לרעות בגנים
האחרים ללקוט שושנים מהם והוא מה
שיקנה אותו מן המוחשים בזה הדרוש אשר
ישתדל עתה בהשגתו ר"ל המניע הראשון
באמצעות החוש והדמיון והכח הזוכר ולזה
יצטרך שיעור על זה מכחות הנפש בכללם
וישתדלו בכל עוז שלא ימנעו מפעולתו:

אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים:

כבר קדם שקודם זה היה לשכל מונע
באלו ההשגות מפני שני דברים.
האחד מפני קושי היות חשוקתו לו ר"ל
קושי הכנתה לו מה שיצטרך אליו בהשגתו.
והשני מפני קושי היותו לו אבל יעלימו
הטבעים הגופיים ממנו האמת אחר שהתחיל
להשקיף בו להיות בהתבודדות אשר יצטרך
אליו אל השכל באלו ההשגות משאר כחות
הנפש מהקושי העצום. ומפני זה זכרה עתה
שכבר הוטרדו אלו המונעים אשר ימנעו היותה
לו והיותו לה לפי שסבתם כמו שקדם בלתי
הננע כחות הנפש אל השכל בשלמות לפי
מה שיצטרך בזאת ההשגה. ואולם קראה
אותו רועה בשושנים כי מצד רעותו בשושנים
יצטרך אליה. והנה אוסן המשל בזה מבואר
סמה שקדם:

יפה את רעיתי כתרצה נאודה כירושלם
איומה כנדגלות:

אחר שהוסרו ממנו אלו המונעים והכינה
לו חשוקתו מה שיצטרך אליו בדרוש
אשר החקירה בו עתה החל לשבח אותה
באלו העניינים. ואמר שהיא יפה מאד לפי
שכבר התקשמו כחות הנפש בכללם קשומ
שלם. והמשילה לתרצה שהיתה עיר יפה
מאד עד שלפיה היתה עיר מלוכה כמו
שזכר במלכים וכן הענין בירושלים. ואולם
אמר איומה כנדגלות הוא להורות כי מה
שתשיגו ואם הוא פרטי הוא רוחני מאד
כבר הוסיף ממנו הרבה מהמשיגים ההיולאנים
ונכרם

שוקו עמודי שש מיוסדים על אדני פו
מראהו כלבנון בחור כארוים:

בעבור שהשוקים יהיו עליהם עמידת
הבעלי חיים כמו שיסמוך הכית
על העמודים אמרה להעיר על קיום אלו
העמודים והיסודות אשר קיומו בהם והוא
השכל הפועל אשר בו ישוב נצחי שהם
כעמודי השש מיוסדים על אדני פו שהם
רבי הקיום. ואמרה להורות על יסו והמעלה
אשר לו בנפש כי מראהו כלבנון והוא בית
המקדש שהיה בתכלית היופי והיתה לו
מעלה גדולה בנפש או היה הרמו בזה ליער
הלבנון שהיו שם עצים יפים ונבחרים מאד.
ואולם אמרה בחור כארוים הנה הרצון בו
שכמו שהארזים היו נבחרים מבין שאר
העצים בימים וגדולם כן הוא נבחר מבין
שאר כחות הנפש:

חבו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי
וזה רעי בנות ירושלם:

ראוי שתדע שההדרגה בספורה שבחי
דודה מראשו וירדה בהדרגה להורות
על שהשגתו היתה כמה שהשיג דבר מהקודם
אל המאוחר ולפי שבכאן לשכל אוסן אחר
מהשגה ר"ל שיעתק בה מהמאוחר אל הקודם
כמו הענין ברוב ההכמה הטבעית אשר דרישתה
עתה בהנעתה אמרה שמה ששיג השכל
בזה האוסן הוא בתכלית המתקנות והערבות.
והנה המשילה זאת ההשגה להך לפי שבחך
נתק מהמעם אל ידיעת עצם המוטעם, ואפשר
שנאמר שהרצון באמרו חכו ממתקים שבחבו
ימצאו המזונות המתוקים מאד וזה כי הערבות
אשר במושכלות הוא נפלא מאד. והנה
הביאור הראשון יותר נאות. ואמרה וכלו
מחמדים הרצון בו שאין בו דבר שלא יהיה
נחמד וחשוק מאד ולזה ראוי שיהסדרוהו כל
כחות הנפש וישתדלו בעבודתו:

אנה הלך דורך היפה בנשים אנה פנה
דורך ונבקשנו עמך:

זה על צד הנמשל להורות שכל כחות הנפש
כבר ננעו לעבודת השכל הכנע שלם
ולזה חשקו כולם לבקשו:

ובפרט במה שנקתהו מהכח הזוכר ולזה אמר שהיא נוראה כמו הכחות השכליות אשר ישיגו הרבוי והקבוץ הבלתי בעל תכלית לא שהיא נדגלת על זה האופן אבל לה מדרגה נפלאה מהרוחניות כמו שהתבאר בספר החוש והמוחש. ואפשר שנאמר שהרצון באמרו איזמה כנרגלות שהיא נוראה כמו החיילות הנדגלות ר"ל אשר להם נס ומנהיג כי הם יכונו כלם לכוונה אחת בהסכמה ולזה יהיה זה החיל נורא וכן הענין בה עם שאר כחות הנפש כי שאר הכחות כבר התקשמו הקשום הראוי ונכנעו אל עבודת השכל ולזה הם כולם בהסכמה אחת בזה הפועל אשר תכין אליו זאת החשוקה והנה זה הבאור האחרון נאות יותר מן הראשון לפי מה שאחשוב:

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

ראוי שתדע כי כחות הנפש הם בכללם על שלשה סנים. מן ראשיי. ומין מכין והוא ראשיית מה. ומין בלתי ראשיי ובלתי מכין. והוא מבואר שמשפך הכחות הנפשיות אשר בבעל חיים הם רבות מאד עם שבכל אבר פעולה מיוחדת לו עם זה תנועות מה וכה זן ומגדל ומושך ומחזיק ודוחה וזולת זה מהכחות אשר אי אפשר לאבר מהאברים שימנע מהם אם לא יהיה בסבת חולי או חסרון ביצירה. וכאשר נתן לכל פעולה מהם ולכל כח מהכחות ולכל תמונה מהתמונות כח נפשו תסודר ממנו יהיו הכחות הנפשיות רבים בלי ספק וזה מבואר לפי שעין בנתוה עין מעט. וזה כי העצלי רבים ולכל אחד מהם תנועות רבות בליפס מתהלפים. ובכלל הנה לכל דבר מאלו הדברים כלי מיוחד וכח נפשי מיוחד לפי שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ראוי שלא יסודר מכלי אחד מצד מה שהוא אחד רק פעולה אחת שאם היה אפשר זה היה לחמר האחד יותר מצורה אחת וזה מבואר הבטול. והנה דמיון המכין מאלו הכחות הם כמו הפה והאצטומכא שיכינו אל הכבד המזון אשר אפשר לו שישנהו ושיביהו דם. והכבד הוא גם כן מכין באופן מה במה שישלהוהו אל הלב מהרם להשלים הוייתו בלב ולהשתלח מהלב אל שאר האברים דרך הדופקים והעצבים והעצלי אשר ישלם באמצעותם זה הפועל לפה ולאצטומכא ולכבד הנה גם

ובפרט במה שנקתהו מהכח הזוכר ולזה אמר שהיא נוראה כמו הכחות השכליות אשר ישיגו הרבוי והקבוץ הבלתי בעל תכלית לא שהיא נדגלת על זה האופן אבל לה מדרגה נפלאה מהרוחניות כמו שהתבאר בספר החוש והמוחש. ואפשר שנאמר שהרצון באמרו איזמה כנרגלות שהיא נוראה כמו החיילות הנדגלות ר"ל אשר להם נס ומנהיג כי הם יכונו כלם לכוונה אחת בהסכמה ולזה יהיה זה החיל נורא וכן הענין בה עם שאר כחות הנפש כי שאר הכחות כבר התקשמו הקשום הראוי ונכנעו אל עבודת השכל ולזה הם כולם בהסכמה אחת בזה הפועל אשר תכין אליו זאת החשוקה והנה זה הבאור האחרון נאות יותר מן הראשון לפי מה שאחשוב:

הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני שעריך כעדר העינים שגלשו מן הגלעד: שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרהצה שכלם מתאימות ושכולה אין בהם: אמר זה להורות על חזק חשקו בה כאלו יאמר שיופי עיניה ירהיבוהו ויוסיפו חשקו בה וספר בשבחיה במה שהכינתהו לו בזה הדרוש ובכלל במה שהכינתהו לו בהשגת החומר הרחוק והמניע הרזשון והמשיגים הכוללים לנמצאות המשתנות במה שהם משתנות. ולזה אמר שעריך כעדר העינים שגלשו מן הגלעד שניך כעדר הרחלים וגו' רצוני שכבר הכינה לו באמצעות החוש כאלו ההקדמות אשר יצטרך אליהם כאלו החקירות השנות מסכים ונאות וכבר התבאר אופן המשל בזה במה שקדם:

כפלה הרמון רקתך מבעד לצמתך: זה הפסוק לפי המשל לבד להורות על יפה וצניעותה. והנה בסודר שבחיה נעתק בזה המקום מהקודם ולא עברו שבחיה לפטה מראשה בהדרגה כמו שעשה בהשגה הקודמת לפי שזאת ההשגה נעתק בה מהקודם בצד מה ר"ל העין בהכמה הטבעית וזה כי מה שהקדמו החקירה עליו הם קודמות באופן מה לעניינים אשר תהיה החקירה בהם אחר זה כי הדברים הכוללים אשר הקדמו

מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה
ברה כחמה איומה כנדרגלות:

אָדָרְךָ שגשגתה לו ההשגה בדברים הכוללים
לנמצאות המשתנות במה שהם
משתנות החל לשבת חשוקתו במה שתכנינו
אליו בחקירתו בדברים הטבעיים המיוחדים
כי בו מהפלא והקושי העצום וה שהדריכה
בעמידה עליהם תהיה מהדברים המאוחרים
מהם והם המשיגים והמקרים. משל זה
במתדמה חלקים כי כבר נעמוד על מהותם
וטבעם מטעמם ומראיהם והחום והקפאם מן
החום ומן הקור והתוכם מהחום או מהקור
וזולת זה מהמקרים והמשיגים אשר להם כמו
שנתבאר קצת זה ברביעי מהאותות וקצתו
בספר החוש והמוחש וקצתו בספרי הרפואה.
ומשל זה בכלי נפש כי אנחנו נעתק
מהפעולות אל מהות הכחות אשר יסודרו
מהם אלו הפעולות ולא מהפעולות לבר אבל
מהדברים אשר בהם יהיו אלו הפעולות
להיותם יותר ידועים מהפעולות והמשל כי
כבר נעתק מהמונן אל הכח הזן ומהמוחש
אל החוש ומהמושכל אל השכל כמו שהתבאר
בראשון מספר הנפש ושם התבאר ההכרח
המביא להיות החקירה בהם על זה האופן
ואחר ישוב הענין בהם סובב כמו שנתבאר
שם רצוני אהר שעמדנו מאלו המשיגים
והמקרים על מהות הדברים אשר יקרו להם
נשוב ונעתק ממהות הדברים ההם אל כל
המשיגים העצמיים והמקרים המיוחדים אשר
להם באופן שלם. ולפי שכעמידה מהחוש אל
אלו המשיגים והמקרים אשר יישירו אל
דיעת מהות הדברים יהיה קושי גדול ותחבולה
רבה וזה שהדיעה מאיזה המשיגים ראוי
שנקח ראייה על מהות הדבר הוא ממה
שיקשה כי הרבה מה שיקרה בהם המעות
ונחשוב במה שהוא בלתי מיוחד שהוא מיוחד
ואם לא עמדנו על המשיגים העצמיים אשר
ראוי לעמוד עליהם בזאת החקירה יהיה זה
סבה למעות במהות הדברים. ולמה שהיה
מהקושי בהכנת מה שיצטרך אליו מהחוש
באלו החקירות אשר יחקור בהם עתה כמו
שזכרנו החל לספר שבהה במה שהכנינו לך
מאלו

כן מכינים בצד מה כי הם הדיך אל הובלת
הרוח היסודי אל אלו האברים אשר יגיע
אליהם. ומשל הראשים באופן מה הלב והכבר
במה שישלחחו מהדם אל האברים בזולת
שתשלם היותו בלב והמוח וחוש השררה
העצב וה שאע"פ שהראשי במזולת הוא
אחד לבר והוא הלב כמו שהתבאר בספר
בעלי חיים הנה לאלו ולמה שידמה להם
ראשיית מה. וכן הכחות המשיגות הן אם
ראשיות אם מכינות. ובכלל הנה כל כח
ישתלשל ממנו פועל לאבר א' זולתי נושאו
הוא אם ראשיי אם מכין והכחות האחרונות
אשר באבר אבר אשר לא יסודר מהם
פועל לזולתם אינם לא ראשיות ולא מכינות.
והוא מבואר שהכחות הראשיות רבות ויותר
מההכחות האחרונות והם אשר אינם לא
ראשיות ולא מכינות. והנה המשיל הכחות
הראשיות למלכות להיות להם ראשיית מה
והם תחת ראש אחד והוא המלך והכחות
המכינות לפילגשים לפי שהפילגש היא משרתת
ולה ראשיית מה והכחות שאינם ראשיות
ולא מכינות קרא עלמות כי אין לעלמות
ראשיית באחד מהאופנים והנה הוא יאמר
שהכחות אשר הם מלכות הם מספר רב
והכחות הפילגשים הם מספר יותר רב
והעלמות הם רבוי מוסלג עד שיאמר לקושי
המנות שאין לו תכלית:

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה
ברה היא ליולדתה ראוה בנות
ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:

אמר משבח חשוקתו שהיא אחת לבר אין
לה רבוי וזה כי משאר הכחות ימצא
מה שיש לו רבוי באופן מה כמו הזן שהוא
באבר אבר מה שיחדוה וכן הענין במה
שידמה לה. ואולם זה הכח הנפשי אשר
ילך מהשכל במדרגת החולי הוא אחד אין
רבוי בו והוא הולך במדרגת הצורה והשלמות
משאר כחות הנפש זולת השכל ולזה אמר
שהיא ברה ליולדתה והיא הנפש וששאר
הכחות הנפשיות והם העלמות והמלכות
הפילגשים יהללוה ויאשרוה:

מאלו החקירות והפלא אשר יהיה בזה האופן מההגעה ואמר שהשקפתה היא כמו השחר שהיא התחלת האור ואחר כן דמה אותה ללבנה ואחר כן לחמה להיות האור המגיע ממנה חלוש בהתחלת העינין אבל הוא באופן שיתחזק עד נכון היום רצוני שמה שתכניהו לו מהדברים המאוחרים באלו הדברים הוא שלם התקין עד שאפשר שיעתק ממנו אל מהות הדברים באופן שלם וגם כן הנה מצד קבלת השפע היא מזולתה תחלה דמה אותה ללבנה שהיא מקבלת אורה מזולתה ומצד השפיעה לו מה שתשפיעהו דמה אותה לחמה ואולם אמרו איזמה כנגדלות כבר התבאר עניינו במה שקדם:

אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצני הרמונים: לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב:

אמר השכל מספר שבחיה ונפלא על שלמות מה שתכניהו לו באלו החקירות אל גן האגוז והוא בושם מיוחד ירדתי לראות בפירות הנחל רצוני אם התחילו עדיין בנתינת פריים והרצון בזה שהוא ירד בחקירות האלו אשר ישתדל עתה לחקור בהם ובא לראות אם ימצא בשום סנים הקדמות יוליכוהו אל מקום הפסו כי בזה מהקושי העצום לפי מה שזכרנו. ואמר שהוא לא ידע איך שמתהו נפשו מאלו העניינים המוחשים לרכוב במרכבות הרבוי הבלתי בעל תכלית ר"ל אל עשיית ההקדמות הכוללות אשר יוליכוהו אל הדרוש. ואולם קרא זה הכללות עמינדיב אשר הוא שם אדם להעלים הענין והוא עם זה כאלו יאמר עם נדיב ותהיה הו"ד נוספת וכבר באו כמו זה יודין נוספות בלשונינו הרבה. ואולם קרא זה הקבוץ עם נדיב לפי שזה הרבוי המתמיד הוא באלו הדברים מצד נדיבות הפועל כמו שזכר הפלוסוף ואמנם הכילות הוא מצד החומר ר"ל היות מציאות האיש בלתי מתמיד זה כי שבע החומר חייב זה להיות בלתי נשמע בתמידות אל הצורה השתדלת לשמור מציאותו ונצחו אותה. ולהעיר אותנו על מה

שרמו כאמרו עמי נדיב קרא חשוקתו בזאת הפרשה בת נדיב. והנה קרא חשוקתו בזה הפסוק נפשי לפי מה שאחשוב לרוב הצמרכות אל כחות רבים מכחות הנפש בזאת ההשגה ולפי שכחות הנפש בכללם יעורו זה בהכנעם אל השכל ההכנע הראוי. ואולם יחס הישגתו ההקדמות הכוללות לה להיותה מכינה לו מהחוש מה שיישירהו אל הגעתם ואולם הגעתם יהיה מהשכל הפועל כמו שהתבאר בספר הנפש. ואפשר שנאמר שהוא קרא נפשי השכל הפועל כי הוא אליו במדרגת הצורה כמו שהתבאר בספר הנפש. והנה יהיה הרצון בזה שהוא לא ידע איך שמהו השכל הפועל לידעת אלו ההקדמות הכוללות מאלו הדברים אשר הכינה לו חשוקתו כאלו נפלא על שרמות התקין אשר במה שהכינה לו עד שיוכל השכל להעתיקו מהם אל אלו ההקדמות:

שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מה תחזו בשולמית במחולת המחנים:

לדורות חשוקתו עתה בתכלית השלמות האפשרי לה קראה שולמית להיותו נגזר משלמות. ואמר אליה שתשוב ותכין לו מה שיצטרך אליו באלו החקירות. ואולם הוציאו בלשון רבים ואמר ונחזה בך כאלו אמר שיהיו בה הוא והשכל הפועל זה כי מצד דבקתו בחומר לא יוכל להשפיע אליו השכל הפועל מה שישפיע כי אם באמצעותה. והיא השיבה מה תחזו בשולמית והרצון בזה כי אי אפשר שתכין להם באלו החקירות זולת העמידה על המקרים והמשיגים וכבר יחשב בתחלת העיון שאי אפשר שיעמדו בהם על מהות הדברים. והוא השיב כי כבר יראו בה דבר דומה למחולת המחנים ר"ל הסבוב יהיה כשתי המחנות והם הגרמים השמימיים והגרמים ההווים הנספרים זה כי הסבוב יהיה במצבי הגרמים השמימיים ממנו עד שפעם יקרבו אליו ופעם ירחקו ממנו וזה הסבוב הוא הסבה בסבוב אשר ימצא באלו העניינים ההווים הנספרים אשר הוא סבת תמידותם והמשל כי כשקרב השמש

אל הפיאה הצפונית נברו בה האש והאוויר וכשרחק ממנה נברו בה המים והארץ וישוב הענין הולך בסבוב וזה דבר כבר התבאר בחכמה המבעית וכאלו יאמר שאע"פ שמה שתכין אליהם הם משיגים ומקרים מאוחרים מעצם הדבר והידיעה באלו המקרים בתחלת הענין הלוושה לפי שלא נודעו בסבותיהם הנה יקרה שיתהפך הענין כשיחקרו במשיגי הדבר ותשוב להיות הידיעה באלו המקרים שלמה ובכלל בכל משיגי זה הדבר לפי שכבר יעתקו אליהם מהסבות אשר להם וזה בתכלית הפלא רצוני שתהיה לנו ידיעה בעצם הדברים מפני הידיעה החלושה אשר לנו כאלו המשיגים והמקרים עוד תשוב להיות לנו באלו המשיגים ידיעה שלימה מפני הידיעה אשר לנו בעצם הדברים מצדם עד שכבר יחשב שזה יהיה דבר בטל ובלתי אפשר אלא שזה אם לא היה בכאן פועל אחר בזאת ההשפעה היה לזה הספק פעם מההראות אבל לפי שבכאן פועל אחר והוא השכל הפועל הנה לא ימנע קנותינו באמצעותו מהידיעה החלושה אשר לנו מהחוש ידיעה שלימה:

מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב חמוקי ירכיך כמו הלאים מעשה ידי אמן:

מפני שבזאת ההשגה יתק מהמאוחר אל הקודם כמו שבארנו נעתק עתה בספורו שבחיה מרגלה אל ראשה בהפך מה שהיה משבח אותה במה שקדם באופן ההשגות האחרות. ואמר שיפו פעמיה רוצה לומר מה שתכניהו מהמשיגים והמקרים המאוחרים ואם הם בנעלים עד שימנעוה הסנעלים מהשיג אותם השגה שלמה וזה להורות על חולשת ההשגה והידיעה אשר באלו המקרים בתחלת הענין. והנה בארנו בנעלים על זה האופן על דרך של נעלך מעל רגלך. וקראה בת נדיב להתיסה יחס מה אל הפועל הנבדל אשר הוא הנדיב מצד היות השגתה רוחנית עד שהוא כמו מכוזעת בין הפרטי המוחש והמושכל ממנו וזה כי כבר הופשטו מהמקרים אשר לדברים המוחשים הרבה בהגיעם אליה. ואפשר

שיהיה הרצון בזה כי אלו הצורות הדמיוניות אשר בהם עלולות מהשכל אשר הוא הנדיב כי הוא יישיר אל העמידה עליהם והיא נשמעת אליו להכין אותם לו כפי היכולת ורמז בזה אל שלמות התקון אשר ימצא במה שתכניהו אליו באלו ההשגות. והנה העיד אותה עוד בקראה בת נדיב על ענין נפלא נעלם מקצת בקיאי הפלוסופים וזה כי הם חשבו כי מפני שהנפש הדמיונית נפסדת והיא צריכה אל השכל בהגעת שלימותו עד שאי אפשר הגעתו לה מולתה והוא שלמות לה הנה יחוייב שיהיה נפסד השכל הנקנה כי בהפסד בעל השלמות יפסד שלמותו וכבר אמרנו בהתר זה הספק בבאורינו לספר הנפש ונקצר המאמר בכאן במה שיהיה בו די בזה המקום ונאמר שאם היתה הצורה הדמיונית סבה למציאות הצורה המושכלת היה זה ספק מהוייב על כל פנים אלא שאין הענין כן וזה שהצורה הדמיונית קרה שתהיה סבה באופן מה בהשגת הצורה המושכלת לא במציאותה אבל הענין בהפך וזה כי הצורה המושכלת סבה למציאות הצורה הדמיונית וזה דבר קצת התבאר היונו במה שאחר הטבע וזה שאלו העניינים המוחשים אי אפשר שיהיה בה הסדור והיושר המתמיד אשר בו יהיו מושכלים אם לא בשיהיו עלולים מסדור מושכל הוא שכל כמו שא"א היות הסדור והיושר בעניינים המלאכותיים אלא מפני הסדור המושכל הנמצא בהם בנפש האומן ובהיות הענין כן רצוני שאין הצורה הדמיונית סבה במציאות הצורה המושכלת הנה לא יחוייב כשתפסד הצורה הדמיונית שתפסד הצורה המושכלת וזה שאין כל מה שהוא סבה בידיעה מסתלקת הידיעה בהסתלקו והמשל שכבר יודך האדם בידיעת דבר מה מהדברים הלמודיים בשנחקה לו תמונה פרטית תישייר אותו אל זה הציור והוא מבואר שבהפסד התמונה היא לא יחוייב שתפסד הידיעה אשר הגיעה לו ממנו וזה מבואר עד שהאריכות בבאורו מותר. והנה קראה בכאן בת נדיב להורות על שעניינה עלול מהשכל אשר הוא הנדיב ומזה יתבאר שהוא אפשר בשכל

להעיר על שאלו הקשים כבר נקשרו במה שידרוק אל הרויש וזה להיותם עצמיים ומיוחדים אל הגושא אשר בו החקירה:

שני שדיך בשני עפרים תאמי צביה:
כבר קדם פירושו והנה לא זכר בכאן הרועים בשושנים לפי שאין מה שתשיג באמצעות החושים מאלו הדברים דומה לשושנים כי אין העצם במקרים והמשיגים בכח על צד מה שבשושנה יהיה הפרי והזרע בכח כמו שקדם:

צוארך במגדל השן עיניך ברכות
 בחשבון על שער בת רבים אפך
 כמגדל הלבנון צופה פני דמשק:

אמר שצוארה הוא כמגדל השן שהוא חזק מאד להורות על שמה שתשפיע אליו חזק מאד הוא לפי החזק האפשרי בכאן ולזה קצר בכאן ולא אמר בני לתלפיות וגוי כי זה אמנם היה אפשר בהכמות הלמודיות לא בחכמה הטבעית להיות מופתיה מופתי ראה. ואולם אמרו עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים הוא נפלא וזה כי חשבון ורבים היו עיירות והם עם זה מורים על ההשנות והרבו ויאמר לפי המשל שמה שתשקף אותו ותשיגוהם כמו ברכות מים אשר בחשבון ועל שער בת רבים שהם מתמידות ההנהגה אם יהיו בחשבון ועל שער בת רבים ברכות מים על זה התואר ואולם אם לא יהיו שם ברכות מים על זה התואר יהיה המאמר כולו לפי הנמשל והנה הכונה בו לפי הנמשל שעם החשבון המופלג והרבו אשר יקובץ אליה באמצעות הכח הזוכר יהיה מה שתשיגוהו אותו והוא אשר המשיג אותו כענינים כמו ברכות המים להשקות מהם הישכל. ואולם אמרו אפך כמגדל הלבנון ירצה בו שאופן השקפתה ועיונה הוא חזק יסיה ומכוון אל התכלית הטוב האפשרי כמגדל הלבנון והוא בית המקדש. ואמר צופה פני דמשק לפי שבדמשק ימצא מבהר הפירות ויאמר שהכסתה הוא נוכח המקום אשר יגיעו ממנו הפירות המכוונים כאלו יאמר

שהיא

בשכל הנקנה שיהיה נצחי עם הפסד הנפש הדמונית. וכבר בארנו במה שאין ספק בו בכאורנו לספר הנפש ובספר מלחמות ה' שהוא מהוייב שיהיה השכל הנקנה נצחי והתרנו כל הספקות הנפולות בזה המאמר. ואמרו המוקי ירכיך וגוי רמז אל הסבות המגיעו מהשנתה המאוחרת תחלה ואמר שסבובי ירכיה הם בתכלית היופי והתקון עם מה שבהגעת זה הסבוב מהקושי העצום:

שררך אגן הסהר אל יחסר המוג במנך
 ערמת חמים סוגה בשושנים:

ידוע כי הסבור הוא אשר יקה ממנו מזוני הבעל חיים תחלה ר"ל בעת הוייתו ולמה שבזאת הלקיחה אשר תקח זאת החשוקה מאלו העניינים תחלה מהחסרון כמו שקדם דמה זאת הלקיחה ללקיחת בעלי חיים הבלתי שלם הדורך אל ההוייה מזוני וזה המשל נפלא מאד למה שאנחנו בו. והוא דמה זאת הלקיחה אשר לה באלו המשיגים אל אגן הסהר אשר לא יחסר המוג והוא לפי מה שאחשוב הטראה הענולה השוקעת כמו האגן אשר היא מלוטשת ולא יחסר המוג הראוי לה להרשם הצורות בה וזה כי זאת המראה בקרוב אליו תראה בו הצורה הפוכה ובהתרחק ממנו תראה בו הצורה ישרה וזה דבר מבואר מן החוש מאלו המראות השורפות כי הם בזה התאר וזה משל נפלא למה שאנחנו בו כאלו יאמר שבתחלה יגיע ממנה הענין הפוך ואחר תיירש מצורף אל מה שהעיר בהמשילו אותה לאגן הסהר אל הענוול והסבוב. ואולם היות הסהר מראה מבואר וזה כי כבר נקראו המראות סהרונים. ואולם אמרו במנך ערמת חמים הנה דמה מה שהכינה לו לערמת חמים וזה שאע"פ שהקש אשר בו אינו מכוון בעצמו ואינו החטה בכח הצד כמו שהיתה השושנה הפרי בכח או הזרע הנה אמנם יקחו החטה אשר הוא המכוון. וכן הענין במה שהכינה לו מאלו המקרים והמשיגים וזה כי הם אף על פי שאין בהם עצם הדבר אשר יקרו לו הנה הם יד לקחת ממנו עצם הדבר כמו שקדם. ואולם אמרו סוגה בשושנים הוא

שהיא מכוונת בכל עוז אל מה שיגיע אל התכלית המכוון באלו הדרושים אל השכל:

זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכולות:

ראשך עליך כברמל ודלת ראשך כארגמן מלך אסור ברהמים:

אמר כי כמו שהכרמל הוא נאות אל גדול הצמחים והפירות ומוכן אליו תכלית ההכנה כן היא מבינה מה שיאות תכלית היאותו אל הראש אשר תכוין אליו והוא עצם הדברים אשר החקירה בהם וזה לטוב היישרתה אליו במה שתכין מהמשיגים והמקרים הנה כמו שהכרמל יהיה עליו הראש אשר יכוין ממנו בכח קרוב והם הפירות כן הראש אשר יכוין מפעולתה הוא עליה בכח קרוב. ואמרו ודלת ראשך כארגמן הוא לפי המשל ולפי הנמשל. אמנם לפי המשל הוא להורות על יפיה. ולפי הנמשל יאמר שמישיג הראש אשר הכינה אותם לו לקחת ראה מהם על הראש הם בתכלית היופי והתקון.

ואמרו מלך אסור ברהמים שלפי אלו המשיגים אשר הכינם כמעט שהמלך והוא השכל ההיולאני אסור ברהמים לשנות מהם תמיד. והמשיל זה לרהטי' להיות אלו המשיגים אשר הכינה נמשלים במשל זה לברכות מים. ואפשר שיהיה הרצון בזה השכל ההיולאני והוא אסור ברהמים לשנות מהם תמיד בחקירותיו כי לא יוכל לעשות דבר מזולת מה שתכין אליו. או יאמר על דרך משל שהשכל הפועל הוא במה שהוא משפיע לו לשכל ההיולאני אסור ברהמים הם לא יוכל להשפיע לו דבר אם לא קדמה לה לשכל ההיולאני בו השגה מהחוש ריל במה שישפיע אליו מהצורות הדמיוניות. והנה קרא השכל הפועל מלך כי הוא מושל בו:

מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים:

אמר שהיא יפה מאד ונעימה וחשקה אליו ואהבתה אותו הוא בתכלית השלמות להרריך אל השגת האמת באלו התענוגים אשר בו מהתענוג הנפלא מה שכבר נודע ונתפרסם לידועי האמת כי התענוג ההוא אין יחס להנאות הגשמיות אליו:

אמר שהיא עולה מאד אל השלמות ביושר כמו התמר שהוא גבוה מאד וישר ושדיה אשר תשפיע לו בהם מה שתשפיע הם דומים לאשכולות לטוב התיישרה למה שידרוך אל התכלית אשר הוא הפרי. ואולם אמר זה כי באלו העניינים המיוחדים אשר יחקור מהם סדור מוגבל והמאוחר יותר נכבד מהקודם כאלו תאמר שהוא יחקור תחלה מהמחצבים ואחר מהצמחים ואחר מהבעלי היום וזה אופן עלותה ביושר:

אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסיניו ויהיו נא שדיך כאשכולות הגפן וריה אפך כתפוחים:

אמר השכל בראותו שלמותה בהכין לו מה שיצטרך אליו אמרתי עם לבי שכבר אעלה בתמר עד שאגיע אל תכלית העליה וזה יהיה כשאאחוז בסעיפיו ואעלה בו סעיף אחר סעיף ושדיך אשר בהם תשפיע לי מה שתשפיעי אבטה לפי מה שאני רואה כמך שיהיו לי כאשכולות הגפן וריה אפך שתשקיפי בו באלו העניינים אשר תכני לי יהיה כתפוחים. כל זה להורות על התיישרם בתכלית השלמות אל התכלית המכוון אשר הוא הפרי בזה המשל:

והכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים:

אמר הנה חכך אשר תבחני בו אלו המשיגים אשר תכני הוא כמו היין הטוב ההולך למישרים כי זה מתארי היין הטוב כמו שזכר במשלי. וזה כי מה שתכני מזה הוא יתיישר לדודי והוא השכל הפועל בתכלית מה שאפשר עד שישפיע אלי מטיניו מה שאחקור בו. ואמרו דובב שפתי ישנים ירצה בזה כי כמו שהיין יביא לדבר שפתי הישנים וזה מבואר מענין היין כך חכך יביא לדבר אשר היו ישנים והוא השכל ההיולאני והשכל הפועל מצד מה שהוא משפיע לשכל ההיולאני כי לא ישלם להם זה מזולתם:

אני לדודי ועלי תשוקתו :

אמרה כמו שחשקת כן אעשה הנני מוכנת להיות לדודי בחזקת הוד ועלי למלאות מה שישתוקק אליו עד שישלם לו מה שהשתדל לחקור בו :

לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים: נשכימה לכרמים נראה, אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך :

אמרה נמשלת שיצאו השדה ויביטו הצמחים אם החלו להשתדל לתת פרי. והכוונה בזה שיראו אם נשלם לה מהחוש מה שיצטרך אליו בזאת החקירה כי זה צריך אל הקירה ארוכה וקשה מאד הגעתה כמו שקדם ואם נשלם מהחוש מה שיצטרך הנה אחר כן אתן את דודי לך ואשפיע לך מה שראוי כפי היכולת :

הדודאים נתנו ריה ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך :

אמרה שאלו הצמחים נתנו ריחם ר"ל שכבר הוכן להם מהחוש מה שתצטרך עד שכבר הוכנו להם מהחוש על פתחינו כל המגדים אשר יצטרכו אליהם באלו החקירות. ואולם אמרה חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך הרצון בו שמה שהושג מחדש מאלו הדברים מהחוש עם מה שיושג מישן זה כמה הכל צפונה לו באמצעות הכת הזוכר עד שישלם ההשגות הראוי בזה מן החוש זה אם ממה שהושג אליה מהחוש אם ממה שהושג וזולתה וזה אמנם יקבץ אליה על צד הפרסום כי בכאן דברים רבים לא ישלם השגתם מהחוש לאיש אח' בשום פנים כמו הענין בבועלי חיים ומה שידמה להם לפי מה שזכר הפלוסוף במאמר האחד עשר מספר הבועלי חיים ולזה היה הדרך בו שיקובץ מה שיושג בזה מן החוש אל הראשונים ממי שראוי לסמוך על דבריו עד שיושלם בזה מה שיצטרכו אליו מהחוש :

מי יתנד כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוז לי : אנהגך אביאך אל בית אמי תלמדני אשקך מיין הרקח מעסים רמוני :

אלו הפסוקים הם לפי המשל מבוארים במעט באור וזה שהיא אמרה להורות על חוץ החשק אשר לה להתקרב אליו כפי מה שאפשר לה שהיא חושקת שיהיה כאח ויהיה יונק שדי אמה כדי שתוכל לנשקו במקום רואים בלא בושות וזה כי העלמה לא תבוש לנשק אחיה היונק בפני כל אדם ולא יבוזה האנשים על זה ואם היה הענין כן הייתי מנהגת ומביאה אותך אל בית אמי אשר תלמדני ותנהגני והייתי משקה אותך ממשתה העריבים. ואולם לפי הנמשל יהיה הרצון בזה שהיא משנת בקושי מהחוש מה שיצטרך להכין אל השכל באלו החקירות וזה לשתי סבות לקושי הענין בעצמו ולקושי הנהיגה החושים לחפש במה שיצטרך החפוש עליו מן החוש ונתיראה מפני זה פן יקרה טעות בהשגתה אמרה מי יתן והיית כאח לי יונק שדי אמי עד שתנהיג כחות החוש אל מה שיצטרך החקירה עליו כי בלי ספק לולי יתיישרו בזה מהשכל לא תשלם זאת ההשגה וזה מבואר בנפשו וזו כאשר אמצאך בחוש שתהיה מרוד בהשגתם וזה אמנם יהיה כשישלם מן החוש השגת מה שיצטרך החפוש עליו הנה אביק עמך ואשקך וזה יהיה סבה לקלות השגתך המבוקש ועוד שהם יהיו יותר נכנעים אליך כאשר תהיה הנהגת בהם מסודרות ממך ממה שהם נכנעים אלי וזה כי הם מכזיבים אותי ואותך לא יבוזו אך יחשקו להפיק רצונך וזוה אהיה מנהגת ומביאה אותך אל בית אמי אשר תלמדני והיא הנפש המרגשת להשקות אותך מהמשקים אשר השגתי אותם מהחוש ומהכה הזוכר :

שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני : **אמרה** שכבר נשלם לה מה שחשקה אותו עד שמה שיטה אותו מנתיב האמת באלו ההשגות עם קשיים הוא נכנע תחת לראשה אין פרוץ ואין יוצאת ומה שיישיר אל הנכונה בהשגת מה שירצה

בהשגתו באלו הדברים מעצם הדברים ההם ואולם בכאן אין דרך בהשגתו כי אם בהקדמות רחוקות ולזה אמר שהיא מתרפקת על דודה רצונו שלבה הומה עליה בעבור דודה על אשר לא תוכל להפיק רצונו. והנה אין חבר לזאת המלה רוצה לומר מתרפקת ונחשוב שיהיה עניינה לפי מקומה על הצד שבארת. ואפשר שנאמר והוא יותר נכון כי מתרפקת הוא טענין כרפף שהוא הזרוע כמו שביאר הר"ם בפירוש המשנה אשר לו ואמר שם שהוא ככה בלשון ערבי ורצה בזה שמרוב האהבה והחשק תשים זרועותיה על דודה וזה לפי המשל. ואולם לפי הנמשל ירצה באלו הזרועות שהיא תעזרה בכל כחה להמציא אליו מה שאפשר אליה המצאתו להיות לו טבוא להכנס בחקירות אשר ירצה לחקור בהם והיא מתנצלת ואומרת אליו כבר עזרתך תחת התפוח ר"ל כבר עזרתך בהשגת הדברים המוחשים והם העניינים הטבעיים לפי ששם נולדת וגדלת עמאם והם דברים קרובים אל עצמינו ומוחשים אלינו ואולם בזאת ההשגה אשר יחקור עתה לא תשער איך יתכן שיהיה לו ממנה עזר ועם כל זה היא רבת החשק למלאות תשוקתו בכל אשר תוכל:

שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלחבתיה: מים רבים לא יוכדו לכבות את האהבה ונהרות לא ישמפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוו יבוו לו:

אמרה אליו לחזק האהבה ולגדל תשוקתו להפיק רצונו כפי היכולת שתשימה כחותם על לבו ר"ל כמה שיצטרך אליו ממנה בשכל העיוני וכן אמרה אליו שיעשה כמה שיצטרך אליו ממנה בשכל המעשי והיא אמרה כחותם על זרועך והרצון בזה כי כמו החותם שיחתום בו האדם כאשר ירצה כן תהיה אליו מוכנת תמיד במה שתוכל לחתום אליו מאלו הצורות הדמיוניות אשר יצטרכו אליו. ואמרה נתנת סבה בזה

דודה השנתו תרבה בה ותחבקה וזה גם כן לפי הנמשל מורה על שכבר נשלם להם החבור בשלמות כזאת ההנהגה ושבו כמנהג החושקים בהתהדרם:

השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ:

אמרה כבר השבעתי אתכם בנות ירושלים שלא תהרסו לחזק התשוקה לבקש התכלית לקחת ההשגות על זולת סדרם. וזה שאם הייתם הורסים בזה ולא לקחת ההשתדלות בהשגה על הסדר הראוי לא היה עולה בדינו דבר והיה השתדלותינו לבטלה. וזהו אמרה מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ ר"ל שלא יועיל לכם כלום. ועתה כאשר לקחו ההשגה על הסדר כבר הביעו מהשלמות אל זה השיעור אשר כבר קדם. והנה מה שיחסר מהשגת השלמות העיוני אל התכלית הוא חכמת האלהות והיא היתה החשוקה מתחלת הענין. ואפשר שנאמר שזאת השבועה היתה שלא יהרסו לחקור בחכמת האלהות קודם שישלמו להם התנאים אשר יצטרכו להם לחקור בזאת החכמה כמו שנאמר אחר זה. ואולם לא אמרה בצבאות או באילות השדה כי לרוחק אלו העניינים מהחוש תגדל המבוכה איך יתחילו בזה ולזה לא ספר בזאת השבועה מה שיעיר על המרוצה. ולא אמרה להם אם תעירו וגו' אבל אמרה מה תעירו להורות על שאם יתחילו בזה בזולת התנאים אשר יצטרכו בו לא יוכל על זה כלל:

מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה תחת התפוח עזרתך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך:

אמר מתחיל לספר זאת ההשגה ר"ל חכמת האלהות ומה שבה מהקושי בהגעתה מי זאת עולה מן המדבר כנפלא על זאת ההשגה איך אפשר שתשלם ממקום חרב אשר לא יעבד בו ולא יזעזע זה כי בשאר החכמות היו הדברים אשר בהם החקירה מושגים בחוש ומהם ישלם כל מה שישתדלו

בחכמה חכמה ראוי שיהיה לפי שעור
ההאמתה המגעת בחכמה ההיא :

אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף
ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז :
אמרו אם היא גדרה בגדרים הראויים למי
שיכנס לחקור בואת החכמה נבנה
עליה הבנין אשר אנחנו משתדלים בבנייתו
בשלם שבפנים ואם דלת היא ר"ל אם
היא פרוצה שאין לה חומה הנה נצור עליה
לוח ארז ר"ל שנחזק אותה ונסתום פרוצה
בלוח ארז :

אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי
בעיניו כמוצאת שלום :

אמרה שהיא חומה ר"ל שהיא גדרה
ואין פריץ ואין יוצאת ושדיה אשר
תשפיע בהם מה שתשפיע הם כמגדלות
החזקים אשר בעיר המוסיפים על שלומותה
שמירה. והרצון בזה שלא תכין מאלו
ההקדמות רק מה שידרוך אל הנכונה בואת
החכמה. ואולם אמרה אז הייתי בעיניו כמוצאת
שלום וזה שאם לא היה הענין על זה התואר
היתה רבה המריבה והמתחלוקת באלו ההקדמות
ותטה המחשבה פעם אל החלק האחד מתחלקי
הסותר ופעם אל החלק השני :

כרם היה לשלמה בבעל המון נתן את
הכרם לנוטרים איש יביא בפריו אלף
כסף :

אמר מספר איכות הגעת זאת ההשגה
וענינה כי לשלמה והוא השכל היה
כרם בבעל המון ר"ל בבעל הרבוי והוא
המציאות המוחש כי בו יהיה הרבוי ואולם
המציאות המושכל אשר המציאות המוחש
עלול ממנו אין רבוי בו כלל ושזה הכרם
נתן לנוטרים לשמור הפרי אשר יצא ממנו
והוא הסדור המושכל אשר נמצא בו ככח
להמציאו אל השכל ואלו הנוטרים הם הכחות
המרגישות והכח המרמה והכח הזוכר כי הם
ישמרו זה הפרי וישתדלו בשיהיה כל הפרי
ההוא לשלמה וזה יהיה כשיעתק מהסדור
הנמצא בנמצא המוחש אל הסדור המושכל
אשר

כי אהבתה אליו היא בתכלית החזק לא
יוכל איש על הסרתה בשום פנים כמו המות
השואל שהוא בתכלית החזק ואופן החזק
בהם הוא שלא יוכל על הסרתם בשום
פנים ושזאת האהבה בוערת בקרבה תבערה
חזקה לא יכבוה מים רבים ונהרות לא ישטפוה
ולא יסירוה ביתרון החזק כי היא תבזה כל
דבר בערך אל אהבתו ולזה לא תשתדל כי
אם במה שידרוך אל הפצו :

אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה
נעשה לאחותנו ביום שידבר בה :

אמר השכל הפועל והשכל הנקנה ר"ל
השכל ההיולאני תשלם באלו השלמות
אשר קדם זכרם אחות לנו והיא זאת החשוקה
אשר קדם זכרה וקראוה אחות להם מצד
שלמותה עד שכבר נקראת שולמית במה
שקדם ומצד היותה עוזרת להם בפעולתם
ר"ל במה שיקבל השכל ההיולאני משפע
השכל הפועל וקראוה קטנה מצד מיעוט
חלקה בואת ההשגה אשר יצטרכו אליה
ואמרו שאין לה שדים תשפיע להם מה
שיצטרכו אליו בואת ההשגה והוא נאות לפי
המשל כי הקטנה אין לה שדים נכונים לינק
מהם ובהיות הענין כן מה נעשה לאחותנו
ביום שידובר בה שתשפיע אלינו מה שיצטרך
אלינו בואת ההשגה ובואת החכמה מאיזה
צד יישירה אל זאת ההשפעה כי היא לא
תוכל על זה מעצמה אם לא ניישירה אל
זה. ואולם אמרו ביום שידובר בה הוא
להעיר כי יצטרכו אל זה תנאים רבים מהם
ההרגל במלאכת הנצוח כמו שנזכר בראש
ספר הנצוח ומהם ישוב הדעת ושקיפת רחית
הטבעים ולזה לא התירה אל עצמם החכמים
הקודמים כי אם בעת הזקנה. וזה כי זאת
המלאכה מצד שישתמשו בה בהקדמות
מפורסמות והיה מדרך ההקדמות המפורסמות
ברוב העניינים שילקח מהם ראייה על דבר
והפכו ראוי שתהיה דעת החוקר בה מיושבת
מאד עד שיקח מאלו ההקדמות המפורסמות
ההקדמות הצודקות לבד וראוי גם כן שלא
יעטיק בה כהעמקתו בשאר החכמות אשר
אפשר בהם ההעמקה וזה כי דרך החקירה

כמו שהתבאר בספר הנפש התקבץ מזה מה שהוא כחיו על הפרי שהוא אלף כסף וזה כי המשה פעמים מאתים יהיה אלף :

היושבת בגנים חברים מקשיבים לקורך השמיעיני :

קראתה יושבת בגנים להותח יושבת בזה הנמצא המוחש אשר ממנו תכין להם מה שיצטרך אליהם בהשגתם ולפי שזה אמנם ישלם ממנה בהשגות המתחלפות אשר יגיעו לה מהחושים אמרו בגנים בלשון רבים וקראו עצמם חברים לה כי היא בחברתם באופן מה במה שתכין להם מאלו ההקדמות אשר נבנית עליהם זאת המלאכה ואמרו שהם ממים אונם אל דבריה ולזה חלה פניה : השכל הנקנה שתשמיע לו מה שיצטרך אליו ממנה בזאת החכמה כי בזולת זה לא יוכל השכל הפועל להשפיע לו השפע הצריך אליו ממנו בזאת החכמה כמו שקדם :

ברח דודי ודמה לך לצבי או לעופר האילים על הרי בשמים :

אמרה לו שכבר הכינה לו מה שיצטרך ושישתדל בהריצות ובתכלית המרצה האפשרית לה לעלות על הרי בשמים והיא החכמה האלהית כמו שקדם ושלא יתשל מזה :

אשר הסדור אשר בנמצא המוחש הוא עלול ממנו . ואולם אמרו איש יביא בפריו אלף כסף הרצון בו כי מי שיחקור בנמצא המוחש בשלמות ישיג ממנו על האופן השלם זה הפרי אשר זכרנו והוציא זה בלשון מורה על אחדות במספר ועל רבוי יחד ר"ל אלף כי מי שיתבונן בזה הרבוי אשר לצורות בזה הנמצא המוחש ישיג מהם הצורה האחת אשר הם עלולות ממנה והיא להם במדרגת הצורה והפועל והתכלית על שכבר יעלה בזאת האופן הרבוי אל האחד וזה שהם קצתם במדרגת הצורה לקצת ולא יסורו מעלות בזה האופן עד שיכלה אל הצורה האחרונה :

ברמי שלי לפני האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פרוי :

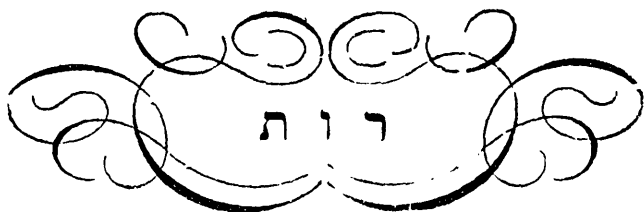
אמרה שזה הכרם הוא לפניה ושהיא תשתדל שיהיה האלף כסף לו והוא הפרי אשר נזכר במה שקדם ושהנוטרים ישתדלו להשיג העניינים החלקיים אשר תיוחס אליהם השגתו עד שיעתק השכר ממה שיקובץ מכל הנוטרי' אל השגת זה האחד אשר קדם זכרו שהוא פרי השכל ותכליתו והוציא זה בזה המספר ר"ל מאתים להורות על שכאשר התקבץ אליו מה ששיגוהו כל החושים אשר הם חמשה לבד

זהו מה שנראה לנו בזאת המגלה והוא נאות מאד מצד הלישון והענין. ואנחנו חושבים שכבר עמדנו בלי ספק על הדרושי' הכוללים אשר כווננו בזה הספר והנה לשון הספר וסדרו יעיד עליו לנו . ואולם מהדרושים החלקיים אפשר שנשמטו ממנו עד שיהי' מכוון ענין למה שאמרנו שהוא על צד המשל לבד אבל זה מעט לפי מה שאחשוב :

ובכאן נשלם זה הבאור. והיתה השלמתו בסוף תמוז שנת שמנים ושש לפרט האלף הששי . והתלה לאל לבדו אשר עזרנו ברחמי' וחסדיו . יהי שמו מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה . אמן :

פירוש הרלב"ג

ויחי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה ונז' עד סוף סוג' סוג' נז'.

חשקה בבן נעמי אך רות דבקה בה עם כל זה כי בחרה בדת ישראל ולא רצתה להמיר דתה ולזה אמרה באשר תלכי אלך עםך עמי ואלהיך אלהי: שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה. זה לאות שכבר נתפרדה קודם זה מאלהיה: כאשר תמותי אמות ושם אקבר. ר"ל בא"י והיתה כוונתה בזה כי גם אחרי מות נעמי לא תשוב לעמה ולאלהיה: ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ונז'. למדנו מזה שאחר שנמסר לגר קלות וחמורות מהתורה ועם זה הוא רוצה בה הוא ראוי להמנע מלדבר אליו עוד: קראן לי מרה. הנה הנועם הוא הפך המרירות כמו שהמתיקות הפכו כי הנועם יאמר על המתיקות אמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם: וה' ענה בי. ר"ל העיד כי את דברי המא' כעבור העונש הנפלא שהביא עלי: מודע לאישה. ר"ל מודע וקרוב: אחר אמצא חן בעיניו. ר"ל שאדר שאמצא חן בעיני ארון השדה אתיר לעצמי ללקט בשבלים: אחרי הקוצרים. והוא הלקט שהוא לעניים כמו שנזכר בתורה: ויאמר לקוצרים ה' עמכם. ר"ל ה' יהיה עמכם לעזרכם וביזה הלשון ברך המלאך את גרעון באמרו ה' עמך גבור החיל: זה שבתה הבית מעמ. זה הורה על זריזותה ועל הריצותה לאגור מאכלה בעת אשר תמצא

אמר שזה הספור היה בימים שהיו השופטים שופטים בישראל והנה מפני הרעב שהיה בא"י הלך מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב: אפרתים מבית לחם יהודה. הנה אפרת הוא בית להם כאמרו בדרך אפרת היא בית לחם: ותשאר האשה משני ילדיה ומאישה. ר"ל שלא נשאר מהם זולתה כי לא היו להם בנים: כי אתך נשוב לעמך. ר"ל שלא יפרדו מעמה והוא ישראל ולזה ישוכו אתה אע"פ שאין לה בנים והנה ידמה כי נתניירו כשנשאום מחלון וכליון ולזה לא מצאנו ברות שתצטרך להתנייר כשנשאה בועז ולזאת הסבה גם כן היו שבות אתה ולזה אמרו כי אתך נשוב לעמך אך רצתה נעמי לבחן אם נתניירו טאהבת ה' יתברך או נתניירו מצד השקם בבניה: כי זקנתי מהיות לאיש. ר"ל ולזה אין ראוי לכם שתמתינו שיהיו לי בנים ותנשאו להם: כי אמרתי יש לי תקוה ונז'. ר"ל שאע"פ שאומר שיש לי תקוה להיות לי בנים במעי ולא עוד אלא שיהיה לי יותר מזה והוא שהייתי הלילה לאיש ונתעברתי ולא עוד אלא שיהיה לי יותר מזה והוא שילדתי בנים הלילה האם ראוי לכם שתמתינו עד אשר יגדלו התהיון עגונות כל זה הזמן: ותשק ערפה לחמותה. ר"ל להסדר ממנה ודראית בזה דעתה שלא נתניירה כ"א מפני

ידה: וכה תדבקין עם נערותי. להמלט מן חשד גלוי ערויות כי רות דבקה עמהן ואמר לה שכמו שעשתה עד עתה לרדבק עם נערותי כן תעשה במה שאחר זה: להכירני ואנכי נכריה. ר"ל בעשות לי חסד ואנכי מעם נכרי ואע"פ שנתניירה: אשר באת לחסות תחת כנפיו. ר"ל בהתניירה ובאת תחת כנפי השכינה ללכת בתורת האל ית' ובמצותיו: ואנכי לא אהיה כאחת שפחותך. ר"ל שאין אני במדרגה שאהיה ראויה להיות כאחת משפחותך: וטבלת פתך בחומץ. כי החומץ משקיט הצמא ומקרר ומחזיק האצטומכא וזה כלו צריך בעת החום המופלג כי אז תהליש האצטומכא מגדל הצמא: ויצבט לה קלי. ר"ל ויושט לה קלי: ותאכל ותשבע ותותר. הנה נתן לה בעין יפה בדרך שהספיק לה לאכול כדי שבעה ונשאר לה ממנו: גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוהו. ר"ל אע"פ שתלקט השבלים הנופלות בין העמרים אשר אין לעני דין בהם לא תכלימוהו: וגם שול תשולו לה מן הצבתים. ר"ל התירו והפילו לה השבלים מאגודות השבלים אשר קשרתם ותעזבו לה השבלים ההם ולקטת אותם ולא תנערו בה: ותהבוט את אשר לקטת. החביטה היא ההכאה על השבלים להוציא מהם התבואה: יהי כאיפה שעורים. הנה האיפה שלש סאין: יהי מכוך ברוך. ר"ל אשר עשה לך חסד: עם הנערים אשר לי תדבקין. הנה קצרה מה שאמר לה וכה תדבקין עם נערותי וכבר יתבאר ממה שאמרה לה נעמי טוב בתי כי תצאי עם נערותי שכבר ספרה לה רות מה שאמר לה בועז וכה תדבקין עם נערותי: הנה הוא זורה את גורן השעורים. הזריה היא להוציא המזון והקש מהתבואה ונש"ר בלעז: אל תודעי לאיש. ר"ל לא ידע איש בואך שם אבל תסתרי עד כלותו לאכול ולשתות: וגלית מרגלותי. הוא החלק מהמטה אשר הוא לפאת הרגלים בקצה הערמה בקצה הכרי: בלט. בסתר: ויחדד האיש וילפת. ר"ל כי כאשר הרגיש שיש במשכבו זולתו חרד ואז המה מצבו ועות אותו להפך צד הרגלים לדעת מי הוא אשר ישכב עמו ואז ידע כי אישה שוכבת מרגלותיו

נעל ונתנינתו למקנה: להקים שם המת על נחלתו. רוצה לומר שכבר יאמרו שאשת המת מחוקת בו ואם יהיה לה זרע יירש זאת הנחלה: כרחל וכלאה. הקדומו רחל ללאה כי על רחל היה העקר בעבודת יעקב ללבן: ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם. ברכוהו שיעשה חיל בה כמו שעשה כלב באפרתה שהולידה לו את חור שהיה בכור אפרתה והיה אבי בית לחם כמו שנזכר בספר דברי הימים והנה אמרו לו זה לפי שהיה בא מחצרון והיה יושב בבית לחם ולפי שהמת היה אפרתי מבית לחם יהודה כמו שנזכר בראש זאת המגלה: והיה ביתך כבית פריץ. ברכוהו בכרכת אביהם פריץ שבא מתמר לסכה מתרמה לזו:

ראוי לגאל כשהיה הדבר בזה האופן: וזאת לפנים בישראל וגו'. ר"ל זה היה הדין טימים קדומים על דבר הקנין וההליפין לקיים כל דבר בדרך שלא יוכל לשוב אחר זה והוא שהיה שולף נעלו הקונה ונותן אותה למקנה וכאלו יקנה המקנה הנעל ובקנותו הנעל היה מקנה לקונה הדבר ההוא מהקנין או מההליפין וזה היה כמו עדות אל קיום הקנין או ההליפין: ויאמר הגואל לבועו קנה לך. זאת הגאולה: וישלוף בועו נעלו. ונתן אותו לפלוני אלמוני ומתוך הנעל הקנה לו זאת הגאולה וידמה שכבר השיב לו נעלו אחר זה כי לא יתכן שישאר שופט יהף ברגלו אחת ולזה היה זה הקנין לנעל עמם להקנות לו זולת זה וזוה המקום למדנו כי אפילו קרקע נקנה בזה הקנין ר"ל בשליפת

הנה זה הוא מה שראינו לבארו בזאת המגלה.

ואולם התועלת המניע מהנה. הנה

להרחיקה מזה כי אז הכירה כי מלב ומנפש נתגירה. וזוה המקום יתבאר שהבא להתגייר ראוי שימסרו לו קלות וחמורות כי אז יתבארו לו מה שהוא מקבל עליו כשיתגייר ואחר זה ראוי שירחיקוהו מזה קצת עד שיעמדו על דעתו ואחר כשיראו שהוא מתאמץ בדעתו זאת אין ראוי לדבר אתו עוד להרחיק ממנו רצונו:

התועלת השני הוא להודיע שראוי לאדם שיהיה זריז

להמציא לו הצורך אליו בעת שתמצא ידו ולא יתעצל בזה. הלא תראה מה שקרה לרות מפני הרצינות לאגור מאכלה ומאכל המותה בעת שתמצא עד שתקף שבאו קציר שעורים השתדלה ללקוט בשבלים אחרי הקוצרים והיתה שוקדת על זה כמו שספר זה שכתה הבית עמט ובאה שם בבקר ולקטה עד הערב:

התועלת הרביעי הוא להודיע שהמתקרב אל

ה' יתברך יצליחו ענייניו. הלא תראה אך סבב ה' יתברך להצליח רות עד שכבר נשאת לשופט מהשופטים וכתה להיות מזרעה המלכות על ישראל לנצח זה שכבר

התועלת הראשון הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיתכולל

בעמים אבל יתרחק מזה לפי מה שאפשר. הלא תראה מה שקרה לאלימלך בהטמעו בין הגוים כי זה היה סבה אל שנתחתנו בניו עם בנותיהם ומתו הוא והם בזמן קצר ולא נשאר מהם דבר ואע"פ שנתגירו בנותיהם לא הספיק זה כי כבר גדלו בדיעות ההם ובמנהגים הפחותים והיו ג"כ שוקדות שם אצל בני עמם ולא היו שולמות לעזוב כל דעותיהם וכבר הורה עזבו כל דעותיהן כי אמרה להן נעמי שתישובנה אשה לבית אמה ולו היתה יודעת שהם כישראליות לא היתה מחמיאה אותן והנה יורה שכבר נתגירו מה שאמר נעמי לרות הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה:

התועלת השני הוא להודיע כי מי שבא לרבק תהת

נפשי השכינה ראוי שידקדקו עמו לעמוד על כוונתו אם הוא מתרצה בזה מלב ומנפש בשימאנו לקבלו ואם יתחזק ויתאמץ בדעתו זאת אין ראוי להוסיף עוד ולהרחיקו מזה. לזה תמצא שבאשר ראתה נעמי ברות כי מתאמצת היא ללכת אתה לא הוסיפה עוד

יצא ממנה דוד אשר נתנה לו המלוכה ברות
מלח:

התועלת החמישי הוא להודיע שראוי להתרחק האדם מלקיחת מתנות ממי שתדע עינו בו ואף על פי שאין לבעל המתנות זכות בה כמו הענין במתנות עניי כי התורה הייבה הבעלים לעזוב אותם לעניי וזה כי זה יהיה סבה אם שלא ישיג העני מבוקשו כשידקדקו הבעלים לשמור בתכלית מה שאפשר שלא יפול לפועלים מהשבלים כדי שלא ימצא דבר או יהיה סבה להחמיא הבעלים להחזיק במתנה ההיא וימנע העני מלקיחתה עם שהוא מבואר שראוי להשמר מלעשות כנגד רצון האנשים כשלא יביאו לזה ההכרח. ולזה תמצא שאמרה רות ואלקמה בשבלים אחר אשר אמצא הן בעיניו:

התועלת השישי הוא להודיע שראוי לאדם שיקדים שלום לכל אדם ואפילו הוא עברו או שכירו. הלא תראה כי בועז הקדים שלום לקוצרים אשר לו:

התועלת השביעי הוא להודיע שהוא ראוי שידקדק האדם בשמירת נכסיו וקנייניו ואם ישכור פועלים שישב עמם כדי שיעשו מלאכתם כראוי או יעמיד שם אדם במקומו להשיגה בטלאכת הפועלים ולזרזם שיעשו מלאכתם כראוי. ולזה תמצא שספר שהיה לבעוז נער נצב על הקוצרים ותמצא גם כן שבעת שזרה השעורים שכב בועז בגורן לשמור הערמה שלא יגנבו ממנה כי כבר יתכן להם לגנוב ממנה ולא יזכר ולזאת הסבה גם כן זכר כי רות לקטה עד הערב ועם כל זה מהרה לחבוט אשר לקטה להביא אל העיר כדי שלא יגנוב לה מאישר לקטה:

התועלת השמיני הוא להודיע שראוי לאשה כשתצטרך

ללכת בין האנשים שתהינה עמה נשים באופן שלא תשיגנה חשד ערוה. ולזה אמר בועז לרות וכה תדבקן עם נערותי וזאת ראייה שהיא דבקה תחלה עם נערותי לסלמ נפשה מן החשד:

התועלת התשיעי הוא להודיע כי כשיראה אדם

רצון איש אחד להטיב לו מאד ולא ידע בזה סבה הנה ראוי שיודיע לו מי הוא כי אולי האחר פועה בו והושב שהוא איש מה שהוא גמול חסדו ולקיחת הטוב בזה האופן הוא בלתי ראוי. ולזה ספר שכבר שאלה רות הסבה ואמרה לו מדוע מצאתי הן בעיניך להביני ואנכי נכריה לחשבה כי אולי חשב בועז שהיא אשה אחרת אשר הוא מחויב להטיב לה עד שהשיב לה כי כבר ידע מי היא ושהוא מחויב להטיב לה בעבור החסד שגמלה לנעמי:

התועלת העשירי הוא להודיע שהוא ראוי לגמול חסד

רמי שיגמלהו לו או לקרוביו. הלא תראה כי מפני החסד שעשתה רות לנעמי שהיתה אשת קרובו התעורר לעשות לרות זה החסד שנזכר בזאת המגלה עד שכבר הסליג בזה ורצה להטיב לה באופן שלא תרגיש בו כדי שלא תתכייש מזה והוא מה שצוה שישולו לה מן הצבתים וכבר עשה לה כל זה בעבור החסד שעשתה לנעמי כמו שספר מצורף אל זה מה שהראתה מטוב לבבה עם ה' יתברך בבואה לחסות תחת כנפיו ולזאת הסבה תמצא מפני החסד שעשתה רות לנעמי והיתה עושה לה תמיד התעוררה נעמי לבקש לה מנות אשר ייטב לה ונתנה לה עצה נתיישרה בה להנשא לבעוז:

התועלת האחד עשר הוא להודיע כי החומץ

נאות בעתות החום כי בו מהתועלת כמו שזכרנו להשקיט הצמא ולהזק האצטומכא ולעמוד כנגד העפושים. ולזה אמר לה וטבלת פתך בחומץ כמו שזכרנו:

התועלת הישנים עשר הוא להודיע שהנותן מנה

למי שיבוס לבקש לו ממנה יותר אם לא תספיק לו ראוי שיתנו לו כשעור שיוסף על מה שיצטרך לו כדי שיתברר שכבר תספיק לו. ולזה זכר שבעוז הושיט לרות מהקלי מה שהספיק לה לאכול ולשבע ולהותיר:

אשר היה בו קצת עזות כי תחשוב שהוא מונע בקשתה הנה הקדים תחלה לאמר שהיא עשתה חסד גדול עם קרוביו בשאלתה זאת כאלו יאמר שהוא משועבד לה מאד על זה והבטיחה לעשות בקשתה אך התנצל כי יש גואל קרוב ממנו ואם לא יגאל הנה נשבע לה שיגאלנה וזאת הסבה גיב רצה להראות לה עוצם תשוקתו לעשות רצונה ולהטיב לה ולזה השכים בבקר ונתן לה בעץ יפה שש מרות שעורים להניח דעתה עד שיתבאר לה אמתת רצונה:

התועלת החמשה עשר הוא להודיע שענין קיום הטבר או החליפין ישרם כשיתן הקונה למקנה בפני עדים כלי שיקנהו ומדי קנותו הכלי יהיה מקנה לאחר הקנין ההוא או החליפין: **התועלת הששה עשר** הוא להודיע כי בדבר

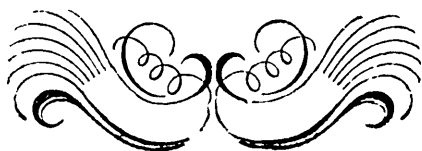
הנשואין ראוי שיהיו עשרה אנשים. ולזה ספר שכבר לקח בועז י' אנשים וזה כי לא הוצרכו לו עשרה לדבר העדות כי התורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר אך הוצרכו שם להשלים הנשואים בפניהם להיות שם פרסום ובהרם זקנים כדי שיתברך מברכתם כי לפי הנראה היה נהוג לברך את החתן בעת הסכמתו לישא אשה מה והוא מבואר שברכת הזקנים היא יותר נשמעת אל ה' יתברך שנשמעה תפלתם ונתברך בועז מברכתם כי ממנה יצא לו הזרע אשר יבנה את בית ישראל ויעמידם בשלם שבענינים בעזרת ה' יתברך כמו שיערו הנביאים מדבר מלך המשיח אשר יצא מדוד שיצא מרות. ה' ברחמי יביאנו ימדי יחישה למען נראה ותיקרב ותבואה עצתו להוציא ממסגר אסיר ומבית בלא יושבי חשך. אמן:

התועלת השלשה עשר הוא להודיע אם יהיה

אפשר שישגי האדם תועלת נפלא באמצעות פועל מה יהיה בו קצת עזות הנה אין ראוי שיאבד הטוב ההוא מפני בושותו בעשיית הפועל הזה אך ראוי שימעיט העזות בו כפי היכולת. ולזה תמצא שלא נמנעה רות מעשות מה שאמרה לה נעמי ללכת לשכב במרגלות בועז אך עשתה זה בלש בדרך שלא יודע לאיש ועשתה זה באופן שירגיש בה כבואה שם לשכב גם בלילה לא שכב לבה לשמור עצמה מגלוי ערוה ולזה תמצא שהיא לא היתה ישנה אך תכף ששאל בועז מי את ענתה לו בהכמה ובשכל לא בצורת מקיץ משנתו:

התועלת הארבעה עשר הוא להודיע

שמי שישאל טובה מאחד ראוי לו שיראה שהשואל הוא נותן לו בזאת השאלה כי בזה טפוס לבו ומסרת הבושת ממנו מה שלא יעלם כ"ש שיהויב זה כשיביא ההכרה אל שלא יתן לו בקשתו תכף לא כפני מנעו ממנו זה מצד עצמו כי הוא הפיץ מאד בזה אך לסבה אחרת כאלו תאמר שיאמר שראוי יותר שיעשה איש אחד רמזו מי שיעשה זה כי זה מטה שיביא לחשוב לשואל שהוא אמר זה לפי שאין רצונו לתת לו את שאלתו ויתייאש ממנה ויכאב לבו על מה שהשיגהו מהבושת בשאלת הדבר הזה. ולזה תמצא כי מפני שלא היה דרך לבועז לעשות בקשת רות אם לא אחר שיתברר לו שאין רצון הגואל הקרוב ממנו לגאל והיה מבואר שאם אמר זה לרות היתה מצטערת מאד מאד על מה שהשיגה מהבושת בבקשתה אותו כל שכן כשנתיישרה אל זה באמצעות זה הדרך

פירוש

ק ה ל ת

מאת

כניו הרלב"ג ז"ל

הצעה

וכבר נתן הפלוסוף זאת העצה גם בדרושים המופתיים ולזה תמצא בחכמה הטבעית שכבר הקדים הפלוסוף בדרוש דרוש ההקדמות המפורסמות הנופלות בה וכבר הארכנו בתועלת המגיע מזה הסדור בכאורינו לספר הנצוח וככאורינו לספר מה שאחר הטבע ולזה ראיתי לקצר דברינו בזה המקום והוא מבוואר כמו שזכר שם הפלוסוף כי המחשבה תקבץ אלו ההקדמות יחד ויקרה לה מפני זה הגמגום והמבוכה עד שלא תדע אנה תפול מאלו ההקדמות המקבילות ובזאת המבוכה תסיר כשעוין בה בהקדמה הקדמה מהם ויוברר הצודק מהבלתי צודק. והנה זאת המחשבה המקבצת יחד הסותרים קראה קהלת בזה הספר ולזה תארה במקום מה בלשון נקבה אמר ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון. ולפי שהתחלת אלו ההקדמות הבלתי צודקות היא המחשבה המופשטת מהחקירה הראויה אמר המהבר ברבות מאלו ההקדמות שהם הכל ורעות רוח ונושאייהם רעיון רוח ר"ל שהם מהשבה לכד ודבר שאין לו אמתות וקיום. ודהיות אלו ההקדמות מתחלפות באמתות אמר במקצתם דברתי אני עם לבי ובקצתם ראיתי ובקצתם אמר ידעתי וידמה שאשר אמר בהם ידעתי תהייה הצודקות יותר. והנה קרא זה המחבר

אמר לוי בן גרשם ראיתי לבאר דברי המגלה הזאת ועניינה לפי שבה מהמבוכה והספק מה שלא יעלם עד שימצאו בה דברים סותרים קצתם את קצתם ודברים מושכים האדם לאהבת הבלתי ראוי וכבר שערנו בזה ר"ל ולזה בקשו לנגזו אבל נמנעו מלנגזו לפי שראשו דברי תורה וסופו דברי תורה כמו שאמרנו זה ז"ל. וראוי שתדע שדברי זה השלם לא היו בזה האופן מהבלבול לפי מה שיתשב אלא מפני שכבר חייב טבע הנושא אשר בו הדברים ואנחנו מקדימים בכאן הצעה אחת תבאר הסבה אשר בעבורה הוכרח זה השלם להיות דבריו בזה האופן. ונאמר כי בטוב החקירה בטוב הרע היא לפלוסופיא המדינית והיא חוקרת בצד מה בנמצא במה שהוא נמצא וכבר אמרו הפלוסופים שזה הנושא לא יקבל ההאמתה השלמה אבל יתבאר בו בהקדמות מפורסמות וענין ההקדמות האלו הוא שימצא מהם לדבר ולהפכו כמו שהתבאר בס' הנצוח ולזה אמר הפלוסוף במאמר כולל בשלישי ממה שאחר הטבע שראוי שיקובץ תחלה כלל ההקדמות המפורסמות הנופלות בדרוש דרוש ואחר כך יוברר הצודק מהם מהבלתי צודק כי בזה האופן יושגו בקלות ההקדמות אשר יבאו להשגת האמת בדרוש דרוש

שם ממציא זה הספר קהלת כי בזה האופן ידבר בזה הספר ולזה באו בו דברים סותרים וכבר הסכימו הקודמים שהוא נקרא קהלת מפני שקבץ החכמה ולא השניחו למה היה זה השם בלשון נקבה וכבר התבאר זה מדברינו ובה הוסר הספק למה היו דברי זה השלם סותרים קצתם את קצתם והיו קצתם מביאים לבהור מה שראוי שירוחק. ומהנה נתחיל בכאור זאת המגלה לפי מהנינו:

ונציע תחלה הצעה אחת מקפת במה שיכללו זה הספר מצד העיון בטוב וברע. ונאמר כי מפני שהמחשבה תפול תחלה שהטוב הוא הערב ואליו תהיה הבחירה ראשונה אם לא ימנע המוסר חקירת תחלה אם הטוב הוא הערב או המועיל וכאשר התבאר לו שאין הטוב ההמשך אל התענוגים הגופיים והערכיות אבל הטוב הוא המועיל והיה הטוב הזה נחלק חלוקה ראשונה לשלשה חלקים האחד הוא ההשתדלות בהרבות הקניינים והשני הוא ההשתדלות בכשרון המעשה באופן שיגיע המועיל במדות והשלישי הוא ההשתדלות בעיונית חקר תחלה זה החכם איזה מאלו הוא הטוב

וביאר שכלם עוזרים קצתם אל קצתם ושהנבחר מהם הוא ההשתדלות בחכמה ולפי שהתורה היא המיישרת מאד אל מה שראוי שיתנהג האדם בדרכי התורה וישמור מצותיה עם שבהם יושג הטוב שהוא המועיל בשלם שבפנים הנה ימשך מזה שיהיה האדם מושגה מאת ה' יתברך השגחה פרטית ויהיה נשמר מהרבה מהרעות הנכונות לבא עליו זה הוא תכלית מה שהקפד עליו העיון בזה הספר. והנה מנה זה החכם בחקירותיו אלה ההקדמות המפורסמות הנופלות בזה הצודקות והבלתי צודקות כי בזה האופן תשלם זאת ההקירה כמו שקדם. והנה הקיף ספר משלי על העיון איך ראוי שיתנהג האדם בהשגת מיני הטוב הזה שהוא המועיל ובבחירה מהפכו בצד מיוחד בדבר דבר ממנו ואולם בזה המקום עיין בזה עיון כולל ולזה יראה שספר קהלת חובר תחלה ואחר כך חובר ספר משלי כי זה הוא דרך העיון ר"ל שיעיון תחלה בכלל ואחר כך במיוחד ולפי שהנבחר שבמיני הטוב הזה הוא השלמות בעיון והוא פרים השלים אחר זה העיון בו בשיר השירים לפי מה שנחשוב:

שביאור קהלת ש

דברי קהלת בן הוד מלך בירושלם:

הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל:

הנה הודיענו בזה תחלה מי היה מחבר זה הספר:

ואולם התועלת המגיע מזה הוא כי זה ממה שיעמידנו על כוונת המחבר בדבריו וזה כי כשיתבאר לנו דעותיו ממקומות אחרים ויראה מדבריו מה שהיה

מקביל באופן מה לדעותיו הנה נפליג העיון בדבריו באופן שנעמוד על אמתת כוונתו שהיא בלי ספק נאותה ולולא התבאר לנו זה מהמחבר היינו עוזבים העיון בדבריו כשיראו לנו בלתי נאותים בתחלת המחשבה וימנע ממנו מפני זה התועלת המגיע מהדברים החם. והודיענו שנית איך היה אופן חבור זה הספר ר"ל שאלו הדברים היו ממה שיראה בתחלת המחשבה אשר היא קהלת ומקבצת הסותרים

שלא יפסד בכל עמלו שיעמול בזה המציאות השפיל אשר כל הדברים הווים נפסדים, ואולם אמר תחת השמש לפי שהמחשבה אשר חייבה שלא יהיה לאדם יתרון בזה לא חייבם אותו אלא בקניינים אשר באלו הדברים ההווים הנפסדים כי המושכלות לנו הם עצמי הדברים אשר בכאן ומהותיהם ולזה חשבו הקודמים שלא תהיה בכאן ידיעה כמו שזכר הפלוסוף בשני ממה שאחר הטבע ולזאת הסבה אמר בכאן מצד זאת המחשבה שאין יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש אבל אם היה לו עמלו למעלה מן השמש הנה לא יחוייב שלא יהיה לו יתרון, ואחר זה באר הסבה אשר יחשב בעבורה שאין יתרון בקנין אלו הדברים והוא שהם כלם הווים נפסדים עד שימצא בהם תמיד דור הולך ודור בא והנה לארץ עם פחיתותה יתרון על אישי האדם ושאר המורכבים שהיא קיימת ונשארת או ירצה בזה שהארץ אשר היא לעולם עומדת יש בה דור הולך ודור בא כי היא הווה נפסדת בהלקיה וזה הבאור השני הוא יותר נאות אצלנו ונתן אחר זה סבת ההווה וההפסד אשר לאלו הנמצאים השפלים בתמידות וכסודו מדבריו בכה מחשבה שנית מקבלת למחשבה הראשונה והוא שבכאן טבעים קיימים אפשר שתהיה בהם ידיעה נשארת וזה שההווה וההפסד ייוחס אל התקופות הארבעה אשר לכוכב נוכח כי בהיות נצוצו על הארץ יפעול בכאן באופן מה הפך מה שיפעלהו בהיות נצוצו תחת הארץ ואלו התקופות הם תקופות יומיות ועוד יתן מכוכב נוכח תקופות ארבעה מצד המזלות אשר יהיה בהם כי הפועל אשר יסודו ממנו בכאן בהיותו במזלות הצפוניים הוא מקביל לפועל אשר יסודו ממנו בהיותו במזלות הדרומיים וכוכב אשר יהיה בו זה הענין אשר זכרנו יותר מפורסם הוא השמש כי הוא יעשה ביום האחד תקופות ארבעה ימשך מאחת אחת מהם לתגבורת ליסוד אהר- מהיסודות וזה מבואר במלאכת הרפואה ויהדש השמש בשנה האחת תקופות ארבעה מתחלפות הטבעים עד שתקופת ניסן תגביר היסוד האווירי ותקופת תמוז תגביר היסוד האשוי ותקופת

הסותרים. והתועלת המגיע מזה הוא כשנדע אופן חיבור הדברים נעמוד על מה שבהם מהשלמות או הפכו, והמשל שאם נראה שלא השלים המחבר את דבריו באופן אשר ייעד ונשטמו מדבריו הקדמות היה ראוי שיזכרם לפי מה שיעד הנה אפשר לנו שנשלים החקירה באופן ההוא ונבחר ההקדמות הצודקות עד שישלם לנו האמת בדרוש ההוא לפי מה שאפשר בו שיקבל מן האמת וכאלו ישלים בכה המחבר בזה כמה שקצר בעיון בדרוש ההוא ואם התבאר לנו שכבר השלים דבריו באופן ראוי לפי מה שיעד אז יתברר לנו שלמות דבריו ותהיה השגתינו ספני זה בדרושים ההם יותר שלמה, וכבר יועלנו בזה תועלת שנית והוא כי כשביאר המחבר אופן ההאמתה אשר יעשה בנושא אשר יחקור בו והוא מתבאר לנו שאין טבע זה הנושא שיקבל האמתה יותר שלמה הנה יתבאר לנו שא"א שתהיה בזה החקירה יותר שלמה ותכלה תשוקתינו בידיעת הדרושים ההם אל מה שנעמוד עליו מדבריו ואם יתבאר לנו שכבר יקבל זה הנושא האמתה יותר שלמה נעיינ בדרושים ההם כהצד ההוא ולא תספיק לנו החקירה שהקר עליהם המחבר ההוא, והודיענו שלישיית שרוב דבריו הם בלתי צודקים כדי שלא ילמוד מהם לבחור הבלתי ראוי ולזה אמר שמה שאמר קהלת הוא הבל וכוז אבל מדבריו נקבצו אלו ההקדמות התבאר הראוי מהבלתי ראוי:

מה יתרון לאדם בכל עמלו וכו'
עד אני קהלת וכו':

ביאור המלות שואף. כענין התחלת והתקנה כמעט כעבר ישאף צל. סביבותיו, ר"ל סובבו, לעולמים. לומנים וכמהו וענדו לעולם שהוא זמן הויבל: **ביאור** דברי הפרשה אמר להודיע מה שיסול מהספק מצד המחשבה בענין התעסקות האדם בקנין השלמויות אשר העמל בהם הוא לבקשת המועיל והם שלמות הקנין וכשרון המעשה והוא שלמות המדות ושלמות המושכלות מהדבר שישאר לאדם

ותקופת תשרי תגביר היסוד הארצי ותקופת
 סבת תגביר היסוד המימי וזה מפורסם מאד
 מענין השמש ולפי שאלו תקופות ילכו
 בסבוב ימשך מזה שמירת הנמצאות אשר
 בכאן על ענין אחד עם היות אישיהם הווים
 נספרים ולזה אמר שכבר יורה השמש וישקע
 ויעשה בזה תקופותיו היומיות וזה הולך בסבוב
 עד שהוא מידל בהיותו שוקע אל שישוב
 לזרחה מסאת מזרח והוא גם כן חולק במזלות
 הדרומיים ואחר כך סובב במזלות הצפוניים
 רצוני שסבובו הדרומיים הם ששה חרשים
 כפאת דרום וזה יהיה בהיותו במזלות הדרומיים
 ווי חרשים כפאת צפון וזה יהיה בהיותו במזלות
 הצפוניים והנה אלו הסבובים הם לולביים כמו
 שזכרו הראשונים לפי שאין השמש הוזר
 לזרחה ביום האחר מהנקודה בעצמה אשר
 זרח ביום הקודם אבל יורה מנקודה אחרת
 נוטה ממנה ולזה אמר שהשמש הולך וסובב
 הרוח האחר מאלו כאלו תאמר הדרום או
 הצפון ועל סבובו שב הרוח והמשל שהוא
 ילך לפאת דרום שלשה חרשים ובשלשה
 חדשים אחרים יתקרב לאופן המישור בשובו
 אל הסבובים ההם בעצמם אשר הלך בהיותו
 מתרחק לפאת דרום. וכבר אפשר שיפורש
 הרוח מענין רצון והביאור הראשון הוא יותר
 נאות. ולזאת הסבה אשר זכר ימצאו היסודות
 קיימים והווים נספרים בחלקיהם. ולזה נמצא
 שכל הנחלים הולכים אל הים שהוא היסוד
 המים והים איננו מלא ר"ל שאין נוסף
 שיעורו בזה לפי שכבר יפסד ממנו בשיעור
 זה שיבוא בו מחוץ כמו שהתבאר בספר
 האותות ואל מקום שהנחלים הולכים שם
 הם שבים ללכת ובוה האופן ישאר היסוד
 המימי על ענינו. כל הדברים האישיים ימצא
 בהם הגיעה עד שלא יוכל איש לדבר בהם
 לרבוים לא תשבע עין לראות אותם כי רבו
 מאד ואמנם אמר זה לפי שלא תוכל העין
 להשיגם כולם לרבוים ולפי שבהם עוד
 הלופים מצד טבעם האישיי עד שענין הדבר
 האישיי עתה הוא זולת ענינו אחר זמן מועט
 ולזה לא תמלא האוזן משמוע מוהשיה לרוב
 החלופים אשר בהם אלא שעם כל זה ימצאו
 בהם טבעים קיימים יתכן שנסאף בהם

אני קהלת הייתי מלך וגו'

על טוב ילד מסכן וחכם וגו':

ביאור המלות לענות בו. הוא מגזרת

ענין. והרצון בו להתעסק

בו. ורעות רוח. כמו רעיון רוח. להמנות.

שהחומר אשר הוא סבת העוות והחסרון כמו

שהתבאר בטבעיות הוא חסר עד שלא יושג

בו המעיין באופן שיהיה אחד כי באחד ימנה

כל נמנה. או יהיה הרצון בזה שלא יוכל

להמנות חסרונותיו כי עצמו מספר. הוללות

ושכלות. הוא כמו סכלות בסמך. אנסכה

בשטחה. אנסה אותך בשטחה. שדה ושדות.

הם כלי זמר ויהיה שדה כלי נעשה כדמות

תיבה ואהל כמו העוגב ומה שידמה לו מכלי

הזמר. ושדות הוא כלי בו אהלים רבים כמו

הכלי זמר שנקרא בלעז מי"ג קנארץ שיש

בו עליות תחתיים ושניים ושלישיים והיו אלו

המינים מנגנים יחד והיה קול השדות דק וקול

השדה עב כי בהסכתם מהעריבות מה שלא

יעלם. ומי יחוש. ר"ל ומי ירגיש. יבקש את

נרקה. הנה מפני ששם הדיפה מונח בענין

הבקשה

הבקשה כאמרו נקש שלום ורדפהו צדק צדק תרדוף הנה יקרא הדבר המבוקש נרדף והנה קרא בזה המקום המתחדש ממה שעתיד להיות נרדף כי הוא מבוקש אצל הפועל הראשון ומכוון שיצא לפועל מצד הכחות וההתחלות ששם בזה הנמצא העלול מאתו וכבר זכרנו בספר מ"י אך יסתעפו אליו הפועלות הפרטיות מה' יתברך. או יהיה אמרו והאלהים יבקש את נרדף תמורת אמרו בפסוק הקודם והאלהים עשה שייראו מלפניו ויהיה הרצון בזה שכבר ישנה ה' יתברך זה הסדר מצד בקשו מי שהוא נרדף ר"ל שיהיה נכון הרע לבא עליו וה' יתברך יגן עליו ויצילהו מצד התדבק השנתחו בו. לברם האלהים. ר"ל לברר אותם ה' יתברך רצוני שה' יתברך יבין אל כל מעשיהם ויברר הצדיקים מבין הרשעים וישפטם כלם ביושר וזה המשפט מיוחס לו ולזה אמר שהאלהים הוא המזומן לבררם והוא יראה מי שלא השתדל מהם בהצלחת הנפש עד שהם במדרגת הבהמות או יהיה הרצון בזה שהוא היה נבדק בענין בני האדם שהוא יראה בהם צד בררם בו האלהים מהבהמות בזה הכה השכלי וכן הענין בלמ"ד אשר במלת לראות והרצון על מה שיראה שהאנשים הם במדרגת הבהמות. ומיד עושקיהם כח. הו"ו מושכת השלילה הקודמת באמרו ואין להם מנחם והרצון בו ולא מיד עושקיהם כח:

ביאור דברי הפירשה אמר מספר המהשבות המקבילות אשר בענין החכמה אם היא מועילה לאדם אם לא. אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלים ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים לדעת סבותיו וכל משיגיו והיא החכמה הטבעית והנה מצאתי בזה מהשבה תביא לחשוב שזאת התשוקה אשר שם ה' יתברך בנו לדעת אליו הענינים הטבעיים היא לנקמה ממנו ר"ל שההתעסקות בהשגת חכמת הנמצאות השפלות הוא ענין רע נתן אלהים לבני אדם להתעסק בו וזה יתבאר לפי מה שיראה בהתהלת המהשבה מצד הדברים הטבעיים בעצמם וזה שכל המעשים שנעשו תחת השמש הם דברים שלא יעמדו אפילו

רנע אחד בענין אחד ולזה יחשב שכל אחד מהם הוא הבל ורעיון רוח שאין לו מציאות בעצמו הנה החומר השפל הוא מעוות עד שלא יוכל לתקן בשום פנים כי הצורך אשר השתדל בשמירת נמצא נמצא מאלו הנמצאים לא ישמע אליה החומר תמיד אבל יגברו הכחות המתפעלות על הפועלות ויקרה מזה ההפסד והוא גם כן בתכלית החסרון עד שלא יוכל להמנות ולהיות אחד שלם וזה שכל מה שיקנה מהצורות קצתם באמצעות קצתם יוסף שלמות אלא שעם כל זה ימצא הענין כסוף מגיע אל נמצא שישגוהו ההפסד והוא האדם. או ירצה בזה שהחסרון שיש לחומר הראשון לא יוכל להמנות לרבוי ר"ל שלא יושג מספר הסרונותיו. או ירצה בזה שיש לו חסרון עד שלא יוכל להמנות שיהיה אחד מהנמצאות לפי זה החומר אין לו מציאות לבדו כמו שהתבאר בראשון מהשמע:

דברתי אני עם לבי אני הנה הגרלתי והוספתי חכמה על כל אשר היה לפני בירושלים ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. ובהיות הענין כן כבר יתכן שאדע מדרגת החכמה עם הסכלות כי לא יוכל לשפוט איזה יותר טוב משניהם מקבילים מי שלא ישיגם ולזה נתתי לבי לדעת מדרגת החכמה ומדרגת ההוללות והסכלות עד שאדע איזה טוב מהם ידעתי שגם זאת החקירה היא מהשבה שיש לנו בזה הענין והוא שאנחנו נמצא שרוב ההשתדלות בחכמה מוזק עד שכרוב החכמה יהיה רוב כעם ויוסיף דעת יוסיף מכאוב ויתחייב מזאת המהשבה לפי מה שיהישוב לפי המפורסם שההתעסקות בחכמה הוא רע וזה מבואר לפי המקומות הלקוחים מהפחות והיותר וכבר נבאר זה בכאן ונאמר שאם היה ההתעסקות בחכמה טוב היה התוספת בזה ההתעסקות תוספת בטוב אבל הענין בזה בהפך לפי זאת המהשבה ויהישוב שיחוייב שיהיה ההתעסקות בחכמה דבר רע ומה יתבאר לפי זאת המהשבה שהסכלות הוא יותר נבחר מהחכמה:

אמרת אני בלבי לכה נא אנסה אותך בשמחה וראות בטוב ולא אטריח אותך בקנין החכמה אשר היא מונעת האדם

אני מחשבה שנית מקבלת לזאת המחשבה והיא שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך וזה הענין מיהם הסכלות אל החכמה מבואר החכם יהלו עיניו בראשו בכל מה שישתדל בהגעתו ר"ל שבראש פעולתו יראה התכלית אשר ישתדל בהגעתו וידרוך אליו בסבות הנאותות ולזה יתכן שיגיע אל התכלית אשר כיון אליו ואולם הכסיל ילך בחשך ולא ידרוך אל מה שישתדל בהגעתו בסבות הנאותות ולזה ימנעו ממנו רוב הדברים אשר יכוין עליהם. והנה ידעתי גם אני שבכאן מחשבה תביא לחשוב שלא יהיה מעלה וחשיבות לחכמה על הסכלות והוא שכבר ימצא שמקרה אחד יקרה את כלם ויזוקו יחד ברעות העולם ואמרתני אני בלבי אחר שהענין כן שאין תחבולה לחכם להנצל מן רעות הזמן ויקרה לו מפני זה כמקרה הכסיל ולמה חכמתי אני אז יותר ודברתי בלבי שגם זאת המחשבה להניח החכמה וזה שמה שימצא שישוו בו החכם והכסיל הוא מעט וגם הזכרון שיהיה לאדם אחר המות לא ישוו בו החכם והכסיל זמן ארוך כי בימים הבאים ישכחו אלו הדברים החולפים וגם ישכח מות החכם עם הכסיל במקרה אחד. ואפשר שאומר שהרצון בזה שהוא מרחיק שימותו החכם והכסיל במדרגה אחת כי החכם יותר נשמר מההפכים מצד חכמתו מהכסיל או נאמר שהרצון בזה שזכרון החכם יותר ארוך מזכרון הכסיל עד שלא יתכן שיפסק זכרונו יחד וכבר יראה מצד אחר שהחכמה יותר יקרה מהסכלות ואם יש בהשתדלותה העדר ההנאות הגופיות וזה שאלו ההנאות הם כלם הבל ודבר בטל עד שאלו החיים הגופיים ראוי שירוחקו מזה הצד כי ימצא בחיים הגופיים מרוע הסדור והחסרון מה שלא יעלה עד שמה שידומה ימצא מהנה מכאוב וישחתו גם כן אלו הקנינים הגופיים ויסור התענוג המגיע מהם לסבות רבות אם מהמקרים הרעים הנופלים כמו המלחמה והאש הנופל ושטף מים והפיכת הארצות ושאר המקרים הנוהגים מנהגם אם מפני שכל הקנינים הגופיים הם נפסדים בהכרה בכא עת הפסדם. ועוד שאף על פי

שהתענוג בשמחות הגופיות והנה ראיתי שגם זה הוא הבל ודבר שאין בו תועלת עד שמי שידרוך לשחוק שפסתי בו שהוא מהולל ואמרתני לשמה שהיא ממה שלא ימצא בו תועלת. דברתי בלבי לאחוז בתענוגים הגופיים עם השתדלותי בהכמה עד אשר אבחו איזה טוב לבני האדם אם ההתעסקות בהכמה או ההתנהג בסכלות. הגדלתי מעשי המרבים תענוגים בניתי לי בתים נמנעתי לי כרמים עשיתי לי גנות ופרדים נמנעתי בהם עץ כל פרי עשיתי לי בריכות מים להיסקות מהם יער צומח עצים קניתי לי עבדים ושפחות ובני בית היה לי גם מקנה בקר וצאן היה לי מכל האנשים שהיו לפני בירושלים כנסתי לי גם כסף וזהב ומה שהוא מהקנינים סגולות מלכים והמדינות כדי שאתענג בכל הקנינים האלו עשיתי לי שדים ושורות להתענג משויהם ועשיתי לי מכל הזמר הנבחרים שהם להתענג בנגונים וגדלתי והוספתי בכל הקנינים מכל איש שהיה לפני בירושלים ולא התרשלתי מפני זה מהשתדלות בהכמה אבל שקדתי בה עם השתדלותי לאסוף אלו הקנינים. וכל אשר שאלו עיני מחמודות העולם לא מנעתי מהם לא מנעתי לבי ככל שמה כי לבי היה שמח מכל עמלי והשכחה שהייתי שמח בכל עמלי היה לבד חלקי מכל עמלי כי אין בו תועלת זולת זה וכאשר התבוננתי בכל אלו הקנינים מצאתים כלם הבל ודבר שאין לו מציאות כלל לפי שאין יתרון תחת השמש ר"ל שאין באלו הקנינים דבר שלא יפסד. והשתדלתי לראות מדרגת החכמה עם ההוללות והסכלות לפי שכבר יחשב שאין ראוי לאדם להשתדל בחכמת הנמצאות כי השגת האדם החלושה מאד מהשיג מה שהיה מאופן החכמה בבריות ה' יתברך דבר דבר מהדברים הנמצאים על האופן שהם עליו ובהיות הענין כן הנה יהיה השתדלות האדם בידיעת נימוס הנמצאות ופדרם וישרם לבטלה לפי שאי אפשר לו שישגיחו בשלמות ואם לא ישגיחו בשלמות הנה יהיה מה שהשיגו זולת מה שחקר עליו וזה ממה שביא לחשוב שכבר יהיה לבטלה השתדלות האדם בקנין המושכלות. וראיתי

שהיו אלו הקניינים בלתי נססדים הנה ראוי שישאנו וירחיקנו כי במות האדם יבצר ממנו התענוג שהיה לו בקניינים כי לא בטותו יקח הכל לא ירד אחריו קניינו ואם אמרנו שכבר יורישם לבניו או לאוהביו וישמה ויתענג בזה הנה עם כל אלו לא תשלם לו שמחה בזאת התורשה כי מי יודע אם זה הורש יהיה חכם או סכל וישלום בכל עמלו שעמל והשתדל בקניינו בהכמה ובתחבולה והנה מזה הצד יראג המרוש לא ידע אך יתנהג הורש בשמירת אלו הקניינים וגם זה ממה שיהיויב ממנו שיהיה שלמות הקנין הבל ומפני זה סבבתי אני ליאש את לבי על כל העמל שעמלתי תחת השמש ואפילו בענייני החכמה כי כבר ימצא אדם שעמלו בקנין החכמה והדעת וכשרון המעשים ר"ל שהוא יחקור אך ראוי שיתנהג האדם במדותיו כדי שישלם בזה תקן הקבוץ המדיני ושלמות הנפש והספרים שיהבר בזה בעמל רב ויגיעה רבה והנה אם הראשון לא השלים החקירה באופן שלם יעזור האחרון המצאתו החכמה ההיא או הגימנס המדיני והה גם כן ממה שיביא לחשוב שראוי לאדם להרחיק היגיעה בקנין החכמה לפי שהוא אפשר שלא תשלם לה המצאתה ולא תשלם בזה נפשו גם לא ייוחס המצאת החכמה ההיא אליו אבל ייוחס אל מי שישלימה ובכלל זה הענין הוא הבל ורעה רבה תקרה בקנין החכמה ושלמות המדות: כי מה הווה לאדם בכל עמלו שיעמול בקנין החכמה וביתר הקניינים ובמה שתשוטט מהשבתו לחקור בדבר דבר מהדברי הנמצאים כי כל ימיו יהיו מכאובים הרוב תשוקתו להגיע אל האמת בדרושים ומצאהו קושי נפלא בהגעתם ואולי לא יגיעו לו עם רוב העמל ולזה יכעם תמיד ולא ישכב לבו בלילה לרוב שוטט מהשבתו בדרוש אשר יחקור בו עד שימצא הדרך אשר יוליכהו אל הדרוש והנה תמצא רבים שהשתדלו לחקור בדרוש מה וחברו בו ולא הגיעו אליו ונשאר עמלם להבל ולבטלה והנה זאת המחשבה תביא לחשוב שאין ראוי שימנע האדם משיבוש בענייני העולם והנה תמצא גם כן בכאן מחשבה מקבלת לכמו זאת המחשבה והיא

שאין טוב באדם שירבה להתענג במאכל ובמשתה ובשאר הנאות כי זה ממה שיפסידו ויפסיד קניינו ועוד שהאדם לא ימצא שליט בזה ואף על פי שיש לו קניינים רבים אבל ימצא הרבה שיעשה האדם ולא תשלום נפשו להתענג בקנייניו ולזה מי שיעשר וישלום בקנייניו להתענג בהם הנה השולטנות הנה הוא לו מיד האלהים לא מבחירתו לבריה שאם היה נשלם זה מצד הבחירה היה כל אדם שליט בעמלו להתענג בו כאשר ירצה ואם היה כל אדם שליט בזה היה מתענג בקנייניו ולא ימנע נפשו טוב מהם כי מי יאכל ומי ירנש בתענוג ההוא חוץ ממני עד שאמנע מהתענוג ההוא בעבור שיתענג בו האחר האם אאהב האחר יותר ממני זה בתכלית הבטול ולזה היה מבואר שתענוג האדם בקנייניו הוא מיד האלהים והוא ימנע הדבר מבעלי הקניינים מהתענוג בקנייניהם והנה לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה ר"ל שיעזר בהכמתו מקודמים שעמלו בה ותגיע לו בלא יגיעה וכן הענין בקניינים ולחוטא נתן ענין לעמול באסיפת הקניינים לתת למי שייטב לפני האלהים וגם זה הכל ומחשבה לבד ודבר שאין לו בעצמו מציאות ר"ל אסיפת הקניינים מזולת שיאכל מהם כי האדם יאסוף ויכנס לתכלית שימצאהו צרכיו במאכל ובמשתה ולבוש ודירה ושאר מה שיצטרך לו לכל הדברים השפלים זמן מוגבל ימצאו בו וזמן אחר ימצאו בו הפסידים וזה ממה שיתבאר שאין יתרון באלו הדברים השפלים אם שיהיו עצמים או פעולות בעצמים וזה שכבר יוגבל להי עת יולד בו ואתר לידתו ידרוך זמן מה אל הגדול ושלמות הבריאה והוגבל לו גם כן עת ימות בו וקודם הזמן ההוא ידרוך זמן מה אל ההפסד והמות וכן הענין בעינו בצמחים רצוני שכבר ימצא להם עת מוגבל לנטיעתם ואחר העת ההוא ידרכו אל הגדול וההוויה וימצא להם ג"כ עת מוגבל לעקירתם והוא כשהגיעו לגבול ההפסד אשר בתכליתם ואלו העתים כלם מוגבלים מצד הטבע ומצד הכוכבים השומרים ההום הטבעי למצא נמצא הזמן האפשרי וכבר ימצא כמו זה ג"כ בעצמים כמה שיסודר מהמלאכה

מבואר כי בזאת ההגבלה ישמור מציאות הדברים אשר בכאן אע"פ שכבר יקרה מזה רע מעט כמו שבארנו ברבעי מ"י. וגם סדר העולם אשר נתן בלב האנשים להתעסק בידיעתו הוא טוב ויפה ואע"פ שאי אפשר לאדם שישגי בשלמות אופן חכמת ה' יתברך בבראו אלו העניינים עם מה שהם עליו מהמציאות כי בזה הגיע להצלחת הנפש האנושית. ידעתי כי אין טוב באלו העניינים אשר הגבילו לאדם לעשות אותם כי אם לשמוח בהם כשיגיע שישתדל האדם בכל כחו לעשות טוב בחייו כי בזה ידרוך אל השלמות וישמר מהרבה מהרעות הנכונות לבא עליו. וגם כל האדם שישמח ויתענג בעמלו הוא מתת אלהים כי מאת האלהים נעזר להשלים נפשו לאכול ולשתות מקניינו ולשמוח בהם. ובהיות הענין כן הוא מבואר שאין ראוי לאדם לבחור זה הטוב שהוא הערב כי אינו שלים על השגתו ואע"פ שיהיו לו הקניינים שמהם יוכל להתענג בדברים הערבים. ידעתי שהידיעה היא קיימת ונצחית מבין שאר הדברים אשר בכאן לפי שבכאן טבעים כוללים ומשותפים הם נשארם וזה שכל אשר יעשה האלהים מאלו הדברים האישיים אשר בכאן ימצא בו צד נשאר על סדר אחר במין עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ואדם ישנה ה' יתברך בעת מה זה הסדר הטבע על דרך המופת כדי שייראו האנשים מלפניו וידעו כי הוא מושל בעליונים ובשפלים ומאתו הכל כי המופתים שיעשה ה' יתברך עם נביאיו הם רובם לזה התכלית וזה מעניינם מבואר. מה שהיה מזה הסדר הטבעי כבר הוא מתמיד על זה האופן ומה שהוא עתיד להיות כבר היה במה שעבר והאלהים יבקש תמיד הנדרף והוא מה שעתיד להיות ויעמוד המציאות בזה הצד על אופן אחד תמיד. ואפשר שירצה בזה' שה' יתברך יבקש הנדרף מצד מערכת הכוכבים כשהיה האדם ההוא ראוי שישגי בו ה' יתברך ויסכב סבות להצילו מהרע הנכון לבא עליו. ועוד ראיתי תחת השמש שבמקום האחד יוגבל עת שיעשה בו משפט ודין ואחר יוגבל לו עת מקביל לו יעשה בו העול במשפט אשר

מהמלאכה והבחירה וזה שכבר ימצא עת יוגבל מפאת הכוכבים ישתדלו בו האנשים להרוג איש מה או מדינה מה או אומה מה וימצא עת מקביל לו ישתדלו בו האנשים לרפא האיש הטובה או הנחבלים מהקבוץ ההוא והוא מבואר שההשתדלות ברפואה הוא מקביל להשתדלות בהריגה וזה ימצא כן בבניינים והוא שכבר יוגבל עת מצד הכוכבים ישתדלו האנשים לפרוץ בית מה או מדינה מה ויוגבל עת אחר מקביל לו ישובו האנשים להשתדל לבנות בית הנדרס או מדינה הנדרסת וכבר ימצא זה גם כן במקרים וזה שכבר יוגבל עת לאדם מפאת העליוני' לבנות ולספור ממה שיקרה מהרע ויוגבל לו עת מקביל לו לשחוק ולרקוד בו מרוב שמחתו ויוגבל עת להשליך אבנים אשר כנסו אותם בחומה לשמור העיר מהצרים עליה ועת מקביל לו יכנסו בו האבנים שם כדי שיהיו מוכנים להם בעת הצורך ויוגבל עת להתחבר בו האדם עם אשתו ועת מקביל לו לרחוק מזה החבור ויוגבל עת לבקש הקניינים האובדים ועת מקביל לו יוגבל לאבדם ויוגבל עת לשמור הקניינים ועת להשליך אותם ולפורם ויוגבל עת לקרוע הבגדים [ועת לתפרם ויוגבל עת לשום יד לפה] ועת מקביל לו יוגבל לו לדבר ולענו' ויוגבל עת לאהוב את רעהו ועת מקביל לו יוגבל לשנוא אותו ויוגבל עת ילחם בו האיש עם איש או קבוץ עם קבוץ ועת מקביל לו יוגבל להשלים. ואולם העתים כולם הם מוגבלים מפאת העליונים אע"פ שהבחירה תמשול על זה המערכת כמו שבארנו בשני וברבעי מספר ט"י. ובהיות הענין כן מה יתרון העושה כאשר הוא עמל והנה סוף כל נמצא להפסד או להשתנות ענינו אל ההפך וזה ממה שיביא לחשוב שיהיה כל עמל האדם הבל ולבטלה. ובכאן מחשבה אחרת מקבלת לזאת המחשבה והוא שאני רואה שכל מה שהגבילו ה' יתברך לבני האדם להתעסק בו הוא טוב ויפה בעת ההוא ולזה אין ראוי שימנע האדם מהתעסק בו מפני ההפסד שיקרה לו בסוף כי העמל ההוא הוא טוב אע"פ שאינו נצחי ואולם שכל מה שהגבילו ה' יתברך בזה האופן הוא טוב הוא

ישפטו הדיינים במקום שהוא וגם יונבל עת במקום מה ימצאו אנשי המקום צדיקים לפי מה שסודר מהעליונים ועת אהר מקביל לו ימצאו אנשי העיר ההיא רשעים אם לא תמשול הבחירה על זה הסדור זה ממה שיביא לחשוב שיהיה הצדק והרשע מונבל טפאת העליונים ולא יהיה בבחירת האדם לסור מרדע ולעשות הטוב זה ממה שיראה ממנו שלא יהיה בכאן גמול ועונש אחר שהכל מסודר ומוגבל. ובכאן מהשבה אחרת תביא לחשוב שהי' יתברך יגמול לצדיק ויענוש הרשע ואע"פ שכבר נראה בזה מרוע הסדור מה שלא יעלם והוא שאנחנו נמצא הרבה שיהיה צדיק ורע לו רשע וטוב לו הנה אפשר לנו להתיר זה הספק מצד מה שנמצא מההגבלה לכל מה שירצה ה' יתברך לעשותו כי לא נאמר שהי' יתברך יכתין עונש הרשע אל היות נאות כי כבר עשה ה' יתברך כל העניינים בעתים היותר נאותי' כמו שקדם. אמרתי אני על ענין בני האדם שימצא בהם צד בדרם ה' יתברך והברילם מבין שאר הבעלי חיים והוא השכל אשר נתן בהם ומצד שני ישותפו בו לבהמות כשהייתי חושב אם יש יתרון לאדם על הבהמה מזה הצד אמרתי אני כי מקרה האדם והבהמה אחד כי כלם מורכבים כהלחות הארבעה והם מתדמים בהרבה ממקריהם כמו ההרגש והשינה והיקיצה והאכילה והרעבון והחולי והבריאות המות והחיים ודברים ישותפו בו וזה ממה שיביא לחשוב שרוח אחד בעינו ימצא לאדם שלא יהיה מותר לאדם על הבהמה ועוד כי כבר ימצאו חומר האדם וחומר הבהמה הולכים אל מקום אחד בעת הפסדם כי הם שבים אל היסודות אשר הורכבו מהם ואולם זכר העפר לפי שרוב בניינם הוא מן העפר כאמרו כי עפר אתה ואל עפר תשוב או דברו להיותו קרוב ממדרגת החומר הראשון כי הולך במדרגת ההוילי לשאר היסודות ולכל הדברים הנמצאים בזה העולם השפל וזה ממה שיביא לחשוב שיהיה זה הענין בצורותיהן בו ר"ל שתהיינה צורותיהן הולכות אל מקום אחד וכמו שתפסד רוח הבהמה כן תפסד רוח האדם כי יחשב שיהיה יחס הצורה אל הצורה

בוכים מהחסרון שיש להם מפני העושה אשר עושקים אותם עושקיהם ואין להם מי שייטיב להם ויהיו אותם לתת להם מהונו די מחסורם ואין להם מיד עושקיהם כח להתגבר עליהם ואין להם מנחם שיכירה העושקים להשיב להם העושק והנה לרוע זה הסדור הנופל באלו הקניינים הנני משבח המתים מן ההיים וטוב משניהם אשר לא נזיה כלל ולא ראה רוע הסדור הנופל באלו העניינים ובהיות הענין כן הוא מבואר שאין ראוי שימנע האדם מקנין ההכמה מפני תענוג המגיע בהכלי זה העולם. וראיתי אני מחשבה אחרת תביא לחשוב שאין ראוי להניח תענוגי העולם ואסיפת הקניינים מפני עמל ההכמה וכשרון המעשים ואסיפת הקניינים וזה שכבר יראה שכל עמל האדם וכשרון מעשה לא ישתדל בו כי אם על צד הקנאה כדי שישובח יותר מרעיו והנה הקנאה היא מדה מגונה מאד ראוי שתרוחק והנה זה ממה שביא לחשוב שאין טוב באלו העניינים לפי שתחלתם מגונה והיא הקנאה ולזה יחשב שיהיה אלו העניינים הכל ומחשבה לבד. ובכאן מחשבה אחרת תביא לחשוב שאין ראוי שימנע האדם מעמל קנין ההכמה וכשרון המעשה ואסיפת הקניינים והוא שאנחנו נמצא שהכסיל הובק את ידיו כמנהג האנשים הבטלים ויקרה לו מפני זה מהחסרון שיאכל וישחית את בשרו לפי שאיננו משתדל שיקנה מה שימסיק לו לעמידת גופו מפני זה ויהיה רעב תמיד. ובכאן מחשבה אחרת תביא לחשוב שהעמל באיזה דבר שיהיה הוא בלתי ראוי והוא שאנחנו נמצא שיותר יערב מלא כף נחת עם המנוחה ממלא הפנים עם העמל וסדרת המחשבה. ושבתני אני ואראה בענין העמל הכל תחת השמש והוא שכבר ימצא אחד ואין שני עמו ר"ל שאין לו בן קם תחתיו אחריו או בן ואח אין לו ואין קץ לכל עמלו שיעמול באסיפת הקניינים גם עינו לא תשבע עושר אבל ימצא תמיד משתוקק לאסוף ולכנוס ולא תשלוט נפשו בקנייניו לשמות ולהתענג בהם ולמי יהיה עמל ומחסר את נפשו מטובה אחר שאין לו שני שיירשנו גם זה הכל בענין הקניינים וענין רע נתן ה'

יתברך בהם למי שיאספם. טובים השנים ממיני העמל הנזכרים מן האחד נפרד והמשל כי עמל ההכמה לא יעמוד בזולת כשרון המעשה או בזולת שלמות הקנין ולא יעמוד שלמות הקנין באופן שלם בזולת ההכמה או בזולת כשרון המעשה וזה מעניינם מבואר ולזה אמר החכם שהשנים כשימצאו יחד יש להם שכר בעמלם וביאר על צד המשל מעלת השנים על האחד וזה שאם יפלו השנים האחד יקים את חברו ואי לו לאחד שיפול כי לא ימצא שני להקימו גם אם לא יפולו אבל ישכבו יחד יחס לכל אחד מהם מפני חברו ולאחד איך יחס ואם יקום עליהם אחד להתגבר עליהם השנים יעמדו נגדו וכן נמצא הענין בשוה במיני העמל הנזכרים כמו שקדם וזה מבואר מעניינם במעט עיון עם מה שקדם מהדברים. והנה ההוט המשולש לא במהרה יתקן וכן הענין בשלשת מיני העמל הנזכרים כשימצאו יחד כאיש אחד שכל אחד יקים חברו ויעמידו כפי מה שאפשר:

והכלל

העולה מהדברים הוא שהוא יספר המהשבות הנופלות בשראוי לאדם שלא ייגע נפשו בקנין שלמות המושכלות והם שבעה לפי מה שזכר:

האחת היא שזאת התשוקה אשר בנו להשיג חכמות הנמצאות יראה שהיא לבטלה לפי שאין כאן ידיעה כי אלו הדברים אשר תהיה בהם לא יעמדו רגע אחד על ענין אחד אבל הם בשנוי תמיד וכולם נפסדים ומה יראה שיתחייב שאין בכאן ידיעה והנה זאת המחשבה קיימה הרבה מהפלוסופים וגורו מפני זה ביטול הידיעה כמו שזכר הפלוסוף במה שאמר הטבע וזאת המחשבה גם כן תבטל ההתעסקות בשלמות הקנין ובכשרון המעשה לפי שאין כאן יתרון באלו הדברים ר"ל כיון שלא יגיע מהם שלמות לא יגיעו הפסד:

והשנית היא לקוחה מצד התנאה והצער וזכר בזה בכח דבריו הקדמה היא כמו ידועה בגמשה לפי מה שישבח והוא שהוא ראוי שיברח האדם מן הדברים המצערים ויתקרב לדברים המהנים ובהיות הענין

והרביעית היא שבכאן מהשבה תביא לחשוב שיהיה העסק בהכמה בלתי מועיל יותר מהסכלות ושרש ההקדמה הזאת הוא כי מה שהתפרסם לבעלי התורה שיגמל האדם על הכמתו בהשפיע לו ה' יתברך טובות הנופיות ויעניש הכסיל על סכלותו שיגיעו לו רעות גופיות ושיהיה זה יתרון החכמה על הסכלות הנה יחשב היותו שקר וכזב כי כבר יראה בהוש שמקרה החכם כמקרה הכסיל מהפגעים והרעות ובהיות הענין כן הנה יחשב שלא יהיה בעסק החכמה תועלת:

והחמישית היא שכבר יראה שיעמוד האדם בחכמה ובשלמות הקנין ובידיעה פלוסופית כשרון המעשה ויהיה עמלו לבטלה אבל יניחנו למי שיהיה אחריו שישלים החכמות האלו והיו נקראות על שמו ולא עמל בהם ויניח העושר שאסף וכנס בעמל רב ויגיעה רבה למי שלא עמל בו ויהיה השתדלותו בהשגת אלו השלמות לנקמה ממנו כי לא ישאר לו מזה כי אם המכאוב והצער עם מה שיכאב לבו מפני שלא ידע אם מי שיניח לו עמלו באלו הדברים יהיה חכם או סכל כי זה ממה שיראג עליו המוריש מאד וכל שכן בעמל החכמה: **והששית** היא שכבר יראה שאם היה יתרון לחכמה על הסכלות יהיה היתרון ההוא נפשיי ר"ל שתתענג הנפש במושכל לה ותשאר נצחית ובכאן מבוכה חזקה בזה אם הוא אפשר שתשאר הנפש נצחית והנה הספק יפול בזה מזה הצד והוא שכבר יראה האדם באופן מה מתחלף מהבהמות והחלוקה הנה הוא מה שברא ה' יתברך מה לתת לו זה הכח השכלי אשר בו ישיג המושכלות וכבר יתבאר במעט עיון שכל הצורות אשר יחוברו אל הבהמות הם נפסדות לפי שהם כלם הזולאנים שלא יעמדו בנולת נושאתיהם הנה ידמה שיהיה ענין כן בשכל הזולגני אשר הוא צורה לאדם כי הוא שלמות לנפש המרגשת לזה יהויב שתפסד בהפסדה ומה יחשוב שיחויב שיהיה השכל הנקטה נפסד כי יחשוב היותו שלמות לשכל הזולאני ומה הצד הוא דבק לנפש שהיא נושאת

הענין כן והיה שיראה שרוב ההשתדלות בבקשת החכמה הוא ענין מצטער ומכאיב לקושי השגת הדברים אשר תהיה התקרה בהם עד שימצא האדם בצער וכאב לב תמיד כאשר תשוטט מחשבתו להשיג הדברים ההם ולא ימצא הדרך אשר יובילו להשגתם הנה יחשב שיחויב מזה שתהיה החכמה דבר מצטער ומכאיב לפי שהתוספת בה היא תוספת בצער וכאב עם שרבויה התעסקות בחכמה מונע האדם מהתענג בתענוג הגופיים ולזה יחשב שיהיה הסכלות יותר טוב מהחכמה כי עמו יוכל האדם להמשך אל ההנאות ואל השמחות הנופיות:

המחשבה השלישית היא שאין ראוי שייגע האדם עצמו בקנין המושכלות ר"ל בהשגת נימוס הנמצאות וסדרם וישרם לפי שזה הענין לא יתכן שישגיגו האדם בשלמות וכאשר לא ישיגו הנה יהיה מה שהשיגו וזלת מה שחקר עליו וזה ממה שביא לחשוב שיהיה מה שנגיגו מהכמות הנמצאות דבר בדוי ושקר וזאת היא בחיי הקדמה עמוקה מאד ומסופקת:

וראוי שנשתדל בהתרתה לגודל מעלת זה הדרוש ונאמר שמה שנגיגו מזה הנימוס הוא מצד מה זולת המושכל ממנו אצל ה' יתברך וזה מבואר למי שעיין בדברינו בראשון ממ"י ואי אפשר מולת שנאמר בזה המקום מאמר מה ונאמר כי כבר התבאר שם שיש הבדל נפלא בין מי שישגיג הזולגני בעצמו ובין מי שישגיגו מצד מה שהוא הזולגני לצורה אשר לו והמשל כי השגת צורת הכותל מצד מה שהוא חלק מהבית היא יותר נכבדת מהשגת צורת הכותל בעצמה וכן השגת המוג מצד מה שהוא הזולגני לבעל נפש יותר נכבדת מהשגת המוג בעצמו ומה האופן יהיה מה שנגיגו מחכמת הנמצאות הוא בעינו המושכל ממנו אצל ה' יתברך אלא שהוא מושכל אצל ה' יתברך בצד היותר נכבד והוא מצד שיתאחד בו זה הנימוס בכללו והאדם ישיגו בצד היותר פחות ומה הצד יפול הרבוי במושכלות האדם ואין הענין כן במושכלות ה' ית':

מהעדר ההנאה באלו החיים הגופיים וזה שאלו
ההנאות הם כלם הבל ודבר בטל עד שאלו
הגופיים ראוי שירחוקו מזה הצד כמו שהתבאר
במה שקדם לנו מהבאור באלו הדברים:

והשלישית הוא להתחייב שההשתדלות
ככל אחד ממיני העמל טוב

בעתו ואף על פי שהוא נפסד בסוף וגם
סדר העולם אשר נתן בלב האנשים הוא
טוב מאד ואף על פי שאי אפשר שישגי
האדם מנימוס הנמצאות מה שהוא מושג
ממנו אצל ה' יתברך מראש ועד סוף כי
בוה תתחדש ההצלחה הנפשית ואם היא
במדרגה רחוקה מאד ממדרגת ה' יתברך
וכבר העירונו על זה במהשבה השלישית
ממחשבות הקודמות:

והרביעית היא לחייב שהדיעה היא
נשמרת ודבר בלתי נפסדת

כי היא לדבר מתמיד לא יפסד ר"ל שהוא
למבעים המשותפים והם לא יפסדו כי מה
שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה ואולם
הפריטים והם הנפסדים לא תהיה בהם הדיעה
מצד מה שהם פריטים:

והחמישית היא לחייב כי ה' יתברך
יגמול חוב לצדיקים ויענוש

הרשעים ולזה ראוי להתעסק בחכמה ובכשרון
המעשה וזה כי אנחנו נראה על הרוב בא
העונש לרשעים והטוב לצדיקים ועל מה שנראה
שלא יגיע העונש לרשע יחויב לנו שנתיר
הספק בזה כי עת לכל הספק כמו שנתפרסם
מן החוש כי ה' יתברך עשה כל הדברים
יפים בעתם וה' יתברך יבחר העת היותר
נאות להגיע בו עונש הרשע וגמול הצדיק:

ומפני קיום אלו המחשבות השניות וחזקם
ובטול המחשבות הקודמות וחולשתם

החליט זה החכם המאמר שההתעסקות בשלשה
מיני העמל מקובצו' מן האחד והמשל שלמות
החכמה עם שלמות הקנין טוב משלמות
החכמה לבדו כי בשלמות הקנין עזר להשגתו
לא מעט וכן הענין בכשרון המעשה עם
השגת החכמה ובכלל הנה האחד מאלו יקים
את חברו וכן הענין בשלמות הקנין עם
כשרון המעשה וזה מעניינם מבואר וקבוץ
שלשת מיני העמל הוא היותר טוב שאפשר

נושאת זאת ההכנה כי ידמה שיהיה הנושא
להכנה נושא למה שיוציא ממנה אל הפועל
ואם אמרנו שזאת ההכנה תצא אל הפועל
בשיתקבל המושכלות קבול בלתי מעורב כמו
שהוא האמת בעצמו לפי מה שבארנו בראשון
ממי הנה עם שזה קשה ציורו כבר יפול
ספק מה אם אפשר עם זה שישאר השכל
הנקנה נצחי כי יחשוב שיחויב היותו נפסד
מפני היותו הווה ובכאן טעו הפלוסופים
האחרונים וחייבו מזה שיהיה השכל הנקנה
נפסד ובכלל הנה בציור עם זה השכל
ההולאני מן הקושי העצום ולזה תפול מזה
הצד המבוכה בזה הדרוש ולזה אמר זה החכם
מי יודע רוח בני האדם שהיא עולה למעלה
בהשגותיה העיוניות ורוח הבהמה שהיא יורדת
למטה לארץ כי כל השגותיה הם בדברים
המוחשים עד שיוכל לשפוט שיהיה זה
ההבדל ביניהם ר"ל שתהיה האחת נצחית
והאחרת נפסדת וזה כי אף על פי שימצא
הבדל ביניהם בהשגותיהם הנה לא יחויב
מזה שיובדלו זו מזו בזה הענין אבל אולי
הם מסכימות בשם יחד נפסדות וכבר בארנו
אנחנו בראשון ממי שהשכל הנקנה נצחי
במה שאין ספק בו והתרנו כל הספקות
הנופלות בזה הדרוש:

והשביעית היא כי אנחנו נראה על

הרוב כי ההשתדלות בחכמה
ובכשרון המעשה תהיה התחלתה הקנאה
שהיא מדה מגונה ומה שהוא מתחדש
מתחלתה מגונה הוא ולזה יחשוב שיתחייב מזה
שההשתדלות בחכמה ובכשרון המעשה מגונה:
ואולם הטענות שיקים בהם שההשתדלות
בעיון הוא טוב הם חכש:

האחת הוא שאנחנו נראה שיש יתרון רב
לחכמה על הסבלות וזה שהחכם
יכוין בפעולותיו מראשיותיהם התכלית המכוון
בהם ויוושרו פעולותיו בשלם שבפנים להשגת
התכלית ההוא ויכונו מפני זה מחשבותיו אבל
הכסיל בהשך ילך ולא יגיע לו מבוקשו כי
אם במקרה כי לא ידע להשתדל במבוקשו
בדרכים הראוים ולזה יבצר:

והשנית היא שאין ראוי להניח העסק
בחכמה מפני מה שימשך ממנה

כי כל אחד יעמד חברו וישימהו באופן היותר שלם שאפשר :

טוב ילד מסכן וגו'

עד שמור רגלך וגו' :

ביאור המלות נולד רש. הוא מענין ילד יום שהרצון בו הדבר שיתחדש ויקרה ביום ההוא והנה הרצון כי יתחדש ויקרה לו שישוב רש אשר היה מלך. אשר יעמוד תחתיו. ר"ל במקומו לרוב שלתו וקרא הילד הכסיל כי מה שאמר בתחלה מלך זקן וכסיל הוא על ההפלה ר"ל שאף על פי שיהיה מלך ויהיה עם זה זקן שהוא יותר מיושב הדעת ואמנם ההקש השלם בכחנית איזה יכשר הוא ראוי שיהיה בנושא אחד ולזה תארו אחר כך בילד כאלו תאמר שרבים בחרו שלמות הקנין בוולת החכמה יותר מקנין החכמה בוולת שלמות הקנין :

ביאור דברי הפרשה כאשר ביאר שמוכים השנים סמיני העמל הנזכרים מן האחד ושהטוב מהכל הוא שיתקבצו יחד שלשתם באיש אחד שב לבאר איזה טוב סמיני העמל האלו ואמר שטובה החכמה בוולת עושר מעושר בוולת חכמה ואמר על צד ההפלה שיותר טוב הוא ילד מסכן וחכם מהכסיל שהצליח במעלת העושר עד שנהיה מלך והיה עם זה זקן שהוא יותר מיושב הדעת מהילד כי לסכלותו לא ידע להזהר עוד ולהשמר ממה שיויקרו וזה כי הילד המסכן וחכם יתכן לו להכמתו שיאסוף ויכנס עושר עד שיצא למלך מבית הסורים כמו הענין שקרה ביוסף ע"ה והמלך זקן וכסיל יתכן לסכלותו שיוולד במלכותו רש ר"ל שישוב ריש אחר שהיה מלך. ראיתי את כל החיים שמהלכים תחת השמש עם הילד השני לילד המסכן וחכם שזכרנו והוא הילד העשיר וכסיל אשר יעמד במקומו לרוב שלתו והיותו שאנן ושוקט על שמריו רוצה לומר שכולם בחרים העושר עם הסכלות יותר מהחכמה עם המסכנות אין קץ לכל העם אשר היה לפניו אשר בחרו העושר על החכמה גם

האחרונים הם לאין קץ אשר יבחרו זאת הבחירה ואין ראוי שישמח בו רוצה לומר בעושר כי גם זה הכל ורעיון רוח וזה מבואר מענין העושר כי הוא אינו כי אם שלמות דמיוני כל שכן בשלא ישלוש האדם לאכול ממנו. ואפשר שנאמר שהרצון בזה אין קץ לכל העם וגם האחרונים יהיו לאין קץ אשר לא ישמחו בעושר ולא יתענגו בו והם עם זה בוחרים העושר על החכמה וזה סכלות מהם ורוע הבחינה :

הבלל העולה מהדברים הוא ששלמות החכמה הוא יותר טוב לאין שיעור משלמות הקנין ואע"פ שמחשבת האנשים ובחירתם היא בזה ההפך :

שמור רגלך כאשר תלך וגו'

עד טוב שם משמן טוב וגו' :

ביאור המלות וקרוב לשמוע. הוא מקור לפי דעתנו והרצון בו

אצלינו שראוי שיתקרב האדם לשמוע מצות ה' יתברך ולא יהשוב שאין חשש אם יחטא כי יביא אחר זה קרבן על חטאו כי שמוע לדברי ה' יתברך טוב טובה ולזה אמר כי ההתקרב לשמוע יותר נבחר מנתינת הכסילים וזה כי אינם יודעים רוצה לומר שהם עושים זה לסכלותם ויחשבוהו עבודה לה' יתברך ואין הענין כן כי לא ירצה ה' יתברך שיחטא האדם כדי שיביא לו זבח והנה הכסילים יתנו הזבח לעשות רע רוצה לומר כדי שיעשו רע כאלו היה הזבח פותח להם הדרך לעשות רע כי חשבו שבו יתוקן מעוותם ועל זה הם סומכים בעשייתם הרע וכאלו היתה נתינתם הזבח כדי שיעשו רע או יהיה פ"י לעשות רע על עשיית הרע והביאור הראשון נראה לנו יותר. חולה. הוא מענין ולא חלו בה ידים. שיעמול לרות. ר"ל שיעמול לריק והבל. והלוי. הו"ו נוספת כו"ו וחיתו ארץ. מענה בשמחת לבו. הוא מענין לענות בו והרצון בו שה' יתברך נתן לו עסק וענין במה שישמח לבו. כבר נקרא ישמו. ידוע הוא ומוכרת על מה שורה בו הגדר עליו ולזה יתואר האדם שהוא

שהוא קורא שם לנמצאים שצריך מהותם ועצמותם כמו שבארנו בספר בראשית והנה פרי השכל והצלחתו הוא ממה שישגי ויציר מהותם ועצמותם כמו שבארנו בראשון ממ"י והתבאר עוד בספר הנפש ואולם ההשגה האמתית היא כמו משותפת לחוש ולשכל כמו שהתבאר שם ולזה היה היותר מיוחד שבהשגת השכל ההולאני השגת ציור הנמצא' שהוא קריאת שמות להם באופן שלם וזאת ההשגה כשהגיעה לאדם הוא שכל נקנה וכבר בארנו בספר מלהמות שהשכל הנקנה המגיע מהשגה השגה מאלו ההשגות נצחי:

ביאור דברי הפרישה בעבור שכבר הקדים שהחכמה היא יותר נבחרת מהעיושר והיה שכבר יחשוב מפני זה שראוי שימחר האדם בנימוס' הנמצאות וסדרם וישרם עד שישגי ה' יתברך כפי מה שאפשר לו והזויר זה החכם בכאן זאת האזהרה ואמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ר"ל שלא יהרום ויקה ההשגות על זולת סדרם ויהיה קרוב לשמוע דברי ה' יתברך ומצותיו יותר מקורבת הנסילים לתת זכה על עשותם רע ויחשבו זה עבודה לה' יתברך כי אינם יודעים ומשיגים פועל ה' יתברך ומעשה דיו והוא מבואר כי שמוע מזבה טוב כמו שאמר שמואל אל שאול. וכשתבונן בה' יתברך להשכיל ולדעת אותו אל תבהל ותמהר על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים אם לא אחר העיון הרב והתבאר לך שמה שהייבת אותו הוא מחוייב לו בהכרח או מה ששלת ממנו הוא משולל ממנו בהכרח וזה כי האלהים בשמים ואתה על הארץ ורחוקה מאד מדרגתו ממדרגתך ולזה אין ראוי שתשלח לשונך ומחשבתך לחייב לו מה שתדמהו שלמות בחקך כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכיו מדרכיך ומחשבותיו ממחשבותיך ולזאת הסבה ראוי ג"כ שיהיו דבריך מעטים כי כל שתדבר בו אי אפשר שתדבר כי אם על צד ההשאלה וצד משתוף השם כמו שהתבאר זה במקומותיו וכבר הרחבנו המאמר בזה בשלישי ממ"י הנה כמו שבא החלום ואף על פי שהוא צודק ברוב ענין לפי שכבר יורכבו עמו דברים

מן המבוכה וההרחקה מיראת ה' כמה שיראה מרוע הסודר בזה המציאות השפל הסיר זה החכם באופן מה זאת המבוכה ואמר אם תראה במדינה שיעשקו הדלים ויגולו אותם ותראה עם זה בה משפט וצדק אל תתמה על החפץ אשר הוא מקביל קצתו לקצתו כי לא כל הרעות שירצו לעשות הרעים נתונות בכחם שיעשו אותם כי הנוכבים אשר הם גבוה מעל גבוה וגבוהים אשר עליהם והם הנוכבים הקיימים ישמרו האנשים מהרבה מהרעות הנכונות לבא עליהם לפי מה שנתן להם ה' יתברך מהכח ביום הבראם ובוה האופן תמצא שירבו הרעים המבקשים לעשות רע וישתדלו בעשייתו בכל עוז ולא יגיע מהם כי אם רע מעטי מצד זאת ההשגחה המיניית אשר ישגיח ה' יתברך באדם באמצעות הנוכבים וא"ת איך יתכן שיהיה פועל הנכבד כעבור השפל הנה תמצא יתרון לשפל בכל הדברים בזה האופן עד שהמלך עובר השדה וישרתהו במלאכת ההרישה והזריעה וישלם בזה פועל השדה כי המלאכה היא משרתת לטבע. ואולם באר זה מן המלאכה ולא מן הטבע לפי שהענין בזה במלאכה יותר טובאר. ובכלל הנה ימצא בכל הדברים שהנבוה יפעל בשפל וישלימהו ובוה האופן יפעל ה' יתברך הנמצאות ויפעיל השכל הפועל אלו הדברים אשר בכאן. ולפי שהשתדלות הרב לאסוף ולכנוס מרחיק האדם משלמותו התחיל לגנות אהבת העושר ושבח ההסתפקות ואמר מי שהוא אוהב כסף לא ישבע כסף כי אין לזה השלמות תכלית והמשל שמי שאסף קנין רב יחשוק שיהיה לו כהקנינים יותר מזה אל לא תכלית ולזה ישאר תמיד בהסרונו לפי דמיונו שיהי' אוהב בהמון הקנינים מזולת שיבא לו שום תענוג ותועלת מהקנין הוא גם זה הקנין אשר בזה האופן הוא הבל לפי שאין בעליו שמה בחלקו כי שלמות הקנין ואע"פ שהוא מועיל באופן מה כמו שקדם הנה לא ימצא בו תועלת בזה האופן;

ברבות המבוכה רבו האוכלים אותה כי רבוי המבוכה יחויב שיהיו לאדם עכרים ושפחות ובני בית רבים ובהיות הענין

בן מה תועלת ימצא בואת הטובה הרבה לבעליה והנה הוא לא יאכל ממנה אלא חלק מועט הנה אין לו בו תועלת כי אם ראות עיניו כשיראה שזה עבדו וזה שורו דרך משל אבל ימצא בה תועלת יותר לעבדיו ממנו כי הם אוכלים ושותים מהטובה אשר לו ושנתם תערב להם אם יאכלו מעט או הרבה כי אין להם מהשבה בשמירת זה הקנין כמו שיש לבעל הטובה ואולם בעל הטובה ימנעוהו עשרו מהשינה לרוב שוטט מחשבתו במה שיצטרך להשגיח בו בשמירת קניניו. יש רעה הולה ראיתי תחת השמש בענין אהבת העושר ורוב ההשתדלות לאסוף ולכנוס וזה שכבר ימצא אדם שישמור עשרו ולא יאכל ממנו לרעתו רוצה לומר שעשרו יהיה סבה אל שיתחדש לו דבר רע יאבד בו העושר ההוא וזה דבר כבר ימצא הרבה כי העשיר יש לו מקנאים רבים מצד עשרו והנה האיש ההוא הוליד בן ואין בידו מאומה שזירישנו כאשר יצא ערום מבטן אמו ישוב להיות ערום בחלדו וילך ממנו במותו כאשר בא ומאומה לא ישא בעמלו אחר מותו שילדך בידו כי לא השתדל להשלים נפשו כי אם לאסוף ולכנוס לא ירדו במותו אחריו קניניו. וגם זו רעה הולה בענין אהבת העושר כל עומת שבא בן ילך מזולת שישאר לו ממנו רושם ותועלת בשלמות נפשו ומה יתרון לו שיעמול לרוח ולהבל. ועוד שגם בהחזיקו בעושר בחשך יאכל וכעם הרבה והלי וקצף לרוב מרדתו באסיפת הקניינים ומנעו נפשו מלאכול ממנו ויגונו כמה שיאבד מקניניו או שלא יצליח כראוי. הנה אשר ראיתי אני טוב בענין העושר הוא שהוא יפה שלא ימנע אהבת האדם העושר משיאכל ממנו וישלים בו נפשו כי זה יהיה חלקו אשר אפשר שיגיע לו מקניניו וכשתהיה לאדם העשיר זאת התכונה בענין העושר היא חלק טוב מאד לו ומתת אלהים היא שהשליטו בקניניו לאכול מהם ושיגיע לו מהם הפרי הראוי שיגיע לאדם משלמות הקנין ובוה תועלת גם כן להסיר ממנו דאגת המות כי מפני שהוא שמח בחלקו לא יזכור הרבה שימי חייו מוגבלים וישגיחו המות כי האלהים

נתן לו עסק וענין במה שישמח לבו. או ירצה בזה שזאת התכונה היא מתת אלהים כי לא הרבה יזכור ענייני קנייניו ותשומט מחשבתו בהם בימי חייו ולזה לא יהיה מרוד בענייניהם כי האלהים נתן לו ענין בשמחת לבו כי הוא שמח בחלקו ולא יבקש גדולות ויקח מקנייניו לנפשו הראוי. ולהודיע עוד טוס אהבת העושר הוסיף עוד ואמר יש רעה ראיתי תחת השמש ורבה היא על האדם איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד ואינו חסר מכל אשר יתאוה ולא ישליטנו האלהים לאכור ממנו כי איש נכרי יאכלנו הנה זה הכל בענין אהבת העושר והלי רע הוא. הנה אם יוליד איש כאה בניס ויחיה שנים רבות ויהיו ימי שניו רבים ונפשו לא תשבע מן הטובה שאסף וכנס וגם קבורה לא היתה לו מרוב הדלות והעוני אמרתי טוב ממנו הנפל כי זה אשר הוליד בניס רבים וחיה שנים רבות ולא ראה בטובה במה שעמל בא בהכל ובחשך הלך ובחשך יכוסה שמו רוצה לומר כי גם בעת מיתתו אשר כוסה שמו לא היתה לו שום טובה גם מי שלא ראה שמש ולא ידע אותו הוא הנפל נחת לו ממנו ואף על פי שיחיה אלף שנים וטובה לא ראה הלא הענין אחד בעצמו רצוני שזה לא ראה בטובה וילך בלא חמדה. כבר יחשב שיהיה העושר במדרגת החכמה או טוב ממנו וזה שכל עמל האדם לפיהו כמו שקדם כי זה הוא חלקו מכל עמלו וימצא תמיד חסר וצריך אל המזון וכן הנפש כשתחקור בחכמה לא תמצא לעולם שלמה אבל תהיה תמיד חסרה וצריכה אל הלמידה והחקירה. במושכלות ומה יותר לחכם מן הכסיל והנה כל אחד מהם חסר ועוד שהחכמה היא מונעת האדם מהשתדל בשלמות הקנין כשיהיה תמיד משתדל בה ומה תועלת לעני שאין לו לחם לאכול ובגד ללבוש כשהיה יודע להלך נגד החיים והנה אין לו כה לחקור במושכלות מצד עניו והיותו חסר מן ההכרחי לעמידת גופו הנה טוב מה שיהיה האדם בו עצמו שהוא רואה אותו בעיניו והוא שלמות הקנין מהלך נפש נגד החיים בזולת קנין יקח ממנו מה שיצטרך לו לעמידת

גופו גם זה הכל ומחשבת רוח בענין החכמה בשישים האדם כל השתדלותו בה לבדה כי הראוי שישתדל בשלמות הקנין לפי ההכרחי לו עם חקרו בחכמה. מה שהיה מושג לאדם מן החכמה אף על פי שלא תמלא נפשו ממנו כבר נקרא שמו כי הוא שכל נקנה רוצה לומר מה שהשיג מהות הדברים ונדע אשר הוא אדם במה שהשיג אותו ובו ישיג ההצלחה האנושית לפי מה שהשיג אותו ואם היה שלא תמלא הנפש הוא כי אלו המושכלות רבו מאד והדריכה אל השגתם כדם קשה ולא יוכל לרוץ עם שתקף ממנו עד שתשלם לו ידיעת כל הדברים אשר לאדם על ידיעתם כל שכן שאי אפשר לו שישכיל נימוס הנמצאות וסדרם וישרם בשלמות מצד הכמות והאיכות כי זה לא יושג כי אם רה' יתברך כמו שבארנו בראשון ממ"י. ואולם בענין שלמות הקנין אין השארות לאדם כי אף על פי שיהיה לאדם דברים הרבה מאלו הקניינים מרבים הכל מה ישאר לאדם מזה כי מי יודע מה טוב ימצא לאדם בחיים מספר ימי חייו הכל והנה הוא יעשה ימיו כצל אשר אין לו מציאות ולזה אין טוב לו בשמחת קנייניו כי הוא אינו יודע מה יאכל מהם כי אולי המות יפריד וגם אחריו לא ידע מה יהיה עד שיתכן שתשיגוהו שמחה במה שיוירש מזה ליורשיו :

והכלל העולה מהדברים הוא כי השגת החכמה ואם היא טובה יצטרכו לה תנאים. האחד שיכאו בה במדרגה ובסדר ראוי בזולת הריסה כי המהירות והבהלה בה ירחיק האדם מהשלמות. והשנית שלא יהיה המתעסק בה רק מהשגת ההכרחי לו בשלמות הקנין כי מה שיחשב בעבורו היות ההתעסקות בחכמה בלתי מועיל הוא כשהיה חסר לחם לאכול ובגד ללבוש וזה הוא מצד שלא חובר אליו משלמות הקנין ההכרחי לו ולזה הוא מבואר שקנין החכמה יעזור בשלמות הקנין המכוון ביאורו בזה המקום. והנה התיר עם זה הספק החזק יקרה בענין החכמה והוא שכבר יחשוב חושב שתהיה רדיפת החכמה דבר בלתי מושג כי כל מה שהשיג האדם ממנה ימצא נכסף ללמוד יותר ולזה יהיה האדם

האדם תמיד חסר השלמות ויחשוב מפני זה שיהיה האדם שהוא דורש החכמה בלתי משיג תכליתה ותהיה אם כן יגיעתו לריק ולבטלה כמו שאנחנו רואים בכל העניינים שהם לפני התכלית שאם לא הגיע התכלית היו כלם לריק ולבטלה. ויאמר שלמה בהתר זה הספק שאין הענין בזה כמו הענין בשאר הדברים אשר הם כולם בעבור תכלית אחד וזה כי בזאת ההשגה ימצא תכלית מיוחדת בכל חלק מחלקיה וזהו שכל נקנה נצחי ואם יהיה שימנע השגת התכלית שיגיע בדיעת כל המושכלות אשר הוא ממה שלא יושג כי אם לה' יתברך לבדו כמו שבארנו בספר מ"א אין ראוי שיקצר האדם מפני זה מהגעת השלמות האפשרי לו. והנה התבאר עם זה בזאת הפרשה שאין בשלמות הקנין לבדו שום תועלת והשארות אבל אולי הוא לרע לקונה אותו כמו שזכר בארוכה עם מה שבארנו אנחנו בו:

טוב שמן משמן טוב וכו'

עד כל זה נסיתי בחכמה וכו':

ביאור המלות טוב שם. הנה השם יגיע לאדם בכשרון המעשה כשיתנהג עם האנשים בדרכים המשובחים כי בזה ישבהוהו האנשים ויהיה לו שם טוב מהם. הסירים. ר"ל הקוצים. הסיר. היא קדרה כמעט בשבתנו על סיר הנשר. כי העושק. הנה העושק לב מתנה הוא השכל הנתון בשפע השכל הפועל והוא אשר יקראוהו השכל. או יהיה הרצון בו רצון מתנה כי לב יאמר בענין הרצון:

ביאור דברי הפרשה אמר להודיע מעלת כשרון המעשה טוב לאדם שם טוב מבני אדם מהתענוג אשר ישיגו בשמן הרקוק ויום המות יותר טוב מיום הלידה כי הוא סוף ותכלית לנפש האנושית ובהיות הענין כן אין ראוי שימנע האדם משלמות הנפש או בכשרון המעשה מפני אהבת התענוגים ולזאת הסבה בעינה טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה מפני שהמות הוא סוף כל האדם ובהליכה אל בית האבל

תועלת שיתן האדם אל לבו ענין המות ולא תמנעוהו אהבת תענוגי עולם מהשלים עצמו בכשרון המעשה ובשלמות המושכלות. ואמר עוד כי אע"פ שהכעס מדה מגונה הנה הוא טוב מהשהוק כי השהוק מושך האדם תמיד אל התענוגים ואין הענין כן ככעס ולזה ייסב לב האדם באופן מה ברוע פנים. ולזאת הסבה בעינה ימצא לב החכמים בבית אבל ולב כסילים בבית משתה. ואמר עוד לבנות תענוגי העולם שטוב הוא לשימוע גערת חכם כי בזה תועלת ללקיחת המוסר מאיש שומע שיר כסילים שאין בו תועלת רק התענוג לבד וזה כי כקול הקוצים תחת הסיר כאשר ישרפו וישחיתו העצים אשר אצלם וידליקום כן שהוק הכסיל כי הוא ישחית הכסיל וחולתו מאשר סביבו ויליב להבת התאוות ולזה יתבאר שהכעס טוב והשהוק רעה וגם זה הבל הנה העושק יכעוס עליו החכם ויהולל אותו לרוב כעסו אותו ויאבד לב מתנה והוא השכל הנקנה שנתנו לו מושכליו באמצעות החושים והשכל הפועל וזה כי רוב הכעס יהיה סבה מצד טרדתו בו שלא יוכל להשתדל בהישגת הדברים העיוניים או ירצה בזה שהעושר יאבד מהחכם לרוב כעסו עליו הרצון אשר לשכל הפועל לתת לו המושכלות והודעת העתידות להישגת עליו וזה מבואר בנפשו כי הכעס ימנע מהאדם קבול שפע השכל הפועל. או ירצה בזה והוא הנכון שהחכם אם יאהב העושק והחכם הנה זה יסיר ממנו חכמתו וישחיתו הולל כי הטרדות במחשבות המגונות הם תמנע ממנו בקשת החכמה ויאבד ממנו הרצון אשר לשכל הפועל לתת לו המושכלות. טוב אחרית דבר מראשיתו כי התכלית הוא היותר נכבד שבסבות ובה טוב להאריך רוהו ולעיין במתן מה שראוי לעשות בדבר דבר ממי שיהיה גבה רוח ויעשה מה שיעשה בזולת עצה וישוב אבל ימיר לעשות העולה על רוהו. אל תמיר לכעוס על הדברים אם לא אחר ישוב והחקירה אם זה דבר ראוי לכעוס עליו כי הכעס הוא תכונה דבקה לכסילים כי הם לחסרון דעתם יכעסו לקטנה שבסבות ויהיה גם כן הכעס דבק להם להמנע התכלית

מהם מכל אשר יהשבו לעשותו מפני שלא ידרכו בהגעתו בסבות הנאותות. אל תדאג ותאמר שענין זמנך ודורך רע כאשר יוקש אל הדורות הראשונים כי לא מחכמה אמרת זה כי הזמן מתדמה לחלקים וגדר האדם וענייניו אחרם האלהים אם לא ממה שישתנו ענייני האדם בדור האחר מענייניו בדור האחר מצד ממשלת הנוכחים זה דבר אין ראוי לדאג עליו. ואפשר שיהיה הרצון בזה אל התעצל מבקשת השלמות בכשרון המעשה והחכמה כשתאמר להתנצל על אשר לא תתעסק בזה בשלמות כמו שהיו מתעסקים בו הראשונים בשלמות כי הימים הראשונים היו טובים מאלה והיה אפשר להם להשיג מהשלמות יותר ממה שתשיג אתה כי לא מחכמה שאלת על זה ר"ל שאלתך מה היה בימים הקודמים ותאמר להתנצלות שזה היה מצד היות הימים ההם טובים מאלו וזה כי הזמן הוא כאלו מתדמה החלקים וגדר האדם אחד תמיד ולזה הוא מבואר שכחם כחך אם תשתדל בזה האופן הראוי והנה הבאור הראשון הוא יותר נאות לפי מה שאחשוב. טובה חכמה עם שלמות הקנין וזה הוא ממה שנשאר לרואי השמש כי ההכמה לא תשלם בזולת שלמות הקנין והחכמה היא תכלית האדם והשארותו כמו שבארנו בראשון מספר מ"י. והנה יתבאר שטובה חכמה עם נחלה כי בצל החכמה ימצא האדם בצל חכמה כי החכמה תעזור לאדם להשיג שלמות הקנין לשתי סבות האחת כי שלמות הקנין הוא מגיע בקלות כשישתדלו בהגעתו בחכמה ובסבות הנאותות והשנית כי מצד החכמה יהיה האדם מושגה ויצליחו קנייניו כמו שבארנו ברביעי מ"י ובבאוריניו לספר אויב. והנה יתרון דעת החכמה תהיה בעליה היים נצחיים ותחיהו עם זה החיים הגופיים כי בה יעזר בכשרון המעשה ובהשגת שלמות הקנין לפי מה שיצטרך לו ממנו לעמידת גופו: **ראה** את מעשה האלהים והתבונן בו ר"ל כמה שפעל באלו הדברים השפלים אשר יתחדש בהם רע כי מי יוכל לתקן את אשר עותו ה' יתברך בזאת הבריאה השפלה מצד שלא יכול המקבל לקבל מהטוב שיעור

יותר גדול או ירצה בזה ראה את מעשה האלהים ואיך השתדל ה' יתברך להשלים החומר השפל ועם כל זה לא נמלט זה החומר מהחסרון כי מי יוכל לתקן עותו ענין החומר ומי שידאג על אלו הרעות ידאג על מה שאי אפשר שלא יהיה וזה ממה שאין ראוי שידאג איש עליו ובהיות הענין כן שכבר יתחדשו בכאן טובות ורעות בהכרח ראוי שתשמח בטוב בהגעתו ותראה אז יום הרעה אשר הוא עתיד להתחדש על זה הטוב ובוה תמלט מהדאגה והמשל שמי שמצא אלף אלפי דינרי זהב ראוי שישמח בהם ויראה בשמחתו בהם אף על פי שהם עתידים שיאבדו ממנו לא יתעצב מפני זה כל ימי החיוקו בהם ולא תהיה לו דאגה כשיאבדו ממנו גם ההפכים עשה ה' יתברך אשר הם סבת ההפסד באופן מה וזה סבה שלא ימצא האדם אחריו מאומה כי כל מה שאפשר שיצא לפועל לא יקצר ה' יתברך בהמצאתו או ירצה בזה שביום הרעה ראוי שיראה האדם שגם את זה לעומת זה עשה האלהים ר"ל שהוא עושה פעם הדבר ופעם הפכו כדי שלא ימצא האדם אחר בא הרע שום יגון כי מי שידאג על הפקר ממונו דבר ראוי שידאג על מציאותו ואם זה בלתי ראוי לדאג עליו הנה אין ראוי לדאג על הפקדו אבל ראוי לתת תודה על מה שהלווהו ה' זה הטוב. את הכל ראיתי בימי הבלי יש צדיק אובד בעת היותו צדיק ואולם זה יהיה בסבת סוד ההשגחה האלהית כמו שבארנו ברביעי מ"י ויש רשע שהוא מאריך בעשיית רעתו מזולת שיראה לו עונש וכבר התבארה סבת זה ברביעי מ"י. אל תהי צדיק הרבה ר"ל שראוי שיקח האדם הדרך הממוצעת במדותיו והמשל שמי שיראה שאין ראוי שיויק בשום צד לאדם וימנע מפני זה מהזיק לאדם הקם עליו להרגו הנה אין זה צדיק במידות אבל הוא רשע באופן מה כי ראוי שישתדל האדם למלט נפשו מהקם עליו גם בנפש הקם עליו או באחד מאבריו. ואל תתחכם יותר מהראוי וזה כי בכאן דברים אי אפשר להשיגם ואין ראוי לו לחקור בהם כמי שיחקור מה למעלה מה למטה מה לפנים

ומה לאחור ומה שידמה לזה מהחקירות אשר אין לאדם כח על השגתם. אל תרשע הרבה ר"ל שלא תמה אל הקצה שהוא הרשע יותר מן הראוי כאלו תאמר שלא תזיק לזולתך רק במקום הראוי ואל תהי סכר כי זה יהיה סבה אל שתמות בלא עתך להסרון דעתך ומיעוט השמרך מהדברים הראויים להשמר מהם כי האדם לסבלותיו יוכל לסבב מיתתו קודם בא עתו כמו שיוכל ההכם להוסיף על ימיו להרבה השגתה ה' יתברך בו. טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח ידך ר"ל שתאחזו בצדק במקום הראוי וברשע במקום הראוי וטוב להתחכם ולהקור במקום הראוי ולהמנע מהחקירה במקום הבלתי ראוי כי מי שהוא ירא ה' יקה הממוצע ויצא בפעולותיו עם כל הקצוות רצוני שפעם יטה אל האחד ופעם יטה אל האחר וזה הוא הממוצע על דרך האמת. ולפי שכבר באר שטובה חכמה עם נחלה ושהחכמה היא סבה לעושר שב לבאר שטובה חכמה עם כשרון המעשה ושהחכמה היא סבה להיות כשרון המעשה באופן שלם ואמר כי החכמה נותנת כח להכם הראוי בכשרון המעשה לפי העת ולפי המקום ולפי הענין ולפי המקבל ולפי הפועל יותר מהכח שיש ל שליטים ברוחם רבים והם אשר הם שלמי המדות כי אם יתקבצו יחד עשרה מהם הדרך משל לא יבחרו הראוי בכשרון המעשים כמו שיבחר אותו ההכם וזה שלא ימצא בעל שלמות המדות בארץ שלא ימצא בכשרון המעשה לפי שלא ידע בשלמות לבחור הראוי מהבלתי ראוי ואולם ההכם יבחר תמיד לפי הראוי ולזה הוא מבואר שהחכמה טובה עם שלמות המדות ושהיא משרמת אותו. גם לכל הדברים אשר ידברו האנשים עליך אל תתן את לבך להקור בהם ולהשתדל לשמוע הדברים ההם להתרעם עליהם על מה שדברו כנגדך וזה יהיה סבה שלא תשמע קללת עבדך כשיקללך ולא ישיגך כעם על זה כי כעס האדון כשיקללו עבדו הוא נפלא מאד והנה ראוי שתוותר בזה ולא תקסיד כי גם פעמים ידע לבך אשר גם אתה קללת את האחרים ולזה ראוי שתהיה מיקל ומוותר בזה:

כל זה נסיתי בחכמה וגו'
לך אכול בשמהה לחמך וגו':

ביאור המלות חכמה וחשבון. חכמה היא יריעת הנמצא במה שהוא נמצא והיא הפלוסופיא הראשונה כי היא הראויה יותר שתקרא חכמה כמו שהתבאר בספר

אל הסכלות והסכלות שהוא ההוללות ומצאתי היותר מגונה שבמיני הרשע ההמשך אל האשה כי ענינה מר ממות לבה הוא מצודים וחרמים ללכוד רבים וידיה הם בית האסורים מי שהוא טוב לפני האלהים ימלט מטנה והחוטא יכבד בה:

ראה זה מצאתי אמרה המחשבה קהלת המקבצת כל הרברים כשחקרתי באחת אחת מהמחשבות המוקבלות למצוא חשבון המחשבות ההן ולחקור איזו מהן צודקת ומה שבקשה עוד נפשי מענין ידיעת חכמה ודעת וחשבון אשר הם כל ההכמות הנה מצאתי שכבר ישיג זה אדם אחד מאלף מאלו החוקרים בזה ואשה לא מצאתי שתגיע להשגת כל אלו הידיעות לחסרון דעתה ובריאתה וזה ממה שיוסף ההרחקה בענין האשה. לא תתן לבך להרבה מהמחשבות המקבילות הנוסלות בענין אהבת החכמה אבל ראה זה לבד שמצאתי והנה ה' יתברך עשה את האדם ישר והבין לו כלים רבים להשיג חכמות הנמצאות ולדעת שהכל מסתעף מה' יתברך ובני האדם בקשו מספרים רבים מהתחלות ולא השיגו שהכל נעלה אל התחלה אחת. מי בכל אלו הנמצאות השפלות כמו האיש החכם ומי יודע מושכלי אלו

הדברים. הנה חכמת האדם תאיר פניו להשיג האמת בזה ועוז פני חומריו אשר הוא מסך מבדיל בינו ובין המושכלות ישנתה וישוב נאות אל השכל ונכנע. אני אשתדל לשמור מצות המלך והיא התורה כי היא מיישרת בענין החכמה הישרה נפלאה וכסבת שכוונת האלהים שהשיביע ישראל לקיים התורה. אל תמהר ללכת מפניו כשתתעסק במצוותיו שלא יראו המצוות עליך למשא כי זה יהיה סבה שתעמוד על כוונת התורה ותשיג מפני זה התכלית המכוון במצוותיה שהוא שלמות הנפש כמו שהתבאר במאמרינו לדברי התורה. וכאשר יהיה עם לבך דבר רע אל תתעכב בו לחקור אם הוא ראוי לעשותו אם לא להפליג בזה החקירה כי אין זה מן הראוי מן תפוחה לעשות הרע ההוא לרוב התמדת מחשבתך בו כי יצר לב האדם רע מנעוריו אבל מהר להוציא מחשבתך מהשתרלות

בספר מה שאחר הטבע ואפשר שכלל עמה חכמת הטבע שנושאה הוא הנמצא המתנוועע מצד מה שהוא מתנוועע כי זאת החכמה קרובה מאד לפלוסופיא הראשונה והנה הרבה מהקודמים לא שמו בכאן חכמה יותר כוללת מהחכמת הטבע כמו שזכר הפלוסוף. וחשבון הם חכמות הלמודיות אשר יעינו במספרים והשעורים שכל אחד מהם ישיגו החשבון. רשע כסל. הוא הרשע ששכחו הכסילות והוא ההמשך אל האשה וזה שהוא עון סלילי הנה אין בו שום תועלת אבל יש בו השחתה לעצמו מצד הפועל בעצמו ומצד הרע שאפשר שיקרה לו מזה כמו שבאר בספר משלי במקומות רבים. פי מלך שמור הוא מקור והרצון בו אני אשתדל לשמור דבר המלך וצוואתו והוא ה' יתברך שישמור מצות התורה. משלחה. כמו שלח והוא החרב אשר יבו בה במלחמה. ולא ימלט רשע את בעליו. הרצון ברשע עושר והוא כמו הפוך וכן אוצרות רשע. אשר כן עשו. ר"ל אשר טוב עשו וכמוהו לא כן אנהנו עושים. הצדיקים והחכמים. הרצון בו הצדיקים החכמים ר"ל שהם חכמים ותהיה הוי"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל. ועכריהם. ר"ל ומעשיהם:

ביאור דברי הפרשה אמר כל זה נסיתי בענין החכמה הנה כשחשבתי שכבר השגתי דרוש מה מצאתיו רחוק ממנו ולקושי השגת האמת בהרבה מהדרושי' וזה לסבות רבות אם מפני קושי ההגעה מהחוש מה שיצטרך אליו בהאמת הדרוש ההוא אם מפני החומר ישעה ויביא לחשוב בענין המקרי שהוא עצמי או ירצה בזה אמרתי אהכמה והיא רחוקה ממני הנה עם כל זה היה לי כוסף להשתדל בחכמה וזה הכוסף הטבעי הוא הסבה אל שישיג האדם מה שישיג באופן מה כמו שבארנו בראש באורינו לדברי שיר השירים. רחוק מה שהיה מענין הנמצאות כשנעלה אותם אל התחלותיהם הראשונות ויסודותיהם והוא עמוק עמוק מאד להשיגו. סבותי עצמי ולכי לחקור בענין הנמצאות ולבקש חכמת הטבע וידיעת הנמצאו' במה שהוא נמצא והחכמות הלמודיות ולחקור מה הוא הרשע היותר מגונה והוא המיוחס

אשר כמעט אבד זכרם ונשכח זהם באים
 בזה המציאות ויסרו וירבו ויצליחו ואשר הם
 מביקום קדוש והם הטובים ראיתי שהם
 הולכים מזה המציאות וקרוב להשכח זכרם
 וזה יקרה להם בעת רעה כאשר לא היו דביקים
 בה' יתברך באופן שיהיו מושגחים וישתכחו
 בעיר בעצמם אשר עשו בה הפעולות הטובות
 והנה זאת המחשבה היא הבל רצוני שאין
 ראוי שישוכח מפני זה הרשע ויגונה הצדיק
 וזה שאין נעשה מהרה הגעת העונש על
 המעשה הרע וזה שבה שמלא לב בני האדם
 בהם לעשות רע כי הם אלו ראו שיגיע
 העונש על הרשע תקף בעשותו היו נשמרים
 יותר מעשיית הרע אבל ה' יתברך מאריך
 לחוטא מאד עד שהוא יעשה דרך משל
 מאה רעות קודם שיגיעו עונש מוחש כמו
 שהתבאר בספר איוב. והנה יודע אני שטוב
 יהיה ליראי האלהים שייראו מלפניו כי הם
 יהיו נשמרים מהרבה מהרעות הנכונות לבא
 עליהם והם גם כן יגיעו אל הטוב האנושי
 והוא הצלחת הנפש ואולם הרשע לא יהיה
 לו טוב אנושי ויהיה משולח למקרי המערכת
 ולזה יתכן שלא יאריך ימים אבל יהיה כצל
 שאין לו מציאות מי שאיננו ירא מלפני
 אלהים. יש הבל אשר נעשה על הארץ
 שיבלבל זאת המחשבה האמתית שהגענו
 אליה והוא שיש צדיקים שמגיעו אליהם
 כמעשה הרשעים מהשלוח למקרי הזמן מפני
 סור השגחת ה' יתברך או מפני תוכחתו
 ויסרו אותם על צד ההשגחה ויש רשעים
 שתדבק בהם ההשגחה הכוללת אשר מצד
 סדור המערכת בדרך שידמה להשגחה
 הראויה לצדיקים אמרתי שגם זה הבל ורוע
 סדור כאלו הנמצאות השפלות. ומפני זה
 כאשר ראיתי רוע הסדור הזה שבחתי את
 השמחה שאין טוב לאדם תחת השמש
 להכאיב נפשו בהשתדלות דרישת החכמה
 וכשרון המעשה אבל שיאכל וישתה וזה הוא
 מי שילווה ה' יתברך בעמלו ימי חייו אשר
 נתן לו האלהים תחת השמש. והנה כאשר
 נתתי את לבי לדעת חכמה ולראות נימוס
 הנמצאות וסדרם וישרם הנה מי שישתדל
 בזה ימצא בכאב לב ובצער תמיד עד
 שאיננו

בענין הרע ההוא שהזהירה אותך התורה
 מעשותו כי כל אשר יחסוך ה' יעשה והוא
 יענשך אם תסור ממצוותיו ויגמלך טוב אם
 תשמע אליו כי דבר ה' הוא מושל בזה
 העולם ומי יאמר לו מה תעשה. הנה מי
 שהוא שומר מצות ה' לא ידע דבר רע ר"ל
 שלא תשוטט מחשבתו בדבר רע כי הוא
 מתאוה תמיד מצות ה' יתברך או ירצה בזה
 שה' יצילו מהמקרים הרעים הנכונים לבא
 עליו ולב החכם ידע עת ומשפט ר"ל שהוא
 ידע מתי יתכן שיקרהו רע מצד משפטי
 העליונים כי כבר יודעו זה ה' יתברך בצד
 מצדרי ההודעות כמו שבארנו ברביעי ממ"ו
 ובבאורינו לספר איוב ובהו ישטר החכם
 מהרבה מהרעות הנכונות לבא עליו וזה כי
 לכל חסין יש עת ראוי ומשפט מונבל וכבר
 יגיע הרע לאדם משני צדדים כאשר לא
 ידע זה טרם בא הענין רצוני אם שהוא
 ישתדל להגיע לקנין דבר מה ולא יוכל עליו
 לפי שלא ידע העת הראוי לזה אם שכבר
 יפקד ממנו מה שקנהו מצד הסדור המסודר
 מהנלגלים בשלא ידע זה קודם ולא יקח עצה
 על הצלה והנה כאשר יהיה הענין הרע מה
 יועיל לאדם דעתו במקרה ההוא המגיע מצד
 מה שיראה מזה והוא לא יוכל לשנותו בשום
 פנים הנה אין אדם שליט ברוח המנשבת למנוע
 נשיבתה ולא יוכל להרחיק המות כשהתחיל
 לדרוך אליו ונכרו הכחות המתפעלות על
 הפועלות ולא יועיל החרב במלחמה כשיהיה
 שם האדם והיה משפטי שימות אבל יתכן
 הצלתו אם ידע זה קודם שימנע או מהליכה
 במלחמה והעושר לא ימלט בעליו. והנה
 זה הוא התועלת המגיע משגירת התורה
 ומהשתדלות בחכמה. כל זה ראיתי ונתתי
 בלבי מענין המעשה אשר נעשה תחת השמש
 והוא שכבר יתכן שיהישוב האדם הרבה
 פעמים שיגיעו טוב כמה שיגיעו רע והוא
 שכבר ימצא שישלוט האדם באדם ויקוה
 מפני זה שינצחהו בקלות וזה יהיה סבה
 שינוצח כי לא יתחכם אל שינצחהו בדרכים
 הראויים לרוב היותו בו לרבר ולזה יהבל לו
 ובה האופן מרוע בסדור המגיע מפני העלם
 מהאדם מה שיתכן שיקרה לו ראיתי רשעים

הוא בהם הם גם כן טובים בעצמותם עד שהענין החי הוא טוב מהמלך המת. והמשיל זה הענין בכלב והאריה. וזה שהחיים משיגים שכבר ימותו ולכן ישתדלו מפני זה בקנין השלמות והמתים אינם יודעים ר"ל שאין להם השגה חדשה בדבר ואין עוד להם שכר זולת מה שיגיעו אליו. בהייהם מהשלמות כי נשכח זכרם אשר היה כלי להגעת המושכלות ר"ל הכח הזוכר וזה כי החוש והדמיון והכח הזוכר הם כלים להגיע האדם אל מושכליו. גם אהבתם ושנאתם וקנאתם אשר מפניהם ישתדלו בהעגדת דרוש מה ובשול הפכו כבר אבדה והלק אין להם עוד לעולם ככל אשר נעשה תחת השמש זולת מה שהגיעו אליו בהייהם:

הכלל העולה מהדברים הוא שענין בקשת החכמה הוא חשוק מאד ואע"פ שהוא רחוק להשיגו אין ראוי שימנע האדם מפני זה מחקור בה. וזה יתכן שישלים לו בישי דברים. האחד שיתרחק מדבר אחד פחות יכסוף אותו הסבל והיא האשה אשר היא מצודים וחרימים ללכוד לב האדם כאופן שתמנע אותו מכל שלמות נפשי. והשני הוא שירדק בדרכי התורה כי היא מיישרת בתכלית להשיג האמתות. ואע"פ שהאנשים יתחלפו דעותיהם בהתחלות אשר הטעות בהם מרחיק האדם מהשלמות הנפשיי מאד הנה מפני זה אין ראוי להגיה ולעזוב החכמה כי מי יהיה באלו הנמצאות השפלות שיטעה לחכם היוודע פשר הדברים וסודם ועם כל זה הנה התורה תיישרהו אל הישגת האמת בכמו אלו העמוקות כמו שהתבאר מדברינו בפירושינו לדברי התורה. והנה באר בזה המקום שהחכמה נבחרת מאד ובה תועלת ג"כ בענין הטובות הגופיות ובשמירה מרעותיהם מצד דבקות ההשגחה האלהית לחכם והודעתו אותו הרעות והטובות מרם היותם כשהיה מוכן לקבל זה השפע. ואחר זה ספר קצת מהשבות יבואו להשוב שאין תועלת באסיפת הקניינים ולא בשמירת התורה בכשרון המעשה וזה כי העושר אשר יחשוב שבו תועלת בעניינים הגופיים והוא התועלת המיוחד בו הנה לא יהיה הענין בו כן כי אנחנו נראה

שאינו רואה שינה כענינו. וראיתי את כל מעשה האלהים שלא יוכל האדם להשיגו ואע"פ שכבר יעמול בו הרבה. הנה כאשר נתתי אלו המהשבות המקבילות אל לבי לברר הצודק מהבלתי צודק מצאתי שהצדיקים שומרי התורה והם החכמים יודעי נימוס הנמצאות וסדרם וישרם ופעולותיה כי התורה תיישרם אל זה כי כלם ביד האלהים רצוני שהוא משיג בהם ומשתדל שתהייה פעולותיהם ביותר טוב שבאופנים לשמדם מכל רע גם האהבה והשנאה אשר לאדם מזולתו שאין יודע האדם ויקרה לו מפני זה רעות רבות הכל הוא לפניהם ידוע ומושג כי ה' יתברך יודיע שזה מצד השנחתו בהם. ובאופן אחר ימצא בהם כל מה ששיגים מאלו המקרים כמו שימצא לשאר בני האדם ר"ל שכבר ימצא מקרה אחד לצדיק ולרשע ולטוב ולטמור ולמי שהוא הפכם והוא הטמא ולמי שיקרב קרבות לה' יתברך ולמי שימנע מזה הטוב ההוא כחומא והגשבע לשוא ולשקר כמי ששבועה ירא. ואפשר שיהיה הרצון בזה גם זה ימצא מקביל לזה בחוש והוא שאהבה השנאה יודע האדם ויכשל מפני זה בדברים רבים הכל הוא לפניהם למכשול כמו הענין בשאר האנשים. הכל ימצא בהם כאשר ימצא לשאר האנשים עד שכבר יקרה מקרה אחד לרעים ולטובים וימשך פירוש זה הפסוק כמו שקדם אלא שאין זה במי שהם טובים במוחלט אבל ימצא זה במי שיקנה מהשלמות מעט כמו מי שהוא זוכה לשם ועושה דבריו כמורה וירא מהשבע לשוא ולשקר. וזהו התועלת המגיע ממה שביאר בזה הפסוק. זה רע בכל אשר נעשה תחת השמש עם שהוא מביא גם כן טובה בלב בני האדם ומרחיק אותם מהשלמות וזה כי מקרה אחד לכל זה דבר רע מאד וגם ימשך מזה שיהיה לב בני האדם מלא רע והוללות כלבכם בחייהם ואהרי האדם ילך הלב אל המתים בלא שלמות אנושי אשר הוא הרע שבכל מיני הרעות ר"ל המות וההפסד וזה שמי שיחובר אל אזה שיהיה ממיני החיים יש במחון כי עדיין אפשר לו לקנות שלמות והחיים אשר

כמעט וי"ו ורכב וסוס שהרצון בו רכב וסוס. והרצון בזה כי אחר המות אין לך שום מעשה בקניית מושכלות לא בחשבון שהם חכמות הלמודיות ולא בדעת שהיא חכמת הטבע ולא בחכמה שהיא חכמת האלהות כי היודע בה נקרא חכם כמו שזכר הפלוסוף במה שאחר הטבע או ירצה בזה ותהיה וי"ו מלת וחשבון לענין כי אחר המות אין שם כשרון המעשה ולא השגת אהת מאלו החכמות השלשה שזכרנו שהם חשבון ודעת וחכמה. לא לחכמים להם. ר"ל היודעים להשתדל באסיפת די מחסורם בחכמה. ולא לנבונים עושר. רוצה לומר הממציאים בתכונה תחבולות רבות לאסיפת הקניינים. ולא ליודעים חן. רוצה לומר היודעים בחכמות המדינות המישרת האדם אל המדות החשובות. אם רוח המושל. אם רצון המושל. כי מרפא. זה הדבר הוא לך מרפא והוא יניח הטאים גדולים רוצה לומר שישמרך מכמה הטאים גדולים. נתן הסכל. הוא חסר הנושא והרצון נתן איש הסכל והוא הסכלות. ועשירים. הם עשירים בחכמה כי הוא מקביל לסכלות. גומץ. חפירה. יעצב בהם. רוצה לומר יוכה בהם מענין ומחבש לעצבותם. יסכן בהם. רוצה לומר יכנסו בהם כמו קוצים בידיו מבקיעת העצים ויהיה יסכן מענין שכים ויהיה שכך ושכן שני שרשים בענין ותהיה הסמך תמורת שיין כי כזה ימצאו רבים. קלקל. למש. אי לך. אוי לך. בשתי. הוא מן שתה ועניינו שתיה כמו שיעשה מפרה פרי וממרה מרי ומדלה דלי. ולזה אמרו רז"ל בנבורה של תורה ולא בשתייה של יין. בעצלתים ימך המקרה. מי שיבנה התקרה לבנות הבית יתמסכן ויהיה עני כשינהג בבנינו בעצלה כי מצד העצלה יפסד ויכלה הבנין אשר ישתדל לקרות אותו קודם שישלם לו פועל הקרוי ולא יועירו לו מעשיו אבל יפסיד מה שיוציא בזה הבנין ויהיה עמלו לריק ולבטלה. ובשפלות ידים ידלוף הבית. ר"ל בשפלות ידי הבעלים והתמוטט עם שאינם משיגים כי תקון קרוי הבית ידלוף בעת הגשם וזה יפסיד ויכלה הבית. לשהוק עושים להם. רוצה לומר שהם מכינים בשר לאכול ולשמוח

שהעושר בעינו יהיה סבה פעמים רבות להגעת הרע וזה שכבר יקרה שישלום האדם באדם לרע לו אלא שזה יהיה מעטי ואין ראוי מפני זה להתרשל מלאסוף ולכנוס מהקניינים המצטרך לגופו ובכמו זה הענין יראו רשעים מצליחים מאד ואנשים צדיקים קשי יום מאד עד שיפסדו וישכח זכרם בעיר בעצמה אשר עשו הפעולות הטובות ומפני זאת המחשבה נטו הרבה מהאנשים אל הרשע לחשבם שאין שם גמול ועונש וכל שכן שיהיה מקום לזאת המחשבה מצד מה שנראה מההשגחה הדומה להשגחה פרמית שתדבק לפעמים לרשעים ונראה מהרע אשר ידמה שבא על צד העונש שיגיע לצדיקים וזה יביא לחשוב שאין ראוי לאדם לעמול לו בקנין העושר ולא בכשרון המעשה ולא בשמירת התורה אבל שיאכל וישתה וישכח כל ימי חייו אשר הונבל לו וגם בחכמה ידמה גם כן שאין ראוי להתעמל כי עניינה הוא השוק למשהדל בה כ"כ עד שלא יתן שינה לעיניו מרוב העומק והמבוכות הנופלות בה עם שלא יוכל האדם להשיג באופן שלם חכמות הנמצאות כמו שזכרנו במה שקדם והנה חתם המאמר בזה הספק שאחר החזקירה השלמה ימצא ענין הצדיקים והחכמים הוא הנבחר מאד כי עניינם הוא בשלמות ביד ה' יתברך והוא המשגיח בהם וגם מה שאין יודע האדם כמו הענין באהבה והשנאה אשר אפשר היותו כלי להגעת הרעות הנה הכל הוא לפניהם כי ה' יתברך יודיעם זה על צד ההשגחה כדי שישתדלו בהגעת הטוב הנכון לבא עליהם בשלם שבפנים וישמרו מהרע שלא יבא וזה אמנם יהיה בצדיקים שהם עם זה החכמים ואמנם הצדיקים מצד כשרון לכד יתכן בהם מפני העבר ההשגחה הפרמית מהם בקצת העתים שיגיע להם רע מה כמו הענין ברשעי וזה הוא צדיק שאינו גמור כמו שאמרו רז"ל להתיר זה הספק:

לך אכול בשמחה לחמך וגו'
 ע"ד שמה בחור בילדותך וגו':
 ביאור המלות כי אין מעשה והשגת. הו"ו היא ללא ענין

והאלהות. שבתי לראות תחת השמש מה שיחזק מה שאמרתי והוא שיהיה האדם הרויח אל שלמותו וזה שכבר מצאתי שמי שישתדל באלו החיים הגופיים לבד לא יגיע אל טוב החיים האלו ואף על פי שיהיו לו הכלים אשר בהם יתכן שינצל וזה כי האדם יהיה קל ולא ישרם לו החירוץ בעת הצורך ויכשל מפני זה כפי מה שיגזור מערכת הכוכבים ולא תהיה ההצלחה במלחמה למי שידע דרכי הגבורה ובאיזה מקום ראוי שיתנכר ובאיזה אופן ובאיזה עת אבל ישל לפעמים בזה לסבה הקודמת וכן מי שהוא רב התחבולה למצוא דרכים ירויה בהם מזונו לא ימצא לפעמים להם חקו ומי שהוא נכון בהמצאת תחבולות רבות יתכן בהם לאסוף ולכנוס נכסים רבים לפעמים לא ימצא לו עושר ומי שהוא יודע לרצות בני האדם לפעמים לא ימצא לו חן מהם כי עת ופגע יקרה את כלם מצד מערכת הכוכבים אותו לפעמים יבלבל תחבולתם וחכמתם ואין להם תחבולה להשמר מזה. כי לא ידע האדם את עתו כי כמו הדגים הנאחזים במצודה רעה שלא יוכלו להמלט ממנה וכצפרים האהוזות בסח כהם יוקשים בני האדם לעת רעה כשתפול עליהם פתאום ובהיות הענין כן הוא מבואר שראוי שלא יחשוק האדם להשתדל בטוב החיים האלו אבל יקח מהם הצריך וישלים נפשו כפי כה שאפשר. גם זה ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי והיא תביא לו להאמין שהוא ראוי שיניח האדם תענוגי זה העולם בעבור שלמות הנפש והוא שכבר ימצא בתחלת הענין קבוץ שכל האדם עם עוזרו עיר קטנה כי מה שנבנה בה הוא מעט ולו מן העוזרים מעט בתחלה הקנין כי האדם בתחלת עניינו ימצא נמשך לרדיפת התאוות וכא אליה מלך גדול והוא הכח המתעורר על אברי האדם וכליו להניעם למה שירצה והוא היצר הרע וסבב העיר הזאת הקטנה לתפשה ולהרסה ובנה עליה מצודים גדולים ומצא בה איש מסכן והכס והוא השכל ההיולאני והוא מסכן להיותו נברא משולל מכל המושכלות וגם לא יגיע להם לקנותם כי אם בקושי ואולם שאר

ולשמוח ולשחוק לא לכוונה שיעמיד גופם והנה ענין עושים לחם כמעט עבד לחם רב. והכסף יענה. רוצה לומר יעיד או ירצה בזה יתן ענין. במדעך. במחשבתך וידועתך רוצה לומר שלא יקלל המלך גם בלבו או בינו לבין עצמו או יהיה מדעך כמו מודעך מענין ולנעמי מודע לאישה והרצון בו עם קרובך שהוא ממשפחתך אשר תבטח בו שלא יגלה סודך אל תקלל מלך. תן חלק לשבעה וגם לשמונה. רוצה לומר החדש השביעי והחדש השמיני וכן פירש המתרגם. שם יהוא. שם יהוי. בבטן המלאה. רוצה לומר המלאה שומן כי לא יוכרו בה העצמות. ומתוך האור. ר"ל וערב האור ותאר אותו במתיקות כמו שתאר הקול [להריח] [והריח והשתמש בהם בפעל הראיה] כאמרו רואים את הקולות ראה ריח בני. וסבת זה כלו כי החושים כלם יכללם החוש המשותף ולזה ישותפו בצד מה השנותיהם בלשונינו עד שענין המתיקות [וישאל] בזה לפי הנמשל:

ביאור דברי הפרשה אמר לך אכול בשמחה לחמך ההכריח לך לעמידת גופך ושחה בלב טוב ייך כי כבר רצה ה' מעשך כשהיו בזה האופן רצוני שתהיה שמח בחלקך. בכל עת יהיו בנדיך לבנים. רוצה לומר שתהייה מדותך בטוב שבענינים כי המדות הכגונות יוקשו לבגדים צואים המדות היפות לבגדים לבנים. ושמן על ראשך אל יחסר. רוצה לומר השמן הרקוח כי הוא היה מיוחד לשמן המשחה וירצה בזה שלא יתעצל מהשנות המושכלות והנה המשיל המושכלות לשמן רוקח לסבה אשר זכרנו בבאורינו לשיר השירים. ראה חיים נצחיים ודרוך להם עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך והוא הנפש הדמונית אשר תשלים השכל כשתאות לו כמו שבארנו בבאורינו לשיר השירים כי זה חלקך בחיים ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש וזה מבואר כי זה פרי האדם ותכליתו. כל אשר תשיג ירך לעשות בכחך עשה כל עוד בחיים חייךך כי אתה המות לא תדרוך לשום שלמות כי אין שם דריכה לכשרון המעשה ולא להשגת החכמות הלמודיות ולא להשגת חכמת המבוע

הכחות ישינו משיניהם בקלות כמו החוש והדומה לו. ומלט הוא את העיר בחכמתו לא בכחו אבל מצד המעלה והחשיבות אשר לדבר יניע השכל אליו ימשול השכל להניע האדם אל מה שירצהו וזה ממה שיראה שהחכמה יותר מעולה מאלו החיים הגופיים עד שמעלתה וחשיבותה יכריח האדם להניח כל אותם הכחות המביאים אותו לאהבת התאוות הגופיות. ואמרתני אני טובה חכמה מנבורה כי החכמה מושלת על זה המלך הגדול עם רב כחו ונבורתו ועם כל זה תמצא אצל רוב האנשים חכמת המסכן בזויה ודבריו בלתי נשמעים וג"כ הגה דברי חכמים יותר נשמעים בנחת למי שלא ימשול עליו יותר מהשמע זעקת המושל בכסילים לכסילים אשר ימשול בהם כי הם לא ישמעו לו מצד הדבר בעצמו אבל מצד משלו עליהם ודברי חכמים יהיו נשמעים לאנשים מצד הדברים ההם. ויתבאר מזה גם כן שטובה חכמה מכלי המלחמה והומא אחר שימצא בכחות הנוף יאבד טובה הרבה מהאדם ולזה ראוי לאדם שיכניע כחותיו להשמע אל השכל הגה כמו שזכר מות יבאיש השמן הרוקח ויביע אותו כן יבאיש סכלות מעט האישי אשר הוא יקר מחכמה ומכבוד שנמצא בו. ועוד סבה אחרת תחייב להמשך אל החכמה והיא שבלב החכם בכל מה שיכין אליו היא לימינו כי הוא דורך אל הדברים שיכין אליהם בסבותיהם ולזה יתיישר תמיד בכה התכלית אשר יכין אליו ואולם לב הכסיל הוא לשמאלו כי הוא כשיכין לדבר יקרה לו לסכלותו שידרוך בו לפי מחשבתו ימצא לב הכסיל חסר כי הוא לא יתיישר כלו נכה תכלית אחד אבל יתיישר פעם לתכלית אחד ופעם הפכו ולזה להעדר הסדר בפעולותיו יתבאר לכל שהוא סכל. אם רוח המושל תעלה ותתגבר עליך והוא המלך הגדול שקדם זכרו לא תניח מקומך ומדרגתך מיראת החמא והחכמה כי זה המקום הוא לך מרפא לרפא אותך מזה ההולי העצום ויניח הטאים גדולים ר"ל שישמור אותך מהם. יש רעה ראיתי תחת השמש כשנגה שיוצא מלפני השליט ר"ל שאין זה מכון על הכוונה הראשונה והוא שכבר ימצא

שבער הסכלות והוא הסכל יעלה במרום ההצלחה הגופיים ועשירי הדעת ישבו בשפל המדרגה וזה בלתי ראוי שיהיה כן אבל יהיה זה במקרה ובוה יקרה גם כן מרוע הסדרו שהעבדים יצליחו וירכבו על מוסים ואדונייהם ישפלו וילכו כעבדים על הארץ אלא שרוע זה הסדרו הוא מיוחס אלינו לא אל ה' יתברך כי זה יהיה להעדר הדבקות בינו ובין ה' יתברך ובהתיר האדם זה הקשר אשר בינו ובין ה' יתברך אשר בעבורו הוא מושגח הוא דומה למי שהופר חסירה יפול בה כי מידו היתה זאת לו ולמי שפורץ הגדר אשר הוא מונע הנחש מגעת בו וישכנו אחר זה הנחש מצד סור הגדר אשר היה מונעו מגעת בו ולא ידמה לזה לבד אבל גם למי שמסיע אבנים ממקום למקום ויוכה בהם בעצמם או למי שבוקע עצים ויכנס מהם קוץ בידו עד שבעצם מעשיו יזוק וזה הוא ההבדל אשר בין הענין והענין הקודם בפסוק שלפני זה רצוני כי הענין ההוא לא יהיה בו ההזק מעוצם פעולתו אבל במקרה מה והסבה שיהיה הברזל קהה כי לא קלקל פניו ולמש אותם וכן השכל האנושי יהיה קהה ולא יצוירו בו המושכלות כשלא לוטש בכשרון המעשה ומי שיגבר היילים ויתגבר על הכחות הגופיות יהיה לו יתרון הכשר החכמה ויהיה דבק בה' יתברך ויהיה נשמר מפני זה מן הרעות הגופיות בזה המציאות השפל כפי מה שאפשר. אם ישוך הנחש האדם המלחש מפני שלא לחש לחשו מה יתרון לאדם המלחש בזה הלהש אשר הוא יודע ולא נעזר בו בעת הצורך וכן הענין באלו הרעות וזה שאם יבאו אלו הרעות לאדם החכם בעת התירו הקשר בינו ובין ה' יתברך מה יתרון לו בחכמתו והוא לא נעזר בה בעת הצורך הגה לזאת הסבה יקרה להכנס שיגיעו כמקרה הכסיל. והנה כאשר השלים להתיר זה הספק בזה האופן הנפלא שב לשבח החכמה ולגנות הסכלות ואמר שבדברי פי החכם ימצא הן בעיני האנשים כי דבריו יהיו מעטים ונאותים לשומעיהם וינצל מפני זה מהרבה מהרעות ושפתות הכסיל לא די שלא יצליחו ממקומו הסכנה אבל במקומות אשר הוא בוטח בהם ישחיתוהו

המאמר גם כן כוונה להישייר האדם שישמע אל השכל שהוא מלכו כמו שקדם ולא יקל בו גם בהתעסקו בצרכי הגוף אבל יהיה תכלית כוונתו בכל דרכיו לעבודתו. שלא לחמך ר"ל מוזן שכלך והוא המושכלות על פני המים והוא מרוצת זה הנמצא הטבעי וקח התחלת דרושך ממנו כי ברוב הימים תמצאנו בזה האופן ובזולת זה לא תגיע אליו כי לא יתכן לקנות שום מושכל מזולת לקיחת ההתחלות מן החוש. ואמר ממשל תן חלק כנרעיתך לחדש השביעי והוא תשרי וגם לשמיני שהוא מרחשון כי באלו החדשים יהיו הרבה מהזרעים אשר יהיה מוזן האדם בהם כי לא תדע איזה יצליח יותר כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ ואולי ילקה הקודם וישאר המתאחר או ההפך והנה אמר זה שראוי לאדם שישתדל בכל זמנו לקנין השלמות ולא יתירשל מה. אם ימלאו העבים גשם על הארץ ייקו וישחיתו שטף המים קצת הזרעים והם אשר נקצרו בעת ההיא או ישחית הברד שירד מהעבים הזרעים אשר קניהם קשים וישאר השאר ואם יפול עץ בצפון או בדרום מחוץ הרוח הדרומית או הצפונית מקום שיפול העץ שם יהיו קצת הזרעים ההם ויפסדו ולזה ראוי שירע הקודם והמתאחר כי הקודם לא ישחיתו הרוח המאוחר לא ישחיתו המים והברד. מי שיירא שהרוח ייבש זרעיו לא יזרע ומי שיראה בעבים ויפחד שיבא ויפסיד קצירו לא יקצור כי יתכן שיבא המטר במקום ההוא או במקום אחר קרוב לו ויפסיד קצירו. כאשר אינך יודע מה דרך הרוח אשר תעבור כי אין הרוח מוחש וכמו העצמים בכסן המלאה שומן שאינם נכרים באיש ההוא כן לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה ולזה אין ראוי שתמנע מלזרוע אבל ראוי שתזרע בכרך ולא תנה ירך מלזרוע בערב כי אינך יודע איזה מהם יכשר יותר או יהיו שניהם כאחד טובים ולזה אמר על צד המשל כי אין ראוי שיתירשל האדם מקנין המושכלות לא בעת בחרותו ולא בעת זקנותו. והנה ערב אור החכמה וטוב לעינים כי בו ישיגו מי שהוא התחלת זה האור והוא ה' יתברך כמו

שישיגו

ישחיתוהו ראשית דברי סכלות כי לא ידע להזהר מלדבר במה שיקשה לשומעו דבריו ואחרית סויה לא יהיה להתנצל על שגנתו במה שדבר אבל יוסף על סכלותו סכלות הנה הסכל ידבר דברים הרבה בזולת סדור לא ידע אדם מה שיהיה כפי הסכל ואשר יהיה מאחריו מי יגיד לו והנה הסכל עצמו אינו יודע בראשית דבריו מה יהיו דבריו ואין סדור להם ולא הנבלה ולזה ימצא בהם מהחמרון הרבה בהכרח. עמל הכסילים תיגע האדם החושב להבין דבריהם כי הכסיל לא ידע ללכת אל עיר ר"ל שאין בדבריו התיישרות לשום תכלית כי לא ידע להתיישר בדבריו אל התכלית אשר יכוין אליו או ירצה בזה עמל הכסיל תיגע אותו כשירצה לדעת החכמה כי לא ידע לדרוך בזה הדרך הראוי ולזה ישאר עם תאוותו תמיד. או לו לאדם שהשכל ההיולאני שראוי שיהיה מלכו הוא משרת ועובד היצר הרע ושהכחות אשר ראוי שיעבדו השכל כמו החוש והדמיון והכח הזוכר יהיו רודפים אל התאוות. אשרי אדם שהשכל בו גן חורין ועווריו הם בלתי רודפים אל התאוות אבל יקחו הצריך לכד מענייני זה העולם בגבורה על הכח המתעורר ולא ברדיפת התאוה אשר שתיית היין היא עניינה. בעצלות האדם ימך הבונה בניינו והוא השכל לא יוכל להשלים בניינו ולקרות אותו ובשפלות ידי האדם מהתעסק בדברים הגבוהים והם מושכלי הנמצאות האלו ישאר בבית בלתי מכוסה כראוי ולא יהיה לו למחסה ולמסתור מורם הרעות וממטר פחי הזמן. הנה הכסיל' הרודפים התאוות עושים המזון לשמחה ולשחוק לא להעמיד גופם והיין לשמח חיהם והנה הכסף יענה את הכל בסוף הענין כי הם יאבדו קניניהם בואת ההנהגה או ירצה בזה שהכסף יתן ענין לכל הסכלים לדרוף אחר התאוות ולזה אין ראוי שימשך האדם לשלמות הקנין. ולפי שכבר אמר דברי פי חכם השלים לבאר מה שראוי שישמור בו האדם כדבורו ואמר גם במדעך מלך אל תקלל ובהדרי משכבך אל תקלל עשיר ולא תשען שלא ישמעו דבריך כי הרבה ימצא מי שישמע דבריך ויגיד להם עם שבנה

שתכלכל החוש מפני העיון כמו שעשו קצת הקודמים ורע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט אם לא תעשה בהם הראוי והסר כעם מלבך והעבר רעה מבשרך ולא תמשך אחר התאוות הנפסות אשר הנה מסירות השגחת ה' יתברך ממך וזה סבה שיבואוך הרעות כי הילדות והשחרות הוא הכל ולזה אין ראוי שתמשך להנאות העולם ולא תרבה התענוגים ולזה ראוי שתזכור את בוראך בימי בחורותיך שהיה לך פנאי בזה ותמצא מוכן להשתדל במושכלות לחזק כל כך הגופיים העוזרים לשכלך בזה העת עד אשר לא יבאו ימי הרעה והם ימי השיבה והיששות ויגיעו שנים אשר תאמר אין לי

הפץ בהם עד אשר לא תחלש ראותך וידמה לך שתחשך השמש והאור והירח והכוכבים וידמה לך שישונו העינים אחר הגשם לחולשת ראותך ביום שיוועו שומרי הבית והם החושים שבבר יקרה להם תנועה ורעש מרוב החולשה וכן יקרה זה לשאר האברים והתעותו אנשי החיל כאלו תאמר הכה המושך והדוחה והמחזיק והמעכל שלרוב היששות וחולשת הכה תתבטל פעולתם ובטלו השניים המוחנות כי מעטו ונסלו וחשכו העינים אשר היו בימי הנערות רואות בארובות ובמעט אורה ויקרה לו מחולשת חוש השמע שידמה לו שיוגרו לו דלתים בשוק לקול הנמוך אשר תחדשהו המהנה וזה יהיה מחולשת חוש השמע ומתנועת האויר אשר באמצעותו יקבל חוש השמע מוחשו כמו שהתבאר בספר החוש והמוחש ומרוב היששות והחולשה יקום בבקר השכם לקול הצפור כי לחולשת פעולותיו הטבעיות תהיה שנתו קצרה וישחו כל בנות השיר כי לא ישיג בהם עריבות או ירצה בזה כי הזקן לחולשת הכה הפועל בו בנעימות הקוליות ורבי החומר המתפעל יתחייב שיהיה קולו עב ונמוך בשיריו וכבר התבאר זה בספר ב"ח גם מגבוה יראו וכאלו הם הבורחים מהגבוה וילכו מפני זה כפופים ויתחדש להם התת ופליצות בדרכם מצד חולשתם וכאלו ירצה בזה שמגבוה יראו והוא המוח כי בו נמצא ההתכה רבה בהם ויתחדשו להם גזולים רבים

יחדשו

שישינו השמש באמצעות אורו. הנה אם שנים הרבה יחיה האדם בכלם ישמח אם ידרך להשיג המושכלות כי אי אפשר לו שיגיע אל גבול לא יוכל עוד להוסיף על חכמתו ואף על פי שיש להשגות האנושיות קץ וגבול זה מבואר למי שעייין בדבריני בראשון סמ"י ולזה ראוי שישתדל בקנין השלמות במושכלות חמיד כפי מה שאפשר ובכלם יזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו וכל מה שבא אחר מותו לו מהשלמות הוא הכל ולזה צריך שיוודו לקנות מהשלמות כפי מה שאפשר לו בעת שיוכל על זה כי אחר המות אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה כמו שקדם:

והכלל העולה מהדברים מבואר עם מה שהיישרנו אליו בבאור דברי זאת הפרשה ואין צורך באריכות עוד:

שמה בחור בילדותך וגו'

עד סוף הספר:

ביאור המלות בחורותיך. כמו ילדותיך. השחרות. הוא הפך

השיבה כי השער אז לבן. השמש והאור. ר"ל האור אשר יאיר לך הנר והאבוקה וזה יהיה בעת השיבה כי אז יחלש חוש הראות. בשפך קול המחנה. הוא הקול הנמוך שיתחדש מתנועת הרחיים. ותפר האבינה. ותתבטל התאווה. ירתק. ישבר ויתתך. הכל הכסף. משל לעורקים הבלתי דופקים אשר בהם ישולח הדם מהכבד אל האברים. ותרוץ וישבר יוספק. גולת הזהב. הוא מענין גולות מים והם הברכות המשולחות לאברים מהלב שבהם דם ורוח והם העורקים הדופקים. ויותר. ר"ל והשאר וכמהו ואת היותר החרמנו. ולהג. הוא שם מן הגה כמו קו מן קוה וצו מן צוה וענינו להיגה וכן הבינוהו רז"ל אמרו להגיזן נתנו ולא ליגיעה:

ביאור דברי הפרשה. שמה בחור בילדותך כי בו ימצא **סוד** שלם לשלמות מבעד ויטיבך לבך בימי בחורותיך לחקור בעניינים העיונים והלך בדרכי לבך וכמראה עיניך ר"ל שתמשך אחר העיון והחוש לא

קהלת הוא נעשה קודם מן משלי. ואולם חקר בזה הספר בזה האופן וקבץ בו דברים סותרים לפי שהוא בקש למצוא דברי חסץ וכתוב יושר דברי אמת וזה לא ישלם כאלו העניינים כי אם בזה האופן מהחקירה כמו שבארנו בפתיחת זה הספר:

דברי חכמים הם כדרבנות שמכוונים אל היושר בתרישה כן דברי החכמים הם הולכים כלם נכה הדרוש אשר יחקרו עליו והם נטועים כמסמרים רוצה לומר שהם קיימים במקום אחד כי הם יעיינו בעצם הדברים וכמשיניהם אשר הם תמיד באופן אחד לא במקריהם אשר להם במה שהם סרטיים והם בעלי אסופות רוצה לומר כי אלו הדברים אשר יחקרו בהם הם טבעיים משותפים לכל אנשי המין ההוא או הסוג ההוא והשאר והוא החקירה בעניינים האישיים במה שהם אישיים הזוהר בני מהם כי לא תשלם בזה ידיעה ולא תגיע בזה הצלחה לנפש כי זה יביא לעשות ספרים הרבה אין קץ ולדבר הרבה ויגיע עצמו במה שאין בו תועלת להיות האישים הזוים ונפסדים ועוד כי גם בהיותם קיימים ישגנו אלו המקרים בהם עד שלובן ראובן עתה הוא זולת לבונו אמש כמו שהתבאר בספר השמע ובכאן טעו הקודמים והשבו מפני זה שלא תהיה בכאן ידיעה ולבאר הצודק מדבריו מהבלתי צודק חתם זה הספר במה שכבר התבאר מדבריו הסותרים ואמר סוף דבר כל אלו הדברים הסותרים נשמעו והעולה מזה אחר ברירת הצודק מהם מהבלתי צודק הוא שראוי שתירא את ה' יתברך ותשמור מצותיו כי זה הוא מה שמכוון מכל האדם והוא תכליתם כי בזה יגיע האדם להצלחתו הנפשית כמו שבארנו בכאורינו לדברי התורה ועוד כי בזה גם כן תועלת בזה העולם וזה כי ה' יתברך יביא במשפט כל מעשה שיעשהו האדם אפילו בסתר אם טוב ואם רע ויענישהו על הרע ויגמלהו טוב על הטוב:

יחדשו להם חתת ברדתם מן המוח וינאץ השקר רוצה לומר שתבא השיבה ויהיה מעמם לכבד ומשא להגב והוא הרפק ולזה תהיה תנועתו מתנוית ותבטל התאוה למזון ותפר כי הולך האדם אל בית עולמו רוצה לומר שהוא דובק אל המות וסבבו בשוק הסופדים עד אשר לא ירתק חבל הכסף והם העורקים הבלתי דופקים אשר ידלו האברים באמצעותם מהכבד והלב והדם ועמו מעט מהירות החיוני ותשבר הגולה אשר באמצעותה ידלו האברים הדם והרוח והם העורקים הדופקים ותשבר הכבד אשר ירצו למלאה על המבוע אשר ימלאה ממנו וירוף הגלגל אל הכור והוא הפך התנועה אשר תצטרך לאדם ממנו כי האברים לא די שלא ידלו ממנו אבל יותך מהם וישוב העפר על הארץ כשהיה וכן הענין בשאר היסודות והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ולזה ראוי שתשתדל בהשלמה בעת שתוכל כי אחר המות לא תוסיף שלמות זולת מה שהגיעה אליו בעת ההיים בדבקותה לחומר. ובכאן נשלם מה שצוה עליו זה החכם ובעבור שלא ידמה האדם שתהיה סתירה בדבריו ושלא ילמד ממנו לעשות הבלתי ראוי שב לזכור שכבר אמר המתבר בזה הספר דברים רבים שהם הכל ואין הרצון שתהיה כל מה שאמר הכל אבל ירצה בזה שכבר ימצאו בדבריו דברים רבים שהם הכל כי כבר תבא מלת כל בלשונינו בכמו זה האופן הרבה וזה תכלית מה שתגיע אליו עיונו בזה הספר באופן כולל:

והשאר מה שהיה קהלת הכס באלו העניינים רוצה לומר בכשרון המעשה ובענין החכמה למד בו עוד דעת את העם שקל במאזני שכלו אך ראוי שיהיה מנהג האדם כאלו הדברים וחקר בהם ותקן משלים הרבה יביאו האדם לאהוב הנאתו ולהרחיק מה שראוי שירחוק וזה היה ממנו בספר משלי. והנה זה הוא מה שיתבאר שספר ממנו שספר

ובכאן נשלם ביאור קהלת לפי מה שטראה לנו עתה. יתברך ויתעלה האל אשר עזרנו ברחמי וברוב חסדיו על כל ברכה ותהלה:

פירוש

סתר

מאת

רבינו הרלב"ג ז"ל

נ

הצעה

ואחר באה המלוכה לכורש מלך פרס ובתחלת מלכותו סקד ה' יתברך עמו להשיבם לארצם כמו שנזכר בראש עזרא. והנה נתנבא דניאל במלך דרויש המדי כי עוד יעמדו שלשה מלכים לפרס והרביעי יעשיר עושר גדול. והרצון בזה כי מלכות מדי ופרס שהיא מלכות שנייה מהארבעה מלכות הנזכרות בראש ספר דניאל היוו בה עוד אחר דרויש המדי שלשה מלכים עומרים לפרס והנה השלישי מהם הוא הרביעי למלכות דרויש המדי ולפי הנראה הנה היה הראשון מהשלשה כורש מלך פרס ואחריו היה דרויש הפרסי וביטיו נשלם בנין הבית כמו שנתבאר בנבואת הגי וזכריה. והנה לכל הפחות מלך כורש ג' שנים כי כבר אמר דניאל בשנת שלש לכורש מלך פרס וארתחשסתא מלך לכל הפחות ל"ב שנים כי כתוב בספר עזרא בשנת שלשים ושתיים לארתחשסתא מלך בבל ולא נשלם בנין הבית עד מלכות דרויש עד ארבע שנים למלכות דרויש הפרסי אך תחלת הבנין היתה בתחלת מלכות כורש הפרסי:

אמר לוי בן גרשם ראוי שתדע שכבר אמר ירמיה כי בעת מלאות לבבל שבעים שנה יסקוד ה' יתברך וכבר נשלמו במות בלשאצר בן בנו של נבוכדנצר כמו שאמר מנא מנא מלכותך והשלמה כי שבעים שנה היה קץ מלכות בבל כמו שנזכר בספר ירמיה. והנה אחר מות בלשאצר באה המלוכה לדריוש המדי בן אחשורוש ולכורש מלך פרס חתנו אחריו ומפני זה אמר דניאל כי בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מורע מדי הכין בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה וזהו דרויש מדאה אשר נאמר עליו דקבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין. והנה הרצון באמרו למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה ממלכו' בבל כי אז יסקוד ה' את עמו ולזה מצא דניאל את לבו להתפלל אז לפני ה' כי ראה כי הגיע הקץ ולא סקד ה' את עמו וחשב כי אולי גרם החטא וידמה שלא נשלמו עדיין שבעים שנה לבבל כי בשנת השבעים מת בלשאצר ומלך דרויש בשנה ההיא

פירוש הרלב"ג

ויהי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש המולך מהרו ועד כוש וגו'
עד סוף הספר:

פרוכת: על גלילי כסף ועמודי שש. והנה גלילי כסף הם עגולים כדמות עמודים ואחשוב שהם היו נשענים על העמודים של שיש והיו עליהם כדמות ברים בין עמוד לעמוד ובגלילים היו נתלים בגדי הארגמן והיו נאחזים בהם בגדי האהל שהיו מצבעים מתחלסים. והנה אות ב' במלת אשר בהצר גינת ביתן המלך [נמשך עניינו לחור כרפס וגו' שאהריו ומעמו החצר הי' מקושט] בחור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ ובארגמן על גלילי כסף ועמודי שש מסות זהב וכסף. והנה החל מלמעלה וסיים במה שהוא למטה ולזה זכר תחלה האהל ואהריו היריעות התלויות מלמעלה למטה למחיצות ואהריתם המטות ואהריתם קרקע החצר אשר עליו היו המטות. והנה היו המטות מבגדי זהב וכסף. והיה בקרקע החצר כלו רצפת אבנים טובות היו ממוצעות ומסודרות שם. והנה בהט היא אבן דומה לשיש. ודר ומותרת הם אבנים יקרות. והרצפה היתה כולה מאבנים האלו בסדור מונבל. רוצה לומר שהיתה שם אבן של בהט. ואהרית של שיש. ואהרית של דר. ואהרית של סוחרת. וזה טמה שיוורה על רוב עשרו. וכבר התפרסם זה גם כן מפני שהראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו לא נשלם כי אם כימים רבים מאד רוצה לומר שמונים ומאת יום: והשקות בכלי זהב וגו'. אמר שהוא היה משקה כל האנשים בכלי זהב

ידענו שזאת המגלה נכתבה ברוח הקודש ולזה נכתבה בין הכתובים ברוח הקודש והנה נכתבה לפרסם דבר הנס הנפלא אשר בעבורו קבלו עליהם ישראל לקיים את ימי הפורים ועם זה השלימו הספור לבאר אך סבב זה מסבב הסבות להשגחה על ישראל:

ביאור מה שצריך לפרש בזאת המגילה:

שבע ועשרים ומאה מדינה. הנה הרצון במדינה מחו בו עיירות רבות כי ידענו מדבר המלכים האלו והם מלכי פרס שכבר היו כוללים בכל הממלכות וזה כי כבר נראה מדברי דניאל שממלכות נבוכדנצר שהיה לבלשאצר בן בנו נתן למלכי מדי ופרס ולזה תמצא שאמר כורש כל ממלכות הארץ נתן לי יי' אלהי השמים: הפרתמים. הם שרים גדולים היו תחתיהם מדינות רבות: בהצר גינת ביתן המלך. בהצר שהיה אצל גינת ארמון המלך והיה מקום רחב לאכול בו כל העם הזה: חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש. חור הוא בגד לבן. כרפס הוא בגד ירוק כצבע שנקרא שמו כרפס. ותכלת הוא בגד צבוע בתכלת. ואלו הבגדים היו אחוזים באויר בחבלי פשתן להיות לאהל ולמחסה ולמכסה. וארגמן הוא בגד צבוע בצבע אדום והיה נתלה כדמות

זב והיו שונים קצתם מקצתם מפני תמונתם
 והמרגליות הקבועות בהן והיה כוכו להפלטת
 עשרו ונתן לכולם מיין המלכות והוא היין
 שהיה שותה ממנו המלך והיה שם ממנו
 לדוב: השתיה. לאיש ואיש היתה לפי
 רצונו ומנהגו לא היה שם דבר יאנוס אותו
 ויעכבוו מלשתות בעת רצותו לשתות כי
 תמיד היה מוכן היין לפני כל איש ואיש.
 והנה אמר זה כי בסעודות הגדולות יקרה
 לפעמים שיהסר לקצת אנשי הסעודה קצת
 מה שצריך להם ומכשתם לשאול יאנוס אל
 שלא יהיה להם רצונם מהסעודה: על כל
 רב ביתו. על כל גדול ומנהיג שבביתו והם
 הממונים על דברי הסעודה כי לכולם צוה
 שמה שיהיה תחת מנויו מהסעודה יהיה מוכן
 תמיד לכל בני הסעודה: עשתה משתה נשים
 בית המלכות. רוצה לומר בבית המלכות ואמר
 גם ושתי המלכה להורות כי מאת המלך
 נהיה זה כדי שלא יבושו הנשים מלאכול
 מלפני האנשים ולזה סדר שיהיו האנשים
 לבד והנשים לבד: שבעת הסריסים המשרתים
 את פני המלך אחשורוש. ידמה שהם היו
 מסורסים ולזה שלח המלך לקרוא ושתי על
 ידם כי אינם ראויים לשגל. ואפשר שיהיה
 הרצון שרים כמעט אמרו בדבר המלך אשר
 ביד הסריסים: ותמאן המלכה לבא בדבר
 המלך אשר ביד הסריסים. אמר כי אף על
 פי שאמרו לה זה בשם המלך אלו הסריסים
 שהיה ראוי שתאמין בדבריהם כי הם מהמלך
 הגה עם כל זה טאנה לבא למלאות מצות
 המלך. ואפשר שיהיה הרצון בזה כי היא
 לא רצתה לבא בדבר המלך מפני היותו ביד
 הסריסים כי לגאונתה היתה רוצה שישלח לה
 אחשורוש שרים רבים נכבדים מאלה: להכמים
 יודעי העתים. הגה החכמים האלו היו חכמים
 בדין ובסלוסופיא המדינית ולזה יוכלו
 לשפוט בדברים כפי הראוי ועם זה היו יודעי
 העתים רוצה לומר שהיו בקיאים בהכמת
 המזלות כי בזה יתיישרו לשפוט בדברים לפי
 מה שיאות מהמסודר מהגרמים השמימיים
 ולזה אמר לפני כל יודעי דת ודין: והקרוב
 אליו כרשנא ונו'. אמר שהקרוב אליו מאלו
 החכמים אשר בזה התאר שיוכל להגיד להם

ונתן תמרוקיהן. כדי לייפותן ולערן הבשר. ולפי שנבחרו מאלו אסתר למלך תחת ושתי בא לזכור יחסה ודבר מרדכי בן דודה ונתבאר מזה כי השחתת עמלק נשלמה על [ידי] איש מבנימין כי מבנימין היה שאול אשר השחית את עמלק והנשאר מהם בימי אסתר נכרתו ונשחתו על ידי מרדכי ואסתר כמו שביאר בדברי זאת המגילה: ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו. ירצה לומר שכבר היה מגדל אותה כאלו היתה ז'תו והנה קראה הדסה לשלמותה כי כמו שלמה יתן ריהו הפוג ויועיל בזה למי שאצלו כן היא נותנת ריחה בטוב מדותיה ויושר דרכיה להועיל ולהטיב למי שאצלה. והנה כי כמו שהמשיל הצדיקים להדסים כאמור בין ההדסים אשר במצולה כן המשיל אותה להדסה. ואפשר עוד שהיו לה שתי שמות רוצה לומר שהיתה נקראת הדסה והיתה נקראת גם כן אסתר. והנה במות אביה ואמה לקחה לו לבת לגדלה כאלו היתה בתו: ותישב הנערה בעיניו וגר. הנה מפני שחשב הגי כי היא תהיה מלכה להיותה יותר יפה בעיני מכולן הנה מפני זה מרר לתת לה תמרוקיה והמנות הראויות לתת לה ושנה מקומה ומקום נערותיה ממקום שאר הבתולות עד שבחר לה המקום היותר טוב שבבית הנשים: כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד. ידמה כי מרדכי ראה שהיא תהיה מלכה תחת ושתי ולפי שעל ידה יתכן שיגיע טוב לישראל צוה עליה שלא תגיד מאיזה עם היא כדי שלא יעזבנה המלך בעבור ראותו שהיא מעם שפל שהוא גולה בין האומות: בערב היא באה ובכרך היא שבה אל בית הנשים שני. הנה היה שם בית הנשים שני יבואו בו הפילגשים ולזה כששכבה הבתולה בערב עם המלך תשוב בכרך אל בית הנשים שני שיבאו שם הפילגשים: ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות. ידמה כי לא בעד המלך כל הבתולות אך הנבחרות מהם כי כבר מרר שומר הנשים תמרוקי אסתר ונערותיה ולזה לא יתכן שתהיה היא האחרונה ולזה אמר כי כאשר באה אסתר אליו אהבה מכל הנשים הפילגשים שבא עליהן ונשאה

חן וחסד לפניו מכל הבתולות הנשארות אז שם כתר מלכות כרוזשה ונתבאר שהיא נשאה חן בעיניו יותר מכולן כי אז צוה המלך לקבצן לפניו לראות אם תהיה יותר נשואת חן בעיניו מאסתר כאמור ובהקבץ בתולות שנית וידמה שלרוב נשאה חן בעיניו לא בעל אותה המלך כי אם אחר ששם כתר מלכות כראשה כי לא היה זה ראוי בחוק המלכות ואולם האחרות בעל ונשארו פילגשים לו ולזה קבץ. אז המלך כל הבתולות הנשארות לברר איזה מהן תישר יותר בעיניו: והנחה למדינות עשה. רוצה לומר שצוה למדינות שינוהו ממלאכה ביום שנשא אסתר לאשה והנה היתה ההנחה גם כן מה ששלח לעזרא ונתן לו את כל בקשתו כמו שכתוב בספר עזרא ואז עלו רבים מבני ישראל אל ירושלים כמו שנזכר שם ואז גם כן פטר המסים אשר היו על עבדי בית ה' כמו שנזכר והנה קודם זה כתבו שמינה על ירושלים ועל יושבי יהודה כמו שנזכר שם וגם אחר זה לפי הנראה מדברי נחמיה בן חכליה: ויתן משאת כיד המלך. רוצה לומר שנתן מנות יפות במשתה ההוא כהשגת יד המלך אשר התבאר היותה בתכלית הרבוי: ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי יושב בשער המלך. רוצה לומר כי בהקבץ הבתולות שנקראו לפני המלך לאחר שבא אסתר אליו לעיין אם יש יותר יפה ממנה בבתולות ויותר נשואת חן וחסד לפניו מכל הבתולות הנה אז מרדכי יושב בשער המלך וזה כי מפני חכמתו היו שואלים עצתו במשפט ולזה היה אחד מיושבי שער המשפט אשר כבית המלך ואמר כי אסתר שמרה מצות מרדכי לבלתי תגיד עמה ומולדתה והיתה עושה מאמר מרדכי כאשר היתה בהיותה גדלה עמו: בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך וגו'. ידמה שכבר נודע זה הסוד למרדכי אם מצד שהם מדברים זה אל זה בלשונם והיו חושבין שאין שם מי שיביץ דבריהם והנה היה מרדכי מבין לשונם כי הוא היה מסתדרין כמו שאמרו ז"ל והם היו מבינים כל הלשונות. או נודע לו זה ברוח הקדש. או מצד רמזותיהם. ולזה ספר שכבר

ומהמזל הצומח ומשאר העניינים הנמשכים לזה מהגורלות לפי מה שכתבו בעל משפטי הכוכבים בספריהם. והנה השתדל המן בהפלת זה הגורל תחלה קודם שישאל מהמלך לכלות זה העם כי אם לא ימצא לפי הגורל אפשר כלותו אותם לא ישתדל לבקש זה מהמלך כי מה שתכליתו בלתי אפשר אין ראוי להשתדל בהגעתו: ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים וגו'. הוא הודיע לו שהוא עם אחד כי מפני זה היה לו לירוא יותר מהם כי הם כולם תמיד בהסכמה אחת. והודיע לו גם כן שהוא מפורד ומפורד בין העמים כי מפני זה יתכן להם יותר להדש רעה על המלך כי אפשר להם להניא לב האנשים אשר הם ביניהם מהמלכות ואף שדתייהם שונות מכל עם להעיר שאין להם הנהגות ונמוסים דומות להנהגת אחד מן שאר העמים ונמוסיהם וזה כלו ממה שימכב שיקל להם לעשות כנגד המלכות דברים מגונים כי אין להם דת תמנעם מזה כי אין אצלם מגונה מה שהוא מגונה לאחד משאר העמים וזה כלו ממה שיקל עליהם לעשות כנגד המלכות וכנגד העמים אשר הם ביניהם. והודיע לו גם כן שהם אינם עושים את דתי המלך רוצה לומר שאינם מקיימים נזירותו ולזה הם כמו מורדים בו. והודיע לו ג"כ כי אין למלך שוה להניחם רוצה לומר שאין למלך תועלת מהם אשר בעבורו יוכיח להניחם על עניינם כי אין בהם שום תועלת אל המלכות. ובהיות הענין כן שאין בהנהגתם תועלת ובו אפשרות הגעת נזקים רבים למלכות והם כמו מורדים במלכות הנה השתדל המן עם זה לאברם עם המלך והבטיחו להגיע אל גנוי המלך תועלת רב מאד ויסור בזה הזקם מהמלך. וידמה שהודיעו המן כי מפני היות דתייהם שונות מכל עם צוו בדתם להרוג שאר העמים אשר לא יכנעו למצות דתם וכבר נודע לו זה ממה שהשתדלו ישראל לכלות עמלק על ידי שאול וזולתו ומפני זה גם כן השתדל המן לכלות ישראל בכללם ולזה גם כן נתרצה אחשוורוש והסכים להשמיד העם כזולת תועלת אחר שיגיע לו מזה ולזה נתן

את

בעם כל אחד מאלו שני המינים שהיו משרי המשקים והגיע מבעמם שבקשו לשלוח יד במלך אחשוורוש להמיתו בסם המות שישמו ביין. והנה ידכה כי מפני ידיעת מרדכי בעמם על המלך והרגיש בבקשתם זה הסם הממית שפט תקף שלואה הסבה השתדלו בהגעת זה הסם להם ולולי זה לא היה צריך לומר קצף בנתנא ותרש כשומרי הסף אבל יספיק שיאמר שהם בקשו לשלוח יד במלך אחשוורוש: אהר הרברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האנני וגו'. ידמה שלגודל מעלתו אצל המלך צוה לכל השרים שישתהו לו ועשוהו אלוה כמו שמצאנו בגובוכדנצר כי כששמע דברי דניאל בהודעתו לו חלומו ופתרונו אמר לעשות ממנו אלוה ולזה קראו בלששאצר כשם אלהיו ולדניאל סניד וכנחה ונהוהין אמר לנסכא ליה ולואת הסבה ברה מרדכי מלכרוע ולהשתחוות להמן כי לולי זה לא היה ראוי לו שיעבור את מצות המלך בעבור מניעת כבוד שר אחד מן השרים וזה מבואר מהאמאר נורעים ומשתחויים להמן כי כן צוה לו המלך רוצה לומר כי כן צוה המלך בעצמו: היעבדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי. רוצה לומר כי מרדכי הגיד להם כי מפני דתו הוא נמנע מלהשתחוות להמן כי הוא יהודי ולא יכול לעשות אלוה זולת כהש"י גם זה עדות כי מפני זה ננינע מרדכי מלהשתחוות לו כי כבר הגיד להם אשר הוא יהודי להנצל על מה שהוא עובר מצות המלך בזה הענין: כי הגידו לו את עם מרדכי. רוצה לומר כי עבדי המלך הודיעו לו כי מפני היותו יהודי הוא נמנע מלהשתחוות לו: הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום סחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר. הנה זה המפיל הגורל יתכן ששאל לו המן באיזה עת יתכן לו יותר להשמיד ולכלות זאת האומה ועל צד הגורל בחר החדש והיום סחדש. ויתכן שזה הגורל היו מפילים על צד הקרי כמו מה שהתפרסם מהיות הגורל אשר יקראום הכמת העפר. וידמה שהיה זה הגורל מצד משפטי הכוכבים והוא לקוח מהמשרת המושל בעם

כמשפטו הראשון כי לא היה נכון לבא אל שער המלך בלבוש שק; שק ואפר יוצע לרבים. ר"ל כי כבר יונה ויופיש שק לרבים שק ואפר ללבוש לבוש השק מגולל באפר או לשכב עליו; ותתחלחל המלכה מאד. רוצה לומר שאהיה חיל ורתת וחידה כי לא ידעה על מה ועל מה וחשבה כי אולי שללוהו יוללים ולזה שלחה בנדים להלביש את מרדכי בדי שיסיר שקו מעליו וכאשר הרגישה שלא רצה לקבל אז ידעה כי זה על אבל גדול וצער חזק ולזה שלחה התך אל מרדכי להקור כמנו על מה זה; ויגר לו מרדכי את כל אשר קרהו. רוצה לומר שכבר הודיע לו מה שקרה אותו מענין הגן שלא רצה לברוע ולהשתחוות לו וכאשר גוהו עבדי המלך על זה אמר להם כי הוא יהודי ולא יוכל לעשות זה מצד דתו ועל זה כעס המן ובקש להשמיד את כל היהודים ואמר לשקול אל גני המלך עשרת אלפים כבר כסף ביהודים לאבדם. והנה הרצון באמרו ואת פרישת הכסף ואת באור סך הכסף; ואת פשתנן כתב הרת אשר נתן בשושן לאבדם ולהשמידם רוצה לומר העתקת הכתב ההוא: להראות את אסתר. רוצה לומר להראות את אסתר העתקת הכתב הזה ולהניד לה הדבר אשר בעבורו נתחדש זה ההרוש והוא שכבר היה מרדכי סבתו כי מזה תתיישר יותר אסתר להשתדל בכל עוז להעביר זה הרע מישראל מפני שבסבת איש ממשפחתה בא להם זה: שרביט הזהב. שבט הזהב; ואני לא נקראתי לבא אל המלך זה שלשים יום. אמרה זה כי אולי יחשוב מרדכי כי לא תצטרך לסכן עצמה לבא אל המלך לדבר עמו כשתבא אל החצר הפנימית כי היא נקראת לבא אל המלך תמיד ואז תוכל להתהנן לו ולבקש מלפניו על עמה וכפני זה הוצרכה להניד לו שזה שלשים יום לא נקראת לבוא אל המלך; ריוח והצללה יעמוד ליהודים ממקום אחר. רוצה לומר כי נסבות אהרות זולתה תצמח הישועה ליהודים אם לא תשתדל היא בהצלחתם; ואת ובית אביך תאבדו. רוצה כי מפני חטאה אם לא תשתדל בכל עוז תאבד היא

את טבעתו להמן אשר בה חותם המלך כדי שיוכל לחתום כטוב בעיניו וידמה שאהר זה השאירו בידו לחתום על ידו בשם המלך כל הנחתם ולזה אמר אחר זה כי אחשוורוש נתן למרדכי את טבעתו אשר העביר מהמן; ועשרת אלפים כבר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה. ידמה שהמן חשב כי משללם יפרע זה הכך למלך ולזה רצה לחתום בשם המלך שיהיה שללם לבז לעושי המלאכה והם יביאוהו לו וממנו יפרע זה הסך. ואפשר שהמן רצה לתת מכותו למלך זה הסך כי עשיר גדול היה כמו שנזכר אחר זה; בהדש הראשון בשלשה עשר יום בו. הוא הדש ניסן. אהשדרפני המלך. הם שרים גדולים ממונים מהמלך על דבר הנהגת המלכות להלקים גדולים מכנו; וחפחות. הם שרים על המדינות מצד עצמם; ואל שרי עם ועם. רוצה לומר מהאומות המתחלפות ולזה אמר ואל עם ועם כלשונו; ושללם לבז. צוה זה כדי שישתדלו יותר למלאות מצותו מפני התועלת שיגיע להם בשלל; פשתנן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה. צוה שישאר פשתנן הכתב בכל מדינה ומדינה באופן שיהיה גלוי עניינו לכל העמים כדי שיזכרו מה שהם עתידים לעשות ליום הזה הבוגבל לזה הפועל והוא שלשה עשר יום להדיש אדר; הרצים יצאו דחופים. רוצה לומר שכהרו אותם לרוץ במדינה ומדינה גאלו הספרים; והרת נתנה בשושן הבירה. רוצה לומר בשושן שהיתה שם בירת המלך והוא ארמון הזק טורי בלעז; והעיר שושן נבוכה. ידמה שהיו בשושן יהודים רבים כמו שיראה ממה שאמר בשושן הבירה הרגו היהודים ואבר המש מאות איש והם היו במנוכה גדולה על הנעשה ואפשר שגם העם אשר היו בה היו נבוכים על זאת הצוואה; וילביש שק. רוצה לומר וילביש לבוש שק והוא לבוש משערות הבהמות הקשות; ואפר. רוצה לומר שמרוב האבל עולל באפר לבושו; ויבא עד לפני שער המלך. רוצה לומר שבא עד המקום שהוא אצל שער המלך והוא הרחוב אשר שם ולא בא אל שער המלך

ובקשתי: ולא קם ולא זע ממנו. ר"ל שלא קם ממקומו לכבודו ולא התנועע כלל: ויתאסף הזן. רוצה לומר שנתחזק להשקיש ממנו הפעלות הכעס וההימה: וכל זה איננו שווה לי. רוצה לומר שכל זה הכבוד וזאת הגדולה לא ישוו לי לכעס אשר אני כועס על מרדכי היהודי בראותי שאינו נכנע לתת לי כבוד. או ירצה בזה שכל הכבוד אינו מועיל לי מרוב ההפעלות אשר לי על מרדכי בראותי אותו שאינו נכנע לתת לי כבוד:

בלילה ההוא נדרה שנת המלך ונוי: ידמה שזה סבב מסבב הסבות להשגחה על ישראל ועל מרדכי עם שדכרי אסתר סבבו גם כן לאחשוורוש מבונות ומהשכות כי לא היה יודע על מה ועל מה תשתדל אסתר בזה האופן לבקש מהמלך במשתה בקשתה ועל מה הצטרכה לקרוא להזן עמו שתי פעמים ולפי שהיה נהוג בעת שתדד שנת המלך להביא לפניו ספר הזכרונות דברי הימים לפי ששם מסורים תשמח הנפש בשמיעותם ויהיה זה סבה להביא השינה עם שזה גם כן יביא למלך להזכיר מה שקרה וילמד בזה דעת לעתיד ויתיישר גם כן לתת גמול טוב לאשר גמלו וחהפך להפך: מה לעשות לאיש אשר המלך הפך ביקרו. יראה שיעשו בו בעצמו דבר יהיה לו כבוד ולזה אמר מה לעשות באיש: ואשר נתן כתר מלכות בראשו. רוצה לומר ואשר נתן בראשו של מלך שהוא כתר מלכות והנה רצה בזה שיוחזק כתר המלכות בראשו כדי לכבדו יותר מה שאפשר ויהיה אמרו ואשר נתן כתר מלכות כמו ותראהו את הילד שזכר הענין סתום תחלה ואחר כך ביארו וכן הענין בזה המקום רוצה לומר ואשר נתן שהוא כתר מלכות בראשו ואמר אחר זה ונתן הלבוש והסוס ולא זכר הכתר לקצר המאמר כך הבין רבי אליעזר הגדול כמו שנראה בספריו שכתב והכתר אשר נתן בראשו ופירושו יפה הוא. וידמה עוד שירצה בזה שיקחו הסוס אשר רכב בו המלך בעוד שהיה נתן כתר מלכות בראשו. ואולם אמר זה כי המלך אינו נושא כתר מלכות בכל העתים

היא ובית אביה ולא תועיל לה המלוכה כי השי' שליט לענוש מי שירצה: ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות. רוצה לומר ומי יודע אם בעבור עת כזאת שהוא עת רעה לישראל הגעת למלכות כדי שתגיע להם ההצלה על ירך וסבב השי' זה להשגחה על ישראל: וצינו עלי. רוצה לומר בעבורי וענין הצום הזה הוא לתפילה לשי' בעבורה שיתנה להן לפני המלך בדרך שושיש לה את שרביט הזהב והו אמרה וכן אבא אל המלך אשר לא כדת רוצה לומר אהר אלו הצומות שיצונו כל היהודים אשר בשושן וצום אני ונערותי אתיר לעצמי לבא אל המלך אל החצר הפנימית מזולת שאקרא ואם אין כדת פרס ומדי ואם היה שלא יושיש לי המלך את שרביט הזהב הנה לא אפסיד מאד כי כמו שאאבד על דרך האחר אאבד על דרך זה: ויעבור מרדכי ויעש ונר. רוצה לומר שכבר עבר מרדכי בעיר שושן לכנוס את כל היהודים ועשה ככל אשר צותה אותו אסתר מרבר הצומות האלה בעבור אסתר להתפלל לשי' שלא יקרנה עונש בכואה אל החצר הפנימית אשר לא כדת: ותלבש אסתר מלכות. רוצה לומר ותלבש אסתר בגדי מלכות: ויאמר לה מה לך אסתר המלכה. הנה בראות המלך כי היא התירה עצמה למות לבא אל החצר הפנימית אשר לא כדת כדי שתוכל להכיר עמו חשב כי לענין קשה וגדול נצטרכה אסתר ולזה שאל המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך כי ידמה שהיא באה לפניו אם בעבור דבר קשה מאד לה אם לבקשת דבר קשה מאד וגדול ואפשר כי מרוב הצער והפחד קרה לה כדמיון עלוק כמו שנוכר בספר יוספון ולזה התעורר המלך במהירות להצילה מפחד המות: ויאמר לה המלך במשתה היין ונוי. הנה ידע המלך כי לא התירה אסתר עצמה למות בעבור זאת השאלה שאמרה שיבא המלך והזן אל המשתה אשר עשתה אך עשתה זה כדי שתגיע מבוקשה מהמלך עם עזר הזן ולזה שאל המלך לה אז מה שאלתה ובקשתה: ומחר אעשה כדבר המלך. רוצה לומר להגיד מה שאלתי

העתים אשר הוא רוכב אך היה נהוג אז באותם המלכים המולכים על כל מלכי הגוים כי בעת שהוא רוכב עם שרים גדולים מאד ומלכים אשר תחתיו ישא כתר מלכות להכיר שהוא המולך ואז היה רוכב בסוס הזוהר יפה אשר לו לזאת הסבה גם כן ומפני זה בחר המן הסוס ההוא: והלבישו את האיש. רוצה לומר שילביש האיש ההוא בעצמו שהוא משרי המלך הפרתמים את האיש אשר המלך הפך ביקרו והוא בעצמו ירכיבו על הסוס ברחוב העיר שיראו זה כל העם: והמן נדחה אל ביתו אבל והפוי ראש. רוצה לומר שנדחה משם אך ביתו מרוב הצער והבשת והיה אבל מרוב הכעס וכסה פניו כמנהג האיש המצטער מאד: אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות. רוצה לומר אם היה שיהיה מרדכי מזרע היהודים והרצון בזה שלא יהיה ממשפחת גרים הנה כיון שהתהלת לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו כי כן מצאנו במלחמות שהיו לישראל עם עמלק שנצחו אותם נצוח נפלא: ויבחילו להביא את המן. רוצה לומר וימהרו: כי אין הצד שזה בנוק המלך. רוצה לומר כי אין הצד הוא מצוק שיקרה לעמי מפני היותם עבדים ושפחות שזה לי כמו שהוא נוק המלך אם לא יגיעו עשרת אלפים כבר כסף על זה אך המות לא נוכל לסבול בשום פנים לי ולעמי: ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. יתכן שאמר אחשורוש לאשר סביבו מי הוא זה ואי זה הוא וכאשר ראה שאין עונה אליו דבר אז שאל זה לאסתר המלכה והיא ענתה ואמרה כי עשה זה איש צד ואויב והוא המן הרע רוצה לומר כי לא עשה זה לתועלות המלך ולהסיר הנוק ממנו אך בעבור שנאתו אותם: והמן נבעת. נחרד מצד המלך והמלכה אמנם מצד המלך כמה שהשתדל לעשות כנגדו להשמיד עם אחד אשר הוא מולך עליו בעבור שנאתו אותם כי כבר היה זה נוק רב למלך: והמן נופל על המטה אשר אסתר עליה. רוצה לומר כי הוא בא אל המטה אשר הסבה בה אסתר כי הסבתם היתה במטות והיה כורע לדבר אליה במטה ההיא שהיא כו. ולזה היה דומה

כאלו רצונו לכבוש אותו תחתיו: הדבר יצא מפי המלך ופני המן הפו. אחשוב שכמו פניו שלא יראהו המלך לשכך חמת המלך וידמה שכן היה המנהג כמו שפשט המנהג היום שכאשר כעס שר גדול על איש שהוא לפניו יצוה שישירוהו מלפניו הלא תראה כי המלך קם בחמתו ממשחה היין להסיר מראיית המן לשכך חמתו ומה גם כן חויב בראותם חמת המלך עליו שיכנסו פניו כדי שלא יראהו המלך: את בית המן צורך היהודים. ידמה שנתנו לה מפני היותו צורך היהודים: ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. עשתה אותו פקיד וממונה על קנייני הבית ההוא רוצה לומר לשמרום לה: ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך וני. הנה השתדלה עתה להפך עצת המן ועל זה הוצרכה להתיר עצמה למות להכנס אל החצר הפנימית ואם לא נקראת כי בזולת זה לא הועילו לה מעשיה כלל להצלת ישראל:

וַיֵּאָמֵר שְׂתַדַּע שֶׁכֶּבֶר יִתְבָּאֵר מִזֶּה הַמָּקוֹם כִּי הָאוֹתוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר שִׁלַּח הַמֶּן בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ לֹא הָיוּ לְצוּנֹת שִׁישְׁמִידוֹ וְהָרְגוּ הַיְהוּדִים וַיִּאֲבְדוּם וַיְבֹוּוּ שְׁלֵלָם אֲבָל הִיתָה לְתַת רִשׁוֹת לְצַרִּיהֶם וּלְמִבְקָשֵׁי נַפְשֵׁם לְהַשְׁמִידֵם וּלְאַבְדֵם וְאַחֲשׁוּב שְׂאוּלוֹ שֶׁהָיוּ אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ כֻלָּם מִזֶּרַע עַמְלָק וְהֵם הָיוּ מִשְׁתַּדְּלִים בְּהַשְׁמִדַת יִשְׂרָאֵל כִּרְאֵשׁ כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר בְּתוֹרָה וְעַתָּה כִּשְׁמִצְאוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁפְלוֹ הִיא הַשְׁתַּדְּלוּתָם לְכַלּוֹתָם וּבְעִבּוֹר שֶׁנִּגְלָה לְהַשִּׁי רִצּוֹן עַמְלָק בְּהַשְׁמִדַת יִשְׂרָאֵל לִכְן צוּה בְּתוֹרָה לְסַחֹת זְכֹרוֹ וְלֹלֵי הַשְּׁגַחְתּוֹ יִתְבַּדֵּךְ כִּבְר הִיא עַמְלָק מִנְצוֹת תְּמִיד כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ בְּסוֹף פִּרְשַׁת וַיְהִי בְּשִׁלְחָה. וַיְדַמָּה שְׁעַל זֹאת הַמְּלַחְמָה נִתְכַּבַּא יַעֲקֹב אֲבִינוֹ עִיָּה כְּאֲמָרוֹ עַל בְּנִימִן בְּבִקְרֵי אֲבָל עַד וְלַעֲרֵב יִחְלַק שְׁלָל הַיָּהּ הַבִּקְרֵי מִלְּחַמַּת שְׂאוּלוֹ עִם עַמְלָק כִּי אִז הִתְחַלְתָּ הַמְּלָכוֹת לְיִשְׂרָאֵל וְהָעֵרֵב הִיא בִימֵי מִרְדְּכִי שְׁעִרְבָה וְשִׁקְעָה מְלָכוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלִפִּי שֶׁכַּתֵּב אֲשֶׁר נִתְחַם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְנִתְחַם בְּטַבְעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהַשִּׁיב הוֹכְרָהוּ לְקַחַת עֲצָה לְכַלֵּט הַיְהוּדִים מִיַּד שׁוֹנְאֵיהֶם בְּיוֹם הַהוּא כִּשְׁנַתָּן הַמֶּלֶךְ לְהֵם רִשׁוֹת שִׁיתְקַבְּצוּ הַיְהוּדִים לְהַצִּיל נַפְשֵׁם מִיַּד הַצָּרִים אוֹתָם הַקָּמִים עֲלֵיהֶם

והרגם ונתן להם רשות או להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם ושללם לבו כאלו היה זה מהמלך לתת רשות לשני ההלכים להלהם זה עם זה ולבזו זה את שלל זה. וידמה כי לרוב כעס המלך על דבר המן לא השתדלה אסתר לשוב לפניו עד אחר זמן יתכן בו שתשוק המת המלך או אולי הכתינה עד ראותה אם תקרא לפני המלך וכאשר ראתה שעכר זמן רב ולא נקראה לבא לפניו הוכרחה להתיר עצמה למיתה לדבר עמו להשיב מחשבת המן או נתקבצו אלו שתי הסבות. והנה יראה כי בשלשה עשר בניסן נתנה הדת בשושן הבירה להשמיד היהודים ובו ביום ידע זה מרדכי והודיע אותו לאסתר והצומות היו לפי זה בארבעה עשר יום ראשון של ססח ומחרתו ובוים השלישי של ססח נתלה המן ונתחדשה הגדולה למרדכי ובוים שלשה ועשרים להדש סיון נעשו הספרים השניים להשיב מחשבת המן. ולפי שהיה הזמן קצר לשלוח זה בכל המלכות הגדול הזה הוצרכו לשלוח הספרים ביד הרצים בסוסים רוכבי הרכש הם ממין הסוסים והם היוטר קלי המרוץ וכבר נתבאר בענין סוסי שלמה שהרכש הוא ממין הסוסים כמו שבארנו בספר מלכים ונשלחו גם לזאת הסבה אלו הספרים ביד הרוכבים בפרדים בני הסוסיות כי הם הזקים ומתמידים מאד ההליכה כבולת עייפות. והנה העתק הספרים האלו היתה בכל מדינה ומדינה בדרך שיהיה גלוי ענינם לכל העמים כדי שיהיו היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם ולזה השתדלו שידעו היהודים זה קודם הזמן ההוא באופן שיבינו עצמם לזאת המלאכה:

ותכרין בוך וארגמן. אהשוב שזה התכריך היה על ראשו והיה ממש ובנד אדם: והעיר שושן צלה ושמהה. רוצה לומר היהודים אשר בשושן או שב זה לכל אנשי העיר והוא היות נכון. ואחר זה ביאר כי ליהודים אשר שם היתה אורה ושמהה וששון ויקר והנה האורה הוא רוב השמחה והרוחה אשר היתה להם כי בעת הצרות ידמה לאדם כאלו הוא בחשך והיה להם יקר

ומתנות לאביונים וכזמנם והוא שיעשו אותו הפרזים ביום י"ד והמוקפים ביום ט"ו ויתמידו לעשות כן בכל שנה ושנה. והנה אמר על כן על כל דברי האגרת הזאת וגו' כי כל הספור התיישר אל הגעת הגם לישראל והנה מה שראו על ככה הם הדברים שנתחדשו מפני אלו הדברים הנזכרים בזאת הכנלה אשר היו קצתם סבה ליראם ולבהלם ומה שהגיע עליהם הוא הגם הנעשה להם בסוף: והימים האלו נזכרים ונעשים בכל דור ודור. הנה זאת הזכירה אינה בלב כי הוא בלתי אפשר שנתמיד לזכור כל זה אבל היא זכירה בפה ע"ד אמרו זכור את יום השבת וכן הענין באמרו וזכרם לא יסוף מזרעם. ולפי שפרסום הגם הזה לא ישלם כי אם בזכירת על כל דברי האגרת הזאת כמו שיתבאר בזכירתנו תועלת זאת המגלה ידענו שזכירת הימים האלה תהיה בקריאת זאת המגלה בכללה על הסדר. ולפי שאמר משפחה ומשפחה ידענו שהכל הייבין בקריאת המגלה כהנים לויים וישראלים. ולפי שאמר למעלה שכבר קבלו זה על כל הגלויים עליהם ידענו כי נשים ועבדים הייבין בקריאת מגלה ובימי הפורים האלה ככתבם וכזמנם: לקיים. את ימי הפורים: הזאת השנית. היא האגרת הנזכרת עתה ובסמוך אחר זה: לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם. אחשוב כי אמרו בזמניהם ירצה בו ב"ד ובט"ו כי הם זמני שני הימים האלו רוצה לומר יום י"ד בכפרים ויום ט"ו בעירות. ולפי שאמר וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזקתם והם צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה באלו ארבעת הצומות ידענו שהנשים מחויבות וידענו גם כן שהנשים מחויבות בקיום ימי הפורים: ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה. ר"ל כי מפני מאמר המלכה וצוואתה היה קיום ישראל דברי הפורים האלה: הלא הם כתובים על דברי הימים למלכי מדי ופרס. רוצה לומר ואמנם נכתבה גדולת מרדכי בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס מפני שמרדכי היהודי היה משנה למלך אחשורוש וגדול היה ליהודים: ואולם

אין דינם דין ערי הפרזי לזה הענין והנה הענין ביום משתה ושמחה היה לפרסם הגם. ולפי שבא התחלתו ע"י משתה בעזר הצור רצו לפרסם זה הענין שיהיה יום משתה וזה אמנם הוא לאכול ולשתות לשובע ואולם יקרא משתה כפני קביעות הסעודה על היין כי כן ראו לומר משתה אסתר ואחשורוש שנקרא משתה היין כמו שקדם והשמהה היתה להראות שכבר הפך להם הש"י זה היום מינון לשמחה. והנה לא תמצא במה שקבלו היהודים עליהם ועל זרעם שיהיה נזכר יום טוב כי לא קבלו עליהם שיהיה זה היום יום טוב. ומשלוה מנות איש לרעהו תקנו גם כן להרבות השמחה שישלח כל איש לרעהו מנות והנה יהיה זה לכל הפחות שתי מנות משתי מינים ומתנות לאביונים זה יהיה לכל הפחות שתי מתנות לשתי אביונים: וקבל היהודים את אשר החלו לעשות. רוצה לומר שכבר קבל כל אחד מהיהודים את אשר החלו לעשות מעצמם והוא לעשות היום אשר נהו בו מאויביהם יום משתה ושמחה רוצה לומר מה שכתב מרדכי עליהם לשלוה מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים עם מה שהחלו לעשות הימים ההם יום משתה ושמחה והנה לא קבלו עליהם לעשות יום טוב בעתיד כי במה שכתב מרדכי עליהם לא תמצא שיהיה יום טוב ואולם נשתעבדו לשלוה מנות איש לרעהו ולתת מתנות לאביונים אף על פי שלא החלו לעשות כן: וכבואה לפני המלך. רוצה לומר כי כבא אסתר בפעם השנית לפני המלך אמר המלך שעם קיום הספר הראשון ישוב על ראש המן כפי מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים וזה אמנם היה בצופן שזכרנו: ע"כ קראו לימים האלה פורים. הנה ביאר למה נקראו הימים אלה פורים ואמר שעל כן על כל דברי האגרת הזאת ומה שראו על ככה ומה שהגיע אליהם קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הגלויים עליהם קבלה וקיום שלא יעבור ולא יסור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם שכתב מרדכי עליהם והוא שיהיו ימי משתה ושמחה ומשלוה מנות איש לרעהו

הנה זה ביאור מה שצריך לביאור בדברי זאת המגלה. ואולם

ואולם התועלות המגיעות ממנה הנה:

התועלת הראשון

הוא במדות. הוא שראוי לשמוח בטוב בהמצאו [כאמור] ביום טובה היה בטוב. ולזה ספר שבהראות המלך רוב עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו עשה זה המשתה הגדול לכל שריו ועבדיו ולכל העם הנמצאים בשושן הבודה לכבודו ועד קצן שבעת ימים:

התועלת שני

הוא במדות. שאין ראוי בסעודה שיקראו האנשים לאכול ממנה שישילו קנאה בסעודה אך שיכבדו זה כזה. ולזה תמצא שספר במשתה שעשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן מקטן ועד גדול שכבר יכבד המלך זה כזה. ולזה הביאם יחד בזה המקום שהיה בתכלית מהכבוד והגדולה והיו לכולם מטות זהב וכסף והיו שותים כלם בכלי זהב ויין המלכות והיו עושים הטבונים על הסעודה כרצון איש ואיש כקטן כגדול:

התועלת השלישי

הוא במדות. והוא להודיע שהוא ראוי במשתה שישתדלו המשרתים שלא יצטרך לאחד טאנשי הסעודה לשאול דבר יצטרך להם כי אולי יבושו מלשאול זה ויהיה זה סבה שתכבד עליהם ההמכה אשר ייטיב להם בעל הסעודה. ולזה זכר כי השתיה היתה כרת כל איש אין אונס יביאחו לשנות מטעמו והצוננו כי הכל היה כוכן לפניהם והמים לכונן היין לכל אחד לפי מטעמו:

התועלת הרביעי

הוא במדות. והוא שראוי בקבוצים שתהיינה הנשים לבד והאנשים לבד כי אם יהיו מעורבים יהיה זה סבה להרבות זמה וכל שכן במשתה היין עם שזה יהיה סבה למנוע מהנשים השגת רצונן במשתה ההוא מהאכילה והשתיה כי יבושו מן האנשים. ולזה זכר כי ושתי המלכה עשתה משתה נשים באופן שהיו האנשים לבד והנשים לבד:

התועלת החמישי

הוא במדות. והוא להודיע שהוא ראוי לנשים שיכנעו לעשות רצון בעליהם כי הם נבראו לעשות רצון האנשים כמו שבארנו בפרשת בראשית. ולזה ספר מה שקרה לושתי על אשר לא נכנעה לעשות מצות אחשוורוש בעלה ותכלית הקושי שהיה בזה הענין בעיני כל שרי המלך להתפרסם הענין שזה הוא מחויב לכל הנשים:

התועלת השישי

הוא במדות. והוא להודיע לכל איש ואשה להרהיק מדת הגאווה. הלא תראה מה שקרה לושתי מצד גאותה שלא רצתה לבא לפני המלך עם המריסים ההם שישלח להביאה לפניו אם לא יוסף שלוח שרים רבים ונכבדים מהם:

התועלת השביעי

הוא במדות. והוא להודיע לראוי למלך לעשות דבריו בעצה נכונה לפי מה שאפשר ואפילו בתוך הכעס הנפלא. הלא תראה כי אחשוורוש עם רוב הכמות על דבר ושתי לא רצה לעשות דבר אם לא בעצה נכונה על יד היועצים הראויים וזכר עם זה שמנהגו היה בכל דבריו להתייעץ עם יודעי דת ודין ועמהם נתייעץ בזה הענין והיו עם זה יודעי העתים כדי שיעמדו כפי מה שאפשר להם על הראוי להיות ממערכת הכוכבים בטה שתשאל העצה מהם כי לפי הענין ההוא יתחכמו בעצתם שתהיה באופן שיתכן שתגיע לפועל והנה תמורת החכמים יודעי העתים היו לישראל אורים תומים שהיתה ההודעה המנעת מהם בתכלית האמת כמו שבארנו בכאורינו לדברי התורה:

התועלת השמיני

הוא במדות. והוא להודיע כי שישאל עצה מרבים גדולים קצתם מקצתם ראוי שיגיד הקטן מהם עצתו בתחלה לפי מה שנראה בעיניו

התועלת השנים עשר

הוא במדות. והוא שראוי להודיע לאדם שיחמול על קרוביו ויקרבם אליו בעת הצורך. הלא תראה כי מסני שקרא מרדכי את אסתר בת דודו וגדלה בביתו היה זה סבה להביא ישועה לישראל כי מסני שהוא גדלה כאב היתה שומעת למצותו גם אחרי היות לה המלוכה ומזה נתיישר בעיני הש"י להביא הישועה לישראל על ידה:

התועלת השלשה עשר

הוא להודיע שיש קצת עדות וסימן מראשיות הדברים אל תכליתם. הלא תראה כי הגי ראה גדולת אסתר נוספת על שאר הבתולות לזה שם אותה ונעדרותיה במקום הנבחר שכבית הנשים וכן היה התכלית שהיא עלתה על כולנה למעלת המלוכה:

התועלת הארבעה עשר

הוא במדות. והוא להודיע תכלית העונה שהיתה באסתר עד שעם ראותה עצמה עולה למעלת המלוכה היתה נכנעת למצות מרדכי וגם אחרי היותה מלכה עד שהקל בה מרדכי ושלח לה כאמר קשה מאוד לא התפעלה מזה כלל והוא מה ששלח לאמור לה אל תדמי בנפשך וגו' ריח והצלה יעמוד ליהודים במקום אחר זאת ובית אביך תאבדו כאלו: זהה זאת עדות שהעונה תשים בעליה בשררה והתנשאות והגאווה השפיל בעליה ותסיר רוממותו והתנשאותו ולזה סרה המלוכה מושתי לגאותה ונתנה לאסתר לענותה ושפלותה:

התועלת החמשה עשר

הוא במדות. והוא שראוי לאדם שיקל בגנות טעם אשר הוא דרך להגיע תועלת מרובה. ולזה תמצא שלא הרהיק מרדכי היות אסתר נלקחת למלך ואם היה בזה קצת יציאה מדרכי התורה מצד רוב התועלת שהיה נכון שיגיע לישראל על ידה מצד מה שהיו בו ישראל אז מן השפלות ולזה צוה אותה שלא תגיד את עמה ואת מולדתה

בעיניו כי אם מתחילים מהגדול תחלה יהיה סבה אל שימשכו לעצתו הבאים אהריו לגדל מעלתו אצלם או כדי לכבדו או מפני היותם יראים מלהלוק עמו ויהיה זה סבה אל שלא תהיה שם עצה כי אם מאחד מהם. ולזה תמצא שזכר כי אנשי העצה היו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן והקטן מהם שהוא ממוכן הוא אשר פתח בנתינת העצה תחלה ואליו הסכימו המלך והשרים:

התועלת התשיעי

הוא להודיע עומק מחשבות הש"י ותחבולותיו להמציא מה שיישיר אל התכלית המכוון ממנו. ולזה תמצא כי מסני שנגלה אל הש"י השתדלות הבן ומחשבתו נגד היהודים לאבדם סבב שיעשה משתה הגדול הזה ושתקרא ושתי לפני המלך ולא תבא ושינתן על זה מלכותה לאסתר להיות לישראל לעזר בעת צרתם:

התועלת העשירי

הוא להודיע שכבר סבב השם יתברך שיצא מאחשורוש אל הספרים ששלח בכל מלכותו להיות כל איש שורר בכיתו ומדבר כלשון עמו כדי לסבב שלא תהיינה האותיות השלוחות ממנו נחשבות בעיני העם בראותם אלו הספרים הראשונים שהם דומים לדברי התול כי הוא ידוע כי כל איש הוא שורר בביתו וזה היה סבה אל שלא ההשיבו העמים מאד אותיות אחשורוש ששלח לאבד היהודים כי אלו היו מהשיבים אותן האותיות היו משתדלים להרע ליהודים תבף בראותם כי רצון המלך לכלותם:

התועלת האחד עשר

הוא מה שהודיע ענין יחס מרדכי ואסתר ושהם היו משבט בנימין. כי בזה התבאר שנתאמת מה שיעד יעקב לבנימין אשר בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל זה נתקיים בימי שאול ובימי מרדכי ואסתר כמו שבארנו:

הגניע לו ולישראל מפני זה מהתועלת מה שזכר בזאת המגלה:

התועלת התשעה עשר

הוא להודיע שהנטיב על דרך הארבה והכבוד ראוי שישתדל שדע מקבל המוכה שהוא הטיב לו כי בזה יתנאר למטיב שהוא הטיב לו מצד אהבתו אותו לא על צד הקרי והדבר הבלתי מכוון ותתחוק מפני זה האהבה יותר ביניהם ובה גם כן יתיישר אל שישולם לו גמול על זה. ולזה תמצא שהודיע מרדכי לאסתר אשר בקשו בגתנא ותרש לשלוח יד במלך אחשורוש כדי שתגיד לו הענין הזה בשמו ויהיה שמור לו הגמול על זה לעת הצורך:

התועלת העשרים

הוא במדות. והוא להודיע שאין ראוי לשום אדם לעשות דבר כנגד המלכות כי כל דבר לא יכחד מן המלך ויהיה זה סבה להביא עליו עונש נפלא. הלא תראה מה שקרה לבגתנא ותרש שבקשו לשלוח יד במלך אחשורוש:

התועלת העשרים ואחד

הוא להודיע שראוי לאדם לזכור ההסדים הנעשים לו תמיד כרי שתיישר להשיב גמול עליהם גם ראוי לו לזכור כל הקורות המתחדשות כי מהם ילמד האדם דעת בראותו איזה תכלית נתחדש מהתחלה והתחלה שבדברים ההם. ולזה תמצא שזכר שבה שנלה מרדכי מדבר בגתנא ותרש נכתב בספר דברי הימים לפני המלך ושם היו גם כן כתובים המקרים המתחדשים ולזה היה נקרא ספר דברי הימים או ספר הזכרונות:

התועלת העשרים ושנים

הוא להודיע אך עמקו מחשבות ה' יתברך להציל את ישראל. ולזה סבב שיהיה המהחדש מבגתנא ותרש נגלה למלך אחשורוש ע"י מרדכי כרי שיהיה זה שמור לו ולישראל לעת הצורך:
התועלת

כולתה מן היה זה סבה אל שידחיק המלך נתינת המלוכה לה עם שכבר ישאר לה הגנות בעצמה והוא היותה פילגש המלך והנה היה יותר נבחר שתהיה מלכה משתהיה פילגש:

התועלת הששה עשר

הוא להודיע עוצם השגתה השם יתברך בישראל בהיותם בארץ אויביהם. כי הוא נתן לאסתר הן נוסף בעיני המלך על כל הנערות היסות שקבצו מכל זה המלכות הגדול עד שכבר תמצא שהמלך פרנס עצמו בפילגשים כמו שלש שנים כי בשנת שלש למלכו היה דבר ושתי ואז קבצו הנערות בשושן ובשנת שבע למלכותו נלקחה אסתר אל בית המלכות וכשנצאי מאלו הארבעה שנים שנת ימי מרוקיהן שהיה ששה חדשים בשמן המור להעביר השער וששה חדשים בבשמים ובתברוקי הנשים לעדן הבשר ולנקותן מזהמת הויעה הנה נשאר ג' שנים וכל אלו השלש שנים פרנס אחשורוש את עצמו בפילגשים ולא נתקרה דעתו עד שבאה אסתר לפניו ואז נקבצו עכה ג"כ לפני המלך כל הבתולות הנשארות זה כלו סבה שזרה כי הש"י נתן לה הן נוסף על כל הבתולות אשר בכל המלכות:

התועלת השבעה עשר

הוא להודיע עוצם ההכמה שהיתה באומתנו אז. ולזה תמצא כי מרדכי שהיה מן החרש והמסנר אשר גלו עם יכניה היה להכמתו מהשופטים היושבים בשער המלך ולהכמתו גם כן נגלה לו מה שבקשו בגתנא ותרש לשלוח יד במלך אחשורוש:

התועלת השמונה עשר

הוא להודיע שראוי לכל אדם להשתדל בשלום המלך שהוא תחתיו ואם אינו מאומתו כי בסבת המלך תתקיים המדינה עם שכבר יתכן שיגיע לו מזה גמול טוב מהמלך. ולזה תמצא שנלה מרדכי על דבר בגתנא ותרש תקף שנגלה לו זה לשמור המלך משיפול במה שהשתדלו לעשות כנגדו

התועלת העשרים ושלושה

הוא להודיע שאין ראוי לאדם בשום פנים לכרוע ולהשתחוות על צד האלהות זולתי לה' יתברך ואף על פי שיביאחו לזה יראת המלכות. הלא תראה כי מרדכי עם היותו משער מה שזיה מהסכנה לו מפני היותו בלתי כורע ומשתחווה להמן הנה לא הסכים לכרוע ולהשתחוות לו:

התועלת העשרים וארבעה

הוא להודיע שאין ראוי לאדם לנטות ממצות המלך אם לא יהיה בשמירת מצותו נטיה ממצות ה' יתברך שהוא מלך מלכי המלכים. כי כשננו עבדי המלך את מרדכי ואמרו לו מדוע אתה עובר את מצות המלך התנצל להם במה שהודיעם שהוא יהודי והוא כוזהר מה' יתברך שלא יכרע וישתחווה לזולתו על דרך נתינת האלהות לו ולולא שהיה מבואר כי בדבר הזה לא יחויב ההמשך למצות המלך לא היה די לו בזה ההתנצלות:

התועלת העשרים וחמשה

הוא להודיע כי אין ראוי לאדם מפני עוצם ידו עם המלך לבטוח על זה שיוכל לעשות מה שיהפוך מעם רב כי גבוה מעל גבוה שומר וימנעהו מהשלמת רצונו אם מצד ההשגחה הכוללת אם מצד ההשגחה הפרטית. הלא תראה כי המן מפני בטחו על ידו בבית המלכות השתדל עם המלך להרוג ולאבד את כל היהודים כנער ועד זקן בעת אשר השב שהוא יתר נכון להנעת המבוקש ואמר דבריו גם כן באופן שיחכן לו יותר שישגי המבוקש והוא הודעתו למלך שמה העם יחכן שיגיע לו נזק רב ואין בהם תועלת למלך ושבהשתחם יגיע תועלת רב למלך. ולא די שלא השיג רצונו אבל היה זה סכנה אל שהשתחוה ישראל אותו וכל משפחתו:

התועלת העשרים וששה

הוא להודיע עוצם השגחת ה' יתברך הפרטית כי ביום בעינו אשר היה ראוי הגעת הרע

לישראל מפני ההשגחה הכוללת בו בעינו היתה להם הרוחה וההצלה והשהיתו כל שונאיהם. הלא תראה כי כבר הפילו הגורל לפני המן באיזה יום ראוי שיגיע הרע לישראל וביום ההוא בעינו סכב ה' יתברך שיהיה הענין בהפך מה שחשב המן.

התועלת העשרים ושבעה

הוא להודיע שראוי לאדם לחקור בעניינים המתהדשים לפי מה שאפשר כדי שיקח עצה לפי היכולת על מה שראה מהם מתחדש כנגדו. הלא תראה כי מרדכי מפני מנהגו לחקור במתחדש בבית המלך ידע תקף כל הנעשה בסנותנו וזה היה ספר אל שהשתדל בזריות לקחת העצה הראויה בזה הרע שדמה המן לעשות לכל ישראל:

התועלת העשרים ושמונה

הוא להודיע שהוא ראוי לעזות בצרה שיראה האדם עצמו כוכנע מאת ה' יתברך ולזה יסכב שיהיה לבו נשבר ונדכה מרוב הצער אשר יצטער מעצמו כי ברוע פני לב הכשר ייטב לב השכל עם שזה יהיה סכנה שישוב אל ה' וירחמהו הלא תראה כי בעת התשובה סדרה התורה שבענה את נפשותינו והוא בעשור לחדש השביעי. ולזאת הסבה זכר בזה המקום רוב הצטער מרדכי על זאת הצרה ולבושו שק ואפר שבכל המקומות היו מתאבלים אבל גדול והיו צמים וכוכים וסופדים ולובשים שק ואפר אולי יחון אותם ה' יתברך ושב ונחם על הרעה:

התועלת העשרים ותשעה

הוא במדות. והוא להודיע שאע"פ שיראה האדם כגורה הרעה שאין דרך להשיבה אחר לפי הנהוג אין ראוי שיקצר מהתפלל לה' יתברך ומהשתדל בכטולה לפי מה שאפשר ולא תרפינה ידו מפני מה שהוא משער בקושי העצום אשר בכטולה. הלא תראה כי מרדכי עם היותו יודע כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב הנה עם כל זה לא רפו ידיו מהשתדל בכטול ואת הגורה לפי מה שאפשר ולזה תמצא שהוא

בהודיעה למלך על מה ועל מה סבב המן זה ושלא עשה זה לתועלת המלך כמו שהביא המלך להשוב זה או בעניינים אחרים גם כן תוכל להבאיש לפי מה שתראה שיאות לה זה בו ופסני ידעתה התועלת שאמר המן להגיע אל המלך בזה תתיישר לכטל זאת הגזרה כשתשתדל להביא למלך בהתועלת בבטול זאת הגזרה יותר ממה שיגיע לו מהתועלת בהדושה או בשאר מה שידמה לזה ממה שיתכן לה שתניא בו לבב המלך מעשות זה הפועל המגניה בעבור התועלת הנה ומפני ידעתה תוכן הגזרה תתיישר לה יותר ההשתדלות בהסרת הנעת ההיזק ממנה:

התועלת השלשים ואחר

הוא במדות. והוא להודיע כי גם בעתים אשר לאדם אימת מות אין ראוי לו שיסבב מיתתו וימחרנה כי אולי לא תקום הרעה ולא תהיה. ולזה תמצא שאף על פי שהיה על אסתר אימת מות מעטה אכנס לא היתה מסכמת להכנס אל החצר לבא אל המלך ולהתהנן לו ולבקש מלפניו על עמה אם לא תקרא לבא לפניו עד שבא אליה דבר מרדכי שהיא תחמא לה' אם תמאן לבא לפניו על זה ותסבב אבדה ואבוד בית אביה:

התועלת השלשים ושנים

הוא להודיע שכל מי שאפטר לו לבקש רחמים על ישראל ואינו מבקש הנה עליו תשוב קללת העונש וה' יתברך ימציא סבות להצלחם ממקום אחר בעבור בריתו עם האבות. ולזה אמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך וגו' כי אם תהרש תהרשי וגו':

התועלת השלשים ושלשה

הוא במדות. להודיע שאשר הננו ה' יתברך דבר מתיישר להגיע בו טוב מה ראוי שישתדל בהגעתו בו לעת הצורך כי עמקו מהשבותיו יתברך ואולי הוא הננו כדי שישמח בה בעת הצורך מי שאפטר לו זה והנה אם לא יעשה כן הנה יכלכל ה' מחשבותיו והיא לא

שהוא בא בזה האופן בלבוש שק ואפר עד לפני שער המלך כדי שיתפרסם לכל העבדים אשר שם שכבר נתחדש על מרדכי הדוש גדול ואולי יהיה זה סבה שיודע זה לאסתר המלכה כי החדושים הגדולים הם מגיעים אל הגדולים מפני מנהגם לשאול עליהם רוצה לומר כי הם שואלים אם יש שום דבר הרוש והנה היה מרדכי נכבד מאד בעיניהם ולזה היה יושב בשער המלך כמו שקדם וכאשר הגיע מבוקשו שנודע זה לאסתר המלכה אז השתדל תכלית ההשתדלות עם אסתר המלכה שתבא לפני המלך לבכות ולהתהנן לו ולבקש מלפניו על עמה ואעפ"י שהיתה אסתר בזה בסכנה עצומה לא נמנע מפני זה מלהביא אותה בכל עוז אל שתעשה זה לזה הפליג לשלוח לה הרברים הקשים ההם להודיע לה שהיא מוכרחת להביא עצמה כזאת הסכנה כי תחמא לה' יתברך הטא עצום אם לא תעשה והיה זה סבה להביא עליה ועל בית אביה האבדון והמות:

התועלת השלשים

הוא במדות. והוא להודיע שראוי למי שירצה לבקש עצה בדבר מה מזולתו להודיע כל המקרים והמשיגים אשר בדבר ההוא וסבותיו כי בזה תתיישר העצה יותר. ולזה ספר ששלח מרדכי להגיד לאסתר את כל אשר קרה עם המן ושה' סבה אל שהתפעל הן מכנו ודמה מפני זה להשמיר את כל היהודים וגם הודיע לה מה שהיה סבה אל שירצה המלך לעשות כדבר המן והוא מה שאמר המן לשקול עשרת אלפים ככר כסף להביא אל גנוי המלך ושלח לה עם זה העתקת האותיות אשר שלח המן על דבר היהודים כי בידעתה כל זה תתיישר יותר ללקיחת העצה על זה הענין וזה כי מפני ידעתה על מה התפעל המן זה ההפעלות תתיישר בקלות לפייסו כשתודיע לו כי מצד דתו היה מוכרח מרדכי על זה ובמעט דברים שהבקש ממנו שיתפייס עם מרדכי יספיק וגם כן הנה מפני ידעתה שהמן סבב זה תתיישר להשתדל עמו להשיב אהור אשר הרע לפי היכולת או תסבב להבאיש ריהו לפני המך

לא תצלה כי לא תקצר ידו מהגעת מה שירצה. ולזה אמר מרדכי לאסתר להיב שהוא ראוי עכ"פ שתתיר עצמה להכנס אל החצר הפנימית לבא אל המלך לבקש מלפניו על עצה שהוא אפשר שלא הגיע אותה ה' יתברך למלכות אלא כדי שתהיה לעזר לישראל רעת כזאת:

התועלת השלשים וארבעה

הוא להודיע שמי שיסחר מהרע אשר הוא נכון לבא עליו ראוי שיקדים התפילה לה' יתברך באופן שלם בדרך שיהיה נעזר בו וישתדל עם זה שיתפללו עליו רבים כי תפלת הצבור היא יותר נשמעת מתפלת היחיד. ולזה תמצא כי כשהוכררה אסתר להתיר עצמה למות מפני הכנסה אל החצר הפנימית אשר לא כדת בקשה שיצומו בעבורה כל היהודים הנמצאים בשושן שלשת ימים לילה ויום וגם היא ונערותיה הסכימה לצום כן והסכים מרדכי לעשות כדבריה והוא מבואר שזה הצום היה בעבורה כשיתפללו לה' יתברך שלא יקרנה נזק בזה ואולם נבחרה התפילה עם הצום כי בו תכנע הנפש הבהמית ויהלשו תאוותיה הגופיות ויהיה זה סבה אל שיהיה לבנם יותר שלם עם ה' יתברך ותהיה מפני זה תפלתם יותר נשמעת:

התועלת השלשים וחמשה

הוא במדות. והוא להודיע כי אשר יצטרך להשתדל בהשתדלות הכרחי מאד להציל ברע עצום צריך שתהיה השתדלותו באופן שאך שימשך העין לא יסגור לו שום פתח בהשתדלו' והוא ואם יכול שיהיה מועיל תועלת מה יעשהו לכל הפתחים אשר למבוקש ההוא הגה אין ראוי שיקצר. ולזה תמצא כי כשנכנסה אסתר אל החצר הפנימית אשר לא כדת לבשה בגדי מלכות בדרך שתהיה מוצאת חן בעיניו כי זה אחד מהפתחים להצלחה כבואה לפניו ולהיות דבריה נשמעים והנה אחר זה לא בקשה חקף מהמלך הצלת עמה כי אולי המן יהיה מתנגד לה בבקשה הזאת ולזה בקשה מהמלך שקודם שתשאל

בקשתה יבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה להם כי בזה מהפסוק להמן מה שלא יעלם ואולי עם זה הפסוק תשיג מהמן שישתדל עמה בהצלת ישראל מהמלך אחר שתשלים מרדכי עמו כי היה רודף אחר הכבוד והשררה והיא הפליגה בכבודו בזה הענין ומה המקום יוכן לה הפתח כשתמצא עוזרים רבים כנגד המן כי זה כמה שימשך ממנו שיקנאו בו מאד שאר שרי המלך כראותם השררה שהוא נוטל לעצמו עד שלא הביאה אסתר עם המלך אל המשתה אשר עשתה כי אם המן ובהשנות זה הענין שאמר לה המלך במשתה היין שתשאל שאלתה ותנתן לה עד הצי המלכות ולא הסכימה לבקש בקשתה עדיין אם לא כשיבואו תחלה המלך והמן אל המשתה אשר תעשה להם למחרת היום ההוא הוסיפה הקנאה עם השרים וגם עם המלך כי היא הראתה כדבריה אליו שיותר יש מהבחי להמן כמה שיש ממנו למלך עד שתירא לשאול דבר מהמלך אשר יסכים לתתו לה אם לא אחר ההשתדלות לפיכך לב המן שיהיה לה לעזר כאלו העירה בזה שכה המן יותר יפה מנח המלך והנה היה מחבמת אסתר עם ידיעתה בהזקק אהבת המלך אותה באה לפניו עם הצום ההזקק וכשתתקבץ עמה הזקק פחדה נראתה למלך כאלו היא הולכה ובצער חזק ולזה התעורר המלך לשאול לה מה לך אסתר המלכה ואפשר עם זה שהשיג אותה עליו חזק כמו שנזכר בספר יוסיפון ולאהבת המלך אותה התעורר לתת לה עד חצי המלכות להטיב לבה ולהסיר אותה מהצער ההזקק שהיא בו ומה התבאר כי זאת העצה שבהרה בה אסתר היתה בתכלית השלמות למה שרצתה להשתדל בו מכל הצדדים אשר היה נכון למצוא פתח על השתדלותה וזה גם כן היה סבה אל שנדרה שנת המלך לרוב טובותו על מה זה נצטערה אסתר זה הצער הנפלא ולמה נצטרכה לתת כל זה הכבוד להמן כי זה כמה שהיה ראוי שיהיה נבון בו ונתגלגל הדבר מפני זה כמו שסבב מסבב הסבות שהביאו לפניו ספר הזכרונות ונמצא בו מה שהגיד מרדכי על מה שבקשו בנתנא ותרש לשלוח יד במלך

אשר הכין לו ולא די שלא השיג מבוקשו אך הוכרח לתת לו כבוד בזה האופן הנסלא הוא שהרכיבהו ברהוב העיר והלבישהו באופן הנכבד וקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך הפך ביקרו:

התועלת השלישים ותשעה

להודיע שראוי לאדם כשיצטרך לעצה שלא יקצר משאלתו העצה לכל מי שיש לו מבוא בנתינת עצה בזה כי זה יהיה סבה אל שתגיע לו העצה הנכונה בזה. הלא תראה כי המן לא הסתפק בשאלתו העצה כשהיו שם כל אוהביו וחכמיו אם לא תהיה שם זרש אשתו:

התועלת הארבעים

הוא להודיע כי הרודף אחר השררה והכבוד הנה השררה והכבוד בורחים ממנו. הלא תראה כי המן היה רודף אחר השררה והכבוד ומפני זה עשה מה שעשה הגיע לו ההפך והוא שהוצרך לכבד הששלים ממנו והוא מה שהוכרח לתת מהכבוד למרדכי והיה זה גם כן סיבה בסוף אל שנשרד מן העולם ומת בתכלית מהגנות והבזיון:

התועלת הארבעים ואחד

הוא להודיע שראוי לעשות הדברים בעתם הראוי להם ובאופן הראוי. הלא תראה כי אסתר מפני שהטתינה לבקש בקשתה אל העת הראוי השיגה מבוקשה מהמלך ואולם היה זה העת אז הראוי כי נבאש המן בעיני המלך וקנא בו על רוב השררה שהיה נוטל לעצמו במה ששאל לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו מצורף לזה מה שנתקנא בו מפני הכירו מדברי אסתר שהמן היה נוטל לעצמו יותר ממה שהיה מהבא אל המלך עד שהוכרחה אסתר לתת לו מהכבוד הרבה כדי שתשיג מבוקשה מהמלך אשר נתרצה המלך לתתו לה כאמרו עד חצי המלכות ותעש כאלו העירה בזה שלא עשה דבר כשנתרצה המלך בזה אם לא יתרצה בזה המן וכאשר היה זה הראוי כמו שזכרנו סדרה דבריה באופן

אחשוודש אשר היה סבה באופן מה להשפלת המן ומשם נתיישר לאסתר דבר בקשתה:

התועלת השלישים וששה

הוא במדות. והוא להודיע שראוי לכל אדם שישלם גמול למטיבים לו. הלא תראה כי תקף ששמע המלך מה ששכב בו מרדכי הצלתו שאל אם שולם למרדכי גמול על זה זה מכה שהורה שכבר היה ראוי לו עכ"ם לשלם לו גמול על מה שהטיב לו ולזאת הסבה שאל להמן מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו:

התועלת השלישים ושבעה

הוא במדות. והוא להודיע שאין ראוי לאדם שיקח מכה שיתיר האדון לתת לו מה שיכבד על האדון לתתו. הלא תראה כי המן כשנשאל מה המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו הקשה לשאול באופן שנתפעל מזה המלך לשערו כי המן היה חושב שישאלהו המלך זה כפני הפצו ביקר המן ולזה שאל מהכבוד מה ששאל בדרך שלא יחסר לו רק הכסא כי שאל לבישת לבוש מלכות אשר לבש בו המלך והוא הלבוש שלבש בעת המלכו והרכיבה על הכסא אשר רכב עליו המלך וכתר המלכות אשר נתן בראשו ושיהיה נתון הלבוש והכסא על יד איש כשרי המלך הפרתמים ועוד לו אך המלוכה לולא מה שאמר שיקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך הפך ביקרו והנה לזאת הסבה התפעל המלך כנגדו ואמר לו בלשון קינטור שיעשה זה למרדכי היהודי ואל יפל דבר זה גם כן היתה סבת שנקרא לבא אל משתה אסתר בדרך קינטור והוא אמרו מהרו את המן לבא אל משתה אסתר מצורף לזה מה שלבש המלך מהקנאה כנגדו על דבר שאלת אסתר פעמים שיבא המלך והמן אל המשתה אשר תכין להם במה שקדם:

התועלת השלישים ושמונה

הוא להודיע כי ה' יתברך לא יעזוב הצדיק ביד הרשע הלא תראה כי המן רמה לבקש מהמלך לתלות את מרדכי על העץ

באופן הראוי והוא שכבר שאלה מהמלך מה שלא יתכן להמין לחלוק עליו והוא אמרה תנתן לי נפשי בשאלתי כי המן רואה עוצם אהבת המלך אותה עד שכבר אמר לה שמה שתבקש עד הצי המלכות ותעש המשיכה לזה כלל בקשתה והיא אמרה ועמי בבקשתי ואחר זה בארה דבריה באופן שהיה מהפוסם למלך מה שלא יעלה והוא אמרה שאלו נמכרנו לעבדים ולשפחות שתקה כי מפני תועלת המלך יקל לה לסבול היא ועמה זה הצר והמצוק אך הם נמכרו להשמיד להרוג ולאבד וכאלו אמרה בזה שאם ירצה המלך שימכרו לעבדים ולשפחות כדי שישגיג תועלת רב מזאת האומה לא תחוש על זה והוא מבואר שבזה האופן יגיע למלך כהתועלת מזאת יותר ממה שאמר המן וכאלו היה זה דרך להשיג קצת מבוקשה אשר הוא דרך להשנתה כולו בסוף וזה כי מי שצריך לשאול דבר גדול ראוי שישאל אותו בהדרגה כשישאל תחלה קצת דרושו ועוד לא יסור מדרגה אחר מדרגה עד שישגיג המבוקש כמו שבארנו בענין מה שבקש ראובן מאהיו שלא ישפכו דם אשר היה דרך להצלת יוסף בסוף הענין וכן אסתר לא שאלה תחלה אלא שלא ימותו היא ועמה אבל אם ירצה המלך יהיו נמכרים לעבדים ולשפחות ובטחה אסתר שאחר זה תבטל זאת הגזרה בהדרגה והיה גם כן מה שאמרה למלך בשאלו מי הוא זה ואיזה הוא באופן יתבאר ממנו שלא עשה זה המן לאהבתו של מלך אבל עשה זה בעבור שנאתו העם ובארה גם כן שנאתו אותם הוא מצד רוע תכונתו לא מצד עשותם נגדו דבר יהיה ראוי לו לשנוא אותם עליו זה הוא שאמרה איש צר ואויב המן הרע הזה:

התועלת הארבעים ושנים

הוא לפיכך עוצם השגתה ה' יתברך עד שהדברים בעצמם שנדמו להיות כלי לאבד מרדכי וישראל שם כלי לאבד שונאיהם ומה שדמו שונאיהם להיות כלי להצלחתם היה כלי לצרתם שבמעט זמן נהפך דבר המן מתכלית הגובה והשררה אל תכלית השפלות והרע וכן הענין בשונאי ישראל אשר דמו להרגם הנה נהפך הדבר והיה עליהם אשר ודו להפיל בו ישראל. וזה שכבר תמצא כי ה' יתברך שם בקשת המן על נפשו מאסתר המלכה כלי למיתתו כי מפני קומו ממטתו ובא למטת המלכה והיה כורע עליה לבקש ממנה על נפשו נראה למלך מפני היות המן נבאש בעיניו שהוא משתדל לכבוש את המלכה תחתיו עמו בבית ומה שהשב המן שיהיה כלי לתלות את מרדכי שמהו ה' יתברך כלי לתלותו וזה שחרבונה בראותו כי המלך כעס על המן כפני שני דברים הראשון הוא מה שנתרעמה ממנו אסתר והשני הוא מה שדמה שהיה רצונו לכבוש את המלכה עמו בבית וזהו אמרו הגם לכבוש וגו' כאלו יאמר לא

אשתו שאם היה מרדכי אשר החל לנפול לפניו מזרע היהודים רוצה לומר שלא יהיה ממשפחת גרים הנה לא יוכל לו כי נפול יפול לפניו וכבר נתבאר אמות זה השרש מדבר המרגלים ששלה יהושע לרגל מהישוב האנשים אשר ביריחו שכבר נתבאר להם כי נתן ה' יתברך אותם בידם מפני ראותם כי נבוגו כל יושבי הארץ מפני ישראל כאלו היתה הסכמתם בזה עדות על שהדברים יהיו כן וכן נתבאר זה ממה שהיה לנרעון מספר החלום ואת שכרו אשר שמע במהנה מדין עדות על נצוהו אותם כמו שזכר שם. והנה ידמה שבאה להם זאת הודיעה גם כן מצד העדות במה שנתבאר להם מדבר המלכות אשר היו לישראל עם עמלק שנצחום תמיד עד כלה מצורף לזה מה שנתפרסם להם מברכת יצחק לעשו ויעקב כי עמלק היה מזרע עשו:

הוא להודיע שיש בכאן ידיעות שופעות מה' יתברך בזולת נבואה עד שכבר תמצא הרבה שמה שיסכימו בו האנשים בכללות שיהיה כן בעתיד ימצא כדבריהם. ולזה ספר שכבר אמרו לו חכמי חרש

התועלת הארבעים וחמשה

הוא במדות. והוא להודיע שראוי לכל אדם שיועיל לקרוביו לפי מה שאפשר וכ"ש כאשר גמלוהו טוב. הלא תראה כי אסתר המלכה מרהה להודיע למלך קרבת מרדכי לה להועיל לו ושמה אותו על פקידת בית המן לזאת הסבה ניכר:

התועלת הארבעים וששה

הוא במדות. והוא להודיע שאשר הוא תחת אחר ראוי שישמור כשיועיל לקרוביו שיעשה זה באופן שלא ישיגהו בו גנות מאשר הוא תחתיו. הלא תראה כי אסתר לא רצתה לשים את מרדכי על פקידת בית המן כי אם אחר ששטחו המלך על פקידת כל מלכותו במה שנתן לו טבעתו לחתום מה שירצה בשם המלך כי אלו שמתהו בזה הפקידות קודם זה אפשר שישגיגה השד מאת המלך שתתן נכסי המלכות לקרוביה אך עתה לא היה מקום למלך לנגותה על זה וכן מצאנו ביוסף במה שהשיב לקרוביו שנשבע בכמו זה האופן מן החשד כי לא רצה לעשות זה כי אם ברשות המלך כמו שנתבאר שם:

התועלת הארבעים ושבעה

הוא במדות. והוא להודיע שכאשר יבקש דבר מהמלכות והשיג קצת מבוקשו אין ראוי שימדה לבקש הנשאר עד עת ראוי ואופן ראוי כי אולי יכעס המלך עליו אם יכבד לשאול ממנו כל זה יהיה כל שכן כ"ש בראותו שהשיג למלך ההוא כן הכעס הפעלות רב על דבר בקשתו כי הוא צריך שימתין שתשיקוט חמת המלך ואז ימצא מקום לבקש הנשאר. ולזה תמצא כי כשנתלה המן והיה בזה קצת קורת רוח לאסתר ולמרדכי לא החזיקה אסתר בבקשתה שאמרה תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי עד שעברו כמו שני הדשים או יותר ואז בדרה והתירה עצמה למיתה בראותה כי לא נקראת לבא לפני המלך ליראתה שמה יעבור העת ולא יוכן לה דבר הצלתה היהודים

די לו בחטא הראשון ועתה יוסף לחטוא שנית אמר הנה העץ אשר עשה המן למרדכי וגו' רוצה לומר שגם יש על המן חטא שלישי עצום מאוד והוא שכבר עשה כן לתלות אוהבך בזולת רשות המלך והנה בו עוד מהמרי יותר שעשאו לתלות את מרדכי אשר דבר טוב על המלך ולזה צוה המלך הכף לתלותו עליו. וגם כן הנה האותיות ששלח המן בשם המלך להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים היו כלי להפיל ביד ישראל בניו ומשפחתו וכל היל עם ומדינה הצרים את ישראל וזה כי מפני שהיו האותיות ההם נכתבות בשם המלך ונתתם בטבעת המלך לא היה דרך להשיבם אהור בצד מן הצדדים ולזה הויב שישתדלו בהצלת ישראל עם קיום האותיות הראשונות ולפי שלא היה בזה דרך להצלתם באופן שלם אלא כשינתן לישראל לעמוד על נפשם ולהקהל בעריהם להשמיד את כל היל עם ומדינה הצרים אותם אשר היה כלי להפיל שונאי ישראל בידם עם מה שהתפרסם להם מאהבת המלך את היהודים עם שכבר תלו את המן שהיה הגדול אשר בבית המלך על אשר שלח ידו ביהודים הנה הוא מבואר כי האותיות ההם היו כלי בהכרח להשמיד שונאי ישראל כי אם היתה אפשרית ההצלה לישראל באופן אחר לא היה המלך נסמך בהריגת עמו:

התועלת הארבעים וארבעה

הוא להעיר שראוי לכל אדם שיהיה דורש טוב לעמו לפי מה שאפשר ושישתדל שיהיה נאהב ורצוי להם בכל עני. הלא תראה עוצם גדולת מרדכי בעבור היותו דורש טוב לעמו עד שכבר הסיר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ונתנה לו והנה באר זה בסוף המגלה הזאת באור יותר שלם במה שנאמר כי מרדכי היהודי משנה למלך וגו' כאלו באר שם כי סבת גדלו עם המלך ולהודים היתה היותו רצוי לרוב אהיו והיותו דורש טוב לעמו וכפני טוב עניינו היתה גדולתו נוספת תמיד כאמרו כי האיש מרדכי הולך וגדול:

היהודים בכל המלכות לגודל המלכות ההוא והנה אף על פי שנתבאר לה בהתחלה שלא ישר הדבר שעשה המן בעיני המלך שבה להזכיר עתה שאם הוא טוב בעיני המלך וכשר הדבר בעיניו ותהיה אסתר מוצאת חן בעיני המלך וטובה בעיניו יכתב להשיב מחשבת המן כי רצון המלך יתכן שישתנה ולא הזכירה בדבריה אלה שיהיה סהרתה אליה כי אולי יאמר לה המלך שאין ראוי שתפחד מזה או אולי יתן לה מה שתשמר היא בו ותמנע כפני זה בקשתה על עמה ולזה הזכירה עוצם צרתה אם יאבדו עמה ומולדתה שלא תמלט מזה אלא כשילקח דרך על הצלתם:

היהודים בכל המלכות לגודל המלכות ההוא והנה אף על פי שנתבאר לה בהתחלה שלא ישר הדבר שעשה המן בעיני המלך שבה להזכיר עתה שאם הוא טוב בעיני המלך וכשר הדבר בעיניו ותהיה אסתר מוצאת חן בעיני המלך וטובה בעיניו יכתב להשיב מחשבת המן כי רצון המלך יתכן שישתנה ולא הזכירה בדבריה אלה שיהיה סהרתה אליה כי אולי יאמר לה המלך שאין ראוי שתפחד מזה או אולי יתן לה מה שתשמר היא בו ותמנע כפני זה בקשתה על עמה ולזה הזכירה עוצם צרתה אם יאבדו עמה ומולדתה שלא תמלט מזה אלא כשילקח דרך על הצלתם:

התועלת הארבעים ותשעה

הוא להודיע שאף על פי שהיה רשות לישראל לבח שלל אויביהם הנה הסכימו כלם בעריהם שלא לשלוח יד בכזה כי כן היה ראוי כדי שלא יהשבו עליהם שבעבור חמדת המכון עשו זה ואמנם היתה הסכמת מרדכי ואסתר לתת להם רשות על זה כדי למלטם מהשרד הלקיחה מהשלל אשר היה ראוי שיהיה למלך הלא תראה כי גם בשושן הבירה לא שלחו את ידם בכזה:

התועלת החמשים

הוא להודיע עוצם השנאת ה' ית' בישראל להטות לב המלך אל כל אשר שאלה אסתר המלכה. הלא תראה כי מרבני אהשורוש לאסתר המלכה היה נראה שקשה היה למלך ענין הריגת האנשים ההם ולזה אמר לה בשושן הבירה הרגו היהודים ואכר חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ועם כל זה אמר לה ומה בקשתך עוד ותעש וידמה כי גבא מספר ההרגים ידעו מרדכי ואסתר כי לא נדרגו כל אויביהם הרבים אשר בשושן ובעת אשר היה לאל ידם השתדלו לכלותם פן יהיו להם לקוצים במה שיבא מהזמן כפני מה שהפליגו ישראל בהשהתתם עם שהוא אפשר שאלו האויבים היו מעמלק כמו אשר צותה התורה בכחית זכרם בעבור מה ששערה החכמה האלהית היות זאת האומה לקץ מכאיב תמיד לאומתו

התועלת הארבעים ושמונה

הוא במדות. והוא להודיע שכאשר ירצה כזולתו שיעשה פועל מה בעת מוגבל ראוי שימחר להודיעו הפועל ההוא קודם הזמן ההוא זמן רב יתכן לו בו להשתדל בהצאת הכלים אשר ישלם בהם הפועל ההוא באופן שלם. ולזה תמצא כי שלחו מרדכי ואסתר הספרים השניים אשר השיבו בהם מחשבת המן באופן שכבר קדם ביד הרצים בסוסים למחר להודיע ליהודים זה קודם העת ההיא כדי שישתדלו היהודים שיהיו להם כלי מלחמה ראויים לזה התכלית ויהנו עצמם בזה קודם בא העת ההיא באופן שיהיו עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם. וידמה שלמעט אויביהם בא בספרים ההם מה שעשה המלך אחשורוש להכין על אשר שלח ידו ביהודים עם שזה היה ראוי כדי שלא יהשבו המלך ההוא למשוגע. והנה היה ענין הספרים ההם לפי מה שאחשוב לפי מה שאומר והוא שהם כתבו בשם המלך כי הוא נתן טבעתו להמן ושלה בשמו להשמיד את כל היהודים מפני שנאתו אותם וכאשר נודע זה למלך תלה אותו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים ולפי שהכתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך אין להשיב נתן המלך רשות ליהודים להקדל בעריהם ולעמוד על נפשם ולהשמיד ולדורג ולאכר את כל חיל עם ומדינת הצרים

ההצלה לישראל ממחשבת המן בן המרתא. וסדרו שיהיו ימי שמחה להזכיר דבר השמחה הנפלאה שהיתה לישראל ביום אשר נהפך מאכל לשבחה ולזה יהיו אלו הימים אסורים בהספד ובתענית. ותקנו שישלחו מנות איש לרעהו כי זה יהיה סבה לרבו השמחה כי לא יבוש כל אחד מרעהו אם לא ישלח לו בלתי יפות וערבות וזה יהיה סבה אל שיכין כל אחד מהם מטעמים ומיני מעדנים ותרבה מפני זה השמחה והתענוג ואם לא היו עושים ככה אולי מפני שאין התורה מחייבת בכבוד לשמוח בזה היום יקלו בו האנשים ולא יכינו מהמונות מה שראוי להכין בימי משתה ושמחה. והנה לא תשלם זאת התקנה כי אם בשלוח שתי מנות לאדם אחד כי לא יאמר מנות פחות משתי מנות. ותקנו שיתנו מתנות לאבינוים כי בזה יהיה הדרוש מהשמחה הלא תראה כי בכל המקומות שצותה התורה לשמוח במועדים צותה לשמח העניים כאמרו ושמחה לפני ה' אלהיך אתה ובניך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך והנה הלוי הגר והיתום והאלמנה הם עניים כמו שבארנו שם. ותקנו שיהיו הימים האלה נזכרים בכל שנה ושנה לפרסם הגם כי הזאת על הסדר הערה נפלאה אל שה' יתברך הקדים רפואה למכה על צד ההשגחה הפרטית עד אשר תראה שאם היה נופל דבר מאלו הדברים הנמשכים על הסדר לא היה מתיישר שיגיע התכלית שהגיע לישראל בסוף הענין ולזה יחייב מאת ההזכרה שתכלול קריאת זאת המגילה בכללה על הסדר וראוי שתהיה הקריאה מפי הכתב שיוכל הקורא לומר על כן על כל דברי האגרת הזאת וראוי שתהיה המגילה כתובה בפני עצמה כי בזולת זה לא יתכן לומר על כן על כל דברי האגרת הזאת אם לא היה שם דבר תיוחד בו המגלה הזאת משאר הדברים הנכתבים עמה. והנה ענין הזכירה הזאת יחויב שיהיה מבערב בהכנס יום הפורים כמו הענין בזכירת שבת והסבה בזה כי מהעת ההוא יתחילו להכנס דיני היום ההוא לאסר

בהספד

ומן הדומה לא היו נצרים אותם וזולת זרע עמלק כי שנאתם לישראל היתה מקדם ובדור דור והוסף בדבר שנאתם ישראל עתה כי ראוי כי מת הגדול שבהם והוא המן ע"י ישראל:

התועלת החמישים ואחד

הוא במצות אשר הם מדבריהם ז"ל. הנה מה שתקנו מרדכי ואסתר וקבלוהו עליהם כל הדור ההוא עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם לפי הדינים הנזכרים בהם כדי לפרסם הגם הנפלא שעשה להם ה' יתברך כי בפרסום הנסים תתקיים פנת ההשגחה האלהית באישי האדם אשר היא מהגדולות שבפנות התורות. והנה סדרו היהודים הפורים עושים את יום ארבעה עשר בחדש אדר [והיהודים הוישבים בערים מוקפות חומה עושים את יום המשה עשר בחדש אדר] זכר למה שנעשה בשושן ולא רצה שיהיו בשושן לבד נוהג זה הדין כי אז היו שבים ישראל אל עריהם והיו הוישבים לרשת א"י כמו שיעד להם ירמיה והנה בימי מורש החלו לעלות לעריהם וגם בשנת שבע למלכות אחשורוש וזוה ידמה שהם קראו ערי הפרו בארץ ישראל מה שהיה לבד מהעיריות אשר מדרבם שתהיינה פרות והם אשר נקראו ערי הפרות בימי יהושע בן נון ואולם אשר אין מדרבם שתהיינה פרות אף על פי שהיו פרות בזמן ההוא הגם לא יקראו היהודים אשר שם היהודים הפורים כמו הענין בירושלים ובעיריות שהיו קודם הרבן ארץ ישראל מוקפות חומה והוא מבואר שזה הדין גם כן נוהג בחוצה לארץ בכל המקומות כי הגם היהודים לארץ בכל המקומות וכבר שלח גם כן זה מרדכי אל כל היהודים אשר בכל מדינות מלכות אחשורוש הקרובים והרחוקים לקיים עליהם להיות עושים הפורים את יום ארבעה עשר המוקפים את יום חמשה עשר. והנה סדרו ימי משתה לבד כי על ידי משתה היון היתה סבה אל שנתן מלכות ושתי לאסתר המלכה ועל ידי משתה היון היתה צומחת

בהספד ובתענית ולזה ראוי שתהיה הזכירה
 אז ההעיר כל אדם שינהג בזה היום לפי
 הדינים הנזכרים בו ולפרסם הנם ישלם אז
 לאבותינו כי אז נהו מאויביהם. ולפי שכתוב
 ביום שלשה עשר לחדש אדר ונוח בארבעה
 עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה
 והיה מבואר בנפשו שמה שהיה בשלשה
 עשר לחדש אדר היה ביום לא בלילה הנה
 מה שהמשיך לו מיום ארבעה עשר יהיה
 הרצון בו גם כן יום ולא לילה ומשם יתבאר
 שהמשתה ראוי שיהיה נעשה ביום. ולפי
 שאמר והימים האלה נזכרים ונעשים והיתה
 עשייתם ביום הנה ראוי גם כן שתהיה זכירתם

ביום ולזה יתבאר שהמגלה נקראת בלילה
 ונשנית קריאתה ביום. ולפי שאמר משפחה
 ומשפחה למדנו שהכהנים מבטלים מעבודתם
 לשמוע מקרא מגלה והיה ראוי להיות כן
 מפני פרסום הנם הלא תראה כמה מצות
 סדרה התורה מפני פרסום כה יציאת מצרים.
 והנה קריאתה לפרוים היא בארבעה עשר
 ולמוקפים הומה כהמשה עשר ולפי שזאת
 הקריאה היתה לפרסם הנם תקנו הכמים לזאת
 הקריאה זמנים יתכן בהם פרסום הנם יותר
 וסמכו זה למה שאמר לקיים את ימי הפורים
 האלה בזמניהם רוצה לומר שלכל אחד מהם
 תקנו זמנים הרבה לקריאה המגלה:

שבח והודאה ותהלה. לאל נורא עלילה. אשר עזרנו להשלים פירוש המגלה:
 וכאשר אז הראנו נוראות. כן ימהר גם עתה קץ הפלאות. וכל העמים
 יקראו בשם ה' אלהי הצבאות:

